Colecția GLOBUS

Colecția de literatură universală contemporană a editurii Univers

GLOBUS

Laureați ai unor prestigioase premii

• NOBEL • GONCOURT • NADAL •
• CASA DE LAS AMERICAS • PULITZER •
• RENAUDOT • MEDICIS • FEMINA •
• PREMIUL INTERNAȚIONAL DE LITERATURĂ •
• VIAREGGIO • BÜCHNER • STREGA •
• SUPER • CAMPIELLO •
• FONTANE • LA PLUME D'OR •

GLOBUS

Nume consacrate ale literaturii universale

GLOBUS

Traducători, artiști plastici și critici cunoscuți colaborează la realizarea colecției

GLOBUS

Noua prezentare a fostei colecții „Meridiane"

GLOBUS

Lei 7

FRANÇOIS MAURIAC Un adolescent de altădată MALTAVERNE 1974

FRANÇOIS MAURIAC

Un adolescent de altădată

Colecția GLOBUS / Editura Univers

MALTAVERNE

Clubul cărții digitale 2024

CATALOGUL COLECȚIEI MERIDIANE

(1966—1974)

1966

1. *Iuri Oleșa,* invidie
2. *Leonardo Sciascia,* Codicele egiptian
3. *Anita Desai,* Țipătul păunului
4. *Lisandro Otero,* Situația
5. *Georges Simenon,* Inelele de la Bicêtre
6. *Heinrich Böll,* Partida de biliard de la 9½
7. *Juan Goytisolo,* Resac
8. *Friedrich Dürrenmatt,* Făgăduiala
9. *Ernest Hemingway,* Sărbătoarea de neuitat
10. *Agatha Christie,* Zece negri mititei
11. *Paolo Volponi,* Mașinăria universului
12. *James Joyce,* Oameni din Dublin

1967

13. *Curzio Malaparte,* Soarele e orb
14. *Anna Langfus,* Sări, Barbara
15. *Bertolt Brecht,* Povestiri din calendar
16. *John Steinbeck,* Iarna vrajbei noastre
17. *Grazia Deledda,* Iedera
18. *Antoine de Saint-Exupéry,* Pămînt al oamenilor
19. *Alain Robbe-Grillet,* Gumele
20. *Domenico Rea,* Regele și lustragiul
21. *Harper Lee,* ...Să ucizi o pasăre cîntătoare

22—23. *Hermann Hesse,* Nuvele, 2 volume

24. *Ilya Ehrenburg,* Oameni, ani, viață, vol. I
25. *Ilya Ehrenburg,* Oameni, ani, viață, vol. II
26. *Nathalie Sarraute,* Portretul unui necunoscut

27. *Heimito von Doderer*, Drum cotit
28. *Frans Emil Sillanpää*, Silja sau O soartă zbuciumată
29. *Carmen Laforet*, Neant
30. *Georges Perec*, Lucrurile
31—32. *Knut Hamsun*, Foamea. Pan. Victoria, 2 volume
33. *Truman Capote*, Harfa de iarbă
34. *Vitaliano Brancatti*, Anii pierduţi
35. *Vilhelm Moberg*, Trăim numai o dată
36. *Michel Butor*, Renunţarea
37. *Hans Erich Nossack*, Interviu cu moartea
38—39. *Artiom Vesiolîi*, Rusia scăldată în sînge, 2 volume

1968

40. *José Eustacio Rivera*, Vîltoarea
41. *Natalia Ginzburg*, Săgetătorul
42. *Lion Feuchtwanger*, Ducesa slută
43. *Vsevolod Ivanov*, Culorile vîntului
44. *Evelyn Waugh*, Declin şi prăbuşire
45. *Antoine de Saint-Exupéry*, Zbor de noapte. Pilot de război
46. *Ernest Hemingway*, Fiesta
47. *Miroslav Krleža*, Întoarcerea lui Filip Latinovicz
48. *Alain Robbe-Grillet*, În labirint
49—50. *John Braine*, Drumul spre înalta societate. Viaţa în înalta societate, 2 volume
51. *Romain Gary*, Prima dragoste, ultima dragoste
52. *Ilya Ehrenburg*, Julio Jurenito
53. *Henry de Montherlant*, Celibatarii
54. *Thornton Wilder*, Puntea Sfîntul Ludovic
55. *Orhan Kemal*, Ani de pribegie

56. *Massimo Bontempelli*, Oameni în timp
57. *Iuri Bondarev*, Tăcerea
58. *Kobo Abe*, Femeia nisipurilor
59. *Virginia Woolf*, Doamna Dalloway
60. *Fazil Iskander*, Zodia Kozloturului
61—62. *Marcel Proust*, În căutarea timpului pierdut, 2 volume
63. *Virginia Woolf*, Orlando
64. *Ring Lardner*, Cuibul dragostei
65. *Ana Maria Matute*, Primele amintiri
66. *Vasil Bîkov*, Cei morţi nu simt durerea
67. *Frithjof Saelen*, Numai cei bravi
68. *Veniamin Kaverin*, Scandalagiul
69. *Friedrich Dürrenmatt*, *Judecătorul şi călăul*
70. *Pierre Boulle*, Podul de pe rîul Kwaï
71. *Giuseppe Marotta*, Şcolarii soarelui

1969

72. *Edmonde Charles-Roux*, Să uiţi Palermo
73. *Miguel de Unamuno*, Trei nuvele exemplare şi un prolog
74. *John Updike*, Centaurul
75. *Ilya Ehrenburg*, Oameni, ani, viaţă, vol. III
76. *Alba de Céspedes*, Caiet proscris
77. *Marguerite Duras*, Stăvilar la Pacific
78. *James Joyce*, Portret al artistului în tinereţe
79. *Robert Graves*, Îngrozitorul domn Gunn
80. *Libero Bigiaretti*, Reversul medaliei
81. *Franz Kafka*, Verdictul
82. *William Trevor*, Colegi de odinioară
83. *Julio Cortázar*, Sfîrşitul jocului
84. *Mary McCarthy*, Margaret Sargent şi lumea ei
85. *Paul Heyse*, Andrea Delfin

86. *Miroslav Krleža*, La hotarele rațiunii
87. *Walter Matthias Diggelmann*, Puțin înaintea sfîrșitului
88. *Graham Greene*, Comedianții
89. *Carson McCullers*, „În vara aceea verde..."
90. *Boris Pilniak*, Anul gol
91. *Henry Lawson*, Rivalul lui Andy Page
92. *Carlo Manzoni*, E acasă domnul Brambilla ?
93. *Cyprian Ekwensi*, Savana în flăcări
94. *Claire Etcherelli*, Elise sau adevărata viață
95. *José Cabanis*, Hărțile timpului. Jocurile nopții. Bătălia de la Toulouse
96. *Ilya Ehrenburg*, Oameni, ani, viață, vol. IV
97. *Giuseppe Dessí*, Dezertorul
98. *Cesare Zavattini*, Eu sînt Diavolul
99. *William Golding*, Împăratul muștelor
100. *Mihail Bulgakov*, Garda albă
101. *Mihail Bulgakov*, Roman teatral
102—103. *Mihail Bulgakov*, Maestrul și Margareta, 2 volume
104. *Giovanni Papini*, Un om sfîrșit
105. *Iuri Tînianov*, Sublocotenentul invizibil
106. *Boris Vian*, Spuma zilelor
107. *Mario Soldati*, Povestiri cu stafii
108. *Mika Waltari*, Femeia și străinul
109. *Pär Lagerkvist*, Povestiri amare
110. *Enrico Emanuelli*, O minunată călătorie
111. *Heimito von Doderer*, Ferestrele luminate
112. *Colette*, Hoinara. Duo

1970

113. *Saki*, Lighioane și supralighioane
114. *Alarico Cassé*, Șoarecele Chuchundra

115. *Juan Goytisolo*, Doliu la „Paradis"
116. *A. Voronski*, Seminariștii
117. *Ford Madox Ford*, Povestea unei pasiuni
118. *Dino Buzzati*, Monstrul Colombre
119. *Vicente Blasco Ibáñez*, Secretul baronesei
120. *Giuseppe d'Agata*, Medicul
121. *Georges Michel*, Timidele aventuri ale unui spălător de geamuri
122. *Elio Vittorini*, Erica și frații săi. Garibaldina
123. *Shirley Ann Grau*, Străjerii casei
124. *Ilya Ehrenburg*, Oameni, ani, viață, vol. V
125. *John Wain*, Nuncle
126. *Ricardo Güiraldes*, Povești de moarte și de sînge
127. *Leonardo Sciascia*, Fiecăruia ce i se cuvine
128. *Julien Green*, Miezul nopții
129. *Francis Carco*, Farmecul Parisului
130. *Silvina Bullrich*, Prînz în familie
131. *Gloria Alcorta*, Hotelul lunii și alte imposturi
132. *Louis Guilloux*, Confruntarea
133. *Heere Heeresma*, O zi la plajă
134. *Mladen Oljača*, Rugăciune pentru frații mei
135. *Siegfried Lenz*, Epava
136. *V. Șișkov*, Ceata
137. *Yasunari Kawabata*, Kyoto sau Tinerii îndrăgostiți din străvechiul oraș imperial
138. *Konstantin Paustovski*, Romanticii
139. *Vercors*, Bătălia tăcerii
140. *Juan Rulfo*, Pedro Paramo
141. *V. Șișkov*, Taigaua
142. *John Cheever*, Fidela Clarissa
143. *Vicente Leñero*, Cine l-a ucis pe don Jesús ?
144. *Mazo de la Roche*, Mary Wakefield
145. *Irina Grekova*, Coafor de dame
146. *Sylvi Kekkonen*, Amalia

147. *Franz Kafka*, America
148. *John Steinbeck*, Joia dulce
149. *Kurt Tucholsky*, Castelul Gripsholm
150. *Miguel Delibes*, Cinci ore cu Mario
151. *Robert Musil*, Trei femei
152. *Valentin Kataev*, Iarba uitării

1971

153. *Antonije Isaković*, Ferigă şi foc
154. *Iris Murdoch*, Prins în mreje
155. *James Baldwin*, Din sălbăticie
156. *Françoise Sagan*, Vă place Brahms ?
157. *Valentin Kataev*, Delapidatorii
158. *Giuseppe Brunamontini*, Cerul deasupra tribunelor
159. *Blaise Cendrars*, Aurul
160. *Willa Cather*, Antonia mea
161. *Per Olof Ekström*, N-a dansat decît o vară
162. *Roger Grenier*, Palatul de iarnă
163. *Tatiana Gritsi-Milliex*, ...Şi iată că s-a arătat un cal gălbui...
164. *Rumer Godden*, Bătălia de la Villa Fiorita
165. *José Gomes Ferreira*, Miraculoasa aventură
166. *Eric Westphal*, Vară neagră
167. *Mario Tobino*, O zi cu Dufenne
168. *Hilmar Wulff*, Vagabondul soarelui
169. *Giuseppe Marotta*, Aurul Neapolelui
170. *Cesare Pavese*, Casa de pe colină
171. *Ignazio Silone*, Fontamara
172. *Alexandr Grin*, Fugara pe ape
173. *Leonid Borisov*, Calul de şah merge cotit
174. *Max Frisch*, Homo Faber
175—176. *Corrado Alvaro*, Întîlniri de dragoste, 2 volume

177. *Raymond Queneau*, Amicul meu Pierrot
178. *B. Traven*, Vizită nocturnă
179. *Conrad Richter*, Marea de iarbă
180. *Pierre Boulle*, Planeta maimuţelor
181. *Graciliano Ramos*, São Bernardo
182. *Bohumil Hrabal*, Toba spartă
183. *Ernst Jünger*, Pe falezele de marmură

1972

184. *Lucio Mastronardi*, Învăţătorul din Vigevano
185. *Jorge Luís Borges*, Moartea şi busola
186. *Walter Matthias Diggelmann*, Isidor Ruge a fost achitat
187. *Erich Segal*, Poveste de iubire
188—189. *Ilya Ehrenburg*, Oameni, ani, viaţă, cartea a VI-a, 2 volume
190. *Guido Piovene*, Stele reci
191. *Julien Green*, Manuel
192. *Pierre Mac Orlan*, Suflete în ceaţă. Bandera
193. *S. Vestdijk*, Grădina de aramă
194. *Saul Bellow*, Trăieşte-ţi clipa
195. *Robert Walser*, Plimbarea
196. *Françoise Mallet-Joris*, Casa de hîrtie
197. *Simone de Beauvoir*, O moarte uşoară
198. *Johannes Urzidil*, Schiţă cu elefant
199—200. *N. Ognev*, Jurnalul lui Kostea Riabţev, 2 volume
201. *Luigi Malerba*, Salt mortal
202. *Konstantin Simonov*, Zile şi nopţi
203. *Vsevolod Ivanov*, Sisif, fiul lui Eol şi alte povestiri
204. *David Storey*, Viaţă sportivă

205. *Martti Larni*, Preafrumoasa porcăriţă
206. *Viktor Nekrasov*, În tranşeele Stalingradului

1973

207. *Robert Pinget*, Graal-Pirat
208. *Simone de Beauvoir*, Imagini frumoase
209. *Goffredo Parise*, Crematoriul din Viena
210. *Ladislav Fuks*, Domnul Theodor Mundstock
211. *Valentin Kataev*, Insula Ehrendorf
212. *Giorgio Bassani*, Bîtlanul
213. *Michel Bataille*, Pomul de Crăciun
214. *Alvaro Cunqueiro*, Omul care semăna cu Oreste
215. *Muriel Spark*, Memento Mori
216. *Michel de Ghelderode*, Povestiri crepusculare
217. *Mazo de la Roche*, Jalna
218—219. *Karel Čapek*, Povestiri dintr-un buzunar şi Povestiri din celălalt buzunar. Cartea apocrifelor, 2 volume
220. *Sigrid Undset*, Vigdis şi Viga-Ljot
221. *Hans Erich Nossack*, Cel mai tîrziu în noiembrie

1974

222. *Michele Prisco*, O spirală de ceaţă
223. *Veniamin Kaverin*, La oglindă
224. *Pierre Schoendoerffer*, Ultimul rege din Borneo
225. *Babs H. Deal*, Cad zidurile
226. *Rosamond Lehmann*, Pulbere
227. *Romain Gary*, Groapa Bunei Speranţe
228. *Arthur Van Schendel*, Omul apei
229. *Primo Levi*, Mai e acesta oare un om
230. *Gavril Trepolski*, Bim-Ureche Neagră

GLOBUS

François Mauriac

Un adolescent de altădată
MALTAVERNE

Traducere şi note de
Sanda Răpeanu

Prefaţă de
Valeriu Răpeanu

EDITURA UNIVERS
Bucureşti
1974

Clubul cărţii digitale 2024

Coperta colecţiei de *Ion State*.
Ilustraţia de *Wanda Mihuleac*

FRANÇOIS MAURIAC
UN ADOLESCENT D'AUTREFOIS
© Flammarion, 1967
MALTAVERNE
© Flammarion, 1972

Toate drepturile asupra acestei versiuni sînt rezervate Editurii UNIVERS

PREFAŢA

SURPRIZA provocată în primăvara anului 1969 de apariţia unui nou roman semnat de François Mauriac era cît se poate de firească şi îndreptăţită. Ce însemna acest roman venit în chip neaşteptat, nu numai după o îndelungată tăcere dar mai ales după ce armele creaţiei sale epice păreau definitiv părăsite, începînd să fie considerate drept piese de muzeu literar? Cum avea să fie interpretat gestul publicării acestei cărţi? *Cutezanţa* octogenarului ce revine la perioada cea mai strălucită a scrisului său asumîndu-şi toate riscurile unei comparaţii cu ceea ce s-a stratificat în conştiinţa literară şi a publicului la cote înalte şi nu o dată de referinţă; *demonstraţia* unei resurecţii epice, a faptului că pinii din landa bordeleză nu îşi istoviseră sevele şi nu pieriseră mistuiţi de flăcările romanului modern; *sfidarea* adusă celor ce credeau că o nouă întîlnire a sa cu publicul care avea o structură net deosebită decît cel de pe vremea gloriei sale literare s-ar solda cu un eşec? Fiecare în parte şi toate laolaltă şi-au adus contribuţia lor la publicarea *Adolescentului de altădată* şi au făcut ca la un an şi jumătate înaintea morţii, cîntecul său de lebădă să fie o carte ce se înscria în universul din care s-au

născut operele sale cele mai reprezentative, cele ce au adus gloria prozatorului Mauriac, făcînd să reintre în scenă personaje născute din rădăcina acelorași dorințe, ce s-au zbătut chinuite de aceleași patimi și care își creaseră o stare civilă mai reală decît realitatea, devenind prototipuri umane și simboluri. Sfîrșitul carierei sale dovedea deci consecvență cu sine, încrederea în perenitatea acelor mijloace tradiționale cu care el își construise o *operă* locuită de o *lume*. A crezut și atunci în adevărul celor spuse în 1933 : „Cînd sînt somat să mă reînnoiesc răspund că esențialul pentru mine este reînnoirea în profunzime ; fără să schimbi planul trebuie să sapi în adîncime“ [1]. Cariera romanescă a celui ce a debutat ca poet sub auspicii atît de fericite bucurîndu-se de entuziasta încurajare a lui Maurice Barrès a stat sub semnul unei reușite depline : laurii premiilor n-au întîrziat, Academia Franceză i-a oferit un fotoliu înainte de împlinirea vîrstei de cincizeci de ani, sufragiile publicului au fost la fiecare carte din ce în ce mai numeroase. Dar la sfîrșitul celui de-al doilea război mondial, după ce Mauriac își făcuse intrarea și la Comedia Franceză ca autor dramatic, destinul prozatorului părea să se fi încheiat. Mauriac urma să vadă cum operele care îi aduseseră celebritatea își ocupau una după alta locul în colecții de mare tiraj, se constituiau într-un corpus unitar, cucereau noi arii geografice, proza ca și teatrul formau substanța unor ecranizări cinematografice și de televiziune, creația sa literară devenind obiect de studiu. Și — în sfîrșit — ca o supremă consacrare și ca o demonstrație a faptului că viața i-a

[1] *Le romancier et ses personnages*, Buchet-Chastel, Le Livre de Poche, p. 106.

stat sub semnul reușitei — în 1952 François Mauriac primește Premiul Nobel pentru literatură. Și totuși aceste consacrări publice și oficiale nu îi creau un statut de unanimă prețuire. Jean-Paul Sartre scrisese, în ajunul războiului, răsunătorul său articol împotriva lui Mauriac ce se încheie cu o sentință fără drept de apel : „Dumnezeu nu este un artist. Cu atît mai mult nu este domnul Mauriac“, iar criticii de după 1944 și mai ales după 1950, deși cei mai mulți condescendenți, îl clasau în rîndul valorilor apuse, subliniau vetustețea literaturii lui, uitînd să-l amintească printre cei prezenți în contemporaneitate, omițîndu-i cîteodată contribuția, sau așezîndu-l doar într-o lungă înșiruire. Cine îi citește *Bloc-notesul* nu are numai imaginea unei bătrîneți senine, a unui apus de carieră ferit de orice neînțelegere, bucuros să primească doar lauri, ci și a nemulțumirii și chiar a iritării provenită din faptul că prozatorul nu mai era recunoscut decît ca un glas stins care a perpetuat tradiția secolului trecut. Într-o epocă precum aceea de după al doilea război mondial, cînd *totul* era pus sub semnul întrebării, proza sa nu se bucura de considerația dată celui ce a dus mai departe arta literară, ci celui ce a mers pe un drum gata trasat de înaintași, deși R.M. Albérès considera că „acea tehnică care va face gloria lui Gide sau a lui Huxley exista înainte de a fi fost publicate *Falsificatorii de bani* ori *Punct, contrapunct*. La Mauriac, ea este însă deghizată abil și discret, nicidecum pusă în valoare ca o descoperire revoluționară...“ *(Istoria Romanului Modern*, E.L.U. p. 169.) Pierre Henri-Simon (în *Mauriac par lui-même*, du Seuil, Ecrivains de toujours, p. 49) afirmă la rîndu-i : „Este clar că Mauriac înclină mai degrabă spre clasicism [...] el cultivă ordinea și claritatea, racursiul și chiar pudoarea care

nu este, după părerea sa, contrariul îndrăznelii... Prin scurtimea, prin narațiunea strînsă și cel mai adesea centrată asupra unui personaj, romanul lui Mauriac tinde de obicei spre genul nuvelei, mai artistic decît cel al romanului".

Cum puțini scriitori și-au explicat cu asiduitatea lui Mauriac sorgintea operei relațiile ei cu viața autorului și mediul în care el s-a format, apartenența la anumite școli sau refuzul de a se integra altor curente nu vom putea cita toate bogatele sale pagini de autoexegeză literară. Destul să spunem că tot ceea ce a scris el constituie o *mărturisire*, o *confesiune* fie pe plan uman, fie artistic și că nici o atitudine a sa nu a rămas neexplicată, nejustificată. Și Mauriac a avut nu numai o dată sentimentul unui contratimp cu epoca sa literară, după cum însuși notează : „Concepția mea despre teatrul psihologic merge împotriva curentului, a ceea ce se așteaptă astăzi de la teatru și de la ceea ce doresc directorii de scenă atotputernici". *(François Mauriac par lui-même*, ed. cit., p. 48.) Și atunci am putea spune că *situația literară* a lui François Mauriac de după 1944 nu a stat sub semnul unei unice zodii.

Scriitorul era stimat de o parte a criticii care îl studia și îl prețuia ca pe un clasic, respectat de mulți confrați pentru ceea ce a însemnat în istoria unei literaturi, avea cititori fervenți nu numai în lumea, mediul și generațiile epocii sale de strălucire artistică dar și în rîndurile celor tineri care necontenit adăugau semnele unei masive adeziuni. Operele sale nu se bucurau numai de un interes istoric din partea „autorilor de teze de doctorat" — despre care scriitorul mi-a vorbit în anul 1965 cu atîta ironie — ci constituiau lectura favorită a unui număr mare, din ce în ce mai

mare de iubitori de narațiuni bine construite, după tiparele clasice.

Nu și-a considerat niciodată încheiată opera de romancier, apelînd la lumea din care și-a extras substanța operelor sale, oricît era de depărtată ca problematică sufletească, oricît de categoric încorsetată între termenii acelorași ecuații și confruntări sufletești și oricît de străină celor ce au descoperit viața în alte împrejurări, cînd omenirea era confruntată cu probleme de o anvergură neobișnuită, care puneau sub semnul întrebării întreaga ei evoluție. Chiar în atari condiții, publică cele trei narațiuni *Le Sagouin* (1951), *Galigaï* (1952) și *L'Agneau* (1954). Dar numai *Le Sagouin* s-a ridicat pînă la tensiunea epocii în care s-a născut *Thérèse Desqueyroux*, celelalte două romane fiind considerate mai degrabă eșecuri artistice. În orice caz nici unul dintre ele nu-l înscriau pe orbita frămîntărilor și căutărilor anilor '40 și '50, a atmosferei care a precedat-o și a celei ce a urmat-o, atmosferei din care s-au născut *Străinul, Ciuma* și *Mandarinii*. Drumul romancierului mergea paralel nu numai cu cel al evoluției psihologice a societății care trăia conectată la o altă problematică decît aceea a eroilor săi dar și cu cel al direcțiilor noi ale artei literare. Un acut sentiment de necontemporaneitate era din ce în ce mai evident, în așa fel încît Gaëtan Picon îl înscria în *Panorama literaturii franceze* la capitolul *Moștenirea* printre cei ce au perpetuat romanul psihologic-naturalist al secolului al XIX-lea, iar pentru Pierre de Boisdeffre, Mauriac era unul din acei „uriași ai munților" care prin cele trei romane amintite nu făcea decît să-și scrie „epilogul" operei publicate pînă în 1941. În schimb, autorul „istoriei vii" îl considera pe Mauriac drept „primul ziarist al Franței" după 1944. Și într-adevăr,

Bloc-Notesul său, lansat la 25 august 1944 în paginile ziarului *Le Figaro*, și care avea să continue în *La Table Ronde*, *L'Express*, *Le Figaro Littéraire* a reprezentat timp de un sfert de veac o cronică a vieții politice, sociale și culturale franceze și străine, o cronică al cărei atribut esențial era pasiunea negării și afirmării, militantismul devorant și intransigent în slujba unei idei sau a unui om care întruchipa o idee. Cauza rupturii lui de *L'Express* a fost după cum spunea Jean-Jacques Servan Schreiber faptul că echipa cunoscutului săptămînal îl considera pe generalul De Gaulle un om politic supus deopotrivă laudei și criticii, pe cînd Mauriac îl privea ca pe un Dumnezeu, căruia în consecință nu i se putea reproșa nimic [1]. Cel ce mărturisea în anii gloriei sale literare că niciodată nu a interpus între el și realitate ficțiunea — trăia acum conectat la tensiunea cea mai înaltă a evenimentului, expunîndu-și cu franchețe atitudinea față de tot ceea ce a caracterizat acest sfert de secol în care războaiele ce au urmat victoriei au implicat atîta vreme Franța, în care crizele guvernamentale ale celei de-a patra republici au creat un climat de insecuritate și de tensiune socială, în care curente de opinie, filozofice, perspective noi au schimbat structural formula romanului și a teatrului (noul-roman și teatrul-absurdului aflîndu-și în persoana lui un vehement și nedezmințit adversar), și cînd conceptele despre viață, morală, om, adolescență și tinerețe, impregnate în conștiința sa din anii celei mai fragede formații, erau acum fie depășite, fie luate pur și simplu în deriziune. Și-a apărat valorile în cultul cărora a crescut, nu a negat nici unul din miturile adoles-

[1] François Mauriac a scris o carte despre generalul De Gaulle, publicată la editura Bernard Grasset în anul 1964.

cenței, tinereții și maturității dar nu ca un Don Quijote, ci căutînd să explice de ce și cum generația sa a avut aceste credințe, de unde pornește divorțul cu noua generație și unde se pot afla punctele de impact. Ar fi greșit să credem că imensa lui activitate jurnalistică a fost doar o ieremiadă pe ruinele timpurilor trecute și un război cu prezentul, că nota dominantă a articolelor sale a fost *contratimpul*. Mai degrabă aș spune că ceea ce le caracteriza era dorința dialogului cu lumea, cu cei din jur, deoarece chiar atunci cînd părăsea sala în seara unei premiere de Cocteau, chiar cînd cu vocea sa stinsă sunînd parcă de pe un alt tărîm protesta în timpul unui spectacol împotriva actriței de varieteu ce făcea glume pe seama generalului De Gaulle, — în orice împrejurare deci — el nu era omul care stătea în expectativă, ci avea curajul și să-și arate în chip franc atitudinea, să-și facă părerea cunoscută, să și-o susțină, să-și motiveze orice cuvînt, orice gest, orice opțiune. De aceea articolele sale nu au părut nimănui expresia unei voci ce venea de la începutul secolului, ci a unei *conștiințe* care chiar dacă nu întrunea unanimitatea opțiunilor, chiar dacă nu colecta aprobarea tuturor — nu lăsa indiferent pe nimeni. Și aceasta deoarece romancierul își revărsa acum în pagina de ziar toate darurile sale artistice creînd o stare de spirit și o atmosferă, o tensiune a ideii, a gîndului a cărui ancoră și punct de referință era cuvîntul *altădată*, devenit și o obsesie a operei sale romanești, în care eroii își sfîrtecau zilele de astăzi cu gîndul la imaginea lor de ieri. Scriitorul care la patruzeci și patru de ani își publicase „cele mai îndepărtate amintiri", cel care spunea că pentru el totul s-a petrecut ca și cum o fereastră s-a închis definitiv asupra primilor ani, cel ce trăia o stare de „copilărie incurabilă" se

răzbuna parcă de acel prea lung popas în rada unei lumi apuse. Și atunci prin toți porii ființei lui a început să trăiască în lumea care îl înconjura, ale cărei seisme le urmărea și le comenta la temperatura incandescentă a iubirii și a urii, constantele totdeauna îngemănate ale sufletului său. „În 1953 — anul în care începe să colaboreze la săptămînalul *L'Express*, avea să afirme Françoise Giroud — Mauriac jucase totul. Și cîștigase. Chiar și sănătatea despre care spusese că a fost atît de neliniștitoare și fragilă devenise de fier, iar vocea rănită îi dădea un farmec aparte. Era liber cum puțini sau foarte rar sînt liberi. [...] Pentru el a scrie era o plăcere și nu un efort. [...] Mauriac a acționat ca un martor, ceea ce reprezintă vocația firească a gazetarului. Un martor pe care niciodată nu-l poți face să tacă dar care-și rezervă totdeauna dreptul de a se retrage din joc"[1]. Iată de ce ori de cîte ori convingerile sale veneau în contradicție cu cele ale publicațiilor la care colabora — cum s-a întîmplat cu *Le Figaro* și *L'Express* — Mauriac căuta un alt loc de exprimare, calitatea esențială a jurnalisticii sale fiind ***sinceritatea***. Scriitorul care cunoscuse orele solidarității umane în timpul războiului din Spania, cînd s-a angajat moral de partea forțelor de stînga, acum trăia pe planul vieții imediate evadînd din ceea ce criticii numiseră tripla închisoare a literaturii sale, a „unei provincii, a unei clase și a unei religii". Nu opțiunile sale politice și sociale, discutabile desigur și nu o dată inacceptabile, nu simpatiile și antipatiile le vom determina acum, ci situația morală a scriitorului în timpul acestei „traversări a deșertului" său epic. Fără îndoială ziaristul a beneficiat de faima ar-

---

[1] Françoise Giroud, *Si je mens...* Stock, 1972, p. 145—151.

tistului, de piedestalul gloriei acestuia, ce conținea atîtea supreme și intangibile consacrări, ca și de o audiență publică ce se răsfrîngea în cercuri concentrice și acoperea noi teritorii ale lumii. De aici pornea ceea ce Françoise Giroud numea „libertatea" sa, acea putere de nu a face concesii conjuncturii, de a-și apăra și susține convingerile chiar cu riscul rupturii prieteniilor vechi și noi, de a părea anacronic, de a fi considerat un inclement, un fanatic, neretractînd nimic din admirația purtată unor oameni, dînd girul său pînă și erorilor comise de aceștia, neistovindu-și ura împotriva „îngerilor negri", care de data aceasta nu mai erau eroi de roman ci personaje ale vieții politice, sociale și artistice, oameni implicați în eveniment sau cărora li se datora evenimentul. Dar, deși tot în acești ani au apărut *Memoriile interioare* și *Noile memorii interioare*, ultimul tom al *Jurnalului* și alte cărți ce reînviau o viață de om și scriitor, am putea spune că activitatea sa jurnalistică reprezintă în fond una din componentele unei vaste fresce memorialistice. Ancorat în prezentul imediat, replicînd fie și la o aluzie, comentînd dimineața un discurs rostit seara la televiziune, el era unul din ziariștii care chiar dacă scriau săptămînal nu lăsa să se piardă nimic esențial din firul zilelor, dar în același timp un memorialist care își depăna amintirile suprapunîndu-le, ca într-un adevărat montaj cinematografic, cu imaginile lumii de astăzi. Așa că omul care trăia cu atîta acuitate ziua de azi nu o părăsise niciodată pe cea de ieri, la care revenea în momentul celei mai pasionate polemici sau jubilații despre evenimentul la zi ce nu părea să aibă nici o legătură cu ceea ce a fost odată. Aici stă cred și farmecul aparte al ziaristicii sale. Așa se și explică de ce între activitatea sa jurnalistică, memorialistica din vo-

lumele amintite și romanul care se tipărește astăzi pentru prima oară în limba română există o deplină unitate, oricît de depărtate ne-ar părea unele de altele din punctul de vedere al genului literar, al preocupărilor și al țintei lor. Desigur, apariția romanului *Un adolescent de altădată* avea să creeze surpriza despre care vorbeam la început, legitimată de lunga tăcere a autorului pe tărîmul epicii, de vîrsta sa înaintată (în 1969 împlinea optzeci și patru de ani), de curajul pe care îl dovedea autorul înfruntînd cu mijloacele scrisului o lume ce-și modificase structura sufletească pînă la totala neînțelegere a ceea ce a fost înainte, și în care romanul evoluase pînă la negarea propriei condiții, devenind antiroman. Cum și în ce împrejurări a fost scrisă această carte a cărei apariție a produs o surpriză similară cu aceea a tipăririi primului volum din *Antimemoriile* lui Malraux ? Într-un interviu publicat chiar în momentul apariției cărții, Mauriac avea să spună : „Acest *Adolescent de altădată* l-am început. Și apoi, așa cum mi s-a întîmplat adesea, l-am abandonat. Și în timpul evenimentelor din mai m-am apucat din nou de lucru cu adevărată frenezie, într-atît eram de enervat, agasat, iritat, angoasat de ceea ce se petrecea". Iată deci un element nou pentru înțelegerea acestei cărți : acela al polemicii cu tineretul francez care în luna mai 1968 a ieșit în stradă împotriva unor forme osificate, rigide, anacronice, rezultat al unei incapacități sociale de înnoire ; dar depășind cadrul unor revendicări legitime, fie prin manifestări de violență nu o dată primitive, de provocare instinctuală, de coborîre într-o lume în care orice normă etică era abolită, furia nu s-a mai îndreptat împotriva unui sistem social, ci a ajuns la violență de dragul violenței. Erau evenimentele din mai 1968 un șoc chiar atît de puternic pentru François Mauriac încît să declanșeze memoria involuntară a scriitorului ? Să apelăm la un martor ocular, simpatizant al mișcării și chiar susținător al ei : prozatoarea Simone de Beauvoir care ne descrie o vizită la Sorbona în mai 1968. „Am venit adesea cu prieteni să ne plimbăm pe culoare și prin curte. Întîlneam la tot pasul persoane cunoscute. Ne plimbam, pălăvrăgeam, ascultam. [...] Începînd de la 15 mai sărbătoarea s-a mutat în piața teatrului Odéon : pe clădirea teatrului ocupat de studenți fluturau drapelele negre. Și acolo se desfășurau discuții pasionante. Orchestrele interpretau jazz, arii de dans. Tineri și bătrîni, toată lumea fraterniza. [...] În seara zilei de 20 mai mai mulți scriitori au fost invitați să vină la Sorbona ca să discute cu studenții. Însoțiți de un grup de prieteni, eu și Sartre ne-am întîlnit la ora 10 cu un tînăr responsabil." Apoi Sartre a intrat în amfiteatrul studențesc mărturisindu-le ce anume „speranțe își pune în această democrație sălbatică". Dar după ce aceste momente au trecut, după ce s-a produs ruptura între mișcarea muncitorească și cea studențească, o parte a tineretului din Cartierul Latin „a atacat autocarele poliției și comisariatele, a doborît arborii, a incendiat automobile, a sfărîmat vitrine". La 10 iunie, mergînd din nou la Sorbona, Simone de Beauvoir întîlnește acest spectacol : „Noaptea Sorbona se umplea de bitnici, de prostituate, de vagabonzi. La orice oră traficanții de droguri veneau să-și vîndă produsele pe culoare : amfiteatrele erau otrăvite de hașiș și marijuană" [1]. Cele cîteva secvențe nu au urmărit să dea o explicație a mișcării din mai în toate meandrele ei,

[1] Simone de Beauvoir, *Tout compte fair*, Gallimard, 1972, p. 471—476.

ci să ofere doar o imagine a acelor fapte care l-au determinat pe François Mauriac să reia o carte abandonată pe care avea să o publice la cîteva luni după consumarea evenimentelor. Privit în acest context, ultimul roman al lui Mauriac *Un adolescent de altădată* ca și cele aproximativ treizeci de pagini din manuscrisul rămas neterminat al romanului *Maltaverne*, ce avea să continue acțiunea de aici — capătă adevărata sa semnificație și poate fi înțeles nu numai ca o ultimă etapă a creației sale epice dar și ca o profesie de credință a omului, integrată organic în universul sensibilității sale. Că spusele lui Mauriac privind geneza și etapele desăvîrșirii romanului său nu aparțin domeniului metaforei sau al hiperbolei ne-o dovedesc relatările unui cercetător al operei sale [1]. Romanul „a fost conceput cu cel puțin șase ani mai înainte. E vorba de un mic caiet de școlar de vreo patruzeci de pagini pline de scrisul caracteristic al soțului (caietul a fost pus la dispoziția cercetătorului de doamna François Mauriac n.n.), purtînd pe copertă mențiunea *Université : Paris 62*, ca și titlul provizoriu al textului lui : *Maltaverne I : roman* [...]. Povestitorul spune că și-a început jurnalul «într-o duminică din vara anului 1962»[...]. Interesul acestui caiet este dat de faptul că el conține în genere aproape toate elementele din *Un adolescent de altădată*. Peripețiile intrigii sînt analoge celor din primele trei capitole ale romanului și conțin mai cu seamă partida de vînătoare, vizita la bătrînul din Lassus, hotărîrea lui Xavier (Simon) de a părăsi seminarul și moartea lui Raymond (Laurent),

[1] *Din nou despre ultimele romane ale lui Mauriac. Creația literară în „Un adolescent de altădată" și „Maltaverne"* de Keith Goesk, *Les Nouvelles Littéraires.*

ca urmare a unei hemoragii. Se află în plus unele detalii care n-au fost reținute în versiunea definitivă : cîteva lungi conversații, o comparație între jurnalul naratorului și *Caietul verde* al lui Maurice du Guérin, o scurtă descriere a Comitetului agricol din Bordeaux și o sfadă între primar și preot în legătura cu un car funebru pe care preotul îl refuză morților care n-au trecut pragul bisericii [...]. Personajele în acest caiet manuscris sînt gata închegate și diferă foarte puțin de cele ale versiunii definitive. Numai numele lor a fost schimbat". Cercetătorul se întreabă apoi dacă în 1968 Mauriac a recitit această schiță sau a avut-o în față atunci cînd a început să scrie romanul. La această întrebare nu dă un răspuns precis, deoarece nu a reținut un amănunt care pledează — credem noi — în favoarea părerii că autorul a avut în orice caz în vedere în timpul redactării finale caietul din anul 1962. La capitolul unsprezece al cărții de față se spune : „Dar am să încerc să-mi stăpînesc spaima, *reluînd în acest caiet* (s.n.) istorisirea acolo unde am lăsat-o, retrăind-o clipă de clipă". Cartea avînd autonomia ei estetică este rezultatul unei ambianțe : nu numai materialul schițat anterior și părăsit dar și numeroasele interferențe între roman și volumele sale cu caracter strict autobiografic (*Mémoires intérieurs* [1], *Nouveaux mémoires intérieurs* [2]), elaborate fie înainte de prima versiune a acestei cărți, 1962, fie ulterior, ne atestă aceasta. Deci caracterului polemic al cărții i se adaugă și unul funciar autobiografic. Dar elementul autobiografic în opera de ficțiune a lui Mauriac nu trebuie înțeles ca un accident, el nu se regăsește numai în cutare detaliu,

[1] Flammarion, 1959, Livre de poche, 1504—1505.
[2] Flammarion, 1965.

deși numeroase sînt identificările ce se pot face. El este consubstanțial întregii sale creații în care autobiografia rămîne prezentă pretutindeni dar niciodată nu este o reproducere fidelă și neprelucrată. Acest atașament față de lumea copilăriei e de natură filozofică și autorul făcea următoarele distincții : „Malraux marca odată între noi doi această diferență, el detestă începuturile vieții sale : de fapt opera sa îmbrățișează deaproape prezentul. Este opera unui om care își înfruntă condiția și drama epocii din momentul în care scrie. Operă fără nostalgie, fără trecut personal, fără copilărie. Pe cînd opera mea, dimpotrivă, a rămas ca într-o capcană. Și din ea nu am ieșit de tot niciodată. Pentru mine a scrie s-a mărginit la recrearea acestei lumi încîntătoare și totuși atît de mediocră, atît de săracă, redusă la cîteva noțiuni în comparație cu ceea ce viața avea să mă copleșească“ [1]. În fond și acest ultim roman dovedește organicitatea operei lui Mauriac iar adolescentul masculin, tip caracteristic al operei sale — așa cum observă și Jacques Robichon [2], unul din comentatorii săi — trăiește cu această nostalgie a copilăriei. Elementele autobiografice nu sînt deci simple coincidențe, nu constituie un apel făcut de scriitorul ajuns la vîrsta cînd reînnoirile nu mai sînt posibile, cînd secătuirea inspirației îl obligă să recurgă doar la fapte cunoscute, ci reprezintă una din caracteristicile personalității artistice pe care și-a mărturisit-o încă din perioada în care elabora operele fundamentale : „Nu pot să concep un roman fără să am prezentă pînă în cele mai mici unghere casa care va

[1] *Nouveaux mémoires intérieurs*, ed. cit., p. 64.

[2] Jacques Robichon : *François Mauriac*, Classiques du XX-e siècle, Editions Universitaires, p. 38.

fi teatrul ei ; trebuie ca cele mai ascunse alei ale grădinii să-mi fie familiare și ca toate ținuturile din împrejurimi să-mi fie cunoscute și nu in chip superficial [...]. Nici o dramă nu se poate naște în închipuirea mea dacă n-o situez în locurile unde am trăit întotdeauna. Trebuie să-mi pot urmări personajele din cameră în cameră. Adesea, chipul lor îmi rămîne confuz, nu văd decît silueta, dar simt mirosul mucegăit al coridoarelor prin care trec, nimic nu-mi este străin din ceea ce ele simt, din ceea ce aud la cutare oră a zilei sau a nopții, atunci cînd ies din vestibul și se îndreaptă spre peron“ [1].

Înțeles astfel, romanul se integrează organic în lumea prozei lui Mauriac, readuce metodele sale specifice de creație cu o vigoare și, am spune, cu o forță incredibilă înaintea ultimei suflări. Cînd amurgurile vieții puseseră din ce în ce mai mult stăpînire asupra omului, cînd pacea acestor amurguri era turburată de evenimentele zguduitoare pe care în chip funciar nu le putea percepe decît în incidența dezlănțuirii lor violente, scriitorul a adunat în acele clipe de frenezie creatoare despre care vorbea toate umbrele copilăriei și adolescenței, toți acei „îngeri negri“ care i-au turburat anii începutului vieții ca și toate momentele de lumină, de bucurie și speranță adolescentină. Polemica nu s-a realizat prin aruncarea unor imprecații directe sau indirecte asupra tineretului anilor '68, nici prin conturarea unei atmosfere idilice a adolescenței petrecută în provincia franceză la cumpăna dintre două veacuri. Mama lui Alain aparține aceleiași familii de spirite ca și doamna Cazenave din romanul *Genitrix*,

[1] François Mauriac, *Le romancier et ses personnages*, Buchet-Chastel, 1933, Livre de poche, p. 85—86.

care-şi torturează cu obstinaţie şi sînge rece nora pînă la moartea acesteia, iar Alain traversează aceeaşi mare dilemă a vieţii ca şi Raymond Courèges „adolescentul de altădată" din *Pustiul dragostei*, şi el erou al unei dragoste nefericite pentru o femeie mai în vîrstă şi care nu se bucura de bună reputaţie. Dar acestea sînt numai două repere într-un univers în care dragostea maternă a fost tot timpul investită şi cu atributele posesiunii şi ale acaparării.

Bineînţeles, şi aici reîntîlnim relaţia fundamentală a operei sale : *mamă-fiu* — deoarece tatăl murise atunci cînd viitorul scriitor avea doi ani : „Nu l-am cunoscut — spune în *Nouveaux mémoires intérieurs* — pe el cel de la care am primit — nu trebuie să ne îndoim — pasiunea de a citi şi darul de a scrie". O pagină de duioasă emoţie lirică a cărţii de faţă reînvie imaginea tatălui legată — fapt mai rar întîlnit în opera sa — de aceea a mamei : „Il văzuse pe tata suferind. Pe tata ! Tatăl meu ! Necunoscut mult-iubit. Mi-aduc aminte, aveam zece sau doisprezece ani, într-o seară, întorcîndu-mă de la colegiu, m-a fulgerat un gînd şi-am început să cred cu tărie că tu n-ai fi murit. Am plăsmuit nu ştiu ce poveste cum că te-ai fi întors dintr-o călătorie lungă şi că te voi găsi acasă. Am alergat nebuneşte, izbindu-mă de trecători. Am suit cîte patru trepte deodată, aceleaşi pe care păşesc acum". Fără îndoială, relaţia mamă-fiu este extrem de subtilă, şi în acest roman mi se pare că autorul îi surprinde nuanţele mai discret şi mai fin decît în orice altă carte a sa. Ea merge de la pînda ascunsă, nemărturisită, pînă la gelozia ce adulmecă mirosurile femeii iubite : „În zadar mă opream mai întîi la chiuveta din oficiu, să mă spăl pe faţă şi pe mîini, mama mă atrăgea spre ea, mă mirosea, recunoştea la mine o mireasmă străină.

Fără să-mi spună vreodată ceva". Nu intră în obiectul acestei prefeţe să discute în ce măsură relaţia mamă-fiu, aşa cum este privită ea în romanele lui Mauriac, stă sub zodia influenţei freudiste sau numai a amintirilor din copilărie, ale unui scriitor rămas prizonierul acestui univers. Dar chiar modul în care e privită această relaţie nu atestă influenţa sistemului lui Freud ? Influenţa pe care Mauriac nu o respinge, ci dimpotrivă, afirmă în 1959 : „De o jumătate de secol — Freud, orice am gîndi noi despre el, ne obligă să vedem totul — şi mai întîi pe noi înşine — prin ochelari pe care nu-i putem părăsi. Îndată după primul război imperiul lui s-a impus tuturor".

Ce-i drept, se întreabă şi dacă numai „Freud a îmbogăţit romanul" ? Dacă „operele care preced freudismul şi *În căutarea timpului pierdut* par sumare şi superficiale în comparaţie cu cele ce au urmat, unde sexualitatea domneşte şi unde orice fel de dragoste îndrăzneşte să-şi spună numele ?"... Starea de beligeranţă a mamelor cu „intrusele", iubitele şi nurorile, nu mai e doar o duşmănie dezlănţuită de spaima pierderii fiului, de ideea neputinţei de a mai stăpîni evenimentele, de a vedea prăbuşită o dominaţie matriarhală. Dragostea adolescentină nu a fost niciodată ferită de umbrele nefericirii, ale încercărilor ce intrau în contradicţie cu normele imuabile ale unei societăţi aproape pietrificate. Şi aici, în *Adolescentul de altădată*, aceeaşi opoziţie între dragostea adevărată şi cea care avea să mărească patrimoniul prin dote şi moşteniri, şi aici aceeaşi spaimă a adolescentului de căsătoria care avea să aducă „în afară de o sporire a averii şi continuitatea posesiunii", aici aceeaşi chemare materială a landei, aceeaşi dorinţă

a mamei de a poseda mai mult, opusă celui ce nu voia să devină „proprietatea proprietăților sale", opusă unui ideal pur, unui vis tineresc, unui gînd care zboară dincolo de orice oprelişte şi calcule materiale. Deci nu imaginea edenică a unei copilării şi adolescenţe senine ci, dimpotrivă, o dramă dar o dramă a sufletelor încleştate în marea căutare a purităţii, a dragostei mărturisită sau nu. Şi totul se sfîrşeşte fie tragic, fie — aşa cum nu o dată se întîmplă în universul lui Mauriac — printr-o neştearsă undă de regret. Polemica nu-i directă ci indirectă, ea cuprinde întreg sensul răului, ceea ce îl făcea pe François Nourissier, la apariţia cărţii, să spună în cronica sa din *Les Nouvelles Littéraires*: „În nici unul din romanele autorului, mi se pare, spiritul copilăriei şi al purităţii nu intervine ca aici pentru a pune sub acuzare tot răul şi dezgustul. Zorile mijesc după lunga noapte mauriaciană." Rău şi bine, ideal şi josnicie, dragoste şi ură, dezinteres şi calcul meschin, căutare şi abandon — toate motivele fundamentale ale operei sale se află aici, toate se încrucişează într-o adevărată sinteză a scrisului său. O operă începută, părăsită, reluată la lumina văpăilor ce incendiau cartierul în care poposea la începutul secolului studentul venit din Bordeaux — dar o operă mai senină decît alte romane ale lui Mauriac, în sensul dominării materiei umane pe toate planurile manifestării ei. Tensiunea la care a fost scrisă a permis purificarea tuturor accentelor de mînie, a tot ceea ce era pasiune prea directă, iar distanţa din ce în ce mai mare de lumea copilăriei şi adolescenţei a dus la topirea a ceea ce constituie prea directa implicare în fapt, eveniment, în atitudinea faţă de reacţia personajelor.

Critica a reproşat vetusteţea sentimentelor, faptul că între lumea şi universul adolescentin de azi şi cel de ieri e o discrepanţă netă. S-a pronunţat chiar cuvîntul „demodat". Dar Mauriac, a vrut în chip deliberat să reînvie o lume „de altădată", o lume *total deosebită* de cea de astăzi, o lume în care incandescenţa pasiunii nu aprindea baricadele violenţei, iar cînd un fapt oribil se petrece, opera unui scelerat, acesta răscoleşte conştiinţa, stîrnind nu numai oroare şi dezgust dar luminînd şi adevăratele sensuri ale vieţii. El care credea că „lumea pasiunilor este lumea romancierului" şi explica lunga sa tăcere pe tărîmul epicii prin bătrîneţea care în chip fatal te îndepărtează de această lume, imaginea unei adolescenţe dezlănţuite l-a făcut să trăiască la acelaşi voltaj pasional cu acela din perioada în care s-a născut *Pustiul dragostei, Cuibul de viperi, Thérése Desqueyroux, Sărutul dat leprosului, Genitrix*. Divorţul de lumea contemporană, faţă de sensibilitatea ei canalizată în cu totul alte direcţii reprezenta numai punctul de pornire. Dar niciodată Mauriac nu s-a manifestat în chip polemic sau pamfletar în paginile romanului. *Un adolescent de altădată* este cartea cea mai obiectivă a unui scriitor subiectiv, cartea unui om care revărsînd de aproape un sfert de veac napalmul polemicii şi căutînd şi acum — aşa cum a căutat o viaţă întreagă — „misterul răului", domină cu o superioritate olimpiană totul, şi niciodată veninul dezgustului şi al urii nu îi cotropeşte cuvîntul şi nu îi mutilează fraza.

Un adolescent de altădată e în acelaşi timp demonstraţia unei consecvenţe cu sine, a încrederii artistului în uneltele lui, în posibilitatea de a vorbi oamenilor pe strunele melodiei de altădată, de a afla

clubul ...

într-o lume bîntuită de atîtea furtuni nebănuite la începutul secolului, ecoul zbuciumului unui suflet în căutarea frumosului și a păcii sufletești — himere ieri ca și azi.

Un adolescent de altădată reprezintă la sfîrșitul unei vieți o biruință, biruința scriitorului și a omului care cu un an înainte de a-și încheia lunga călătorie pe acest pămînt s-a reîntors la lumea de unde s-au zămislit operele sale mari cărora printr-un superb gest de voință și independență artistică le-a mai adăugat acest roman ce încheie în chip strălucit o carieră și un destin literar.

VALERIU RĂPEANU

UN ADOLESCENT DE ALTĂDATĂ

Scriu alt fel de cum vorbesc, vorbesc alt fel de cum gîndesc, gîndesc alt fel de cum ar trebui să gîndesc și tot așa pînă în adîncurile beznei.

KAFKA

CAPITOLUL I

Nu sînt un adolescent ca ceilalţi. Dacă aş fi ca ei, la şaptesprezece ani aş vîna împreună cu Laurent, fratele meu mai mare. Şi cu Duberc, administratorul nostru, şi cu Simon Duberc, mezinul său care este abate şi ar trebui, la ora asta, să asiste la vecernie, şi cu Prudent Duberc, fratele său, care-l îndeamnă pe Simon să-l lase pe preot în plata Domnului. Aş putea să mă servesc de o puşcă de calibrul 24, nu să tot colind coclaurile şi să adulmec de parc-aş fi cîine — nu să fac pe cîinele.

Da, mă joc făcînd pe cîinele şi în acelaşi timp mă întreb ce se petrece în mintea lui Simon. Şi-a sumes sutana din cauza spinilor şi-a crengilor; de ce, văzîndu-i picioarele groase, în ciorapi de lînă neagră, te umflă rîsul? Îi place vînătoarea tot atît de mult ca şi Dianei şi lui Stop. Vînează din instinct, dorinţa e mai puternică decît el, dar ştie că la ora asta domnul Decan, care oficiază, are în faţa ochilor strana goală unde Simon ar trebui să fie şi nu este. După vecernie, domnul Decan va veni la noi să stea de vorbă cu mama despre

asta. Nădăjduiesc să fiu acasă pînă atunci, deşi n-au încredere în mine şi, de cum mă apropii, tac. Sînt un flecar, după spusele mamei, iar domnul Decan găseşte că sînt cîrcotaş, căci îmi pun întrebări pe care el nu şi le-a pus niciodată, pe care nimeni nu i le-a pus vreodată, iar eu mai puţin ca oricine; dar ştie că-l socotesc un prost.

„Ţie toţi ţi se par proşti!“ mă dojeneşte mama. Ce-i drept, acasă mă socotesc singurul isteţ, dar ştiu că nu ştiu nimic, pentru că nimeni nu m-a învăţat nimic. Profesorii mei, în afară de cîteva cunoştinţe elementare, n-aveau ce să mă înveţe. Colegii mei sînt mai buni decît mine în tot ceea ce contează în ochii lor. Mă dispreţuiesc şi au dreptate să mă dispreţuiască: nu practic nici un sport, n-am putere nici cît un pui de găină. Roşesc ori de cîte ori ei vorbesc despre fete, iar cînd îşi strecoară fotografii, eu întorc capul. Totuşi, unii îmi dovedesc prietenie şi chiar mai mult.

Ei ştiu ce vor face, îşi au de pe acum locul lor. Dar eu? Nici nu ştiu ce sînt. Ştiu bine că tot ce predică domnul Decan, tot ce crede mama nu se potriveşte cu realitatea. Ştiu că n-au nici un simţ al dreptăţii. Detest religia pe care o practică ei. Totuşi, nu mă pot lipsi de Dumnezeu. Prin asta mă simt alt fel plămădit decît ceilalţi şi nu prin faptul că mă joc de-a cîinele şi alerg pe cîmp în loc să vînez împreună cu Laurent, cu Prudent şi cu Simon Duberc şi nu sînt în stare nici măcar să mînuiesc o puşcă de calibrul 24. Tot ce povesteşte domnul Decan mi se pare fără noimă, ca şi

felul cum povestește ; și totuși cred că e adevărat, aș îndrăzni să scriu pentru mine însumi: știu că e adevărat, de parcă un orb, care ar fi în același timp o călăuză pricepută, m-ar duce către adevărul adevărat, pe cărări absurde, mormăind pe latinește, mormăind în fața unor mulțimi din ce în ce mai restrînse și, pînă la urmă, în fața unei turme abia în stare să pască acolo unde e dusă la pășune... Dar ce ! Lumina pe care ei o străbat și n-o zăresc, eu o văd, sau mai degrabă e de pe acum în mine. Ei pot povesti ce poftesc : nu sînt altceva decît acei neștiutori sau acei idioți împotriva cărora se dezlănțuie prietenul meu Donzac, care este modernist. Și cu toate acestea, ceea ce cred ei e adevărat. Iată la ce se reduce pentru mine istoria Bisericii.

Iepurele l-au răpus în preajma ogorului de la Jouanhaut. Întoarcerea a fost obositoare : șapte kilometri pe un drum sinistru, dar care mi-e drag, între cele două rînduri de pini : „Cît vezi cu ochii e al Doamnei !“ nu uită niciodată să anunțe cu solemnitate Duberc tot timpul drumului, cu orgoliul lui ciudat de mujic... E groaznic să scrii asta. Știam dinainte că la întoarcere, Simon, abatele, va merge alături de mine fără să-mi vorbească. Deodată, Laurent era copilul : se juca dînd cu piciorul într-o *ghindă* ; dacă o duce pînă acasă, cîștigă.

Nu vorbesc nimic cu Simon. Fără îndoială, preotul i se plînsese că sînt cîrcotaș și Simon mă admiră pentru că la cei șaptesprezece ani ai mei sînt în stare să dau de furcă acestei

ființe mărginite la cheremul căreia se va afla atîta vreme cît va fi un seminarist fără post.

Vreau să mărturisesc aici în fața lui Dumnezeu impostura mea : ceea ce mă face de temut în ochii Decanului și poate admirabil în ochii lui Simon sînt vagile noțiuni reținute din spusele prietenului meu André Donzac, care-mi împoaie urechile cu ce citește în *Analele de filozofie creștină*. Îl ridică în slăvi pe un anume Părinte Laberthonnière, oratorian [1] care conduce această revistă și pe care Decanul nostru nu-l poate suferi : „E un modernist, un eretic“, spune adesea. Îl disprețuiesc că folosește cuvîntul ăsta crunt și stupid : eretic ! Și astăzi ar fi gata să-i ardă pe cei care cred, cu ochii deschiși.

Dar eu tot impostor se cheamă că sînt deoarece îi dau înainte, ca din partea mea, cu spusele incediare ale lui André, avînd aerul că știu ceea ce ei nu știu. cînd de fapt sînt la fel de neștiutor ca și ei... Nu, mă calomniez. După cum spune André, sînt pătruns de Pascal. Nu mi-e greu să-l citesc pe Pascal ; mai ales „notele“ ediției Brunschvicg, pe care mi-a dat-o André. Tot ce privește Port-Royal-ul mă privește.

Oare Simon Duberc, care are bacalaureatul, l-a citit pe Pascal ? Cred că nu cunoaște nici un autor din program printr-un contact direct, s-a mărginit doar la manual... Mergea alături de mine. Simțeam mirosul acela de sudoare de care e îmbibată sutana lui. Nu că ar fi mur-

[1] Membru al congregației religioase a Oratoriului.

3*

dar : e mai curat decît familia lui de țărani, care nu știe ce înseamnă să te speli ; poate chiar mai curat decît noi căci, pescuind la moară, se vîră-n apă mai în fiece zi. Prinde știuci lovind în butucii de arin dinaintea cărora a întins țăpoaicele... Dar nu mă voi așterne pe povestiri de pescuit.

Într-adevăr, nu atît de mirosul lui Simon mi-e silă, cît de cel de-al șaselea deget pe care-l are la mîini, un apendice tremurător, și la picioare, încît pantofii făcuți pe măsură par pe cît de lungi pe-atît de lați : niște labe de elefant ! Al șaselea deget de la picioare n-am cum să-l văd, pe cîtă vreme cartilagiul fără falangă de la fiecare mînă mă fascinează. Și nici nu-ncearcă să-l ascundă, bucurîndu-se fățiș că degetele sale de prisos îl vor scuti de armată. Fratele lui mai mare, Prudent, nu-i de aceeași părere : „Ai fi putut intra la Saint-Cyr". E singura dată cînd Prudent a rostit ceva de față cu mine, apărînd în rolul de ispititor al mezinului, după cum crede mama sau domnul Decan.

M-am gîndit la un roman pe care l-aș putea scrie pe tema aceasta : Prudent, slab și pipernicit, negricios, cu dinții stricați, iubind-o — știu eu — pe Marie Duros, vecina lui, fiica dulgherului, sora lui Adolphe Duros, băiatul de douăzeci de ani care seamănă cu Hercule așa cum e reprodus în manualul meu de istorie a Greciei — Prudent răfuindu-se prin fratele său cu lumea asta în care el nu-i decît un putregai. Numai că e isteț ca mai toți din neamul lui. O dovedește revolta sa. În această poveste pe care o plăsmuiesc în minte, Prudent ar trebui să renunțe la Marie Duros și s-o împingă în brațele lui Simon. De fapt, Mariei Duros trebuie să-i fie silă și de mezin și de fratele mai mare, mai cu seamă de acesta din cauza degetelor și a sutanei de care n-o să se despartă niciodată... Ce tot spun ? Așa-mi închipui, sînt sigur că e așa, fiindcă-l cunosc pe bărbatul care-i este drag Mariei, cu care se vede, unul din prietenii lui Adolphe, fratele ei, uriașul.

Și poate că nu se-nșală domnul Decan cînd spune-ntruna : nu cu demonul concupiscenței are de furcă Simon, ci cu demonul ambiției. Nu prea se uită la fete. Știu eu c-a fost crescut să nu se prea uite la ele. Oricum, încă n-a trebuit să lupte cu adevărat... Dar ce știu eu ? Nimic despre Simon și despre nimeni. Chiar și mama sau domnul Decan mă descumpănesc adesea.

Întors de la vînătoare, Laurent a dus iepurele la bucătărie. Eram toropit și m-am întins pe divanul de la intrare. Mama a venit și s-a așezat lîngă mine. Mi-a pus mîna pe frunte și m-a întrebat dacă mi-e sete. Avea chef de vorbă. Se înțelesese pesemne cu Decanul în legătură cu cele ce trebuia să-mi spună, fiindcă lumea crede că Simon mi se destăinuiește. Dar nici gînd. Slăbiciunea lui pentru mine nu se îmbracă în cuvinte. Prăpastia dintre noi nu-l tulbură. Oricum, n-a încercat niciodată să treacă peste ea.

Nici mama, dealtfel. Ea mă iubeşte dar n-o interesez. O interesează doar bunurile ei şi mai cu seamă ceea ce nu împarte cu nimeni, şi anume îndoielile pe care le cunosc oleacă, doar m-au frămîntat şi pe mine în copilărie, însă m-am descătuşat de ele sau aproape, de cînd, datorită lui Donzac, am descoperit că am fost deprinşi spre a pune stavile nesăbuite infinitului, într-un barem de păcate uşoare şi păcate strigătoare la cer.

Mama trebuie să fi primit însărcinare de la domnul Decan să mă facă să vorbesc, iar eu ţineam anume ochii închişi ca şi cum aş fi vrut să dorm. Nu m-a luat pe ocolite ci m-a întrebat de-a dreptul cum a fost Simon la vînătoare.

— Nu se gîndea decît la iepure şi, fără doar şi poate, la ce mutră va face domnul Decan cînd se va duce mîine să-l ajute la slujbă.

Mama nu fu surprinsă şi-şi dădu drumul la gură.

— Domnul Decan nu-i atît de îngust la minte. Nu dă nici o importanţă faptului că la nouăsprezece ani lui Simon îi place mai mult vînătoarea decît vecernia. Vecernia de duminică nu e obligatorie. Domnul Decan îmi mărturisea că şi pentru el înseamnă o încercare. Nu asta-i grav la Simon.

— Nu, am adăugat eu, ceea ce-i grav e să-l meneşti, poate fără voia lui, unei vieţi pentru care nu-i făcut.

Mama avu ceea ce ea numeşte un „bufeu". Se-nroşi de-ţi era mai mare groaza :

— Ce te amesteci ?

— Bine, mamă, dar tu mi-ai vorbit de asta. Eu sînt singurul pe care nu-l interesează nimic din ceea ce-l priveşte pe Simon.

Cu lipsa de logică ce nu-i specifică doar mamei ci, cum spune Donzac, tuturor femeilor, se împotrivi că nu am dreptate şi că e de datoria mea să mă amestec.

— Nu crezi în har, mamă ? Crezi că Domnul are nevoie de noi într-o luptă ca aceea care se duce în sinea lui Simon şi-l priveşte doar pe el ?

— În ultima vreme Simon suferă presiuni nebănuite, un adevărat complot. E bine s-o ştii, e foarte grav : de cum a-nceput vacanţa... îl vede adesea, şi pe furiş. Ghici pe cine ? Da, pe primar, pe domnul Duport, francmasonul, care a jurat că-l va îndepărta de biserică...

— Dar ştie toată lumea că Simon se duce la doamna Duport...

— Într-adevăr, la smintita aia, nu la soţul ei, care-şi iese din fire de cum zăreşte o sutană. Şi eu credeam că Simon nu calcă pragul casei Duport decît după-amiaza, cînd primarul e la joagăr. Aşa a fost multă vreme... Însăşi doamna Duport ne-a prevenit...

Însăşi doamna Duport ! Nu-mi credeam urechilor. „Soţii Duport nu sînt frecventaţi." În limbajul mamei asta înseamnă că ea este cea care nu le face şi nu primeşte vizita anuală (în timpul vacanţei de vară, ce-o petrecem la Maltaverne), cu care se fălesc trei sau patru doamne din orăşel. Dar într-adevăr, aşa-i : nu calcă nimeni pe la soţii Duport, nu se uită

nimeni la ei. Sînt șterși din universul nostru neînsemnat. Să încerc să pun nițică ordine în povestea asta cu Simon și cu Duport... Doamna Duport, care trece drept frumoasă dar mie mi s-a părut întotdeauna trecută, e cu mult mai tînără ca bărbatul ei („Nu se știe de unde a luat-o, nu se știe cine e") și e suspectă fiindcă nu-i din partea locului, iar ceea ce se cheamă partea locului e landa scăldată de Bazadais. Soții Duport au avut o singură fiică, Thérèse, născută în aceeași zi cu Simon Duberc. Marie Duberc mergea la ei cu ziua, luîndu-l și pe micul Simon care se juca împreună cu Thérèse, se lăsa bruftuit, i se supunea, așa cum se cade unui fiu de slujnică să se supună fiicei primarului, dar și pentru că — se spunea în glumă — îi era dragă, și el ei, și ce-i plăcea mai mult la el era tocmai ceea ce mă scîrbea pe mine — al șaselea deget... Thérèse s-a stins în cîteva zile. De meningită ? Părinții își puseseră toată nădejdea în doctorul Dulac, primul adjunct, tot radical și francmason. Prin ce încercări au trecut... Doamna Duport, care mergea duminica la biserică și stătea ascunsă după un stîlp, n-a mai pus piciorul pe-acolo, devenind dușmanca Domnului. În schimb, se ducea în fiecare zi, pe orice vreme, la cimitir. Cînd se pîrguiau, aducea la mormînt cireșe, fiindcă-i plăcuseră Thérèsei. Copiii de la școală veneau și le mîncau.

Aceste extravaganțe au alungat mila. Și culmea, a refuzat s-o primească pe mama. Era de necrezut. Într-adevăr, nimeni din orășel nu-i

trecea pragul casei în afară de Marie Duberc și de Simon, în vacanță. De la ei știu că florile presărate în ziua înmormîntării au rămas pe lespezile de la intrare și că Marie n-avea voie să le atingă.

De s-ar fi putut, l-ar fi ținut pe Simon zi și noapte lîngă ea. El i-o reda pe Thérèse, era Thérèse. Dar el trăia, devenea un băiețandru. Nu puteai să-l așezi pe un scaun ca pe un obiect și să-l îndopi cu biscuiți și dulceață toată ziulica. Noroc însă că-i plăcea tare mult să citească. Mi-aduc aminte că, mai tîrziu, la un joc unde fiecare trebuia să găsească o formulă care să exprime în cît mai puține cuvinte ce înseamnă fericirea, Simon scrisese la început „A vîna și a citi", corectînd apoi : „A citi și a vîna". Doamna Duport avea colecția completă a revistelor *Saint Nicolas illustré*, *Journal des Voyages*, romanele lui Jules Verne, *Doi copii cutreierînd Franța* și multe alte minunății. Îl așeza pe Simon la fereastră și-i spunea : „Citește, nu te gîndi la mine".

La început Simon era stînjenit de privirea țintuită asupra lui, de zgomotul andrelelor, apoi se obișnui ; la două-trei zile, ba chiar în fiecare zi, cînd lectura îl captiva, venea după-amiaza să se așeze la fereastra acelei odăi care trebuie să fi fost ciudată dar pe care n-a putut să mi-o descrie : țăranii nu văd ceea ce vedem noi, dar văd ceea ce noi nu vedem. Într-o zi, i-a cerut doamnei Duport să-l lase să ia cartea cu el. A fost singura dată cînd s-a arătat supărată. Nici o carte atinsă de Thérèse, de mîinile

Thérèsei, nu trebuia să iasă din casă. Dar ziua următoare l-a rugat pe Simon să-i citească tare în timp ce ea tricotează, spunîndu-i că-l va plăti cu ora, ca pe maică-sa.

Mă întreb azi dacă simbria care i-a buimăcit pe părinţii lui Simon nu i-a mai liniştit întrucîtva pe mama şi pe domnul Decan, îngrijoraţi de întîlnirile zilnice ale unui seminarist de doisprezece ani cu o persoană extravagantă, soţia primarului francmason. E adevărat că pe-atunci primarul nu prea dădea pe-acasă, prins mai toată vremea cu joagărul, cu administrarea comunei. Avea şi două drăguţe, una la Bordeaux, alta la Bazas, după cum am aflat mai apoi.

Nici vorbă, doamna Duport, certată cu Cel-de-Sus după moartea Thérèsei, nu se mai ducea la biserică, dar Simon îl încredinţă pe Decan că nu-i vorbea niciodată despre religie. De fapt nu-i vorbea despre nimic, îl privea citind. „La început eram stingherit, de parcă m-ar fi mîncat din ochi. Dar acum nu mai bag de seamă..." spunea Simon. Nici măcar nu-i pierea pofta de mîncare cînd îi aducea „gustarea", cum spunea Simon : ceaşca de cacao şi tartina cu unt şi nu-l slăbea din ochi în timp ce mînca.

În octombrie, cînd ne întorceam cu toţii la Bordeaux, Simon aducea la seminar banii pe care-i cîştigase. Nici domnul Decan, nici mama nu se gîndeau că s-ar fi cuvenit ca Simon să renunţe vreodată la ei. De la vîrsta cea mai fragedă am băgat de seamă şi m-am mirat că la creştini, afară doar de cei cu o chemare deosebită, ca franciscanii sau trapiştii, banii sînt un bun de netăgăduit, de nesacrificat. M-a tot frămîntat un gînd de pe la doisprezece ani, iar anul trecut şi anul acesta Donzac mi l-a limpezit, şi anume că fără să-şi dea seama, creştinii care ne-au crescut fac exact pe dos de cum stă scris în Scriptură, schimbînd în ocară fiecare fericire din Predica de pe Munte: nu numai că nu sînt milostivi, că nu sînt drepţi, dar prigonesc adevărul.

Sutana cu care l-au împopoţonat pe Simon la cinsprezece ani a declanşat drama. Ce trambulină şi sutana asta ! Simon primi dreptul la un loc în strană şi pe cel de a purta stiharul alb în timpul slujbei. Dacă în orăşel i se mai spunea pe nume, străinii i se adresau cu „domnule abate", deşi avea o înfăţişare de copil. Dar o sutană în casa domnului primar ! Doamna Duport crezu că Simon va consimţi să n-o mai îmbrace de două ori pe săptămînă. Dar el nici n-a vrut s-audă, de parcă ar fi fost vorba de mîntuirea lui veşnică. Marie Duberc, pentru care această sutană era împlinirea visului ei de-o viaţă : un prezbiteriu unde ea să fie stăpînă la bucătărie şi spălătorie, îndrăzni să aprobe refuzul lui Simon.

Mama şi domnul Decan întrevăzură atunci ceea ce eu vedeam limpede, eu care aveam paisprezece ani, că nu prezenţa prietenului Thérèsei o mai dorea acum doamna Duport, ci pe Simon Duberc, aşa cum era şi cum îmi stîrnea mie sila, cu mirosul acela puternic, cu toată înfăţişarea lui de ţăran şi cu degetele

sale de prisos. Ne dădeam seama că nu se putea lipsi de el : nu consimțea la asta decît în cursul anului școlar care era pentru ea, așa-mi închipui, un *adventus liturgic*, un timp de pregătire pentru venirea lui Simon... Dar nu, îmi amintesc acum, nici mama, nici domnul Decan nu bănuiau nimic. Ceea ce le-a deschis ochii a fost o vorbă a doamnei Duport repetată de Simon domnului Decan : nu ei, ci soțului îi era nesuferită sutana, ea, dimpotrivă, se obișnuia și vedea acum avantajele : era sigură că Simon va rămîne întotdeauna liber, că nu i-l va lua nimeni.

— Nici o altă femeie ? întrebai.

— Desigur, răspunse mama.

— Înseamnă că-l iubește !

Am tras această concluzie care venea de la sine, cu tonul cei mai firesc și m-am mirat de efectul produs. E drept că aveam paisprezece ani pe atunci, dar eram tratat cum nu sînt azi băieții de opt ani.

— Ce tot spui, flecarule ! Vorbești de lucruri pe care nu le cunoști.

— Dovadă că le cunosc, e că vorbesc.

— Nu ți-e rușine, la vîrsta ta ! Ce-o să creadă domnul Decan ?

— Uneori adevărul iese din gura copiilor, spuse acesta.

Se ridică și începu să se învîrtă în jurul mesei de biliard murmurînd : „Cum de-am fost atît de orb...“

— Domnule Decan, doar nu vă închipuiți... la vîrsta doamnei Duport ?

— Vai ! e vîrsta critică. Rețineți că după părerea mea pe Simon nu-l pîndește nici o primejdie, îl cunosc...

Se opri brusc, temîndu-se să nu fi vorbit prea mult. Ceea ce știa despre Simon, chiar lucrurile bune, țineau de taina spovedaniei.

— Da, am adăugat eu, dar cum spune Simon, ea-l mănîncă din ochi în timp ce el mănîncă din gustare. Poate că într-o zi asta n-o să-i mai ajungă...

— Ce vrei să insinuezi ? Cine te-a învățat...

— E drept, spuse încet Decanul, că sînt pe lume zîne rele...

— Și căpcăuni, adăugai cu nevinovăție.

— Căpcăuni ? Ce căpcăuni ?

Mă priviră îngrijorați. La ce făceam aluzie ? N-avem, desigur, nimic precis de spus, ori preferam să tac, dar știam că în jurul băieților de cincisprezece ani dau tîrcoale căpcăunii : nu se apropie însă decît dacă le simt complicitatea.

— E înfiorător. De ce oare există răul ? adăugă mama gînditoare, fără să-și dea seama că punea singura întrebare capabilă să zdruncine credința.

Încerc să-mi aduc aminte ce-au pus la cale ca să-l ferească pe Simon de vampiră. Sub pretextul vînătorii, preotul îl rugă pe unul din confrații săi din Charente să-l invite și să-l țină acolo pînă la începerea școlii. În anul acela Simon se duse la seminar fără să mai treacă pe la Maltaverne.

Iar eu... Voi îndrăzni oare să-mi istorisesc farsa pe care i-am jucat-o domnului Decan ?

Da, trebuie, ca să văd limpede ceea ce sînt de fapt. La şapte septembrie, în ajunul naşterii Maicii Domnului, mama, fără să mă ia pe ocolite, îmi spuse că domnul Decan aşteaptă să mă spovedească începînd de la ora trei : „În felul acesta te va lua înaintea doamnelor". Considera firească această intruziune în viaţa religioasă a unui băiat de paisprezece ani. Eram un copil de care se credea răspunzătoare în faţa lui Dumnezeu. Înciudat, iritat, dar nu furios cum aş fi azi, o înţelegeam pe fiinţa aceasta plină de zel, ce mi-a lăsat moştenire excesul ei de scrupule, de care, nici acum, la şaptesprezece ani, nu mă simt încă vindecat. Pesemne că rumegase spusele mele despre căpcăuni : la spovedanie aveam să-mi deşert sacul. Nu, fireşte, n-ar fi putut viola secretul mărturisirii. Mama nu dorea să „ştie". S-ar fi simţit liniştită dacă „ar fi pus din nou stăpînire" pe băieţaşul ei ce se apropia de vîrsta critică. Eu căutam să scap. Naşterea Maicii Domnului nu mai e o sărbătoare obligatorie, de la Concordat încoace.

— În familia noastră, spuse mama, a rămas o sărbătoare obligatorie. N-am nesocotit-o niciodată. Azi arendaşii noştri nu ies la cîmp. Şi-apoi domnul Decan te aşteaptă. Să nu mai lungim vorba.

— Dar pe Laurent nu-l obligi...

— Are optsprezece ani. Tu eşti un copil şi răspund de tine.

Diavolul îmi suflă :

— Dacă nu voi mărturisi drept, nu merit

împărtăşania. Aceste două secrilegii vor cădea asupra ta.

Se îngălbeni, sau mai degrabă obrajii ei deveniră pămîntii. M-am aruncat de gîtul ei :

— Nu-i adevărat, am glumit, mă voi spovedi, mă voi împărtăşi...

Ea mă strînse în braţe.

În drum spre biserică mă cuprinse din nou mînia, dar îndreptată doar spre Decan, care n-avea nici o vină. Mă străduiam s-o domin : nici vorbă să nu-i mărturisesc adevărul... „Ei bine, îmi ziceam, îi voi spune totul şi mai mult chiar decît ar dori, mai mult decît a auzit vreodată."

Aşezat lîngă confesional, îşi citea rugăciunile. Continuă cîteva clipe să citească apoi mă întrebă dacă sînt pregătit, se retrase în firidă, luă etola. Am auzit scaunul scîrţîind şi i-am văzut urechea enormă. I-am spus că ultima oară mă spovedisem la 15 august, am rostit în grabă *Confiteor* şi am dat drumul *recto tono* la mărturisirile banale care nu se schimbaseră defel de la prima spovedanie : că sînt lacom, mincinos, neascultător, leneş, că mi-am făcut rugăciunile de mîntuială, n-am ascultat slujba cum se cuvine, am fost trufaş, clevetitor...

Asta-i tot ? Părea dezamăgit. Da, credeam că-i tot.

— Eşti sigur că nu te nelinişteşte nimic altceva ? Chiar dacă nu-s decît simple gînduri...

— Ce gînduri ? am întrebat eu.

Nu insistă. Nu avea încredere în monstrul din mine care, la urma urmei, putea tot atît de bine să fie un monstru de nevinovăție.

— Ai mărturisit întotdeauna drept ?

În acel moment diavolul puse stăpînire pe mine și-mi suflă să răspund „Nu, părinte“.

— Cum așa ? Sper că n-a fost nimic grav ?

— Nu știu. Poate tocmai ceea ce-i mai grav.

— Sărmanul meu copil ! Mama, profesorii tăi, chiar și eu te-am apărat de toate încălcările căii celei drepte...

Numea astfel puritatea. Am protestat că nu aveam nimic grav să-mi reproșez în această privință. Atunci era adevărat. Ce băiețandru inocent mai eram încă, acum trei ani...

— Totuși îmi vorbești de lucrul cel mai grav. Ce poate fi ?

— Dacă e grav sau nu, veți vedea dumneavoastră. Iată ce e : sînt idolatru.

— Idolatru ? Ce vorbă-i asta ?

— Nici nu îndrăznesc să vă spun ce ador, în adevăratul înțeles al cuvîntului. Am un cult tainic... Știți stejarul cel mare din parc ?

— Care nu-i chiar așa de mare, spuse preotul, ca să mă oblige, cred, să revin într-o lume a certitudinilor unde lucrurile se cîntăresc și se măsoară.

— Pentru mine, de cînd am început să chibzuiesc, el e Dumnezeu și n-am încetat să-l privesc astfel, să-l ador.

— Măi, măi ! Ești un poet, după cum știm cu toții. (Pronunța „poiet“). Nu-i nimic rău în asta.

— Eram sigur, părinte, că n-o să mă credeți. Convingerea că nici dumneavoastră nu mă veți lua în serios m-a făcut să nu mărturisesc pînă azi acest păcat. Și cum să vă fac să înțelegeți că am inventat o liturghie întru slava marelui stejar, că-i aduc jertfe...

— Ei, haide ! e o poiezie îngăduită, caraghiosule. Ce te-a apucat ? Numai să nu-ți bați joc de mine. Ai săvîrși atunci un mare păcat : nu-ți bate joc de Dumnezeu.

— Nu-mi bat joc de dumneavoastră, dar îmi dau seama că nu mă puteți crede.

— Toți poieții, chiar și cei creștini, adoră natura, e îngăduit.

— Ceea ce practic n-are nimic cu efuziunile lui Lamartine și Hugo. Desigur, toți copacii sînt pentru mine vii și dumnezeiești, mai ales pinii din parc. Îi prefer oamenilor, am adăugat, pradă unei exaltări în același timp dirijate și sincere, căreia mă dăruiam cu încîntare.

Da, mă feream de oameni, pînă și de viitorii oameni, cu care aveam de-a face la colegiu. Profesorii noștri călugări, chiar și cei mai răi, nu mă înfricoșau, căci erau ținuți în frîu de credință, de dogme. Dar colegii mei ! Încă de pe-atunci erau în stare de orice ! Mi-aduc aminte că am stat o recreație întreagă închis la toaletă, într-atît mi-era de frică de joaca lor îndreptată contra mea...

— Și-acum, Alain, să revenim la lucruri serioase.

— De ce, l-am întrebat cu o spaimă neprefăcută, deși era conștientă și bucurîndu-mă de

ea, de ce nu-mi acordați iertarea refuzînd să priviți serios mărturisirea mea ?

Așa cum i se întîmpla adesea, chipul preotului încremeni, de parcă ar fi fost din lut. Mă întrebă brusc :

— Adori toți copacii sau doar stejarul cel mare ?

— Nu, toți sînt, firește, ființe vii, dar numai stejarul cel mare e Dumnezeu.

— Ai avut o revelație ?

Vedeam cum dă din capul lui mare. Nu îndrăznea să-și atingă fruntea cu degetul.

— Nu, n-am avut niciodată revelații. De mult, de cînd mă știu, însă, am adorat pămîntul, copacii.

— Nu animalele ? Măcar n-ai de luptat și cu asta ?

— Nu, animalele nu... Ba da. Într-adevăr uitasem, am adăugat, da, acum îmi amintesc. Știți, părinte, ferma părăsită ?

— Da, la Silhet ?

— Cînd aveam vreo șapte-opt ani, nu mai știu cum sau cine mi-a vîrît în cap că în ferma părăsită s-a adăpostit măgărița noastră Grisette, care se stinsese de bătrînețe cu cîteva luni mai înainte. Eram încredințat de asta și l-am făcut și pe Laurent să creadă, deși el e mai mare. Ne duceam la ferma părăsită și intonam în fața ușii încuiate un fel de melodie fără noimă : „Poftă bună îți urez / Și vei căpăta / Dulceață de caise / Grisette, Grisette a mea !"

— Dulceață de caise unui măgar ?

Preotul încerca să rîdă, să aducă lucrurile la proporțiile adevărate.

— Pentru că la șapte ani nu-mi închipuiam nimic mai bun pe lume decît dulceața de caise, dar o adoram pe Grisette în toată puterea cuvîntului. Acum îmi dau seama, părinte, că săvîrșeam acea nelegiuire pe care păgînii îi sileau pe primii creștini s-o săvîrșească : adorarea unui cap de măgar.

Tăcui, sincer copleșit de cele dezvăluite, preotul tăcu și el stînd poate în cumpănă dacă să mă alunge sau nu din confesional fiindcă-mi băteam joc de el. Dar poți să pui mîna-n foc ? Îmi bătusem oare joc ? Știa că fusesem un copil conștiincios și mistuit de aceeași suferință ca și mama. Deodată mă întrebă tare, cu o voce solemnă :

— Alain, crezi în Dumnezeu ?

— Da, părinte.

— Crezi că Isus e Cristosul, Fiul lui Dumnezeu cel viu, ce și-a dat viața pentru tine, care-a înviat din morți ?

Credeam din tot sufletul și cu toată puterea minții.

— O iubești pe Sfînta Fecioară ?

— Da, o iubesc...

— Atunci nu te mai gîndi la toate prostiile astea. Dacă ai păcătuit te voi dezlega, sau mai degrabă Mîntuitorul însuși te va dezlega.

S-a dus degrabă în sacristie, parcă fugea. De-abia am avut vreme să-mi spun rugăciunea de iertare și m-am pomenit din nou afară, în toropeala acelui 7 septembrie. Vîntul era cald,

o adiere — aşa cum obişnuiesc poeţii să scrie, dar în ziua aceea clişeul era adevărat : o adiere, suflarea unei fiinţe vii. Crezusem că mi-am bătut joc de Decan şi descopeream că această batjocură, chiar dacă nu m-a eliberat, mi-a deschis totuşi ochii asupra unei iubiri, refugiul meu dintotdeauna. Adoraţie care nu împietase vreodată asupra celeilalte iubiri, asupra celeilalte adoraţii făgăduite Dumnezeului nostru, contopit cu pîinea şi vinul zămislit de pămînt, de soare şi de ploaie. Nu era prea mult acest dublu refugiu. Niciodată nu voi găsi destule adăposturi în care să m-ascund de oameni. Azi, după doi ani, spaima asta creşte pe zi ce trece, iar eu mă apropii de ceea ce-mi apare mai cumplit ca toate : stagiul militar, colegii de dormitor. N-am mărturisit-o nimănui, nici măcar lui Donzac. Nu mi-e ruşine de spaima mea, ştiu că nu-i un semn de neputinţă, numai să n-o îmbrac în cuvinte, atunci ar deveni laşitate ; mi se întîmplă să mă gîndesc, ca la o ultimă salvare, că aş putea să mor înainte de vizita medicală.

Pe drum, la-napoiere, toate mi se perindau prin minte şi-l vedeam pe Decan aşa cum s-a purtat cînd i-am întins cursa. Pe el, ce figura printre primii pe lista catolicilor imbecili, întocmită de mine şi Donzac, odată cu lista catolicilor inteligenţi, pe el îl admiram pentru tactul dovedit şi pe care nu-l arăta în viaţa obişnuită, ca şi cum ar fi fost inspirat pentru o clipă. Da, aşa a şi fost, nu mă îndoiam. La drept vorbind, nu eram încredinţat de nevinovăţia mea în privinţa păcatului de idolatrie şi

credeam în el pe măsură ce-l destăinuiam. Altminteri nu m-aş fi simţit uşurat şi nu m-aş fi dezlănţuit într-o goană nebună în jurul parcului, în care l-am atras şi pe Laurent. La fugă îl bat aproape întotdeauna, deşi e mai mare cu patru ani, pentru că i se taie răsuflarea.

Nu-mi amintesc de împărtăşania mea din ziua următoare. Nu-ţi aduci aminte de împărtăşanie după cum nu-ţi aduci aminte de vise. Totuşi, nu uit acel opt septembrie de-acum trei ani. Nu consimţisem să merg cu Laurent să prindem păsări pe ogorul de la Jouanhaut. Ţin minte însă tot ce trăiesc cu violenţă, pentru că mi se-ntîmplă să retrăiesc mereu : dorinţa de a fi singur, de a cutreiera prin codri, pe cîmpie, de-a umbla pînă ce cad rupt de oboseală pe drumurile nisipoase, unde poţi întîlni doar vreun arendaş păşind înaintea boilor şi, cu mîna la pălărie, spunînd : „Ziua bună !“ sau vreun cioban cu turma. În această landă stingheră, nu voi fi stingherit de nimeni. Şi totuşi eram hotărît să merg spre cineva anume. Din cele trei-patru ţinte ale hoinărelilor mele obişnuite : obîrşia rîului Hure, Pinul cel uriaş (pe care veneau să-l vadă oameni de la cîteva leghe depărtare), casa domnişoarelor de la Jouanhaut şi „moşneagul din Lassus“, l-am ales pe moşneag poate pentru că trecuse de optzeci de ani şi în curînd avea să părăsească moşia din Lassus de care n-a vrut să se îndepărteze defel. De multă vreme vîna doar guguştiuci, în octombrie. Cum îşi petrecea zilele ? S-a mirat cînd i-am spus într-o zi că există oameni atît de ne-

chibzuiți încît își cumpără cărți. În afară de medic nu primea pe nimeni. Spunea că preotul îl va avea mort, dar viu nu. Cît despre moștenitori (era văr cu toți marii proprietari, chiar și cu noi, dar foarte de departe), asmuțea cîinii asupra celui ce încerca să intre în vorbă cu el. Ceilalți făceau haz cu toții simțind că-i dușmănește deopotrivă. Singura lor nădejde era spaima de moarte care, după spusele notarului, l-ar fi împiedicat pe bătrînul din Lassus să-și facă testamentul. Dar Seconde, care-l îngrijea după ce trăise cu el mai bine de patruzeci de ani, îl convinsese desigur să se îngrijească după cum e orînduiala. Ea avea să moștenească negreșit cele opt sute de hectare, sau mai degrabă feciorul ei, Casimir, fiindcă ea era dusă de nas de bruta aceea care nu făcuse nimic altceva decît să vîneze guguștiuci în octombrie, în numele bătrînului. În restul anului, cînd nu era criță, își cîștiga existența cum dădea Dumnezeu, scoțînd apă din fîntînă, tăind lemne. Nu-mi păsa dacă aveam să-l întîlnesc sau nu. Făcea parte mai degrabă dintre lucruri decît dintre ființe, ca Pinul cel mare, ca bătrînul din Lassus. Nu aveau nimic omenesc în sensul înfricoșător al cuvîntului. Oricît de brute ar fi fost, nu aparțineau speciei de care mă temeam, de care eram nerăbdător să scap.

Îmi continuam drumul. Ferigile, neatinse încă de toamnă, erau pe-atunci aproape tot atît de înalte ca și mine, care n-am crescut decît de-un an încoace. Nu le puteam suferi, fiindcă mi se spusese în copilărie că ar conține acid prusic. Doboram la pămînt capetele celor

mai trufașe și uneori mă aruncam în mulțimea vegetală respirînd mireasma sevei lor otrăvite de parcă aș fi făcut vărsare de sînge.

Pe cînd treceam prin fața fermei părăsite de la Silhet, unde o adorasem pe Grisette, auzii un galop apropiindu-se și de-abia avui răgaz să mă dau la o parte : domnișoara Martineau trecea fără să mă observe, sau fără să găsească de cuviință să mă observe, călare ca Ioana d'Arc, iar buclele-i bălaie păreau însuflețite în bătaia vîntului : da, șerpi vii ce păreau prinși de ea. Poate se temea că n-o voi saluta. Deși eram veri iar familia Martineau se înrudea „cu tot ce-i mai bun în ținut", cum spunea mama, nu-i frecventam nici pe ei, familia noastră fiind certată cu familia Martineau de cîteva generații. Nici chiar bunicii nu-și vorbeau. Dar domnișoara Martineau era supusă unui ostracism deosebit — din motive care pe atunci (sînt mai bine informat azi) le atribuiam acestei necuviințe de a nu călări ca o amazoană, dar care se datorau și faptului că lucra : era doamnă de companie și-i citea baronesei de Goth, la Bazas, o ființă ce nu făcea parte din lumea noastră, ce aparținea unei alte sfere, spunea mama, cu care nu existau comunicări posibile, cu o viață particulară ce nu dădea dovadă — ca la cei din lumea noastră — de o minte sănătoasă, nici măcar cît a furnicilor, guzganilor sau viezurilor. „Se spune că baroneasa asta de Goth... Dar nu, n-ai să înțelegi !"

Pe domnișoara Martineau am văzut-o doar călare. Părea țintuită de cal, asemenea soldați-

lor mei de plumb. Cum locuieşte la Bazas, nu e văzută nici la slujbă, nici la vreo înmormîntare.

Casa moşneagului era despărţită de fermă printr-o barieră. Dalii plăpînde creşteau în ograda îngrijită de Seconde, care apăru în prag de îndată ce, apropiindu-mă, cîinii se porniră să latre. Bătrînul strigă din casă : „Cine-i ?“ Ea duse mîna la ochi şi recunoscîndu-mă, strigă întoarsă spre uşa întredeschisă : „E micuţul de la Lou Prat !“ Aşa-mi spunea bătrînul din Lassus. Fiindcă pădurea unde bunicul meu pusese să i se dureze casa se numea Lou Prat şi-şi păstrase numele pînă într-o zi nu prea îndepărtată cînd Laurent şi cu mine l-am schimbat, căci la colegiu un băiat pîntecos şi tîmp se numea Louprat. Eu am ţinut să se cheme „Maltaverne“, numele unei povestiri dintr-o carte despre Sfîntul Nicolae, de prin 1890, care mă încîntase ; dar moşneagul din Lassus nu ştia decît de „Louprat“.

Basmaua neagră de băbuţă ascundea părul Secondei. Buzele-i erau supte de vidul respingător al gurii. Atunci apăru bătrînul, zburlit, cu un tricou spălăcit, deşirat şi, cu toate că era arşiţă, în pîslari. Susţinea că nu ştie ce vîrstă are dar luptase în război în rîndurile versaillais-ilor ; pentru el Parisul se confunda cu comunarzii. Nu vorbea cu nimeni decît cu Laurent şi cu mine, care nu făceam parte din haita nesuferită a moştenitorilor — mai ales cu mine care-i plăceam, simţeam eu asta, aşa cum îi plac şi lui Simon Duberc, cum îi plăceam şi

abatelui Grillot, care-mi dădea note bune la examen chiar dacă eram tămîie.

— Creşte, creşte ! Trebuie să-i punem o piatră pe cap.

Urmă o ceartă între bătrîn şi Seconde. Înţeleg dialectul fără să-l vorbesc. Bătrînul îi porunci să aducă o cană cu bere. Seconde mă privi fix cu ochii ei ageri de găină şi protestă că băuse destulă bere, „c-o să răcească la stomac“. Chiar dacă nu eram unul dintre moştenitori, nu poţi pune mîna-n foc. A trebuit să se supună totuşi, şi aşeză sticla şi paharele pe o masă ruginită de grădină. Cum stătea înfiptă la doi paşi de noi, bătrînul îi strigă : „În casă !“ Ea se supuse, dar trăgea pesemne cu urechea de după jaluzelele întredeschise de la bucătărie.

Am ciocnit cu bătrînul. Mă privea din adîncul celor optzeci de ani ai săi fără să fie stînjenit de tăcerea noastră... Poate cu o vagă nostalgie nedesluşită ? Nu, „nostalgie“, ce cuvînt stupid aplicat acestui mistreţ bătrîn care în optzeci de ani nu va fi trăit decît o singură zi, mereu aceeaşi, cu puşca pregătită, cu sticla de Médoc la fiecare masă, unicul semn vizibil al averii sale, la fel de răpănos, la fel de incult ca şi cei mai inculţi şi răpănoşi arendaşi a căror spaimă era. Şi totuşi ce mi-a spus mai întîi trăda o nostalgie.

— Am fost la Bordeaux în ’93, am rămas acolo trei zile la hotelul Montré. Era o cadă...

— Aţi folosit o?

— Să mă-mbolnăvesc ? Asta-i bună !

Tăcu, dar deodată :

— Mîncam peste drum, la *Claponul de soi*. Au nişte vinuri... Tăcu iar, apoi începu să rînjească. Întorsei privirea ca să nu văd cele două cioturi de la dinţii din faţă :

Mă întrebă :

— Cunoşti *Château Trompette ?*

— Domnule Dupuy, dar e dărîmat de mai bine de-o sută de ani !

— Nu era dărîmat în '93, fiindcă eu am fost acolo.

Nu se oprea din rîs. *Château Trompette* era un bordel de care vorbeau prin colţuri la colegiu „tipii josnici".

— Costă mult... Încă nu-i de tine.

Atunci am avut certitudinea că nemurirea nu priveşte decît un mic număr de suflete şi că iadul celor ce nu sînt aleşi e neantul. Dealtfel, Mîntuitorul n-a făgăduit decît unora nemurirea, „iar în veacurile viitoare viaţa veşnică". Sau : „Cel ce va mînca din această pîine nu va muri". Dar ceilalţi vor muri. Nu mă îndoiam că era una din acele „intuiţii fulgurante" despre care André Donzac spunea că ţin de un har deosebit pe care-l admira la mine, ce compensa lipsa mea de sprit filozofic. Crezînd că-l fac praf, i-am scris chiar în seara aceea despre tot ce descoperisem în legătură cu nemurirea unora dar, ca răspuns la ideea mea absurdă, am primit în zeflemea : „Ori toate sufletele sînt veşnice, ori nici unul". Îmi spuneam aşadar încîntat că nu va rămîne nimic din bătrînul din Lassus, nimic din Seconde, nimic din Casimir, nici măcar cît să-ntreţină cea mai firavă din licăririle veşnice.

— Încă nu eşti copt pentru...

Se căia pesemne că-mi vorbise de *Château Trompette*, căci schimbă brusc vorba şi vru să afle ce se vorbeşte despre el în tîrg.

— Lumea se întreabă mereu dacă aţi iscălit vreun act...

Vorbeam încet anume din cauza Secondei, care pesemne că trăgea cu urechea.

— Lumea se întreabă dacă Seconde şi Casimir se vor înfrupta curînd din plăcintă, dacă n-au şi început să se înfrupte...

Atacasem subiectul interzis. Bătrînul mă cercetă cu duşmănie :

— Tu ce crezi ?

— În locul moştenitorilor dumneavoastră, aş fi cît se poate de liniştit.

— De ce liniştit ?

Ştiam ce trebuie să-i răspund bătrînului pentru a-l întoarce pe dos.

— Ar fi mai bine să tăcem. Seconde ascultă.

— E surdă, ştii doar.

— Cînd vrea, aude, aşa mi-aţi spus.

Insistă. Îl simţeam tulburat, neliniştit. Donzac susţine că sînt tulburător în sens absolut. Nu întotdeauna. Dar în ziua aceea eram.

— E de necrezut ca, şiret cum sînteţi, domnule Dupuy, să nu fi înţeles că, atîta vreme cît n-aţi semnat actul, Seconde şi Casimir sînt interesaţi să trăiţi cît mai mult.

Bombăni :

— Nu mai vorbi despre asta !

— Dar asta-i problema. În ziua cînd veţi semna, lucrurile se vor schimba : interesul lor va fi...

Clubul cărţii digitale 2024

Mă întrerupse printr-un soi de lătrat ca un icnet.

— Îţi spun să nu mai vorbeşti despre asta.

Se ridică, făcu doi-trei paşi trăgîndu-şi piciorul umflat. Se întoarse şi-mi strigă :

— Pleacă de-aici !

— N-am vrut să vă jignesc, domnule Dupuy.

— Doar n-or fi nişte ucigaşi. Îmi sînt apropiaţi.

Clătinai din cap imitîndu-i rînjetul.

— Fireşte, lipitorile sînt întotdeauna lipite, de aproape ce sînt, şi se tem prea tare să nu devină ucigaşi. Dacă aţi semnat actul, ei ştiu că ar fi primii bănuiţi de s-ar întîmpla ceva necurat în legătură cu moartea dumneavoastră, iar moştenitorii dumneavoastră ar porni o anchetă neîndurătoare. Totuşi...

Trecusem de partea cealaltă a gardului ; bătrînul stătea în picioare printre dalii, tulburat mai mult la ideea morţii lui decît de ameninţarea de asasinat. „Cum aşa ? Cum aşa ?“ bombănea. Era de-o paloare groaznică, un chip de mort. Puteam fi chiar eu asasinul. Dar nu mă gîndeam la asta. M-am năpustit, pradă unui soi de furie.

— Totuşi, domnule Dupuy, e imposibil să nu vă fi trecut prin minte că într-un loc atît de pustiu cum e Lassus, unde nu te poţi teme de nici o mărturie, n-ar fi greu, cred că sînteţi de acord, să faci cuiva de petrecanie fără să te expui vreunui pericol...

— Pleacă !

— Nu ştiu sigur, am insistat cu un glas gînditor, de parc-aş fi vorbit cu mine însumi, dacă

sufocarea cu o pernă se descoperă la autopsie. Ar mai fi inevitabila bronhopneumonie, dacă un bătrîn ar sta dezbrăcat pe o noapte de iarnă, legat de pat lîngă o fereastră deschisă, numai să fie mai multe grade sub zero. Nici în acest caz nu ştiu dacă autopsia...

— Pleacă sau îl chem pe Casimir.

Pe Casimir l-am zărit în clipa aceea ieşind din ogradă. Am fugit fără să mai privesc în urmă locurile din Lassus, unde ştiam că nu mă voi mai întoarce cît timp moşneagul mai era în viaţă...

Nu. N-a fost nimic adevărat. E o poveste pe care mi-am închipuit-o eu. Tot ce-a urmat după *Château Trompette* e-o născocire. Pagină de roman ! E bună ? Rea ? Falsă, sună fals în orice caz. N-aş fi apucat să-i spun nici trei cuvinte că m-ar fi pus să-mi iau vorba înapoi. Niciodată dealtfel n-aş fi săvîrşit un păcat de moarte acuzîndu-l de asasinat sau de intenţie de asasinat pe Casimir sau pe Seconde, care ţin într-adevăr la bătrînul lor călău. Îmi istorisesc şi altă versiune în care bătrînul se hotărăşte deodată să fiu eu moştenitorul. Îmi închipui tot ce aş face cu banii : aş transforma proprietatea Lassus într-o bibliotecă, în care aş pune alături cărţile mele şi ale lui Donzac. Am fi despărţiţi de lumea celor vii printr-o bibliotecă uriaşă şi prin muzică, s-ar afla acolo un pian pentru André şi, de ce nu ? şi-o orgă.

Să-mi fi povestit toate acestea pe drumul de întoarcere ? Nu-mi amintesc de nimic, decît doar că eram împăcat şi fericit, aşa cum sînt

aproape întotdeauna cînd mă împărtășesc dimineața. Mă gîndeam că viața mea de adolescent se scurge într-o lume de monștri, sau mai degrabă printre caricaturi de monștri, dintre care unii mă iubesc iar alții se tem de mine. Nici o fată nu s-a apropiat încă așa, ca-n basme, deși la colegiu trec drept un băiat „frumos la chip"; dar sînt slab și fără mușchi. André spune că fetelor nu le plac băieții prea slabi. Singura pe care o admir, n-o văd decît călare: la fel de inaccesibilă ca Ioana d'Arc. Mă disprețuiește prea tare ca să se uite la mine. Da... Tocmai asta-mi place la ea, că nu e nici o primejdie, că nu se va da jos de pe cal și nu se va îndrepta spre mine pentru a-mi cere să renunț de-a mai fi copil și să mă port ca un bărbat... Să mă fi gîndit la toate acestea întorcîndu-mă de la Lassus? Sau e tot o poveste plăsmuită de mine? Celelalte fete care mă tulbură: cîntărețele de la biserică, înghesuite lîngă armoniul maicii Lodoïs... Mai ales fetele farmacistului, care au o panglică de catifea neagră în jurul gîtului lor umflat ca al guguștiucilor...

Nu s-a întîmplat nimic deosebit în timpul vacanței, doar scurgerea obișnuită a vieții noastre lipsite de perspectivă. Simon nu mai era acolo. Nu se mai vorbea deloc de doamna Duport, se răspîndise zvonul că ar bea, iar după spusele Mariei Duberc, care se mai ducea la ea cu ziua, cică „se scula noaptea ca să bea". Pista Duport-Simon se pierdu printre altele; începu apoi anul școlar, urmă întoarcerea la

Bordeaux; Maltaverne deveni insula vrăjită la care visam pînă la vacanța următoare — cea dinaintea intrării mele în clasa de retorică. Nu s-a întîmplat mai nimic, doar vizitele lui Simon în sutană la familia Duport, acceptate chiar de primar. Mama și Decanul s-au bucurat de parc-ar fi cîștigat o victorie, ori s-au prefăcut doar că se bucură. Domnul Duport începuse oare să se vadă în taină cu Simon? Încercase, chiar în anul acela, să-l răpească Bisericii? După spusele lui Simon, cînd îl întîlnea nu-i vorbea niciodată despre religie, se mulțumea să fie politicos, să-i ceară sfatul într-o problemă sau alta, să-i vorbească despre prietenii lui politici pe care-i vedea la Consiliul general. Era chiar foarte legat de tînărul ministru Gaston Doumergue: putea obține totul de la el...

Anul acesta Simon nu suflă o vorbă despre primar. A trebuit ca doamna Duport să vină ca un trăsnet ieri la sacristie, după slujba domnului Decan, ca să dea la iveală uneltirea soțului ei. Potrivit spuselor mamei, primarul ar fi promis să ia asupră-i întreținerea lui Simon pînă la licență sau chiar și după aceea, dacă ar vrea să se pregătească pentru Școala Normală și pentru Agregație.

Era imposibil, spunea doamna Duport, să deslușești intențiile lui Simon. Ea îl credea ispitit dar șovăitor. Decanul se temea ca intervenind să nu piardă totul. Îl făcusem să-și dea seama că planul lui era nedelicat. Mi-am dat seama în această împrejurare că nu mai nădăj-

duia decît în mine ca să descurc ceea ce pesemne că se încurcase în spiritul și inima țărănușului transplantat la seminar și devenit deodată miza, la nivelul unei capitale de canton, luptei duse în Franța între Stat și Biserică — sau mai degrabă între francmasonerie și congregație.

Știam că Simon va ocoli discuția chiar înainte de-a o începe. Simon are fără îndoială un prieten la seminar căruia îi spune totul ; în ochii lui, eu aparțin unei rase divine, sînt fiul Doamnei, mă iubește într-adevăr, dar sînt pentru el tot atît de inaccesibil cum e pentru mine domnișoara Martineau sau steaua ciobanului. Nu va spune nimic, doar dacă...

Mi-a plăcut întotdeauna mai mult să scriu decît să vorbesc : cînd simt condeiul în mînă, nimic nu mă mai oprește. Aș putea, i-am spus domnului Decan, să-i trimit lui Simon o scrisoare pe care o am în minte.

— Dar e mai tare decît tine la teologie !

— Chiar de teologie e vorba ! Știu cum să trec la atac...

De fapt nu știam decît de două clipe și totul plutea încă într-o nebuloasă, dar în fața mea se deschisese o pistă.

Decanul insista :

— Fă-l să vorbească !

— Vă repet că nu-mi va spune nimic. Dealtminteri, nimeni nu spune nimic nimănui. Mă întreb dacă există oameni care să se explice prin întrebări și răspunsuri ca în romane, ca la teatru...

— Ce tot spui acolo ? Ce facem cu toții cît e ziulica de mare ? Ce facem noi doi în acest moment ?

— Adevărat, părinte, dar de cîte ori am avut asemenea început de conversație ? Nu-mi amintesc să fi avut cu mama nici un schimb de păreri, în afara unor generalități, adesea în dialect, căci sînt folositoare și fermierilor, și servitorilor. Sîntem oare despărțiți de vîrstă sau de diferența socială într-atît încît să nu mai avem un limbaj comun... Dar am băgat de seamă că nici fermierii nu-și vorbesc : cînd se-ntîlnesc se întreabă : „Ai prînzit ?“ Interesul deosebit sau chiar unic în viață stă în hrana pe care au mestecat-o sau nu cu gingiile lor știrbe, de parc-ar fi rumegat. Ființele care se iubesc și-o declară oare ? am oftat eu. Preotul repetă :

— Ce tot spui acolo ?

— Dacă mama ar fi de față ar adăuga : „Flecarule !“ Da, cu asta ar spune totul... Și totuși se poate scrie. Pot să-i scriu lui Simon o scrisoare frumoasă pe care-o va citi, răsciti, și-o va păstra la inimă...

— Ești nebun de orgoliu, spuse Decanul. Drept cine te iei ? (Și după o tăcere.) Ce-ai să-i scrii ? Nici măcar nu știi, insistă el.

— Știu în ce direcție vreau s-o apuc, sau mai degrabă trebuie s-o apuc... Eu nu vreau nimic.

Credeam că-mi bat joc de Decan, totuși mă înduioșam singur. Ceea ce voiam să-i scriu lui Simon se întindea în lung și-n lat sub privirea mea interioară. Eram nerăbdător să aștern totul, ca să fiu sigur că miracolul nu s-a risipit.

CAPITOLUL II

După mai bine de un an, deschid din nou acest caiet, întrerupt o, Doamne! nu fiindcă n-aş fi avut nimic de spus, dar cele trăite n-au nevoie de nici un comentariu şi, mai ales, au ucis copilul din mine. Nu, nu-i adevărat: am devenit un altul rămînînd eu însumi. Îmi stă mintea în loc de ce puteam scrie la şaptesprezece ani. Iată-mă păşind astăzi într-al nouăsprezecelea an şi, să fi fost după mine, n-aş fi notat un rînd despre cele trăite. Dar găsesc că Donzac acordă o importanţă absurdă reacţiilor mele în faţa vieţii de zi cu zi... Nu, nu atît de absurdă. Adevărul este că Donzac, mult mai inteligent decît mine (deşi mi-a scris într-o zi: „Nu eşti deştept ca mine, dar aproape..."), e de o sterilitate care-l surprinde şi pe el: înţelege totul dar nu-i în stare să exprime nimic. Nu compune, nu creează. Mai mult decît atît: nu ştie să expună. Capabil de formule pătrunzătoare, nu le poate însă dezvolta defel. Întotdeauna compunerea mea avea onoarea să fie citită în faţa clasei, niciodată a lui. Băgase şi el

de seamă, mai mult decît mine: „Cînd mă gîndesc că nu eu, ci tu vei deveni cineva, iar eu voi rămîne pe veci un anonim!" Ofta. Dar nu găsea că e nedrept şi de asta e el un om minunat. Crede că voi deveni un scriitor, ba chiar un mare scriitor, pe cînd el va rămîne toată viaţa să-i înveţe te miri ce pe nişte seminarişti neştiutori. Mai crede însă că, pornind de la oricare text al meu pe un subiect dat, prilejuit de viaţă aşa cum o înţeleg, va fi capabil, el, André Donzac, de ceea ce nu sînt eu în stare, de ceea ce numeşte el „descoperire". Descoperirea cărui lucru? În mintea lui înseamnă a aduce la lumină punctul tainic unde adevărul vieţii, aşa cum îl experimentăm noi, se întîlneşte cu adevărul revelat — cel pe care trebuie să-l desprindem dintr-o carapace ce s-a închis în jurul logosului divin de-a lungul a două milenii de istorie a Bisericii...

Şi astfel ne-am înţeles între noi că eu trebuie să aştern negru pe alb, fără să omit nici un amănunt, ceea ce s-a petrecut la Maltaverne, să-i încredinţez textul lui şi numai lui, să povestesc groaznica întîmplare cu Simon, aşa cum s-a rînduit în mine, cum mă zbuciumă fără preget, cum mă roade pe dinăuntru. Îmi dau seama că nimic nu poate muri înlăuntrul meu şi că sînt de pe acum stînjenit de acest biet univers obscur şi mizerabil... Ce-o să fie cînd voi avea mai multe amintiri decît dacă aş avea o mie de ani, cum spune Baudelaire? Ce stare monstruoasă va fi bătrîneţea fiinţei mele! Asta mă face

să cred că voi muri tînăr... Nu ! nu-i adevărat : nu cred că trebuie să mor vreodată, mă simt nespus de veșnic.

Iată așadar cum s-a petrecut totul după discuția mea cu preotul și după ce i-am făgăduit c-o să-l determin pe Simon să vorbească, să-i înving tăcerea printr-o scrisoare ale cărei linii esențiale le aveam în minte și la care n-ar fi putut să nu răspundă.

Am coborît către Hure, pîrîiașul din Maltaverne, unde știam că Simon stă la pescuit. Erau ceasurile patru, luasem în grabă din cămară un ciorchine de strugure. Căzuse puțină rouă căci odinioară pe locul pajiștei se-ntindea o baltă. Băgai de seamă că arinii ce-o străjuiau păreau sinilii. Greierii, lăcustele pe care le speriam, mireasma încinsă a smîrcului, vacarmul de la joagărul domnului Duport, larma șaretelor pe drumul spre Sore, toate tainele acelei clipe se află înlăuntrul meu pe vecie : nu mă voi putea elibera de ele, oricît de mult aș trăi.

Nu-l vedeam dar îl auzeam pe Simon de partea cealaltă a pajiștei. Pitit după arini, mă așezai la mal știind că el mergea pe firul apei, lovind în trunchiuri ca să iasă știucile ; va ajunge în dreptul meu și nu va putea să nu-mi vorbească. Atunci va începe marele joc.

Mă așezasem pe un covor de mentă. Libelule violete și albastre zburau în jurul osmondelor cărora mama le spunea ferigi mascule. O zi de vacanță, în septembrie, cînd aș fi putut să am

treabă așa cum au băieții de optsprezece ani... De fapt ce treabă au ? Nici n-am curajul să mă gîndesc... Dar pe mine ce demon sau ce înger mă stăpînea în clipa aceea ? Sau ce actor ? Și în cazul acesta, cine-mi sufla rolul ? Cine mă împingea să-l repet înainte de-a intra în scenă ?

La fiecare pas al lui Simon auzeam la intervale regulate clipocitul apei și deodată l-am zărit între doi arini : era în costum de baie, înspăimîntător de alb — acea paloare care mi-a făcut întotdeauna nesuferită prezența unei nudități asemănătoare — cu înfățișare de țăran solid și în același timp atrofiat parcă de viața intelectuală pe care o ducea bietul „Jacquou“ [1]. Sau poate semnele aparente de virilitate, înfățișarea păroasă de mascul îmi stîrneau silă ? Dar nu-mi opresc niciodată gîndurile la asemenea probleme, căci m-am deprins din fragedă vîrstă să văd în ele „gînduri vinovate“.

Cînd Simon a ajuns în dreptul meu i-am strigat : „Hei !“ Se întoarse exclamînd : „O ! Iartă-mă !“ Sări pe mal și-și trase în grabă pantalonii peste izmenele ude, își puse apoi puloverul. Nu avea sutana cu el și m-am mirat. I-am spus să pescuiască mai departe. Dar isprăvise, nu găsea nimic. Localnicii veneau de cu noapte să-și ridice plasele. Mă privi o clipă și-și întoarse ochii, grăbit să plece dar — îndrăznesc să scriu aici, pentru că e adevărat, și pentru că nimeni altul în afară de Donzac nu va citi — și fiindcă se afla sub vraja mea ; era important ca în acel

[1] Diminutiv de la Jacques, cu sensul pejorativ de „țăran“.

moment să-l țin sub vrajă și să fiu eu însumi într-o stare de „intuiție fulgurantă“. De fapt Simon se gîndea cum să fugă, să fugă de mine. Trebuia să-l opresc cu sila. I-am spus atunci că în ultima vreme se vorbește pe socoteala lui. Se posomorî :

— Se vorbește ? Puțin îmi pasă. Tîrfa !

Cît de tulburat trebuie să fi fost ca să facă o asemenea asociație și să rostească în fața mea un cuvînt atît de tare și mai cu seamă să-l repete : „Tîrfa !“ E drept că fratele lui, Prudent, își termină mai fiecare frază cu vorba asta, iar în timpul vacanței Simon o aude toată ziulica. M-am împotrivit, spunîndu-i că mie nu mi-e indiferent ce i se-ntîmplă. Iar el, necuviincios poate pentru întîia dată cu unul din băieții Doamnei :

— E treaba mea, nu a dumitale !

— Ba și a mea, fiindcă-mi ești drag.

Ridică din umeri și mormăi :

— Decanul te-a trimis să mă tragi de limbă ?

— Te-nșeli amarnic dacă-ți închipui că sînt de partea Decanului și a Doamnei.

— Totuși nu ești prieten cu primarul.

— Așa-i ! Dar dacă aș fi în locul dumitale, aș duce jocul pînă la capăt și-mpotriva preotului și a primarului.

— Bine, dar cum nu te-a rugat nimeni... Mă rog, dă-i drumul ! Ce știi dumneata la optsprezece ani și ceilalți nu știu ?

— Știu foarte exact ceea ce ei nu știu, ceea ce numai eu știu.

— Asta-i bună !

Simon se oprise în mijlocul pajiștei și mă privea.

— Da' ești îndrăzneț, nu glumă !

— Știu ceea ce știu și, dealtfel, știi și dumneata că știu.

— Ce știu eu ?

— Că în Maltaverne, doar eu și dumneata n-avem ochii legați. Însă dumneata ești prea prins ca să mai poți vedea limpede, prea ești vîrît pînă-n gît.

— Fie ! Dacă așa îi place domnului Alain ! Și-acum dă-mi pace !

Necioplit pentru prima oară cu mine...

— Pace ? Sărmane Simon ! Dar ești atît de orb ! Aș putea să te luminez cu un cuvînt... Nu, mă laud, nu cu un cuvînt, ar trebui să mă lași să-ți vorbesc.

— Nu țin să-mi vorbești.

— Atunci lasă-mă să-ți scriu. Nu-i așa că vrei să-ți scriu ?

— N-ai făcut-o niciodată, nici cînd am intrat în ordinele minore, rosti cu o pică neașteptată, nici cînd am primit premiul întîi cu distincție... Ce sînt eu pentru dumneata ?

— Știi bine, Simon, nu se poate să nu-ți dai seama, mai ales în clipa asta cînd sufăr pentru dumneata.

— Nu zău ! Dar ce sînt eu în ochii dumitale ? Simon, fiul de țăran, pe care toată lumea îl tutuiește...

— În afară de mine.

— Așa-i, în afară de dumneata, dar eu am fost întotdeauna Simon, iar dumneata pentru mine domnul Alain, chiar pe cînd aveai patru

ani : domnul Laurent, domnul Alain ! Hai, recunoaște că așa e ! Of, tîrfa !

Își ieșise din fire. Grăbi pasul. Ca să mă pot ține după el eram silit aproape să fug. Am insistat să-mi dea voie să-i scriu.

— Cu ce drept te-aș putea împiedica ?

— Făgăduiește-mi că vei citi scrisoarea.

De data asta găsisem accentul care trebuia. Se opri, ajunsesem în locul unde pajiștea făcea un cot. Umbra plopilor era lungă. Pesemne că se făcuse ora cinci. Simon îmi spuse :

— Bine, domnule Alain, o voi citi și-ți voi răspunde. Liniștește-te. Dar ce poți ști despre mine mai mult decît ceilalți ?

— Un prim lucru pe care-l pot spune chiar acum, nu-mi aparține, e din partea Celui-de-Sus...

N-a putut decît să murmure : „Asta-i acum !“ Jucasem prea tare. Forța mea ținea tocmai de faptul că nu jucam : eram într-adevăr inspirat.

— Imbecilii ăștia nu știu că Cel-de-Sus te iubește așa cum ești, adică un tînăr ambițios. Nu-i parte din ființa dumitale care să nu fie iubită, de ce n-ar fi și ambițiosul care stăruie pentru moment în dumneata ?

Deși nici un mușchi al feței nu i se mișcă, îl simțeam atent. Am insistat :

— Și unii și ceilalți sînt la fel de orbi. Ceea ce știm noi doi, Simon, e că degeaba seamănă Biserica cu o țevărie învechită de care primarul își bate joc și pe care mama și domnul Decan o confundă cu adevărul, noi doi știm că prin toată această canalizare uzată curg nu șiroaie,

ci cu zgîrcenie, dar curg totuși, cuvintele vieții veșnice...

Recitam din Donzac dar nu-mi dădeam seama. Simon șopti :

— Ei ! Dar ia spune, unde-i ambițiosul în toată povestea asta ? Nu știi ce mi se propune. Chiar dumneata vorbești de canalizare veche... Viața, adevărul vieții, știi bine că nu mai trece prin ea.

— Nu, de fapt nu sînt de acord cu ce ți-am spus despre canalizarea veche, pentru că Biserica de la Roma, liturghia ei, doctrina ei, pînă chiar și istoria ei sfîntă și criminală totodată, arta ei așa cum se întruchipează în catedrală, în cîntecul gregorian, în Fra Angelico, e tot ce-i mai frumos pe lume — pe cîtă vreme ceea ce reprezintă domnul Loubet, domnul Combe, le Grand Palais, le Petit Palais din Paris, constituie în ochii mei tot ce-i mai josnic din istoria omenirii... Dar să lăsăm toate astea. Nu despre asta-i vorba. Este în joc Simon Duberc, destinul său vremelnic și cel veșnic. Ascultă-mă bine : tot ce poate face domnul Duport, acest primar francmason dintr-o reședință de canton, ca să-ți ia ochii, ar fi doar un loc de seamă pe lîngă senatorul Monis, sau chiar la Paris, pe lîngă Doumergue...

— De unde știi ?

De unde știam ? Nimerisem, dar nu chiar la întîmplare : acest Doumergue venise să inaugureze Comisia Agricolă anul trecut, iar domnul Duport i-l prezentase pe Simon.

— Știu ceea ce Domnul vrea să știu. Dar ascultă-mă : în viața laică orice vei face va fi

zadarnic, vei fi mai mult sau mai puţin la cheremul unui partid, dar fără un dram de talent oratoric pe care nu-l ai, rămîi un subaltern, nu vei obţine nimic important, îţi vor lipsi întotdeauna...

Şovăiam : mă temeam să nu-l jignesc. Singurele cuvinte care-mi veneau pe buze erau cele pe care le folosea mereu mama : „cei şapte ani de-acasă". Simon ghici.

— Sigur ! Am să rămîn un ţăran, un necioplit şi, pe deasupra, un fost ajutor de preot.

— N-am vrut să spun asta, dar gîndeşte-te : sutana preface un om din punct de vedere spiritual şi social în acelaşi timp. Sutana e o schimbare la faţă. Bastonul de mareşal în raniţa unui simplu soldăţoi, ce minciună ! În schimb, pălăria de cardinal atîrnînd pe spatele unui tînăr seminarist isteţ nu-i o născocire, crede-mă, şi depinde doar de dumneata ca s-o obţii. Da, totul depinde doar de voinţa şi de isteţimea dumitale. Ceea ce nu te-ar împiedica să fii un preot bun, credincios faţă de stat, şi chiar şi-un preot sfînt. Episcopi sfinţi există, ba chiar şi cardinali sfinţi.

Ce idee genială ! Sanctificam primul loc la care aspira Simon. El dădu din cap :

— Asta-i istorie veche, s-a isprăvit cu ea, s-a întors pagina. Combe a anunţat sfîrşitul Bisericii...

— Haida-de ! Biserica, imperiul a 500 de milioane de suflete, va rezista, crede-mă, la tot ce se petrece în provincia ei franceză, unde preoţii, atît mirenii cît şi călugării, au căzut ca nişte neghiobi în toate cursele întinse de politicienii

naţionalişti de dreapta, iar credincioşii i-au urmat ca oile lui Panurge.

— A, recunoşti şi dumneata că am comis greşeli ?

— Toate greşelile, de bună seamă, iar cuvîntul mi se pare încă slab, deoarece complicitatea cu şarlatanii de la statul major ca să menţină un nevinovat în temniţă e de neiertat. Da, Biserica va trebui să plătească pînă la ultimul obol.

Simon mă privea uluit.

— Recunoşti că Dreyfus e nevinovat ? Asta-i bună !

— Da, Simon, recunosc ceea ce-i limpede ca lumina zilei : că anticlericalismul stupid al lui Combe este exact pe măsura clericalismului stupid care domnea, care mai domneşte încă la noi : îl putem analiza chiar aici, în capitala noastră de canton, ca o picătură de apă la microscop : comportarea mamei faţă de arendaşii ei obligaţi să-şi dea fetele la călugăriţe, învăţătoarea laică, „domnişoara" tratată ca o ciumată, ostracizată într-un ungher al bisericii...

Simon şopti :

— Şi ce-i cu asta...

— Ce să fie ? Înseamnă că n-a mai rămas nici pic de creştinism autentic la aceşti pretinşi creştini, şi dacă sînt trataţi după cum merită chiar aici pe pămînt, asta nu schimbă cu nimic datele problemei pusă unui tînăr abate dornic să ajungă pe primul loc. Ceea ce trebuie e să te orientezi bine de la plecare, să te îndrepţi spre Paris, spre Institutul catolic apoi, dacă se

poate, spre Roma. Important e să devii indispensabil unuia dintre cei ce se agită la suprafaţa Bisericii şi au toţi nevoie pe lîngă ei de un cap ca al dumitale, „un cap care cuprinde totul", cum spune mama. Nu prea e cine ştie ce de ei.

— Nici de mine.

— Nu-i aşa! Important e „capul care cuprinde totul". Ai o bază, îmi închipui. Un tomism curent, ceea ce Donzac numeşte „un tomism imperturbabil"...

Ne oprisem în mijlocul pajiştii, în faţa casei. Simon, care stătea cu spatele, nu văzu două siluete negre, mama şi Decanul, îndreptîndu-se spre trepte. De cum ne-au zărit au intrat numaidecît în casă.

— Bine-nţeles, Simon, va trebui să devii conştient de rătăcirea cu care ai de luptat: modernismul. Îi cunoşti cît de cît pe Newman, Maurice Blondel, Le Roy, Loisy, Laberthonnière...

Mărturisi cu jenă că abia auzise de ei.

— Donzac îţi va întocmi degrabă o bibliografie.

— Dar el îi admiră?

— Da, se miră însă adesea de stupiditatea adversarilor şi de ignoranţa acestora, de ceea ce ar trebui să le opună din punct de vedere tomist. El va şti să te înarmeze de minune contra lor, fără să ai aerul că eşti un spirit retrograd. Dealtfel, teologia-i baza. Important va fi să-ţi alegi bine specialitatea. Dreptul canonic, de exemplu, sau o disciplină de acest fel, despre

care sînt incapabil să-ţi spun o iotă, cu mintea mea astfel organizată încît nu reţine decît anumite lucruri.

Am luat-o pe aleea ce duce către stejarul cel mare pentru a nu fi văzut de cei din casă. Nu asfinţise încă dar simţeam adierea răcoroasă dinspre pîrîu. Simon nu se mai gîndea să se îndepărteze. Obţinusem măcar atît. Păşea privind în jos, într-o stare de concentrare ce-i dădea un chip mineral: acest chip aspru, palid, fără buze, pe care sîngele nu-l colorează defel, umbrit de barba din ajun, îl regăsesc înlăuntrul meu, cînd mă gîndesc la Simon. Sub această înfăţişare îl revăd în clipa cînd ne apropiam de marele stejar. El şopti:

— Prea tîrziu! Prea tîrziu!

— Nu, de vreme ce mai eşti aici!

M-am aşezat pe bancă, lîngă stejar. El rămase în picioare. Mi se părea că văd cum se mişcă elitrele cărăbuşului gata să-şi ia zborul. Să-l reţin cu orice preţ.

— Stejarul ăsta mi-a îngăduit mai deunăzi să-i fac o farsă straşnică domnului Decan...

— Faci farse domnului Decan?

I-am istorisit spovedania mea din 7 septembrie. La început n-a vrut să mă creadă: „Ei asta-i!" Rîdea. Nu-l mai văzusem rîzînd aşa în hohote. Ar trebui, chiar mai-nainte de a-l iniţia în modernism, să-l învăţ cum se foloseşte periuţa de dinţi.

— Însă culmea e că practic într-adevăr de mic copil această idolatrie.

Mi-am sprijinit obrazul de stejarul adorat apoi, îndelung, buzele. Simon se așeză alături de mine. Nu mai rîdea. Mă întrebă dacă n-am comis, spovedindu-mă astfel, o nelegiuire.

— Nu, Decanul a hotărît altfel.

— Se gîndea la alte păcate pe care nu le săvîrșești ?

Nu i-am răspuns. Simon rosti în șoaptă :

— Iartă-mă.

— N-am de ce să te iert, dar nu-mi place să discut despre astfel de lucruri.

— Totuși lucrurile astea se leagă de povestea, de disputa noastră. Da, de ceea ce domnul Primar numește „păcatul contra firii" care e celibatul forțat... Dumneata n-ai de unde să știi, spuse cu o duioșie bruscă, ești un înger. În sfîrșit, pe jumătate înger, pe jumătate demon, adăugă el rîzînd.

— Ascultă-mă, Simon, știu despre ce e vorba, crede-mă. Fără-ndoială, un bărbat trebuie să facă o încercare înainte de a consimți la acest pact — dar dacă are tărie și curaj, asta îl va ajuta la avansare ! Și în tot urcușul ăsta, gîndește-te numai la imensul avantaj de-a nu tîrî după tine niște copii. Celibatul ? Dar e cea mai mare șansă pentru dumneata.

— Da, e vorba însă și de puritate. Dacă l-ai auzi pe domnul Duport vorbind despre asta...

— Domnul Duport, cu cele două iubite și cu toate lucrătoarele cu care trăiește, nu-i mai bun.

— Poate, dar e mai rău ?

— În orice caz nu căsătoria a rezolvat vreodată problema pusă de trup, unde-și are sălaș

sufletul, capabil și de Dumnezeu, și de instinctul cel mai bestial.

Simon spuse încet :

— Totuși, unii se iubesc.

— Da, Simon, așa-i. Dar poate și asta ține de o vocație.

— Domnul Duport spune c-au năruit-o și în mine și în dumneata. Cel puțin așa crede...

— Am pus-o adesea pe seama educației primite de mine și de frate-meu. Însă Laurent seamănă cu ceilalți. A început repede cu fetele. Eu m-am născut alt fel... M-am născut scîrbit... Nu angelic, cum ți se pare... Ai să te minunezi : fricos pînă la lașitate. E un fapt mărunt dar adevărat în toată treaba asta. Cunoști tîrgul din martie și octombrie de la Bordeaux, în Quinconces [1] ?

— Nu cumva crezi că ne duc la tîrg pe alde noi, seminariștii ?

— E un loc unic, de o poezie minunată.

— Ce ? Tîrgul din Bordeaux ?

Țăranul crede întîi că-ți baţi joc de el.

— Da, fiecare teatru promite un spectacol neobișnuit. E închis în muzica lui și-o ignoră pe a celorlalte. Creează o cacofonie stranie, îmbibată de mirosuri de zaharicale și de cartofi prăjiți — și, pe urmă, aerul deocheat al unui nume de femeie deasupra barăcii minuscule, brațul sau coapsa unei namile de cucoane apă-

[1] *en quinconces :* se spune despre obiecte dispuse cîte cinci : patru în fiecare colț al unui pătrat, iar al cincilea în centru ; promenadă cu arborii plantați în felul acesta și formînd alei regulate. Piața Quinconces din Bordeaux.

rînd deodată printr-o deschizătură a pînzei, și picturile în care bărbați și femei beau șampanie, și majordomul în frac cu chip de mort ; el e moartea. Iar ca fundal, fluviul și un vapor alunecînd pe cer...

— De ce-mi povestești toate astea ?

Simon era bănuitor. Aveam să-l alung, pe cînd eu nu încercasem decît să-l seduc. Văzui din nou mișcîndu-se elitrele cărăbușului. Am continuat repede :

— Din cauza faptului mărunt dar adevărat care a creat în mine ceea ce numești un înger. În acel tîrg din Bordeaux am intrat într-o zi la „Muzeul Dupuytren". Erau expuse piese anatomice din ceară. Intențiile păreau să fie moralizatoare, dar se afla acolo și o naștere.

— Doamna ți-a îngăduit ?

— Nu, în mod cu totul excepțional, ieșisem la plimbare cu un coleg. Deodată am văzut... Voi vedea mereu, pînă-n ultima clipă... Dedesubt scria : „Membrul unui negru, roș de sifilis".

Am rămas cîteva clipe fără să scoatem o vorbă. Simon mă întrebă brusc :

— Ce înseamnă pentru dumneata puritatea ? Ce i-ai spune unui seminarist care te-ar întreba de ce trebuie să fii pur ?

— Pentru a putea să te dăruiești. Așa mi-a răspuns un preot tînăr la care m-am mărturisit întîmplător. Vocația noastră, care e aceea de a ne dărui tuturora, îmi spunea el, cere o puritate absolută. Dacă ai dobîndit-o, poți orice, chiar și să fii imprudent.

— Ia stai puțin, domnule Alain ! Îți rîzi de mine. Adineauri îmi vesteai, îmi promiteai un triumf vremelnic și acum vorbești de dăruire, să fiu pur pentru a mă putea dărui...

Rînjea, mîndru să-mi poată arunca în față propriile mele contradicții. L-am luat de mînă. Era umedă. Simțeam cel de-al șaselea deget fără falangă, asemenea unei vietăți pe care aș fi putut-o strivi și din care s-ar fi scurs o zeamă, cum spunea Laurent cînd era mic. Mi-am dominat sila, zicîndu-i :

— Nu mă înțelegi. Firește, pe planul în care are loc discuția cu domnul Duport, nu pot să-ți promit decît o reușită vremelnică, nimic altceva, care în cele din urmă ar face din dumneata un prinț... și, încă un mare prinț, atît în ochii lumii cît și în ai lui Dumnezeu, căci episcopatul, cardinalatul, ar fi, la nevoie, datoria dumitale de stat și de milostenie față de credincioși și de Biserică ; dar atenție ! în orice clipă, în această cursă după onoruri, la fiecare cotitură a căii triumfale, poți să te oprești, să renunți la toate, să devii acel sfînt care nădăjduiești să fii, lasă că știu eu.

De unde știam ? Nu cumva fiindcă divinația era un atribut al meu ?

— Eu, sfînt ! Ah, tîrfa !

— Da, sfînt. Poate nu vei suporta cursa după onoruri, vei face un popas într-o parohie de mahala, poate într-un noviciat, dar te văd mai degrabă într-o parohie de sărmani, pradă lor ca o bucată de pîine aruncată crapilor într-un heleșteu.

— De ce n-aș avea posibilitatea asta la Paris, într-un mediu laic unde voi fi pus la încercare ?

Îi mai țineam încă mîna deși era udă, năduşită.

— Nu, Simon, dacă te duci acolo, pierzi orice nădejde, apa se va închide în jurul tău. Nu spun că nu vei avea unele avantaje, dar nici o posibilitate de evadare spre Dumnezeu.

El se împotrivi :

— De unde știi dumneata ? N-o să vină Dumnezeu să-ți ceară voie. Căile sale nu sînt și ale noastre, o știm doar mai bine ca alții. Ni s-a tot împuiat urechile cu asta.

— Știu și gata, i-am răspuns. Nu ești obligat să mă crezi ; dar dacă alegi Parisul, ești pierdut.

Știam că alegerea fusese făcută. Știam că totul se va sfîrși rău pentru el. Își trase mîna, iar eu m-am șters de batistă. A spus în șoaptă :

— Plec mîine-n zori.

Prudent îl va duce cu brișca la Villandraut, de unde va lua trenul ; aici nimeni nu va băga de seamă plecarea lui.

— Numai să nu vorbești.

— Nu, Simon, o vorbă nu suflu.

Pe drum trecea o turmă, îl auzisem pe păstor strigînd. Simon tuși. Rostii fraza rituală a mamei :

— Se simte aerul răcoros dinspre pîrîu !

Simon insistă : n-am să spun nimic ? Era totuși de acord că n-ar strica să-i pregătesc pe Decan și pe mama, în așa fel încît lovitura să nu li se pară prea dureroasă, dar fără să-i previn că se va întîmpla atît de curînd. Se îndepărtă pe o cărare. Urcam spre casă pe cînd Laurent tocmai ieșea, spunîndu-mi că el a șters-o : erau la noi preotul și pe deasupra și doamna Duport !... Doamna Duport ? Laurent nu părea mirat, nimic nu-l surprindea.

În vestibul, lampa fusese aprinsă deși era încă ziuă. Am văzut-o mai întîi, așezată în fața Decanului și a mamei, pe doamna Duport împietrită, sub vălul de doliu, cu ochii gălbui, dar avînd o expresie întrucîtva răvășită și speriată, în ciuda toaletei alese cu grijă pentru vizita ce ne-o făcea : există întotdeauna ceva ce trădează o femeie care bea. Să fi văzut privirea mamei îndreptată spre această bețivă care avea poate și o afecțiune, o slăbiciune pentru Simon ! De necrezut ce se petrece în sufletul altora, părea că se gîndește ea. De necrezut ca doamna Duport să fie aici, la noi în casă.

— Îl cunoașteți pe băiatul meu, Alain ?

Doamna Duport își aținti asupra mea masca ei de mort, în ciuda ochiului de pasăre sau de vacă, ce te ducea cu gîndul la rodul cine știe cărei împerecheri mitologice. Răspunse, fără să mă slăbească din ochi, că Simon îi vorbise adesea de mine. Decanul a îndemnat-o atunci să continue în fața mea, căci trebuie să fiu și eu la curent. Dar doamna Duport nu mai avea chef să vorbească. Mă fixă cu ochii ei mari de vacă sacră. Aparținea acelei specii pentru care știu că sînt comestibil.

Decanul îmi rezumă în cîteva cuvinte cele date în vileag de doamna Duport : Simon își va lua licența probabil peste un an la Paris și va avea un loc la secretariatul Partidului radical,

de pe strada Valois ; dar dincolo de această fațadă se ascundea un plan pe care doamna Duport îl surprinsese și care consta în a exploata din plin toate amintirile din copilărie și adolescența de seminarist a lui Simon. După spusele domnului Duport, se putea profita de pe urma tuturor acestor amintiri. Luase cu împrumut caietele de notițe ale lui Simon, forfeca manualele de istorie și de filozofie.

— Cum de-a consimțit Simon ?

— L-a făcut să creadă că examinarea caietelor lui de premiant îi va fi de mare folos la numirea în slujbă.

Atunci doamna Duport interveni :

— Simon e prea deștept ca să nu fi înțeles că trădează.

Eu am protestat.

— Simon n-a crezut că notițele lui pot avea vreun rost.

De fapt ce rost puteau avea ? Niște manuale, da, poate. Cele de la colegiul meu, speciale pentru școlile de educație religioasă, erau împănate cu fel de fel de caraghioslîcuri pe care le catalogasem împreună cu Donzac. În orice caz nu însemna că trădează, comunicînd ceea ce era la îndemîna oricui să afle. Simon voia să guste din fructul oprit. Decanul mă întrebă dacă el îmi mărturisise.

— Am înțeles cum stau lucrurile : zarurile sînt aruncate.

Decanul se împotrivi :

— Nu ! Se va întoarce la noi !

Am dat din cap, rostind în șoaptă :

— E pierdut.

— Pierdut pentru noi, poate, spuse cu însuflețire Decanul, dar el nu-i pierdut, bietul copil, nu ! nu ! Nu-i pierdut.

În clipa aceea l-am iubit pe sărmanul părinte. L-am asigurat că și eu tot așa credeam. Iar mama nu va mai scoate o vorbă cîtă vreme doamna Duport va fi acolo ; însă doamna Duport parcă făcea una cu fotoliul în care ședea tolănită. Mă privea, dar nu pe furiș : îi simțeam ochii ațintiți asupra mea. Atunci mama, care știe în orice împrejurare ce se cade și ce nu, se ridică, obligîndu-ne pe toți să ne ridicăm, în afară de doamna Duport care trebuie să fi simțit că mama o expediază, cu o formulă îndulcită de mulțumire pentru informațiile date. În sfîrșit se sculă și, îndreptîndu-se spre mine, îmi spuse :

— Vino să mă vezi înainte de începerea cursurilor. Vom vorbi despre el.

M-am scuzat, școala se va deschide peste două săptămîni.

— Nu însă și pentru dumneata. Anul acesta îți dai bacalaureatul. Simon mi-a spus că rămîi la Maltaverne ca să vînezi guguștiuci.

Vorbeau așadar despre mine ! Acestea erau ființele pe care le interesam. Domnișoara Martineau nu vorbea cu nimeni despre mine.

— O ! Eu și vînătoarea !

— Tocmai, o să ai timp.

Avea zîmbetul ermetic al celor ce-și ascund dinții. Exasperat, preotul îi spuse pe un ton autoritar : „Vă însoțesc, doamnă !“ și-o conduse pînă la peronul casei. Cum coboram și eu în spatele Decanului și al doamnei Duport, mama

îmi porunci : „Nu, rămîi aici !“ Ne-am întors în salon. Se prăbuși într-un fotoliu, cu capul în mîini. Ca să se roage sau să urle ? Cred că încerca să se roage și se lupta cu mînia care în cele din urmă izbucni.

Biată mama, tot ce mă temeam că va spune țîșni din ea în șuvoaie nestăpînite. Făcu socoteala a tot ce plătise pentru Simon de zece ani încoace. Cu cît faci mai multe sacrificii cu atît mai tare te fură. Grozav am fost trași pe sfoară !

— Nu, exagerez, n-am fost trasă pe sfoară, fiindcă nu mi-am făcut nici o iluzie. Cum spune domnul Decan, trebuie să te dăruiești, să te dăruiești, știind că nu vei primi nimic în schimb.

— Poate că-i adevărat în ce-l privește pe domnul Decan, dar nu pentru noi. Liniștește-te, vei fi răsplătită cum se cuvine de vita aia.

Uluită, mama mă întrebă :

— De care vită ?

— Vita de povară, Duberc, cel ce-ți girează cele zece ferme pentru trei sute de franci pe an, singurul care cunoaște hotarele proprietăților, așa încît dacă ne-ar părăsi azi, am rămîne la discreția vecinilor...

— A cui e vina dacă frate-tău și cu tine nu sînteți buni de nimic, nu sînteți în stare să cunoașteți hotarele...

— Știi prea bine că asta nu se învață, trebuie să fii din partea locului, să fi trăit mereu aici. L-ai văzut adesea pe Duberc bătînd hățișurile, săpînd pămîntul prin locuri unde nimic nu-ți atrage atenția, iar piatra de hotar se ivește deodată printre mărăcini. N-ai cum să te lipsești

de el. Te-ar putea șantaja cerîndu-ți de trei ori peste ce-i dai, și tot ar fi nespus de puțin.

— Asta-i culmea ! Are locuință, căldură, lumină, are lapte, jumătate de porc.

— Da, n-ar ști ce să facă cu banii pe care nu i-i dai. Prin urmare, îți muncește pe nimic.

Scoase un geamăt :

— Ești întotdeauna de partea lor, împotriva mea...

Atunci se ivi din nou Decanul. O condusese acasă pe doamna Duport, prefăcîndu-se că o ia apoi spre casa parohială.

— Dar m-am întors, trebuie să stăm de vorbă.

— În orice caz nu cu neghiobul ăsta care se lăuda că-l va face pe Simon să-și schimbe părerea iar acum îl aprobă, dojenindu-mă.

— N-am promis nimic. Credeam că știu ce trebuie să-i spun lui Simon. Nu m-am înșelat, dar era prea tîrziu.

— În orice caz, noi doi am făcut tot ce ne-a stat în putință.

Mama i se adresa preotului. Îi cerea încuviințarea, un cuvînt de mulțumire. Preotul tăcea, semăna cu Simon, la fel de slab dar cu un trup osos de țăran puternic : o schelărie masivă, descărnată, și chipul parcă frămîntat din lut, frămîntat și răsfrămîntat, cu ochii ca două picături de sticlă. El tăcea, ea insistă :

— Am făcut sau nu imposibilul ?

Preotul răspunse încet, cu un cuvînt dialectal pe care nu știu cum să-l transcriu : *Beleou* (acest *ou* de la sfîrșit, abia rostit), însemnînd

poate. Nici un țăran nu înțelege vorba asta dincolo de douăzeci de kilometri de Maltaverne.

— Am vrut să-i dăm Bisericii un preot.

— Puneți greșit problema, răspunse preotul. Noi nu dispunem de viața cuiva, nici măcar pentru a i-o da lui Dumnezeu, mai ales dacă depinde din punct de vedere material de noi. Ceea ce am fi putut face, ceea ce am crezut că vreau să fac pentru Simon a fost să dezvălui voința lui Dumnezeu asupra acestui copil, să-l ajut să vadă limpede în el.

M-au izbit cuvintele preotului: „Ceea ce am crezut că vreau să fac". Nu m-am putut opri și am șoptit:

— Da, mai aveați însă și alte motive!

Mama avu din nou un „bufeu":

— Cere imediat scuze domnului Decan.

Decanul se împotrivi: De ce scuze? Doar nu-l jignisem.

M-am uitat la el, am șovăit, și în cele din urmă i-am spus:

— Dumneavoastră, domnule Decan, s-ar zice că vă agitați ca noi toți în această comedie derizorie, dar există prezbiteriul mucegăit și coșcovit unde sînteți singur seara, există altarul unde slujiți dimineața, într-o biserică aproape pustie. Doar știți foarte bine.

— Ce legătură are asta cu Simon? întrebă mama.

— E vorba de un eșec, de acest monoton eșec ce te izbește mai puțin la adversari decît la pretinșii credincioși. Dușmanii cel puțin dovedesc prin ura lor că Biserica mai e capabilă să stîrnească patimi.

Preotul mă întrerupse:

— E mai bine să plec, începi s-o iei razna, cum spune Doamna.

Se ridică. În clipa aceea intră Laurent. Nu puteam suferi mirosul lui la sfîrșitul unei zile de vară, dar îmi părea bine că era de față. Crea prin însăși prezența lui o zonă unde totul lua sfîrșit. În ochii lui n-aveau preț decît lațurile pe care le întinsese, doar puiul Dianei pe care-l dresa ajutîndu-se de o salbă puternică, ca o adevărată brută ce era! Părerea asta bună pentru neciopliți: că există pe lume ceva important... E o frază din Barrès pe care Donzac o repetă cu plăcere.

— Vă însoțesc pînă la poartă, domnule Decan, m-am oferit eu.

Ceața dinspre rîu încă nu învăluise aleea. Preotul spuse:

— Miroase a toamnă.

Am adăugat în șoaptă, compătimitor sau afurisit, nu știu:

— Și toată iarna care v-așteaptă...

Nu reacționă. După o tăcere, mă întrebă dacă știu cînd pleacă Simon.

— Nu te-ntreb cînd. Dar știi?

Nu i-am răspuns nimic. Nu insistă, dar cînd am ajuns la poartă l-am întrebat dacă slujba începe tot la ora șapte.

— Aș putea să vin să servesc mîine dimineață?

Înțelese, îmi strînse mîna; mă va aștepta.

— Voi ajunge ceva mai devreme ca să mă spovedesc. Va veni și mama, poate.

— Nu, nu e ziua ei de mărturisire.

A rostit răspunsul repede, ca și cînd ar fi vrut să mă liniștească, să se liniștească și pe el. N-am mai vorbit pînă la ușa prezbiteriului. Acolo spuse încet :

— M-am înșelat.

Cum eu protestam :

— Nu-i adevărat, domnule Decan ! el insistă :

— M-am înșelat în toate.

— Nu în ceea ce-i esențial, domnule Decan.

— Ce vrei să spui ?

— Dumneavoastră credeți în ceea ce faceți. Poate că ați vărsat vin nou în burdufuri vechi, așa cum v-au fost date la seminar. Dar acest vin nou îl reînnoiți în fiecare zi, deși burdufurile sînt vechi, deși teologia-i veche și plesnește din toate părțile.

Preotul oftă, mă trase cu blîndețe de urechi dojenindu-mă :

— Pui de modernist ce ești ! și-mi spuse cu duioșie : Pe mîine !

CAPITOLUL III

SLUJBA de-a doua zi în zori, scena dintre Duberc și mama, cînd ea află că Prudent îl dusese pe Simon la tren la Villandraut — stau în umbra amintirii celor întîmplate la Maltaverne cîteva zile mai tîrziu. De unde să încep ? Parcă mă văd mergînd, într-o seară, pe drumul spre Jouanhaut. Cred că răsărea luna. Cel puțin în amintirea mea luna e stăpînă. Liniștea era atît de adîncă, încît Hura se auzea rostogolindu-se iute peste pietrele bătrîne. Un susur foarte lin și ușor. Pretutindeni în ceasul acela ființele se întîlnesc, cel puțin așa scrie în cărțile care-mi plac. Fiindcă exista decorul trebuia să existe și piesa. De ce nu și pentru mine ? Pentru că numai decorul ne este dat, restul trebuie să-l dobîndim cu cheltuială, iar eu n-aveam destulă forță la optsprezece ani... Forță, pentru ce ? Nici ca să mor, nici ca să trăiesc. Broasca pe care o auzeam mă făcu să mă gîndesc la ceea ce, cu cîteva zile înaintea morții, ne spunea bunica (o femeie cucernică, totuși) că decît să moară ar dori mai degrabă să fie o broască rîioasă sub o piatră. Ca și cum n-ar fi o fericire

în lumea asta să fii o broască rîioasă sub o piatră și să chemi dulce femela și să te-mpreuni cu ea pe sub pietre, ori în iarba învoaltă ! Presimțeam, așa mi se pare azi, că avea să se întîmple ceva în noaptea aceea. Răcoarea pîrîului pe obrajii mei era suflarea morții... Dar poate îmi închipui numai.

Mama rătăcea pe alee, înfășurată într-un șal. Își spunea, desigur, rugăciunea. Mă înștiință că Laurent era bolnav și se dusese să se culce, așa că trebuia să nu fac zgomot.

— Și cînd mă gîndesc că ne obligi să stăm în aceeași cameră, de parcă n-ar fi destule în hardughia noastră ! Mă întreb ce-oi fi urmărind.

Nu se supără. Îmi explică :

— Ați stat întotdeauna împreună.

— Tu ne-ai impus, deși n-avem aceleași gusturi și n-am avut niciodată nimic să ne spunem.

Mama repetă dojana ei obișnuită :

— Ție toți ți se par proști ! Un nerod sadea, în orice caz, se porni ea cu o mînie bruscă, este Simon. Cînd mă gîndesc la ce-a dat cu piciorul...

— Nu-i chiar așa, n-a dat cu piciorul la nimic esențial. Păstrează tot ce-a învățat, diploma de bacalaureat — tot ceea ce-ți datorește și de care vor profita alții, dacă asta te consolează.

— Știi foarte bine că nu despre asta e vorba !

— În orice caz asta e ce nu suporți nici măcar în gînd. Cît privește soarta lui Simon, nu te interesează defel, fiindcă nu-l iubești. N-o să-mi spui acum că-l iubești pe Simon ? Și

chiar dacă l-ai iubi în adevăratul înțeles al cuvîntului, ce mai, așa cum îl iubește doamna Duport...

— Du-te și te culcă !

— Puțin ți-ar păsa de lovitura dată destinului veșnic al lui Simon, fiindcă ai iubi ceea ce e vremelnic în el...

Mă împinse către scară :

— Du-te sus și umblă încet să nu-l trezești pe Laurent, și să nu te mai aud... Copilul ăsta o să mă bage în mormînt.

M-am împotrivit, era prea devreme ca să mă culc. Voi da o raită prin parc.

— Îmbracă-te gros. Mi-ajunge un bolnav. Cînd te duci să te culci, vezi să nu deschizi fereastra, Laurent tușește.

— Tușește mereu noaptea. Tușește în somn.

— De unde știi ? Nu te trezești niciodată.

— Îl aud ca prin vis.

Sînt sigur că nu născocesc, mi-aduc aminte că spusele mele m-au neliniștit și că m-am temut deodată pentru Laurent de parcă, vrînd să-i tulbur pe ceilalți, deveneam victima propriei mele vrăji, dar a fost o spaimă doar de cîteva clipe. M-am pomenit din nou în bezna lăptoasă a unei seri cu lună, așa cum sînt eu mereu în asemenea ceasuri, atent la clipocitul Hurei, la noaptea calmă, murmurîndă, asemănătoare tuturor nopților, la aceeași lumină ce va scălda piatra sub care trupul care am fost va fi putrezit. Și timpul ce se scurge ca Hura, dar Hura e mereu aici, și va fi mereu și va curge

neîncetat... Să urli de groază. Ce fac ceilalți ? Nu par să știe.

Iar eu nu știam că în seara care începea, cu toate agoniile ei nenumărate... Dar trebuie să istorisesc lucrurile fără a plăsmui nimic, să-i fac lui Donzac o relatare exactă, un proces-verbal. M-am întors în casă. Era cu un an înainte ca mama să fi introdus lumina electrică. O singură lampă ardea deasupra biliardului. Am luat un sfeșnic și-am ajuns în odaia noastră, a băieților, deasupra dormitorului mamei. Încăperea avea două ferestre foarte mari, iar paturile noastre erau așezate unul în prelungirea celuilalt, încît puteam să stăm toată noaptea împreună fără să ne vedem măcar, iar el să se scoale mai întotdeauna dis-de-dimineață. Seara, pe cînd eram copii, el cădea rupt de somn chiar la masă și uneori trebuia dus în pat pe sus. De vreo doi ani, „umbla după fuste“, cum se spune, iar eu dormeam tun în timp ce el se întorcea acasă pe furiș, cu pantofii în mînă. Cînd mă trezeam, Laurent își luase de mult zborul.

Deși mama îmi interzisese, venisem hotărît să deschid fereastra. Era un aer apăsător. Nu recunoșteam mirosul obișnuit al lui Laurent, mirosul lui de cîine, dar sănătos. Febra are un miros anume, pe care l-am simțit de prima dată. Dormea fără să sforăie, dar agitat. Începusem să mă dezbrac cînd intră mama în rochie de casă, cu părul împletit ; se apropie de patul lui Laurent și, după ce-l pipăi pe frunte, pe gît, fără ca el să se trezească, îmi spuse în șoaptă

că nu voi putea dormi acolo, deoarece Laurent va avea poate nevoie de ea, așa încît o să rămînă ea în patul meu iar eu să trec într-al ei. Nu m-am lăsat rugat și, fără să arunc o privire spre fratele meu, am trecut în odaia mamei, la primul etaj, nu atît de mare ca a noastră, pentru că se amenajaseră în două colțuri un cabinet de toaletă și un dulap care formau astfel alcovul unde era așezat patul. Am deschis cu încîntare una din ferestre și m-am băgat în patul în care fusesem zămislit. Gînd straniu, fascinant și chinuitor în același timp, pe care l-am izgonit cu acea mișcare firească ce mai dăinuia din copilăria mea frămîntată de scrupule, încredințat că veșnicia noastră poate să atîrne de un singur gînd.

Pentru a învinge obsesia, mi-am istorisit o poveste, ca atunci cînd voiam să alunec ușor spre somn : aveam întotdeauna una la îndemînă. Cea care se contura atunci mă încînta. Era anul cînd citisem pentru prima oară în *Comedia umană* a lui Balzac *Strălucirea și suferințele curtezanelor* și, mîhnit de sinuciderea lui Lucien de Rubempré în închisoare, am închipuit o altă poveste : Lucien de Rubempré nu era nici compromis, nici întemnițat, Carlos Herrera reușește lovitura și-l escrochează pe baronul de Nucingen de suma uriașă necesară pentru ca Lucien să se poată căsători cu fiica ducelui de Grandlieu. Căutam să rezolv dificultățile. Prin sprijinul ducelui și al lui Carlos Herrera, Lucien devenea atașat pe lîngă ambasada din Roma, de aceea căsătoria avea loc,

aproape în grabă, în capela ambasadei, fără ca Parisul s-o afle și astfel tot ce s-ar fi putut unelti împotriva lui Lucien era zădărnicit. La puțină vreme, Carlos Herrera se hotărî să dispară și să redevină Jacques Colin, ocnașul evadat, ceea ce de fapt era. Simulă că are una din acele tumori ce nu cruță. Toți cei care îl văzură atunci îl crezură pierdut. Se hotărî să se opereze într-o clinică din Elveția care depindea de bandă. Cadavrul unui alt operat deveni cel al lui Carlos Herrera iar Jacques Colin o șterse... Și eu alunecam, mă cufundam într-un somn greu, adînc, populat de un adevărat furnicar de oameni, din care mă trezeam la atingerea primei raze de soare furișată printre jaluzele.

Dar m-am trezit în toiul nopții, pierdut parcă în acel pat care nu era al meu și care avea mirosul Mamei. Mi-am dat imediat seama că se petrece un eveniment grav. Da, am știut imediat că era grav. Pe scară se auzeau pași grăbiți, nimeni nu se gîndea să meargă în vîrful picioarelor, ușile rămîneau deschise și se bălăbăneau. Drama se petrecea deasupra mea. Laurent ? Îmi făceam curaj : zgomotul cănii, al ligheanului, vomitase pesemne. M-am întors cu fața la perete. În clipa aceea mama intră ținînd în mînă o lampă care-i lumina din plin capul despletit și cărunt. Rămase în prag :

— Ascultă, e mai bine să știi...

Laurent avusese o hemoptizie care nu încetase încă. Doctorul Dulac și Decanul erau lîngă el. Am dat să mă scol, dar ea mă rugă să nu mă mișc pînă-n zori.

— Atunci ai să pleci la domnișoare, la Jouanhaut. Trebuie să fugi, să fugi, repeta ea buimăcită. Voi răsufla ușurată doar cînd te voi ști departe.

— Dar Laurent...

— Nu mai e vorba de Laurent, ci de tine.

— Bine, mamă, dar Laurent ? Laurent ?

Ținînd în mînă lampa, rămase împietrită, cu șuvița albă ce-i cădea pe frunte. Mă privea cu înflăcărare :

— Roagă-te pentru bietul tău frate, dar prima noastră datorie e să te izolăm. Să dea Dumnezeu să nu fie prea tîrziu. Cînd mă gîndesc că stai și la Bordeaux și la Maltaverne în aceeași cameră cu el, de-atîția ani. Chiar și noaptea trecută respirai același aer.

— Dar ce-i cu el, mamă...

— Vom face imposibilul, fii sigur. Chiar mîine va avea loc un consult. Dar trebuie să afli...

Șovăi :

— Doctorul crede...

Se întrerupse, începu din nou să-mi explice în amănunt ce hotărîse cu mine, de parcă toată nenorocirea mă privea doar pe mine, n-avea importanță și consecințe decît raportată la mine. Urma să plec fără lenjerie, fără haine, doar cu ce aveam pe mine, toate lucrurile fiind în camera contaminată.

— Nici măcar nu te voi îmbrățișa și bine-nțeles că nu te vei apropia de camera lui Laurent. Dealtfel e într-o stare... Mai bine să nu păstrezi această imagine...

— Nu ultima, mamă, nu ultima !

— Ba da ! Ştii că pun întotdeauna răul înainte. Mă duc să-ţi aduc o cafea. Culcă-te la loc.

Mă voi supune, voi face tot ce doreşte. Înspăimîntase tînărul de nouăsprezece ani tot aşa cum altădată speria băieţaşul ca să nu iasă din cuvîntul ei. La Maltaverne se aflase odaia, patul în care se stinsese bunicul, iar la Bordeaux odaia, patul în care murise tata. Aici se va afla camera, patul în care Laurent... Se desprindea deodată din nulitatea lui de codaş al clasei pentru a începe să trăiască în mine noua lui existenţă. N-a rostit o vorbă fără legătură cu guguştiucul, cu becaţa, cu iepurele sau cu cîinii lui. Se pregătea să intre la Grignon [1], dar era tot atît de indiferent faţă de agricultura învăţată din cărţi ca şi faţă de latină sau de ebraică. Spusese întotdeauna : „Eu voi fi ţăranul familiei..." Nu se ocupa însă de nimic la Maltaverne.

— Mă lăsaţi să mă descurc singură cu toate ! se văita mama, care n-ar fi suportat să ne băgăm cît de cît nasul în afacerile ei — ale noastre de fapt, fiindcă Maltaverne era a noastră iar ea doar tutoare.

Astfel îmi rătăcea gîndul care se opri deodată : „Nu voi mai fi decît eu, voi fi singur la Maltaverne, faţă în faţă cu mama". Da, asta mi-a trecut prin minte, dar martor mi-e Dumnezeu că nu m-am bucurat, căci era imposibil

[1] Şcoala naţională franceză de agricultură.

ca mama să nu se fi gîndit şi ea, cu patima ei nebună pentru pămînt, să nu fi fost tulburată în taină. Adora pămîntul, dar nu ca mine, ura diviziunile... Donzac, pentru care scriu, n-are nevoie să-l previn : nimic nu-mi era limpede în noaptea aceea sinistră, nimic nu era mărturisit, recunoscut, consimţit. Încerc să desluşesc cu gîndurile mele ceasurile ce m-au însemnat pe veci, gîndurile mele aşa cum le-am desprins în ordinea şi înlănţuirea lor, de-a lungul săptămînii ce-a urmat la domnişoarele din Jouanhaut.

M-am trîntit, aşa îmbrăcat, pe patul mamei, aşteptînd să se lumineze de ziuă. Ea mai veni o dată, oprindu-se în prag, ca să-mi aducă o ceaşcă de cafea şi să-mi spună că Marie Duberc se îngrijea să-mi calce lenjeria, că nu voi duce lipsă de nimic. N-aveam decît să-mi adun cărţile şi hîrţoagele, cum numea ea tot ceea ce scriam. Am aţipit : ca prin vis am auzit brişca lui Duberc. Marie intră cu o tavă în mînă, cu broboada neagră, bătrînească, strînsă în jurul capului, toată-n negru, un negru lucitor, ca al găinilor ; tot ca ele avea şi privirea speriată, şi noada înfoiată. De cînd cu fuga lui Simon, la care fuseseră complici, mama nu mai stătea de vorbă cu bătrînii Duberc decît pentru a le da porunci. Marie mă încredinţă că Laurent se odihneşte, iar Doamna nu mai pleacă de lîngă el. Doctorul chemase o soră de la spitalul din Bazas. Se văicărea :

— *Văleu, bietul domnişorul Laurent!* Pe el îl iubeau mai mult bătrînii Duberc. *Văleu, bietul de el!*

Fuga asta, fără să-mi revăd fratele pe moarte, n-am să mi-o iert niciodată. Mama făcea de strajă ca să mă împiedice să intru în camera unde timp de-o clipă am zărit prin uşa întredeschisă, la licărirea unei candele, mobilele mutate, aşternutul răvăşit. M-am supus. Totul se petrecu aşa cum hotărîse mama. La nouăsprezece ani mă lăsam purtat ca un nou-născut. M-am împotrivit uşor, dar ea nici nu mă asculta. Îmi spunea :

— Cum va trece criza, ai să-l vezi din nou. Îţi promit. Am să trimit după tine. Veţi sta de vorbă de la distanţă, or să mai fie zile frumoase. Îl vom instala în parc, la soare. Tot pădurea e cea mai indicată.

Ceaţa dimineţii aceleia de septembrie, mireasma ei... Nu eu voi muri, eu voi trăi. Mama le trimisese domnişoarelor o scrisoare anunţîndu-le sosirea mea şi nenorocirea ce se abătuse asupra noastră. Domnişoara Louise şi domnişoara Adila mă aşteptau într-o învolburare de durere, milă şi plăcere nesperată prilejuită de venirea mea. Bucuria era mai puternică la domnişoara Adila, condamnată să trăiască cu o surdă „ce înţelegea totul după mişcarea buzelor“, la şapte kilometri de orăşel, într-un cartier pierdut unde drumul se sfîrşea şi dincolo de care se întindea pînă spre ocean landa pustie. O fermă din cele de pe vremuri, la marginea unui nesfîrşit ogor de mei : îmi place să cred că şi noi ne tragem dintr-una din ele. În dimineaţa aceea ciocîrliile ciripeau deasupra cîmpului, ciocîrliile în care Laurent nu mai avea să tragă. Deschiseseră pentru mine o odaie mare, îndreptată spre răsărit, mirosind a mucegai, unde ştiam că tatăl domnişoarelor s-a sinucis după ce scăpătase, dar ele nu ştiau că am aflat. Am pus pe masă *Pascal* în ediţia Brunschvicg, o copie dactilografiată a cărţii lui Maurice Blondel, *Acţiunea*, pe care mi-o împrumutase Donzac, şi *Materie şi Memorie* de Bergson ; m-am dus degrabă să scotocesc prin biblioteca din „salonul de primire“, care-mi dăruise pe cînd eram copil o asemenea fericire, încît cei ce n-au cunoscut-o nu ştiu ce înseamnă miracolul lecturii, cînd nimic din afară nu vine să vălurească suprafaţa unei zile de vacanţă, cînd peisajul real se acordă cu peisajul visat, iar mireasma casei pătrunde în noi aşa cum va rămîne pentru veşnicie cînd, după ani şi ani, casa nu va mai exista.

Nu citeam nici din Bergson, nici din Pascal, nici *Analele de Filozofie creştină*, ci *Copiii căpitanului Grant*, *Insula Misterioasă*, *Fără Familie*. Camera lui Laurent, aşa cum am văzut-o prin uşa întredeschisă, la tragica licărire a candelei, stăruia totuşi în mine. N-o uitam nici o clipă, îmi alimenta spaima şi durerea, dar poate şi fericirea de a avea nouăsprezece ani şi de a mă simţi plin de viaţă.

Am auzit-o pe domnişoara Adila care se obişnuise, de cînd cu soră-sa, să strige cît o ţinea gura, spunîndu-i bucătăresei :

— Dacă se-ntîmplă o nenorocire, ce partidă va fi domnul Alain cu cele trei mii de hectare...

— Bine, bine, dar cîtă vreme va trăi maică-sa, ea va fi stăpîna...

— Mai taci odată ! strigă domnişoara Adila. Doamna îşi are averea ei, aproape o mie de hectare, o casă aranjată la Roaillan şi bani lichizi, slavă Domnului !

— Bine, dar...

Am ieşit să nu mai aud. Laurent era în viaţă, trăia. Mama ne iubea pe amîndoi. Decanul veni cu veşti în cursul după-amiezii : „Mama ta este ca întotdeauna, admirabilă. Stă cîteva ore noaptea cu Laurent pentru ca sora să se poată odihni. E hotărîtă să nu te vadă, nici de la distanţă. Acceptă acest sacrificiu. Vai, nu va aştepta mult, însă.“ Atunci am auzit pentru prima dată rostindu-se cuvîntul fatal : „tuberculoză galopantă“. Am auzit răsunînd în mine acel galop care-mi lua fratele mai mare pentru veşnicie, într-un întuneric unde-l voi urma şi eu, poate nu în galop, ci la pas ; şi, oricît de încet aş înainta, tot voi ajunge asemeni moşneagului din Lassus cu cele trei mii de hectare ale mele şi cu o liotă de moştenitori care mă vor hărţui, pe care-i voi urî şi-i voi ţine, ca şi el, la distanţă. Oroarea posesiunii. Posesiune, rău absolut. Ce-i de făcut ca să te eliberezi de ea ? Aş renunţa bucuros la bunurile acestei lumi, dar nu la lumea însăşi, nu la bucuria păgînă pe care o trăiam în ziua aceea, sub stejarii din Jouanhaut, în timp ce fratele meu era purtat în galop spre noaptea cea fără de sfîrşit.

Chiar de-a doua zi am crezut că văd limpede la domnişoare, căzut parcă din cer, microbul proprietăţii : o copilă slută, de vreo zece ani, Jeannette Séris, moştenitoarea lor, venea cu acest titlu să locuiască din cînd în cînd la ele şi să primească adoraţia fermierilor. Cel mai ciudat însă e că, fiică unică, monstrul va poseda, într-o zi, unul din cele mai întinse domenii din landă, în care proprietatea domnişoarelor se va pierde ca o picătură de apă. Dar fiecare hectar conta pentru aceşti înfometaţi ai pămîntului. Mi-era silă de Jeannette. Avea chipul palid şi pistruiat, iar doi din aceşti pistrui deveniseră fosforescenţi, ţinîndu-i parcă loc de ochi, fără gene şi sprîncene. Un pieptene rotund îi susţinea deasupra frunţii cele cîteva fire de păr. Copiii arendaşilor erau aduşi să se joace cu ea : „Ce-i spuneţi domnişoarei ?“ Se purtau smeriţi aşa cum se purtau pe timpul iobagilor copiii de mujici cu copiii boierilor. A doua zi de dimineaţă, cînd m-am trezit, am auzit-o pe domnişoara Louise strigîndu-i domnişoarei Adila : „...da' n-are nici măcar zece ani mai mult ca ea. O s-o aştepte !“ Adila răspunsese doar prin mişcarea buzelor, pesemne, căci n-am auzit nimic. Surda insistă : „Nu se va-nsura fără consimţămîntul mamei lui. Va aştepta cît va trebui...“ Doamne Dumnezeule, de mine era vorba, de mine şi de Jeannette. Umbla vorba prin partea locului, ca odinioară despre logodna dintre delfinul Franţei şi infanta Spaniei. De data asta eram numai eu în cauză, Laurent nu mai avea de împărţit riscul înfricoşător. Nu mă îndoiam că în mintea mamei

totul fusese hotărît. Şi culmea, fetiţa mă căuta, pocitania asta îmi făcea ochi dulci. Şi ea se gîndea la logodnă. În săptămîna aceea mi-a fost ruşine de ignoranţa mea, de indiferenţa mea pentru tot ce avea vreo legătură cu problema socială. Am luat hotărîrea să citesc Jaurès, Guesde, Proudhon, Marx... Erau simple nume pentru mine. În orice caz, ştiam mai bine decît ei ce înseamnă proprietatea. Că e furt sau nu, puţin îmi pasă, dar ea înjoseşte, degradează.

CAPITOLUL IV

DUPĂ doi ani, încep la Bordeaux un nou caiet. Pe primul, Donzac m-a rugat să-l ia cu el la Paris, unde a intrat la Seminarul carmeliţilor. Pentru el m-am hotărît să ţin mai departe acest jurnal. Un jurnal ? nu : povestirea compusă, rînduită a tot ce mi-a furnizat zi de zi viaţa mamei şi a mea în aceşti doi ani — dar în primul rînd încercarea de a vedea clar în mine, în cel ce am devenit după moartea lui Laurent.

Ce am devenit ? Sînt sau nu altul ? Băiatul de douăzeci şi unu de ani care-şi pregăteşte licenţa în litere la Bordeaux e oare diferit de adolescentul de ieri ? Acelaşi, condamnat să rămîn acelaşi, dacă nu voi muri ca Laurent. Bătrînul din Maltaverne pe care-l port în mine îi va urma în istoria secretă a landei nesfîrşite bătrînului din Lassus, şi aceeaşi fiinţă care sînt acum va fi octogenară, iar cine ştie ce copil poet din 1970 îl va privi de la distanţă cum stă nemişcat în prag, cu un chip mineral.

Moartea lui Laurent nu m-a schimbat pe mine ci condițiile vieții mele. Am fost năuc luni în șir. Mama avea grijă de toate, iar în ce mă privește singura ei preocupare era sănătatea mea fizică. Aveam „o pată pe plămînul stîng". Nu s-a liniștit pînă nu m-a știut reformat. Eram bucuros și mueam, totodată, de rușine. De aceea am devenit și mai sălbatic și mi-a fost necaz pe ea. Nemaiavînd motiv de neliniște, devenea pe zi ce trece tot mai prinsă de Maltaverne unde, cum ne-am cumpărat anul acesta automobil, un Dion-Bouton, se duce mereu pentru scurte popasuri. Distanța a dispărut. Pînă mai anul trecut trebuia să schimbăm de două ori trenul ca să ajungem la Maltaverne. Dezrădăcinarea începea din holul gării de Sud. Landa întinsă, singura mea patrie, era depărtată ca o stea. Astăzi știu că ea începe la ieșirea din Bordeaux și că, pe drum, dacă nu intervine vreo pană de carburator sau de cauciuc, putem străbate în mai puțin de trei ore cei o sută de kilometri ce separă Bordeaux de Maltaverne.

Scriu fel de fel ca să nu m-ating de locul otrăvit, de cînd Laurent a închis ochii. Ce s-a petrecut între mama și mine ? Ce-am să-i reproșez ? Își ia asupră-și toate, mă despovărează de toate. Cînd e la Maltaverne, ca acum, sînt cel mai liber student din lume, am la Bordeaux o bucătăreasă și un valet la dispoziția mea. Dacă nu sînt în stare să mă bucur, nu mama e de vină.

— De ce n-ai prieteni ? De ce refuzi invitațiile sau stai retras și nu dansezi ?

Nu dansez după cum nu vînez. Totuna e.

Nu, nu-i totuna. Ceea ce voi istorisi e un fapt trăit care mai dăinuie, deci nu-i o plăsmuire de-acuma. Donzac va ști să facă deosebirea între documentul interpretat, retușat de mine, și ceea ce prinde formă zi de zi, rînd cu rînd, mărturia unui destin ineluctabil. Donzac va ști să interpreteze minciunile mele prin omisiune și va scoate din ele, independent de voința mea, miezul de adevăr — acel adevăr pe care aș vrea totuși să-l smulg din mine, pe care-l caut cu o patimă ce mă-nspăimîntă, nu din pricina mea, ci fiindcă-i vorba de mama, pentru că o demasc încet, și pe măsură ce descopăr adevăratul ei chip, mă-nfricoșează.

Dar nu mai sînt singur. Nu mai sînt întru totul al ei. A apărut cineva. Cineva. Totul a început la Bard, librarul din Galeriile care unesc strada Sainte-Catherine cu piața Teatrului. Am cunoscut tîrziu această grotă întunecoasă cu cărți. Librarul meu era Feret, de pe Cours de l'Intendance. La Bard, au întîietate aparițiile de la Mercure de France. Un loc unde literatura e la mare cinste. Poeții moderni se lăfăiesc în vitrină.

Treceam pe-acolo aproape zilnic, la întoarcerea de la facultate, după ce prima dată începusem să frunzăresc o carte nouă : *Imoralistul ;* eram atît de captivat de lectură încît am tresărit auzind glasul unei femei spunîndu-mi la ureche : „Chiar dacă n-aveți mulți bani, vă

sfătuiesc s-o cumpărați. Este ediția originală, iar edițiile originale Gide..."

Am ridicat ochii și am văzut-o în semiîntunericul hrubei pe domnișoara Marie, care se ocupă de vînzare și de toate problemele magazinului (Bard, patronul, nu se mișcă de la casă iar Balège, comisul cocoșat, se îngrijește de treburile grele). Domnișoara Marie, îmbrăcată într-un halat negru, se face simțită doar de cei asupra cărora își ațintește privirea, așa cum s-a întîmplat cu mine în acea primă zi. Privirea ei... blîndă, și disprețuitoare în același timp, și teribil de ageră. Ca toți cei ce mă iubesc, atrasă și înduioșată tocmai de ceea ce-i determină pe ceilalți să se-ndepărteze. Fără să vreau însă, am făcut-o să se înșele. Îmi plac mult cărțile dar cumpăr așa de puține, preget atîta înainte de-a mă hotărî și, ca să spun totul, sînt atît de nepriceput să cheltuiesc un ban, pe deasupra mă îmbrac prost, cu o cravată amărîtă, încît m-a luat drept un student sărac. Mai tîrziu am aflat : observase că pardesiul, deși uzat, nu era de gata, iar servieta, dintr-o piele frumoasă, avea monogramă. Lăsam totuși impresía că n-am un ban de buzunar. M-a crezut băiatul unor bogătași de la țară, scăpătați sau zgîrciți, și a pus de-o parte pentru mine edițiile originale. „O să plătiți luna viitoare", îmi spunea.

Nu dintr-un simțămînt josnic i-am ascuns adevărul. Un fel de rușine ? Nu, mai degrabă fericirea de a fi iubit pentru ceea ce sînt, de a ști că pot să plac unei fete de o asemenea calitate, care nu știe că sînt moștenitorul întregului domeniu Maltaverne. În puținele seri cînd mama mă obligă să merg să-i văd pe ceilalți dansînd, știu bine că toate fetele mă privesc cu aceiași ochi : o etichetă invizibilă e prinsă de smochingul meu : mii de hectare de landă, imobile. Același zîmbet docil pe buzele tuturora, același efort de a vorbi despre „ceva interesant". Ideea pe care și-o fac imbecilele astea despre un „intelectual"... Nu, nu vreau să mă mai gîndesc la asta. Mi-e de ajuns ca Donzac să priceapă nesperata fericire pe care am încercat-o chiar în prima zi, datorită acestei fete ce privea cu atîta dragoste pe studentul sărac drept care mă lua. Refuzul meu de-a ieși cu ea — am aflat mai tîrziu și am făcut amîndoi mult haz — l-a pus pe seama grijei de a n-o compromite, atît mă credea de angelic. Dar adevăratul motiv nu i l-am spus, nu sînt nici eu chiar sigur că-l cunosc. Poate că, ieșind din hruba întunecoasă a librăriei, era imposibil să mai stăruie mitul studentului sărac ; și poate că, mai ales, nu mi-o puteam închipui despărțită de librărie, cu care părea că se contopește, tot așa după cum pe domnișoara Martineau mi-o puteam închipui doar călare. Eram astfel la distanță și totodată mă bucuram de prezența ei, ca și cum n-aș fi avut altă bucurie pe lume decît contemplarea în această semi-obscuritate plină de vrajă a librăriei ; orice problemă sordidă din afară ce s-ar fi ivit, aș fi fost incapabil s-o rezolv.

Situația putea să continue la nesfîrșit fiindcă și Marie i se adaptase, ea corespunzînd imaginii

ce şi-o făurise despre mine şi pe care o numea : aspectul meu *noli me tangere*. Dacă hazardul nu ne-ar fi rezervat o întîlnire... Dar eu nu cred în hazard, iar coincidenţele dovedesc poate că vieţile noastre sînt într-adevăr predestinate.

Deşi era sufletul librăriei Bard, patronul şi Balège nu vedeau cu ochi buni faptul că permitea prea multor clienţi, dintre care eu eram cel mai credincios, să răsfoiască volume pe care nu le cumpărau. Ea concepea librăria la fel ca Anatole France în *Ulmul din parc*, unde domnul Bergeret îşi întîlnea zilnic prietenii la librarul Paillot. Îmi mărturisi că avea de luptat mai ales pentru mine, dar şi pentru un profesor tînăr de la neînsemnatul liceu din Talence care trecea pe la Bard în fiecare joi după-amiază, singura lui zi liberă. Tocmai ziua în care eu nu veneam fiindcă joia librăria era ticsită.

— E la fel de retras ca dumneata, nu cunoaşte pe nimeni...

— Şi totuşi vă cunoaşte, i-am răspuns cu ciudă.

Ea zîmbi de ciuda mea, crezîndu-mă gelos. Eram într-adevăr ? În orice caz am devenit imediat, datorită aerului de suferinţă pe care-l arboram : îmi închipuiam că poţi iubi, aşa cum devii mistic după cum spune Pascal, înclinînd automatul.

Mă neliniştea vîrsta acestui rival necunoscut. Era cu cîţiva ani mai mare ca mine. Îi inspirase milă din cauza singurătăţii totale şi a amărăciunii fără leac pe care o trădau unele cuvinte,

de parcă ar fi fost lovit în tinereţe de o nenorocire ireparabilă. Ea vorbea despre toate astea cu o amabilitate sporită pe măsură ce eu sufeream tot mai tare — suferinţă nesimulată, pe care o resimţeam realmente şi pe care Marie ajunse în curînd să n-o mai poată suporta. Eram singuri în spatele rafturilor cu cărţi de ocazie. Pentru prima dată mi-a luat mîna şi mi-a ţinut-o o clipă într-a ei.

— Cînd mă gîndesc, îmi spuse ea, că nici măcar nu-ţi ştiu numele mic. Cunosc doar iniţiala, am văzut-o pe servietă. Nume care începe cu A... Nu cumva te numeşti Arthur sau Adolphe ? sau Auguste ?

— Poate că Augustin.

M-am apropiat de urechea ei delicată : „Alain..." am murmurat, de parcă ar fi fost o mare taină, iar ea repetă Alain, ca şi cum i-ar fi fost teamă să nu-l uite. Am întrebat-o :

— Cum îmi spuneaţi cînd vă gîndeaţi la mine ?

— Nu-ţi spuneam în nici un fel. În zilele cînd nu treceai pe aici, îmi ziceam : „Azi îngerul n-a venit..."

— O ! şi dumneavoastră ?

Mi-am adus aminte în momentul acela de amurgul de la Maltaverne cînd Simon mi-a zis : „O ! Dumneata eşti un înger..." Să mă gîndesc la el în acea clipă anume cînd avea să se ivească din nou în viaţa mea ! Mi se pare şi mie atît de ciudat, încît mă bănuiesc că aranjez fără să vreau povestirea, că o potrivesc. Dar nu, aşa s-au petrecut lucrurile. Am ieşit

fără un cuvînt de rămas bun, urmat de Marie, care-mi repeta în şoaptă :

— Ce ai ? N-am vrut să te jignesc.

— Fetelor nu le plac băieţii angelici, am răspuns. (Ne aflam foarte aproape unul de altul, în prag. În librărie nu mai era nici un client). Şi, dealtfel, au dreptate.

— Pentru că sînt şi îngeri răi ? întrebă Marie. Încerca să rîdă, să risipească norul.

— Nu, pe un înger rău l-ar iubi, ar suferi din pricina lui...

— Depinde de fată. Ştii, mie nu mi-au plăcut niciodată brutele. Mi-a fost întotdeauna teamă.

— Pe cîtă vreme eu vă inspir încredere.

— Orice vorbă de-a mea te jigneşte.

— Neînsemnatul pedagog din Talence, care vine în fiecare joi, nu vă inspiră teamă ?

— Ah ! Din cauza lui te frămînţi ! Sărmanul, îmi face atît de rău şi mi-e frică să nu simtă cît mă dezgustă. Îmi impun totuşi să-l iau de mînă, chiar să-i ţin mîna cîteva clipe într-a mea şi nu-i uşor. N-o să crezi, dar are cîte şase degete la fiecare mînă. Ceea ce simt la atingerea cartilagiului acela moale...

M-am sprijinit de vitrină. Am întrebat-o :

— Simon ? E în Bordeaux ?

— Îl cunoşti ? De unde îl cunoşti ?

— Ştiţi că şi la picioare are cîte un deget în plus ? Domnişoară Marie, spuneţi-i că unul din clienţii dumneavoastră se numeşte Alain şi e un înger, şi veţi afla totul despre mine, despre mama, despre copilăria mea, despre ţinutul

meu natal care e şi-al lui Simon Duberc. N-am să vă vorbesc astăzi de el pentru că n-aş putea s-o fac fără să vă dezvălui totul despre neînsemnata mea viaţă. Îl las pe el să pregătească terenul... Nu-mi va rămîne decît să retuşez depoziţia lui. Pornind de la ceea ce vă va spune, îmi va veni mai uşor să vă introduc în această poveste ce nu interesează pe nimeni.

Ea şopti :

— Cu excepţia mea.

Am aflat atunci cît de puţine ştia despre Simon. Nu suportase Parisul şi, de cum îşi luase licenţa, obţinuse prin protectorii puternici pe care se lăuda că-i are să fie numit pe lîngă Bordeaux.

— Dar susţine că de n-aş fi eu, singurătatea lui ar fi şi mai grea aici decît la Paris.

— Nu se duce să-şi vadă părinţii ?

Nu ştia. Nu pomenise niciodată de ei, de parcă s-ar fi ruşinat. M-am gîndit că dacă ar fi trecut prin Maltaverne, mama ar fi aflat de întoarcerea lui. Mi-am luat rămas bun şi am deschis uşa. Deodată în faţa ochilor îmi apăru seara aceea şi m-au cuprins fiorii. Tot ce mă împiedicase să ies cu Marie se prăbuşi dintr-o dată. Avea în curînd să afle totul despre mine şi ai mei. Nici măcar n-am întrebat-o dacă e liberă, i-am spus :

— Nu mă lăsaţi singur astă-seară. Mama e la ţară. Sînt numai eu. Am să vă povestesc.

Căutam s-o neliniştesc pe Marie ; dar bucuria ei era mai puternică decît neliniştea. Mi-a cerut s-o însoţesc pînă acasă :

— Am să urc o clipă, atît cît să-i dau de ştire mamei şi să-mi schimb rochia.

Magazinul se închidea peste o jumătate de oră. Ne-am dat întîlnire în faţa Teatrului.

Era prima mea întîlnire şi aveam douăzeci şi unu de ani ! În seara asta nu voi fi singur. Am intrat în cafeneaua Bordeaux şi i-am telefonat lui Louis Larpe, majordomul nostru, să-l anunţ că voi aduce o prietenă la masă. Îmi închipuiam uimirea lui : „O doamnă, domnule Alain ? — Da, o doamnă. — Mi se pare că n-avem decît un muşchi de vacă pentru domnul. — Deschide o cutie cu pateu de ficat şi pune la rece o sticlă, din care doreşti."

Am aşteptat-o în ceaţă, în faţa casei fără etaj unde locuia Marie, pe strada Église-Saint-Seurin — atît cît să-şi schimbe rochia. Cînd se ivi din nou, era tot ea dar parcă alta, evadată din meseria ei, din librăria întunecoasă iar eu, pentru prima dată în viaţă, înaintam glorios, asemănător tuturor băieţilor, în seara aceea de noiembrie a cărei mireasmă o voi simţi mereu înlăuntrul meu, grăbit să ajungem în piaţa Gambetta şi pe Cours de l'Intendance — pot să mărturisesc — da, ca să fiu văzut cu tînăra aceasta. De aceea am întrebat-o :

— Nu vă deranjează să fiţi văzută pe Intendance, alături de un bărbat ? Putem să facem un ocol pe străzi mai dosnice...

Rîse :

— O ! să vezi, eu... Mai degrabă dumneata ai putea să fii compromis alături de mine...

I-am spus că eram de pe lîngă Bazas şi aveam puţine cunoştinţe în Bordeaux. În cele zece minute cît ne mai rămăsese pînă la mine în strada Cheverus, trebuia totuşi s-o pregătesc pentru locuinţa luxoasă cu majordom...

— Ştiţi, avem două mii de hectare de pădure de pini ! am spus eu prosteşte.

Cum cifra nu părea că o impresionează, am adăugat, stupid :

— Fără să mai socotesc şi restul.

— Nu-i un motiv de laudă.

— Nu mă laud, dar v-am ascuns acest lucru. Era cazul să vă previn...

— Nu, Alain, asta schimbă totul. Nu voi lua masa în casa mamei dumitale, în absenţa ei, fără ca ea să ştie. Am să te duc într-un mic restaurant în port, la Eyrondo.

M-am împotrivit, spunîndu-i că nu se poate, telefonasem ca cina să fie demnă de ea.

— Ai să dai din nou telefon de la Eyrondo.

— Nu-l cunoaşteţi pe Louis Larpe, majordomul. N-aş îndrăzni niciodată... A deschis o cutie cu pateu. Pentru el, e un act sacru. Dealtminteri, am oroare să telefonez. Am făcut-o pentru dumneavoastră dar nu m-am obişnuit defel. Nu telefonez aproape niciodată.

— Nu ţi-e ruşine ?

— Ba da. Mama îmi spune adesea : aşa intelectual cum te crezi, nu eşti decît o fiinţă neajutorată.

— Era timpul să apar eu.

— Vă e silă de mine...

— Nu, cu toate miile dumitale de hectare, nu vei fi niciodată în armonie cu această lume,

nu vei fi niciodată de-ai lor... În meseria mea îi observ pe cîte unii, nu mulți, căci nu le place să citească. Totuși am și clienți care caută ediții rare. Îi observ : ce baricadă poate fi tejgheaua unui magazin ! Îi ascult, îi urmăresc cu coada ochiului, îi cunosc...

— Dar pe mine, Marie, nu mă cunoști. Cînd mă vei cunoaște...

Ne așezasem într-un colț retras în restaurantul ce fusese pesemne un han pentru marinari și unde acum venea lumea să mănînce stridii, melci, țipari, ba chiar și mînătărci cînd era vremea lor. Marie se dusese la tejghea să-i telefoneze lui Larpe. Se întorsese rîzînd, cum n-aș fi crezut că e în stare să rîdă.

— Poți să stai liniștit ! L-am auzit pe majordom strigînd bucătăresei : „Se contramandează ! Bine că n-am deschis cutia cu pateu". Te-ai liniștit ?

— Sînt grotesc, i-am răspuns cu un glas vrednic de milă.

Cînd mă gîndesc la seara aceea, sînt uimit de pofta de destăinuire, de indiscreția cu care vorbeam despre mine, fără să mă opresc, de parcă fata aceea sau tînăra femeie despre care nu știam nimic, n-ar fi avut să-mi vorbească și ea despre viața ei, ca și cum ar fi fost de la sine înțeles că dintre noi doi eu eram singurul interesant. M-a ascultat fără să-mi pună alte întrebări decît cele de care aveam nevoie ca să scap de tot ce mă înăbușea.

— Simon Duberc îți va spune mai mult decît aș îndrăzni eu..

— Dacă dorești, nu-i voi vorbi despre dumneata.

M-am împotrivit că tocmai doream ca acest adversar, căci devenise adversarul nostru, să-i descrie Maltaverne în culori cît mai sumbre.

— Dealtfel despre mine nu va spune nimic rău, doar dacă n-a devenit alt om : mă iubea.

Am întrebat-o după o tăcere :

— Ți-a mărturisit că a fost crescut la seminar, că a purtat sutană ?

— Aa, înțeleg mai bine acum de ce pare că se află în marginea societății... A fost plămădit, format de preoți și-apoi lepădat...

Am șovăit o clipă, apoi am întrebat :

— Marie, dumneata crezi ?

— Dar dumneata, Alain ? Te întreb, dar de fapt știu.

Cum de știa ? Am repetat :

— Dar dumneata ?

— Nu contează, răspunse ea și adăugă : Pentru mine zarurile au fost aruncate definitiv, am douăzeci și opt de ani. Țin să-ți spun vîrsta pentru cazul cînd mă crezi capabilă să-mi fac visuri în legătură cu dumneata.

— De ce nu ? am întrebat-o, și deodată, cuprins parcă de panică, m-am ridicat : Să ieșim de-aici !

— Și plata, dragul meu Alain ?

Cînd am ajuns pe cheiul aproape pustiu la ora aceea, unde ne încrucișam cu ființe du-

bioase, m-am grăbit să mă văd în fața Teatrului. Sînt multe atacuri, seara, pe străzi, după miezul nopții. Ea-mi spuse rîzînd că băusem singur aproape toată sticla de Margaux și că nu prea se bizuia pe ceea ce-i spusesem despre Maltaverne.

— Trebuie să mă crezi, Marie. Dealtfel, ai să vezi că nu-i o poveste pe care s-o plăsmuiască cineva, și-apoi Simon o va întări. Pînă la moartea fratelui meu am crezut mereu, și toată lumea credea la fel, că la mine ținea mai mult mama. Gîndul ăsta mă făcea fericit. Cînd Laurent ne-a părăsit, știi, mi-a fost rușine să-mi închipui una ca asta, dar m-am simțit mulțumit că nu mai sîntem decît noi doi, ea și cu mine, da, am fost în stare să gîndesc astfel : nimeni în lume nu va mai fi între noi. A fost exact pe dos : a trebuit să-mi dau seama că niciodată, în nici o clipă a vieții mele, nu m-am simțit mai departe de ea, că niciodată n-am fost mai despărțiți. N-ai să mă crezi dacă am să-ți spun că între noi doi se ridicase nu o ființă, ci averea...

— Ce avere ? întrebă Marie cu o voce plictisită, mai mult din politețe decît din interes.

— Averea noastră, vreau să spun a mea, pentru că moșia Maltaverne o am de la tata și am moștenit și partea lui Laurent. Dar mama, care se ocupă acolo de toate, căreia i-am cedat drepturile, se consideră stăpînă absolută. Știi, cunoșteam iubirea ei, nu de pămînt așa cum o simt eu, ci de avere...

— Ce grozăvie !

— Nu, nu e atît de josnic cum crezi ! E o dorință de dominare, dorința de a domni peste o mare întindere.

— ...Peste un popor de iobagi. Ați rămas în epoca iobăgiei. Te rog du-mă acasă. Nu îndrăznesc să mă-napoiez singură...

— Dar eu, Marie, sînt de partea victimelor în povestea asta. Am să te conduc, dar mai ascultă-mă puțin : pînă la moartea lui Laurent, cît am fost copii, patima mamei se trăda doar arareori. Ea era tutoarea noastră. Averea era datoria ei de stat. Ceea ce cred că a schimbat totul după moartea fratelui meu a fost certitudinea că nu se va mai face nici un partaj, că imperiul nu va fi înjumătățit.

— E monstruos.

— Mai mult decît ai bănui. Un vecin de la Maltaverne, Numa Séris, rudă de departe cu noi, stăpînește domeniul cel mai întins după al nostru ; e văduv, și-a băgat nevasta în mormînt de inimă rea...

— Nu se moare de inimă rea, spuse Marie pornită.

— Cum de-a rezistat Numa Séris la atîtea chefuri, la atîtea pahare cu coniac sau vin negru, pe care le dă peste cap cît e ziulica de mare — unica lui fericire pe lumea asta — a rămas pentru mine un mister ce nu mi-a stîrnit curiozitatea. În schimb, mă miram văzînd-o pe mama că-l frecventează. Pretindea că are să-i ceară sfaturi pentru vînzarea lemnului sau în neînțelegerile cu arendașii ; dar am descoperit repede ce-o apropia de ființa asta abjectă. Are

o fată groaznică pe care Laurent și cu mine o detestam. Se numește Jeannette, dar noi nu-i ziceam decît „Păduchele“. Mi-aduc aminte de ce-mi spusese Laurent înainte de-a muri : „Am noroc că sînt prea mare ca să mă-nsor cu Păduchele. Tu însă te vei însura cu ea“. Farsa oribilă a devenit deodată o amenințare directă...

— De ce amenințare ? Doar nu ești o biată copilă pe care o mărită părinții cu de-a sila ; mărturisește că există în dumneata un complice al mamei dumitale, care visează la această unire îngrozitoare și că de acest complice ți-e teamă.

Eram în fața casei. Ținea cheia în mînă. Rosti deodată :

— Rămîi cu bine, Alain. Să nu treci pe la librărie mai devreme de vineri. Între timp am să-l văd pe Simon Duberc. Totul mi se va înfățișa poate în alt chip.

Ușa se trînti. Am rămas singur pe trotuarul străduței din cartierul Saint-Seurin. M-am ghemuit pe treapta de la intrare, cu coatele rezemate pe genunchi și-am plîns. Disperarea mea nu era prefăcută și totuși, într-un fel era. Durerea mea se bucura de ea însăși. Printre degete îmi curgeau însă lacrimi adevărate și adevărate erau hohotele pe care în zadar încercam să mi le stăpînesc.

Ușa se deschise în spatele meu. Mă ridicai. Marie apăru cu o lampă în mînă. Mai avea pălăria pe cap.

— Bine că te-am văzut prin oblon.

Mă conduse în casă, sfătuindu-mă să nu fac zgomot, deși camera mamei sale dădea spre curte și mă invită într-o odaie neîncăpătoare, pesemne salonul. Era frig și mirosea a stătut. Cele cîteva jilțuri erau acoperite cu huse. Chiar și lampa era acoperită cu lustrină. Marie mă invită să iau loc pe canapea, lîngă ea. Eu plîngeam întruna și ea zise :

— Ce copil ești ! Și nici măcar unul de cinsprezece ani ! Parc-ai avea zece ani ! Îmi vine să te întreb : „Ți-a trecut acum ?“

Ea a fost cea care m-a luat în brațe. Mi-am ascuns fața între umărul și gîtul ei. Stătea nemișcată, de parcă o pasăre i s-ar fi așezat pe deget, iar eu mă miram de acel simțămînt de împăcare, de fericire. Făceam primii pași. Mă lăsam în sfîrșit „atins“ în adevăratul înțeles al cuvîntului. Consimțeam să nu mai fiu „intact“. Îmi șterse ochii cu batista și-i atinse ușor cu buzele, apoi cu mîna-i rece. O clipă îmi mîngîie obrazul, atîta tot. Am început din nou să vorbesc iar ea, răbdătoare, să asculte :

— Mi-e rușine de părerea groaznică pe care ți-am oferit-o despre biata mama. Îmi dau foarte bine seama de tot ce e oribil în povestea asta. Aș putea oare să te fac să înțelegi cum e mama ? Singura dată cînd am îndrăznit să-i vorbesc despre proiectul ei în legătură cu domnișoara Séris, să-i explic de ce mi-e silă de ea, nu m-a ascultat defel și, oricît de ciudat ți s-ar părea, a fost întotdeauna încredințată că ceea ce numesc eu iubire fizică nu există pentru ființele de o anumită rasă din care ea și cu mine

facem parte, ci e o născocire a scriitorilor, că e o datorie cerută femeii de Dumnezeu pentru perpetuarea speciei și ca leac împotriva bestialității bărbaților ; nu mi-a ascuns că asta o descumpănește cel mai mult în creațiune. Am căzut de acord cu ea că îmbinarea trupului animalic cu sufletul capabil de Dumnezeu deschide o prăpastie în fața spiritului. Ea se împotrivi cu îndîrjire, susținînd că e o încercare pe care un creștin trebuie s-o domine, în primul rînd nelăsîndu-se ademenit de palavrele din cărți care de fapt sînt toată viața mea : „...dar tu ești fiul meu, te cunosc, știu că vei fi ca și mine, dezgustat de anumite lucruri, de acel lucru... N-ai cum să știi..."

Atunci m-am gîndit la tata, un tată pe care nu l-am cunoscut, cel mai blînd și mai duios dintre oameni. Am rostit încet : „Sărmanul tata..." Îmi răspunse cu ciudă, abia șoptit : „O ! Îți jur că nu m-a cruțat defel și nu m-am dat niciodată îndărăt". Am repetat : „Sărmanul tata". Mi-aduc aminte că, după o tăcere, am întrebat-o pe mama dacă nu-și făcea mustrări de conștiință oferind-o pe nefericita de Jeannette unui soț ca mine care va fugi de ea cu siguranță. „Dar ăsta-i norocul ei, dragul mamei ! După ce-ți va dărui un fiu, o vei lăsa în pace, ei rămînîndu-i orgoliul de-a fi slujit la crearea celui mai însemnat domeniu din Bazadais prin întinderea și calitatea pămînturilor, ceea ce îi va îngădui firavei Séris să se ocupe de bunăstarea tuturor celor ce vor depinde de ea : singura plăcere acordată pe lumea asta femeilor din familiile noastre".

Biată mama ! Marie se mira că nu-i vorbisem deschis despre această idolatrizare a pămîntului, neîngăduită unei creștine atît de ostentative.

— În privința asta, are motivele ei, calul de bătaie fiind datoria față de stat. Răul pentru mama stă tocmai în această rîvnire de care, tocmai, nu-și dă seama, dar o numește concupiscență, și care corespunde la ea cu o repulsie. Nici prin minte nu-i trece că păcatul ar putea avea ceva comun cu orgoliul de a poseda și domina. Să fi citit vreodată oare, vreau să spun a meditat oare la unele cuvinte ale Mîntuitorului care pe mine mă înfioară ?... Nu, nu-i adevărat : nu mă înfioară cîtuși de puțin, nici pe mine.

Apoi am tăcut amîndoi.

Ceva mai tîrziu am adăugat în șoaptă :

— Ce-ar spune mama dacă ne-ar vedea ?

— Nu ți-e frig ?

— Nu, tu ești caldă ca un cuib.

Marie murmură :

— Primul *tu* rostit de buzele multiubite.

Am corectat-o :

— Primul *da*...

Mai pe urmă îmi dădu părul spre spate, îl atinse cu buzele și a fost rîndul meu să-i amintesc de Verlaine : *„...și care uneori pe frunte te sărută întocmai ca pe-un prunc"*.

Am rămas o vreme nemișcat. Deodată ea se ridică și-mi luă capul în mîini.

— Las-o ! Da, părăsește-o, lasă-i totul și trăiește singur.

Am adăugat abătut :

— Nu-i nimic de făcut, totul e al meu.

— Ești proprietatea proprietăților tale. Vei fi soțul Păduchelui.

M-am ghemuit lîngă ea. După o tăcere am întrebat-o :

— Cum s-o părăsesc pe mama ? Ea se confundă cu însăși viața mea. Pentru mine, drama e nu că-și însușește proprietățile care-mi aparțin, ci că le preferă pe ele în locul meu.

— Că te înșeală cu ele !

— Asta-i atît de adevărat încît, cine știe, cu ajutorul tău voi izbuti să-i scap.

— Cu ce pot să te ajut, dragul meu ? N-am cum să-ți insuflu voința care-ți lipsește, ci doar să te fac mai conștient, deci mai nefericit, atîta tot...

Am protestat : mă schimbase totuși în numai cîteva săptămîni mai mult decît mi-aș fi închipuit ; acum fericirea era să scap de mama dar nu vedeam cum aș fi putut să mă descurc fără ea, așa incapabil cum sînt de-a mă ocupa singur de averea mea. Țineam, desigur, la ea, și n-aveam de ce să roșesc, țineam mai mult ca la orice pe lume. Maltaverne era tot ce iubeam mai mult. În schimb pămînturile lui Numa Séris nu însemnau nimic pentru mine. Totuși Păduchele mă înfricoșa. Toată viața o auzisem pe mama făcîndu-și un titlu de glorie din faptul că-și atinge întotdeauna scopurile. Cînd dorea o pădurice de pini aștepta ani în șir, dar pînă la urmă o dobîndea. Notarul sau Numa Séris o țineau la curent cu vînzarea chiar și a celor mai

neînsemnate parcele. Era un joc în doi și cîștigau pe rînd cînd unul, cînd altul. Iar în combinația lor supremă, eu eram atuul — la care mama, după moartea lui Laurent, ținea cu o patimă fățișă ce izbucnea uneori atît de violent încît nu mai credeam că voi putea să scap vreodată.

Marie mă întrebă ce vîrstă are Păduchele și se liniști aflînd că are doar doisprezece ani.

— Bine, dragul meu, dar mai sînt cel puțin șapte-opt ani, timp în care poți preîntîmpina lovitura — în primul rînd căsătorindu-te. Păduchele n-ar merita nici un singur gînd de-al tău dacă n-ai fi în același timp fiul mamei tale și al acestei moșii Maltaverne. Depinzi de ele două.

— Așa-i, dar acum ești tu aici.

Se trase puțin, șoptind :

— Trebuie să ne despărțim. E ceasul somnului, și-mi deschise ușa dinspre stradă.

Mergeam repede prin mijlocul drumului pustiu.

Mama devenea victima bucuriei, forței de care mă simțeam cuprins. Simțămintele mele rămăseseră parcă în urma verdictului ce-l pronunțasem împotriva ei. Și iată că astă-seară totul era în consonanță : repulsia pe care Marie n-a putut să și-o ascundă o resimțeam și eu și, pe deasupra, în timp ce pașii-mi răsunau pe scara noastră solemnă și bătrînă, m-a cuprins o mînie fără margini din pricina singurătății în care mă lăsase mama : crima de a nu mă fi pus mai presus de toate... Dar era ceva cu mult mai rău.

Alesese, fără să pregete, fericirea de a guverna, bătrînă guvernatoare, asupra regatului fiului ei — iar pe acest fiu îl jertfea dinainte, îl și jertfise în gînd împerechindu-l cu Păduchele, fără nici o scuză, nici măcar scuza de a nu cunoaște iubirea trupească. Îl văzuse pe tata suferind. Pe tata ! Tată ! Necunoscut preaiubit. Mi-aduc aminte, aveam zece sau doisprezece ani, într-o seară, întorcîndu-mă de la colegiu, m-a fulgerat un gînd, și-am început să cred cu tărie că tu n-ai fi murit. Am plăsmuit nu știu ce poveste cum că te-ai fi întors dintr-o călătorie lungă și că te voi găsi acasă. Am alergat nebunește, izbindu-mă de trecători. Am suit cîte patru trepte deodată, aceleași pe care pășesc acum. La lumina lămpii chinezești, mama îl punea pe Laurent să-și facă rugăciunea. În fața ei, fotoliul bietului meu tată era gol. Agățată deasupra patului mamei, fotografia ta, mărită de Nadar, e tot ce-a mai rămas din tine, tată...

CAPITOLUL V

M-AM dus la librărie chiar de la ora cinci și, cu toate că Marie se încruntă, mi-am dat seama de la prima privire cît de fericită e că n-o ascultasem, dar ultimii clienți nu-i dădeau o clipă de răgaz. Mi-a spus să vin s-o iau peste o jumătate de oră. Ploua și îmi purtam sub umbrelă fericirea și orgoliul. Mă priveam în vitrine. Nu mai semănam cu un înger ci cu un băiat iubit de-o fată. Și nu de oricare. Dragostea nu mă orbea : Marie era cu mult deasupra condiției sale (această idee burgheză de condiție, parcă ar fi fost de mirare că Marie se afla mai presus de fetele reduse din mediul meu !). Citise mai mult decît credeam că-i în stare o femeie : cele din familia mea nu citeau decît romanele din *Oeuvres des Bons Livres*. Dar cel mai mult te surprindea la ea judecata și, ca și la mama, gustul, voința de a conduce, de a domina chiar. Comisul Balège repeta adesea : „Dacă patronul n-ar avea un om ca ea..."

În ziua aceea cînd ne-am întîlnit sub colonada Teatrului unde o așteptasem din cauza ploii

și-am intrat apoi în cafeneaua din colțul străzii Esprit-des-Lois, în mirosul de absint pe care-l detestam, în ziua aceea îmi dezvălui, în modul ei direct, brutal aproape, ceea ce considera că trebuie să știu despre ea : „Ți-am mai spus că n-aș putea să am un gînd ascuns în privința ta, nu-mi fac niciodată visuri așa cum visează fetele care iubesc și sînt iubite..." Tatăl ei, un perceptor din Médoc (îmi aminteam întîmplarea) își părăsise soția, jucase, furase cîteva milioane și fusese apoi găsit spînzurat într-o șură.

Ce era de făcut ? Ce puteam să-i spun ? I-am luat cu stîngăcie mîna dar ea și-a tras-o. Adăugă apoi grav, pe un ton neutru, ca și cînd ar fi depus mărturie la bară, după dramă : „N-am spus tot".

Un prieten de-al părinților a ajutat-o să intre la Bard. „Era de aceeași vîrstă cu tata, pe care-l cunoștea din copilărie. La început ne-a fost devotat. Dar nu s-a putut stăpîni și în cele din urmă a trebuit să-i plătesc. Nu-mi dădea pace ; mama închidea ochii, iar mie, atunci, totul mi-era egal. Nu-mi închipuiam ce va însemna asta pentru mine. Te voi surprinde : o înțeleg pe mama ta mai mult decît crezi, o, nu patima ei pentru pămînt, ci dezgustul ei față de iubirea carnală. Pe tine te binecuvîntez mai ales fiindcă nu semeni cu fiarele care m-au hăituit. Chiar și Balège ! da, cocoșatul ăsta. Se laudă întruna cu succesele lui și știu că are, nu glumă".

Fusese amanta unui bătrîn, și consimțise la asta. Nu îndrăzneam să ridic ochii spre Marie. Am întrebat-o aproape în șoaptă :

— Și cum ați scăpat de el ?

— Datorită anghinei pectorale. I-a fost teamă de moarte.

Plîngea poate, dar eu nu-i vedeam ochii. Simțeam mai ales o stînjeneală, eram uimit. De-abia am putut repeta :

— Nu mai plîngeți.

— Nu plîng pentru faptele mele, ci pentru că mi-ai vorbit cu „dumneavoastră".

— O ! Fără să mă gîndesc. Marie, acum îmi dau mai bine seama de ce mă preferi. Ai fost lăsată pradă fiarelor și le-ai scăpat, dar ai rămas cu o spaimă pentru tot restul vieții.

Tăcea ; simțeam că mai are ceva de spus. După o tăcere destul de lungă, își luă inima-n dinți :

— Ceea ce mă neliniștește mai mult, Alain, e faptul că ești credincios. Te voi smulge oare din ceea ce înseamnă viața ta ?

Am repetat : „Viața mea ?" Cuvintele ei mă uimiră : nu îndoiala ce-o mărturiseau, dar ceva dur, o anumită inflexiune a vocii. N-am deslușit-o pe loc, abia un ceas mai tîrziu pe cînd urcam agale scara din strada Cheverus am fost cuprins și preocupat de neliniștea pe care o trezise în mine. Nu ținea de dificultățile de ordin religios la care făcuse aluzie ci de faptul că le invocase, le sugerase ; și deodată, pe palierul de la etajul întîi unde mirosea a gaz, unde mă oprisem să-mi trag sufletul, am rostit

tare : „N-a fost sinceră". Intuiţia fulgurantă a funcţionat deodată.

Mă tot frămîntam. Oare nu mi se năzărise că am acest dar cu care mă mîndream ? Sau mai degrabă lui Donzac, şi m-a făcut şi pe mine să cred ? Eram înnebunit ca nu cumva să mă-nşel. Am căutat să mă liniştesc. Am luat din nou punct cu punct tot ce-mi spusese Marie la cafenea, iar cauzele şi motivele au prins contur într-o lumină crudă : întrevedere pregătită, e clar, ca să aflu chiar din gura ei furtul comis de taică-său, acest sinistru fapt divers cu tot ce a urmat. Nici o bîrfă n-o mai ameninţa de-acum înainte. Era pusă la adăpost. Fără îndoială se aşteptase la altă reacţie după primirea loviturii. De ce-a adăugat vorbele atît de neaşteptate : „Eşti credincios..."

„Eşti credincios, eşti credincios..." La naiba ! asta înseamnă că în afara căsătoriei la care, e drept, mă asigurase că a renunţat, sau mai degrabă la care susţinea că nu s-a gîndit nici măcar o clipă, între noi doi nu era nimic posibil. De asta trebuia să mă convingă. Îi răspunsesem cu nesocotinţă să nu se neliniştească pentru creştinul ce se va resemna să fie un păcătos, aşa cum se şi deprinsese în felul lui.

— Nu, Marie, nu te îngrijora : *Felix culpa !* Dacă a existat pe lume o vinovăţie fericită...

Şi totuşi Marie nu se înşela : nu renunţasem niciodată la împărtăşanie. Nu puteam nici măcar să suport gîndul acesta. E ciudat cum de ghicise. De unde ştia ? Cum să cred că o femeie dintr-un anumit mediu, indiferentă faţă de religie, izbutise din puţinul pe care i-l spusesem despre mine să-şi dea seama că dreptul la împărtăşanie mi-era mai necesar decît pîinea şi vinul de toate zilele ? Ea însă ştia. Aflase de la altcineva. De la cine ?

Doamne Dumnezeule ! Pe sinistrul palier am văzut limpede şi am rămas buimac. Mă minţise. Simon Duberc mă văzuse desigur în librărie fără ca eu să-l zăresc şi-i spusese Mariei : „Îl cunosc pe studentul tău sărac, îl cunosc pe îngerul tău". Erau înţeleşi. La urma urmelor, ea n-avea cum să mă ştie atins de morbul băieţilor ce cred că nu pot fi iubiţi de o femeie. Să-i fi mărturisit una ca asta lui Simon ? Nu... Ba da ! Mi-aduc aminte, atunci cînd i-am vorbit de bîlciul din Bordeaux, de piesele anatomice din ceară, atunci m-am destăinuit. „El i-a repetat cuvintele mele iar ea a pus imediat accentul pe propriul ei dezgust. Cu mine joacă la sigur." Îmi tot spuneam : „N-ai nici o dovadă ! Eşti victima povestitorului arab ce sălăşluieşte în tine şi care născoceşte la nesfîrşit poveşti ca să umple golurile dintre cărţile pe care le citeşti, ca să te aperi de viaţă printr-un zid fără crăpături. De data asta însă e propria ta poveste. Adevărată sau plăsmuită ? Care e partea imaginarului ? Unde-i punctul în care se întîlneşte cu realul ?"

Am străbătut salonaşul mamei ce desparte camerele noastre. Deşi instalasem de doi ani

lumina electrică, am aprins un chibrit apoi lampa cu gaz, aceeași de pe cînd eram copil și-mi stătea de strajă lecturilor, pregătirii lecțiilor și examenelor. M-am așezat pe pat, ținînd sub privirea mea interioară un mănunchi de fapte și-mi spuneam întruna, fără să reușesc să mă conving : „Asta nu dovedește nimic..." : da, Marie își pregătise cu grijă spovedania din seara aceea la cafenea, da, nădăjduia să vîneze doi iepuri sau chiar trei : neutraliza din capul locului tot ce mi s-ar fi putut spune despre trecutul ei ; se grozăvea că nu se gîndește defel la căsătorie dar, în același timp, îmi amintise de viața mea duhovnicească, mărturisindu-mi hotărîrea ei de a nu o distruge, astfel încît dacă nu voiam să renunț la Marie trebuia să revin la ideea căsătoriei... Era însă aproape de necrezut să poată spera. Apoi, cum rămînea cu afecțiunea ei față de mine ? De asta eram sigur. Plăceam arareori, dar atunci îmi dădeam seama. Nu mă înșel niciodată cînd e vorba de dorința altora.

Băgasem de seamă că pe pat se afla tot ceea ce-mi adusese poștașul : ziare, o singură scrisoare, de la mama. M-am apropiat de lampă. N-am curajul s-o retranscriu. De ce să-l forțez pe Donzac s-o citească ? Speculațiile ce le cuprinde nu l-ar interesa. Mama mai întîrzia cîteva zile și nu de florile mărului. Numa Séris renunța să cumpere Tolose, de departe cel mai bun pămînt din ținut. (Era rîndul mamei să trateze afacerea.) „Pretinde că n-are

capitalul necesar. Firește că are, se gîndește însă că Tolose îi va reveni tot lui fără să-și dezlege punga atunci cînd te vei însura cu fiica lui. L-am lăsat să simtă indiferența ta față de căsătorie, dar lui puțin îi pasă. Nu bănuiește, desigur, violența antipatiei tale. La ce bun să-i atrag atenția ? Avem înainte cel puțin zece ani. Ai putea să te schimbi. Te vei schimba..."

Asta era tot, nimic mai mult — nici măcar religia ei fariseică și fetișistă din care rămăsese doar scoarța. Totul fusese devorat pe dinăuntru. Sîmburele nu existase însă niciodată. M-am uitat lung la odaia care era camera mea, dar în afara cărților și revistelor nimic nu-mi purta amprenta. Pe perete, tapetul de hîrtie cafenie, culoare totdeauna prețuită de ai mei : „Bunica ta adoră cafeniul". Toate obiectele luate de la Saint-Sulpice : cea mai cumplită oroare — cea zămislită de lipsa de cultură.

Iau de pe birou ultimele reproduceri de pictură modernă trimise de Donzac de la Paris, „ca să-mi educ ochiul". Dar poți să-ți faci o idee despre un tablou cînd nu-l vezi în culori ? În afară de *Tintoretto pictîndu-și fiica moartă* sau de *Fiecare cu himera lui* de Henri Martin de la muzeul din Bordeaux, unde ne adăposteam cînd ploua, n-am văzut alte pînze.

Nu știu de ce m-am gîndit la aceste mizerii atunci, în casa noastră moartă, unde tot ce mai avea viață se reducea la doi servitori bătrîni lîncezind într-o odaie la mansardă.

Ca de fiecare dată cînd mă simt abătut de moarte — spun moarte la propriu (Donzac știe că mulți din familia noastră s-au sinucis) — îngenunchez lîngă pat și plîng, de astă dată însă cu fruntea rezemată de un umăr nevăzut. Toată credința mea se mărginea la acest gest de copil nefericit care, pentru atîția alții înseamnă nesăbuință și lașitate la un loc : ca și cînd cerbul hăituit ar fi laș cînd intră în iaz ca să scape de cîini ! Iar eu știam că va urma o mare tăcere și că dacă voi trăi un veac și dacă toți filozofii și savanții l-ar tăgădui pe Cristos, chiar de n-ar mai fi nimeni cu el, eu voi rămîne alături ; nu ca să mă rog pentru ceilalți, ca adevărații creștini, nu pentru că-mi iubesc aproapele ca pe mine însumi, — ci doar fiindcă am nevoie de acest colac de salvare ca să plutesc, să mă mențin la suprafața unei lumi atroce — să nu mă ia apa.

Așa mi s-au înlănțuit gîndurile în seara aceea cît am rămas îngenuncheat, cu fața ascunsă în așternut. Mi s-a făcut milă de mine. Mi-am amintit de gîndul ce mă urmărise pînă la obsesie de-atîtea ori într-o anumită perioadă, imediat după prima comuniune : seminarul. Dar mama hotărîse fără drept de apel că n-am vocație, mobilizînd contra veleităților mele pe toți preoții cu care puteam veni în contact. Astăzi am douăzeci și unu de ani, nimeni n-are vreo putere asupra mea. Mă voi lepăda de toate într-o clipă. Mă voi smulge de pămînturi, i le voi lăsa mamei. Le va poseda pe toate, dar va muri din cauza asta. Căci nebunia ei e

moștenirea veșnică, e moartea învinsă prin moștenire. Dîndu-mă eu la o parte, nu mai rămîn decît niște veri... Statul va devora totul. „Și-apoi, nici nu se pune problema. N-ai vocație, asta sare-n ochi", conchidea ea. Tot ce era în interesul patimei sale se afla în afara oricărei discuții, sărea în ochi. La urma urmelor, nu-mi rămînea decît s-o pornesc fără să mă mai uit în urmă...

Doamne, oricît am iubit-o, și am iubit-o nebunește, nu mama-i cea pe care o iubesc mai presus de Tine. Îi port o pică în care s-a strecurat pe veci un fel de otravă. Adevărul e, Doamne, că și eu, nu numai eu, iubesc mai presus de Tine, Maltaverne, dar nu din aceleași motive : nu proprietățile în sine, nu sentimentul posesiunii ; n-aș îndrăzni să-i mărturisesc asta decît lui Donzac. Nu pot să mă lipsesc de pămînt, de copaci, de pîrîul meu, de cerul întrezărit printre vîrfuri de pini, de uriașii mei iubiți, de mireasma rășinii și a bălții care pentru mine (ce nebunie !) este însăși mireasma desperării mele.

Așa mi se înlănțuiau gîndurile în seara aceea. M-am dezbrăcat repede și, fără să mă mai spăl, m-am lăsat pradă somnului, purtat de apă.

CAPITOLUL VI

PLATOUL cu micul dejun și soarele de vară scăldînd strada Saint-Martin și pătrunzînd prin ferestrele cu draperiile trase n-au mai trezit același băiat desperat din ajun. După somnul din timpul nopții, mă simțeam lucid și indiferent, avînd o idee clară : știam ce-i de făcut, sau cel puțin ce-ar trebui să încerc. Marie îmi fixase întîlnirea cu puțin înainte de închiderea librăriei : pe la șase urma să mă întîlnesc și cu Simon, care avea să apară cam tot atunci, după cum mă încredința Marie. Uitase pesemne ce-mi spusese, că Simon Duberc trece pe la librărie în fiecare joi după-amiază, sosind direct de la Talence, îndată după ce-și ia prînzul. Așadar ar trebui să-l pîndesc și să-l întîmpin înainte de-a intra în magazin.

Era unica mea șansă de-a afla dacă Marie și cu el puseseră la cale un complot și dacă era complotul la care mă gîndisem eu. Va încerca, fără-ndoială, să mă amăgească dar, știu eu, nu va reuși. Făcea parte din acele puține ființe pe care le dominam — le dominam în sens absolut. E o nebunie ceea ce scriu, dar scriu numai

pentru Donzac, iar el știe despre ce vorbesc : „Unul dintre aceia pe care-i înspăimînți..." cum spune el. Aș afla totul foarte repede, dacă aș putea rămîne o jumătate de oră cu el în altă parte decît în stradă. Dar cum să-l întîlnesc sigur ? Venind de la Talence cu tramvaiul, o va lua pe jos, pe strada Sainte-Catherine. „N-are cum să-mi scape dacă stau la pîndă de la două, în colțul străzii Sainte-Catherine cu Galeriile, numai să nu se fi vorbit să ia astăzi masa împreună ca să pregătească planul de bătaie... Nu, Marie poate doar să ia cina în oraș, nu și prînzul, din cauza maică-si. M-a prevenit mai de mult și e un lucru aranjat între ele două. Maică-sa pregătește prînzul..." Deci Simon urmează s-o întîlnească la librărie la ora două. Trebuie să mă așez la pîndă mai devreme.

La unu și jumătate mă aflam la intrarea Galeriilor dinspre strada Sainte-Catherine. Cu toată îmbulzeala, era greu să trec neobservat. Aveam aerul că aștept pe cineva dar și că aștept la întîmplare : un tînăr stînd locului pe un trotuar e o momeală. M-aș fi putut uita la vitrine dar nu trebuia să risc să-l scap pe Simon. Doream să-l văd, cu o patimă nemărginită, și nu voiam să cred, pradă acelei superstiții pe care o am din copilărie, că întîmplările neînfăptuindu-se niciodată așa cum le dorim, nu e bine să ne gîndim la ele dinainte.

Totuși se înfăptuiră : pe la orele trei, în raza privirii mele se ivi Simon (el nu mă zări), țeapăn ca întotdeauna, drept și fudul, cu acel aer care impune, deprins la seminar, cu guler tare dar de-o curățenie îndoielnică, poate de celu-

loid, cu pălărie moale, neagră, cu boruri mari — pedagog din cap pînă-n picioare, îngrozitor de îmbătrînit. Ce vîrstă avea ? Cu patru ani mai mult decît mine : douăzeci şi cinci ; era cu putinţă ? Într-adevăr, expresia „om fără vîrstă" căpăta, aplicată la el, un sens absolut. Era îmbătrînirea de pe urma suferinţei, a unei suferinţe neîntrerupte în care se scăldase de mic copil şi-l învăluia vizibil şi azi. Să fi sesizat toate acestea atunci, din prima clipă, dintr-o privire ? Nu, născocesc, născocesc şi totuşi pesemne că era adevărat. L-am cunoscut întotdeauna ca afundat într-un lichid care-l mistuia. Ceea ce nu născocesc e strania materie minerală fosilizată a planurilor figurii sale. Ceea ce nu născocesc e sîngele tînăr ce împurpură pentru o clipă acest chip pietrificat cînd mă văzu şi zîmbetul de cîteva clipe apoi, deodată, panica : „Nu, nu acum, domnule Alain, nu încă", insistă el cînd i-am întins mîna. Nu mă înşelasem : nu trebuia să mă vadă înainte de întîlnirea noastră la librărie.

— Ascultă-mă, Simon, trebuie să te văd singur.

— Nu, am făgăduit.

— Dar nu ştiai că ai să mă întîlneşti. Această întîlnire nu depinde de dumneata, a fost voinţa....

— Vrei să spui : a lui Dumnezeu ? Nu te-ai schimbat, domnule Alain. E destul să te privesc.

— Voinţa lui Dumnezeu ? Nu ştiu. A mea în orice caz. De o oră stau la pîndă, n-am să te las. Poţi să-i spui Mariei ce doreşti sau să nu-i spui nimic...

Şi deodată, pe loc, am fost inspirat, găsind cuvîntul pe care-l aştepta :

— Ce ne interesează pe dumneata sau pe mine ? Cu ea e altă poveste. Acum e vorba de povestea noastră, de Maltaverne, de taina noastră...

Din nou sîngele îi aprinse chipul fosilizat. Repetă :

— Taina noastră, domnule Alain, biata noastră taină...

— Ascultă-mă, ştii poate cafeneaua Prévost, la doi paşi de-aici, pe Tourny. La ora asta nu-i nici ţipenie de om. Vom rămîne puţin, cît doreşti.

Nu se împotrivi. Am ajuns în piaţa Teatrului. Îşi întoarse capul ţeapăn spre mine şi-mi vorbi. Îmi spuse că n-avea să-i reproşeze nimic domnului Duport, că prin el a putut să urmeze la Paris cel de-al doilea an de licenţă şi că, datorită domnului Gaston Doumergue, fusese numit profesor la clasa a şasea într-un colegiu din Seine-et-Oise :

— Dar nu mă gîndisem la accentul meu. N-aş fi bănuit niciodată efectul accentului meu la Paris, mai ales într-o clasă de băieţi de doisprezece ani. Dumneata pe care te-am auzit spunînd de atîtea ori : iubesc doar copacii, animalele şi copiii, te sfătuiesc să suprimi acest ultim articol : nu ştii de ce sînt în stare !

Fusese fluierat fără milă.

— În Gironda nici nu ne dăm seama ce efect producem la Paris de cum deschidem gura.

Atunci fusese numit la Talence: „Dar chiar şi la Talence..." Marie făgăduise că-l va corecta. Cunoştea o metodă. I-am spus că făcuse progrese vizibile, accentul său nu mai surprindea. L-am întrebat dacă se mai duce din cînd în cînd la Maltaverne.

— Nici vorbă! Costă mult... Şi nu numai asta. Adevărul e că Doamna stă tot timpul acolo, dealtfel ştii şi dumneata. Să nu-i pomeneşti de mine. Nici eu, să mă ierţi, la drept vorbind, nu mai pot s-o văd pe Doamna... Ca să nu mai vorbesc de doamna Duport. E veşnic beată şi mi-e teamă. Părinţii mei au venit de două ori la Talence. Le-am plătit drumul. Prudent a venit o dată, a dormit în odaia mea, în patul meu... Îţi dai seama...

Am intrat la Prévost. Într-adevăr, la ora aceea nu erau decît doi la o masă, bînd o ceaşcă de cacao. „Asta-ţi aduce aminte de gustările doamnei Duport!" i-am spus rîzînd. Dar el n-a rîs, impermeabil la orice ironie, bănuitor şi refractar. Îşi ungea cu grijă pîinea cu unt, o înmuia în cacao, mînca lacom, nu vorbea. Nu prea mai rămînea timp.

— E ciudat că Marie a vrut să mă înşele, am spus. De ce mi-a ascuns că aţi vorbit despre mine, că ştie totul de la dumneata...

— E o fată care spune numai ce vrea...

— Şi care are o idee nemărturisită în ceea ce mă priveşte. Da, la urma urmelor, sînt bun de însurat.

— O! Ce spui! Doar nu-i nebună! Tînărul Gajac cu o vînzătoare de librărie! Fără să mai ţinem seama de tot ce se ştie despre ea. Deşteaptă cum e... Şi pe urmă te cunoaşte, deşi i-a scăpat într-o zi (să nu-i spui că ţi-am destăinuit): „Dacă l-aş dori pe îngerul dumitale, dacă l-aş dori, ar fi al meu..." Cred că a spus chiar: „Va fi al meu cînd vreau". Dar asta putea la fel de bine să însemne...

Vorbea cu gura plină de pîine şi cacao. Am rostit:

— Iată-mă scăpat din cursă.

— Ce cursă? nu-i nici o cursă. Ea te iubeşte, nu ştii? Asta în orice caz e sigur. Am fost destul de gelos, ţi-am purtat pică... Nu, nu-i adevărat, nu ţi-am purtat pică. La drept vorbind am gîndit întotdeauna că totul ţi se cuvine. Aşadar, ne-am întîlnit la colţul străzii Sainte-Catherine cu Galeriile, şi de fapt aşa şi e. Ceea ce nu-i vom spune, va fi convorbirea noastră de la Prévost...

Am făcut plata, m-am ridicat. Aveam cel mult cinci minute de mers pînă la librărie.

— N-o să ne creadă, am rostit deodată, aşa cum nici eu n-am crezut-o. Minţi pe două linii, Simon. Că o minţi pe ea, înţeleg. Dar pe mine!

Spuse în şoaptă:

— Ce sînt eu pentru dumneata?

N-am răspuns. Pe cînd pătrundeam în Galerii, ne-am hotărît în ultimul moment să nu jucăm teatru şi să-i relatăm Mariei împrejurările reale ale întîlnirii noastre. Ne-a văzut de cum am păşit pragul librăriei, ticsită cu clienţii de joi, ne-a învăluit într-o privire grăbită şi pătrunzătoare, fără să răspundă zîmbetului nostru şi s-a întors către clienţii care nu-i dădeau răgaz. Noi am rămas în picioare lîngă o vitrină. Simon îmi spuse:

— N-o să mi-o ierte. După cum n-o să-şi ierte că ţi-a ascuns că ştia totul despre dumneata de la mine. Totuşi e adevărat că i-ai plăcut pe cînd te credea sărac.

Ea avu atunci o clipă liberă şi se apropie de noi. De data asta zîmbea şi schiţă un gest ca să ne îndreptăm spre uşă :

— Acum că v-aţi regăsit, nu mai aveţi ce căuta aici. Iar eu v-aş stingheri.

Cum eu mă împotriveam spunîndu-i că ne vom întoarce s-o luăm după închiderea librăriei, ea ne-o tăie scurt. Ne vorbea amîndurora, însă de fapt se uita numai la mine. Doar eu existam. Mă atinse cu degetul pe frunte :

— Dumnezeu ştie ce se petrece aici, ce vei mai născoci... Cu atît mai rău ! În orice caz, domnul Duberc n-are ce să-ţi vorbească despre mine, nu ştie nimic despre mine.

Apoi un client ne-o răpi. Credeam că Simon n-o auzise dar de cum am ieşit în stradă izbucni mînios :

— Asta-i bună ! Nu ştiu nimic despre ea ! Ştiu cu mult mai multe decît bănuieşte, şi ceea ce doreşte mai presus de toate să-ţi ascundă şi despre care nici prin gînd nu-i trece că aş şti...

Să fii din doi bărbaţi cel la care femeia nu se uită — m-am aflat foarte adesea în această situaţie şi n-am simţit decît o vagă gelozie, nimic din amărăciunea, aproape disperarea care-l apăsa pe Simon, căci aşa credea el că i se va întîmpla întotdeauna : „Ceea ce mi se cuvine e mama-Duport. Adio. „L-am apucat de braţ şi l-am rugat să mă-nsoţească pînă acasă : „Vino

să te odihneşti puţin în odaia mea..." Mă urmă, cu capul plecat, fără voie. Ce ştia oare ? Ce insinuase despre Marie ? Nu mă făcea să sufăr. Voiam doar să aflu. Ca totul să-mi fie limpede în privinţa ei. Era o curiozitate detaşată, aproape indiferentă. Dar lăsasem să-mi scape momentul cînd Simon ar fi vorbit din răzbunare. Nu trebuia să risc. Urca scara noastră aproape cu religiozitate. Era impresionat.

— Într-adevăr, spusei, scara nu-i urîtă. Oamenii se pricepeau să construiască acum două sute de ani la Bordeaux... Dar apartamentele ! Ce-am făcut din ele !

Îl poftisem în salonul unde Mounestet, tapiţerul mamei, îmbrăcase ferestrele — cum spunea el — cu nenumărate volănaşe, ciucuri, franjuri şi pompoane. Simon rămase ţintuit locului.

— E fastuos.

— E groaznic. Gîndeşte-te la bucătăria voastră, la şuncile atîrnate de grindă, la ornicul ţărănesc ce bate ca o inimă, la dulapul, la simplitatea farfuriilor de pămînt, a tacîmurilor de cositor, la mirosul de făină şi untură şi, mai ales, la sfînta umbră unde sălăşluieşte Domnul, cea a „pelerinilor din Emaus".

— Ei asta-i ! Parcă ai crede cu adevărat ceea ce spui...

— Un interior burghez ca al nostru este urîtul absolut. De îndată ce un ţăran începe să se înstărească şi se îngrijeşte să aibă un salon, pătrunde în burghezie, adică într-o lume a urîtului.

Simon repeta :

— Ei asta-i !

L-am condus în salonaşul mamei :

— Aici trăieşte Doamna ! rosti el cu o nuanţă de respect şi ură.

— Nu chiar toată vremea. Gîndeşte-te, Simon, cum poate fi viaţa mea în acest sălaş mort. Ocupăm singuri o aripă întreagă. Dar, trebuie să recunosc, eu sînt cel ce creează pustiul. Mi-a fost întotdeauna teamă de ceilalţi...

— Mai ales de fete ?

— Nu mai mult decît de băieţi.

— Nu însă de Marie. Vorbind de dumneata spune : „Îl domesticesc eu..."

A zîmbit o clipă, acelaşi zîmbet cu buzele strînse pe care i-l cunosc din copilărie.

— Ce ştii, Simon, despre ea, iar ea nu ştie că ştii...

— O, domnule Alain, uită ce-am rostit într-o clipă de mînie. N-ar fi bine să-ţi spun... Şi totuşi, adăugă el, te-ar ajuta s-o înţelegi. Nu ţi-a spus totul despre ea şi ceea ce ţi-a ascuns te va face poate s-o îndrăgeşti mai mult sau s-o urăşti... Cine poate şti cu dumneata... ?

— Cine ţi-a putut vorbi despre ea la Talence ? Aici nu cunoşti pe nimeni. Nu te cred.

— N-ai decît să nu mă crezi. Nu-ţi cer să mă crezi.

Se încăpăţînase.

— Eu, în schimb, Simon, îţi cer totul. Ajută-mă, dacă ştii ceva ce mă va face s-o îndrăgesc şi mai mult sau s-o urăsc. Nu se poate să mă laşi în nesiguranţă. Ce să cred acum ?

Spaima mea era reală dar, în acelaşi timp, şi simulată, ca să frîng ezitarea lui Simon. Lacrimile pe care le-a văzut curgînd pe obrajii mei erau adevărate dar, poate, nu le-aş fi vărsat dacă aş fi fost singur. Aşa sînt eu. Să mă ierte Domnul.

Nu era nimic ciudat în întîmplarea care-l făcuse pe Simon să afle ceea ce ştia. Balège, comisul cocoşat, locuia în cartierul Saint-Genès. După închiderea magazinului, joia, ca în fiecare seară, se întorcea acasă cu tramvaiul de Saint-Genès care e şi cel de Talence, pe care-l lua Simon. Aşa au început să schimbe primele cuvinte.

— Şi acest Quasimodo e frămîntat, preocupat de Marie. Trăieşte singur, fără părinţi sau prieteni, eu sînt prima fiinţă vie care-l ascultă vorbind neobosit despre Marie cu interes şi chiar — şi-a dat seama — cu aceeaşi pasiune ca a lui.

N-am să reproduc pentru Donzac vorbele lui Simon. N-am să recompun scena în falsul ei adevăr de „naraţie" : pentru Donzac e important să ştie doar că nefericirea fără margini ce-a lovit-o pe Marie, şi o mai copleşeşte încă, mie mi-a adus, de cum am aflat, o uşurare şi că respir altfel acum, după ce ştiu. Datorită celor spuse de Balège lui Simon, înţeleg acum presimţirea Mariei cu privire la scrupulele şi nevoile creştinului practicant ce sînt. La început, cel puţin, Marie nu şi-a făcut nici un calcul, n-a urmărit să mă şantajeze cu căsătoria cînd

mi-a amintit de rînduielile creştine şi de datina împărtăşaniei. I-a fost de ajuns ca Simon să-i evoce copilăria mea chinuită de îndoieli, pe mama cu religia ei fanatică, atmosfera apăsătoare de la Maltaverne, pentru ca această fată care înțelege totul, care intuieşte totul, să-mi cunoască drama atît de asemănătoare cu a ei. Era fiica unui perceptor depravat şi a unei femei foarte cucernice, de o credință mai elevată decît a mamei. Un eminent călugăr despre care n-am să spun prea multe, aşa încît Donzac să nu-l poată identifica cu certitudine, îşi petrecea an de an lunile de vară la Soulac-sur-Mer, unde locuia familia Mariei. Era îndrumătorul mamei şi al fiicei. Marie deveni secretara lui voluntară şi mai mult chiar : un discipol iubit. Lui îi datorează gustul ideilor, cultura atît de surprinzătoare la o simplă provincială dar şi, după spusele lui Balège, un devotament deplin în perioada aceea, față de tot ce în mintea ei se confunda cu Biserica şi de fapt era numai un om.

N-am, fireşte, nici un motiv să cred tot ce mi-a înşirat Simon, deformînd pesemne, trăncănelile lui Balège. Mi-a fost de ajuns ca să presimt că tragicul reflux al credinței ce se retrage dintr-o dată din sufletul cîştigat pe de-a-ntregul trebuie să fi fost, în cazul Mariei, legat de această descoperire (şi cîți tineri n-o vor fi făcut-o !) că sfîntul căruia au înțeles să i se încredințeze nu-i de fapt decît o biată ființă plămădită din carne, asemeni celorlalte, mai rea ca celelalte, din cauza măştii pe care e condamnat să nu şi-o smulgă niciodată. Să fii îndepărtat de la viața duhovnicească de către duhovnicul însuşi... da, am văzut multe cazuri asemănătoare. Dar mă las furat : încep să născocesc acum cele insinuate. Din toată povestea asta, ce ştiu cu siguranță ? Că după scandalul stîrnit de sinuciderea tatălui, Marie a trebuit să se retragă din funcţiile pe care le deținuse în anumite manifestări de tineret patronate de duhovnicul ei, ceea ce o făcu să sufere ; că prietenul care o recomandase lui Bard era şi el un fanatic fiu duhovnicesc al Părintelui cu care se certă însă pentru ea. Despre tot ce s-a întîmplat cu adevărat Balège n-are nici o dovadă. Chiar dacă între acești doi bărbaţi de cincizeci de ani — dintre care unul era total supus celuilalt — nu s-ar fi iscat decît un scandal asemănător celui dintre doi tineri într-un bar sau pe stradă pentru o fată, cred că e de ajuns pentru a înțelege atît simţămintele antireligioase ale Mariei cît și puterea ei de a desluși, de a trăi drama mea...

— Şi dumneata, Simon, şi eu, l-am spus, sîntem victime la fel ca ea, pentru că învăţătura Fiului omului, a Fiului lui Dumnezeu nu ne poate fi transmisă decît de păcătoşi. Şi nu numai învățătura. Fiul omului se confundă cu ei. Aceasta e cauza eşecului ce durează de două mii de ani.

— Domnule Alain, dumneata ţi-ai salvat credința.

— Şi dumneata crezi că ai pierdut-o ?

Nu mi-a răspuns. Şi-a ascuns pentru o clipă fața în mîinile lui monstruoase. Oftă :

— Ce-nseamnă să fii credincios ? Ce-nseamnă să-ţi pierzi credinţa ? Eu credeam c-am pierdut-o. Domnul Duport l-a pus pe un prieten, profesor la Sorbona, să-mi prezinte un tablou sinoptic cu toate imposibilităţile existenţei lui Dumnezeu. Să nu rîzi. Ca şi mie dealtfel, nu cunoşti nimic din ştiinţele moderne, domnule Alain...

— Dar pentru noi doi există o altă imposibilitate : să nu fi fost la un moment dat cineva care să fi rostit anumite cuvinte...

— Căruia i se atribuie anumite cuvinte.

— Da, şi anumite gesturi.

Sîntem ultimii care să le mai acorde importanţă. Dumneata n-ai ieşit niciodată din bîrlog, domnule Alain. Dacă ai şti cît de inexistente sînt toate acestea la Paris, în ce măsură sînt considerate o problemă încheiată...

— Noi doi însă ştim că *ea* există...

— Ce înţelegi prin „ea" ? ceea ce ţi s-a inoculat din copilărie iar eu a trebuit să îngurgitez încă din primii ani de seminar ?

— Nu, Simon, dimpotrivă, tot ceea ce rezistă formulelor, stereotipiilor verbale, deprinderilor, tot ceea ce nu ţine de automatul din noi... Dar dumneata mă înţelegi. Eşti singurul în stare să mă înţeleagă ? !

Mă întrebă încet, cu o înflăcărare stăpînită :

— De unde ştii ?

Dar la ce bun să-i ofer lui Donzac o convorbire aranjată şi retuşată a cărei esenţă provine tot de la el ? Tot ce e important în întîlnirea din seara aceea şi care mi-a modificat poate viaţa

făcînd-o complet alta decît ar fi fost dacă spectrul ăsta, Simon, n-ar fi reapărut, aş vrea să încercuiesc şi să izolez din context... sau mai bine nu ! Ar trebui să scriu : ceea ce n-a permis ca drumul meu să se schimbe tocmai cînd Marie era pe punctul să-i devieze cursul, tot ceea ce a făcut să reintre în matcă pîrîul de şes străjuit de arinii asemeni unor paznici incoruptibili... În seara aceea, şi nu mai tîrziu, sînt sigur că Simon m-a adus în stare să-mi tratez mama ca pe-un duşman, căci în salonaşul din strada Cheverus mi-a deschis el ochii ; apoi nu ne-a mai călcat pragul, mama reîntorcîndu-se de la Maltaverne la două zile după ce cumpărase Tolose.

De-atunci, în fiecare joi pe la ora patru, mă duceam la Bard unde mă aştepta Simon. Marie, hărţuită de clienţi, îmi zîmbea de la distanţă. Simon şi cu mine ieşeam împreună. Îl invitam la Prévost. Nu mă aşezam în faţa lui ca să nu-l văd cum îşi înmoaie cornul cu unt în cacao. După închiderea librăriei ne întîlneam cu Marie dar nu la cafeneaua din colţul străzii Esprit-des-Lois (după întoarcerea mamei devenisem prudenţi), ci acasă la Marie, în salonul îngheţat.

Însă Donzac trebuie să afle mai întîi ce mi-a destăinuit Simon în seara aceea cînd a venit la noi în strada Cheverus. Taina o deţinea de la Prudent, frate-său, care i-a istorisit-o în timpul singurei vizite pe care o făcuse la Talence. Mama nu era atît de convinsă pe cît credeam eu de supunerea mea şi de victoria ei finală. La douăzeci şi unu de ani puteam fi prada primului

venit, a primei necunoscute. Exista pericolul ca cineva, atras de averea mea, să pună mîna pe mine. Nici repulsia mea față de căsătorie n-o liniștea, fiindcă își dădea seama că unica mea armă sigură împotriva Păduchelui era căsătoria. Primejdioși, credea ea, erau anii mei de studenție la Bordeaux. Știa că nu sînt o pradă ușoară. Cunoștea forța de inerție pe care o opuneam oricărei tentative de seducție. Dar era de ajuns o întîlnire ca să se trezească în mine bărbatul asemeni celorlalți, mai rău decit ceilalți. Atîta vreme cît nu mă voi întoarce pentru totdeauna la Maltaverne, ea nu va cîștiga definitiv partida. În cele din urmă, cînd mă va aduce și voi arunca acolo ancora pentru vecie, atunci se va înfăptui tot ce hotărîse ea.

Așa cum îi explicase bătrînului Duberc (de la el aflase Prudent tot ce-i repetase lui Simon), important era să nu fie luată prin surprindere, „Nu-l mai stăpînesc, simt că-mi scapă din mînă“, spunea ea mereu. Dacă m-aș hotărî să mă căsătoresc, soluția cea mai rea, după spusele mamei, ar fi să fac o alegere convenabilă care să nu ridice nici o obiecție. Dar și în acest caz ar ști ea să găsească opreliști : există întotdeauna opreliști. Va trebui să mă supun veto-ului ei care va fi absolut. Toată forța ei stătea în neputința mea de a mă ocupa de afaceri, de a mă gîndi măcar la ele. Cu toate succesele mele la școală, cu care se mîndrea în ziua decernării premiilor, mă aprecia după o scară de valori folosită de toți cei ca ea : aceeași ca a lui Moș Grandet. De la Balzac nimic nu s-a

schimbat în Franța. „O ființă neajutorată“, iată ce eram pentru mama, cu toate lecturile mele.

Dacă mă încăpățînam, avea să se retragă pe moșia ei de la Noaillan, lăsîndu-mă să mă descurc singur cu cele două mii de hectare. Mai mult decît atît : ca să n-am nici un sprijin, obținuse făgăduiala familiei Duberc s-o însoțească la Noaillan, astfel încît nu-mi rămînea decît să mă supun, neputîndu-mă lipsi în același timp și de mama, și de administrator. Mă va salva fără să vreau, spre binele meu. Parcă o auzeam : „Te-am călăuzit și te voi călăuzi pînă voi închide ochii“.

La început Simon vorbise pe un ton detașat și parcă din datorie : „Trebuie să știi, domnule Alain...“ Dar o ură adunată din copilărie împotriva „Doamnei“ răbufnea puțin cîte puțin, cu fiecare vorbă. Iar eu, ce simțeam eu... Mama n-avea nevoie să fie de față ca să mă țintuiască locului de uimire. Mă ținea în hățuri, avea dreptate să nu se îndoiască. Am oftat :

— Nu-i nici o ieșire !

— Ba da ! există o ieșire, domnule Alain. Marie are o idee. Dacă vei consimți, ea te va descătușa.

Se încăpățînă să nu-mi spună nimic mai mult : Marie, nu el, trebuia să-mi expună planul pus de ea la cale. Și deodată, după o tăcere, izbucni cu o patimă neașteptată, răbufnind parcă :

— Eu, domnule Alain, îți jur că dacă vreodată vei rămîne fără administrator, fără nimeni, să știi, cunosc hotarele moșiei ca și tata. Dă-mi de știre și voi veni. O, să nu care cumva să

crezi că părăsesc totul pentru dumneata. Nu, aș renunța doar la iadul care e viața mea la Talence ca să mă întorc la Maltaverne...

— Iar Maltaverne sînt eu.

Întoarse capul și se ridică :

— Pe joi, la librărie.

Am auzit tot mai slab pașii lui Simon pe scară, apoi ușa grea închizîndu-se. Mi-am revenit din uimirea mea pe jumătate simulată, sau cea pe care o scoteam la iveală de îndată ce mama apărea în scenă. Dar în seara aceea, cînd am rămas singur, m-am lăsat cuprins de un fel de furie rece nu numai împotriva ei, ci și împotriva Mariei care cuteza să aibă un plan : era mînia omului socotit cel mai slab și care inspiră milă femeilor, cu toate că se simte cuprins de o forță fără margini. „Au să vadă ele ! Au să vadă !“ Ce să vadă ? Important era să-mi păstrez cumpătul. Vestea bună aflată în seara aceea era că Simon va părăsi totul la primul meu semn. „Ca să fugă din iadul lui“, îmi spusese. Poate... Dar n-ar face-o pentru nimeni altul. Orice s-ar întîmpla, nu voi fi singur.

CAPITOLUL VII

DUPĂ două zile se întoarse și mama de la Maltaverne, clocotind încă după lupta dată pentru cumpărarea pădurii Tolose : o sută de hectare de pini și stejari bătrîni la cinci kilometri de sat. Lui Numa Séris prețul i se păruse prea ridicat. Ea însă nu se îndoia că făcuse o achiziție excelentă. După cină, ne-am așezat lîngă foc în salonașul ei. Am întrebat-o, pe tonul degajat pe care-l iau în asemenea probleme, de unde avea banii cu care cumpărase Tolose.

— O, i-am luat din fondurile de rezervă care nu-mi lipsesc niciodată.

— Da : stîlpii de mină, recolta de rășină din anul ăsta. Fără să mai punem la socoteală tăierea pinilor de la Brousse...

Mă privi. Aveam acea expresie absentă, cu care se obișnuise și care, fără îndoială, o liniști.

— Important e să ai banii, nu să știi de unde-i ai...

— Pentru mine e important. Dacă ai cumpărat Tolose din veniturile tale personale de la Noaillan, Tolose îți aparține. Dacă însă ai cumpărat-o din cîștigurile aduse de Maltaverne...

Se înroși toată.

— Ce-ţi veni? Interesele noastre se confundă, doar ştii bine.

— Nu se confundă însă cu interesul statului. Ar fi prea de tot să am într-o bună zi de plătit taxe de moştenire pentru Tolose care, de fapt, îmi aparţine. Apoi interesele noastre nu se vor confunda veşnic: n-am făcut legămînt de celibat.

M-am ferit să tulbur liniştea care a urmat. A durat mult, cel puţin aşa cred. Apoi mama îmi spuse încet:

— Cineva îţi bagă tot felul de gărgăuni în cap. Cine e?

M-am prefăcut cît am putut de surprins. I-am amintit mamei că împlinisem douăzeci şi unu de ani şi că nu era nevoie de cineva anume ca să-mi pun nişte întrebări. Atunci ea izbucni, acuzîndu-mă de ingratitudine: administrase averea noastră cu o prudenţă şi un tact admirate pretutindeni, sporise averea cum nici n-ai bănui; dar putea să se retragă la Noaillan dacă doream şi să nu se mai ocupe de nimic. Am rămas rece în faţa acestei ameninţări. Am dat din cap şi chiar am zîmbit. Mama a ieşit din salon şi s-a dus în dormitor unde s-a încuiat, după un scenariu imuabil cu care eram hotărît s-o rup în seara aceea: nu mă voi duce ca de obicei să ciocănesc la uşa ei rugînd-o: „Mamă, deschide-mi!"

Am pus un lemn pe foc şi am rămas nemişcat într-un soi de desperare liniştită — parcă reversul liniştei ce vine de la Domnul şi pe care o presimţisem în anumite clipe. Dar în fiece zi mă îndepărtam de ea tot mai mult; sau mai bine

zis „bunurile acestei lumi" îşi strîngeau plasa împrejurul meu, cel care mă îndreptam împotriva mamei în chip de judecător neînduplecat: şi totuşi, era un joc în doi pentru stăpînirea acestui pămînt al tuturor şi-al nimănui şi care, pînă la urmă, ne va stăpîni el pe noi.

De data asta, mama nu va cîştiga. Nu va mai cîştiga niciodată. Poate că presimţea acest lucru. Mi-am amintit vorba ei: „Cineva îţi bagă tot felul de gărgăuni în cap!" Aşa cum face de fiecare dată, de cum sosise, trebuie să-l fi descusut pe Louis Larpe şi pe nevastă-sa cu privire la purtarea mea. Cina comandată pentru o doamnă apoi contramandată la telefon o oră mai tîrziu de doamna însăşi era de ajuns ca s-o îngrijoreze pe mama. Am auzit zgomotul zăvorului de la uşa ei pe care o deschise. Nu aştepta să merg să-i cer iertare, făcea chiar ea primii paşi. Îşi reluă locul în faţa mea de parcă nimic nu s-ar fi întîmplat.

— M-am gîndit, Alain. E drept că uit mereu ce vîrstă ai şi prea mă port cu tine de parc-ai fi băieţelul care de fapt nu mai eşti. Te-am scutit de toate, nu te-am asociat la nimic. Asta şi doreai. Dar ce fericită aş fi dacă ai consimţi în fine să te interesezi de ceea ce va fi datoria ta de stat! N-o să mă ai mereu alături de tine.

Se opri, închipuindu-şi că mă voi ridica s-o îmbrăţişez; rămăsei însă nemişcat şi tăcut. Tot ea îmi aminti atunci că, pînă la moartea lui Laurent, nu cumpărase un hectar şi nu făcuse nici cea mai mică investiţie decît în numele nostru al amîndurora, ca tutore. De cînd Laurent se stinsese şi pînă cumpărase Tolose, nu fusese

vorba decît de loturi fără importanță. Pentru Tolose, cum vînzătorul o amenința că se va răzgîndi, a fost nevoită să nu mai stea pe gînduri. A trebuit să semneze actul și să verse banii în aceeași zi ; recunoștea însă că nu procedase bine, grăbindu-se astfel. Avea să facă cele de cuviință și să restituie către Maltaverne din bunurile ei proprii prețul pe care-l plătise pentru Tolose.

— Dacă te însori vreodată, Tolose va fi cadoul meu personal. Dar nu se însoară nimeni la douăzeci și unu de ani.

— Pentru că e vîrsta recrutării. Dar și de asta am fost cruțat : am fost silit să renunț la tot. Poate că la căsătorie nu voi renunța.

— Sigur, așa sper și eu.

Nu mi-am dat încuviințarea prin nici un cuvînt, prin nici un semn, tăcerea între noi deveni insuportabilă. Ne-am ridicat și ne-am spus noapte bună.

Încă nu sunase ora zece. Mă gîndeam că fiecare, în camera noastră, vom avea mintea ocupată de aceeași ființă : pentru mama va fi făptura necunoscută pe care am invitat-o într-o seară în lipsa ei și care m-a schimbat pînă într-atît încît ajunsesem să-i cer socoteală în legătură cu Tolose ; dar și mie această femeie mi-era necunoscută, deși o ținusem cîteva clipe în brațe și-mi închipuisem că mă iubește : mă mințise, știa că știu și nu încercase încă nimic pentru a afla ce se petrece în sufletul meu...

De la întîlnirea mea cu Simon, nu mai călcasem pe la librărie : trecuseră trei zile ! Marie

văzuse pesemne în asta semnul condamnării ei și nu lupta. Porumbelul sălbatic pe care-l îmblînzise fusese cuprins de teamă, zburase : și ea va încerca să mă uite. Așa o vedeam reacționînd. Apoi mi-am amintit de ce-mi spusese Simon despre planul Mariei ca să nu fiu silit să mă însor cu Păduchele. Planul Mariei, pus la cale de Marie.

Mă hotărîsem să fac pe mortul pînă joi, cînd urma să ne întîlnim cu Simon. Dar a doua zi, întorcîndu-mă de la facultate, n-am mai rezistat. Am încercat să rezist. Am făcut o haltă, ca aproape în fiecare zi, la catedrală, care se află în drumul meu : traversînd-o, însemna chiar să scurtez. De obicei, mai zăboveam. Era locul unde mă simțeam cel mai ferit de lume și scufundat parcă în această dragoste fără liman de care eram separat pentru totdeauna, eu tînărul avut „care se îndepărtă întristat căci avea mari bogății".

În ziua aceea n-am zăbovit. Am apucat-o pe strada Sainte-Catherine pînă la Galeriile bordeleze. Nu pășisem încă pragul librăriei, că Marie mă și văzu ; iar eu am observat, de cum m-a privit, că suferise. Suferința o îmbătrînise. Nu mai era o fată și nici o femeie tînără : o făptură suferind de ani de zile, suferind în clipa asta din pricina mea. Îmi cunosc, și Donzac cunoaște această trăsătură a firii mele, nu știu dacă e neobișnuită sau e comună multor oameni : cînd țin la cineva, simt nevoia imensă de a ști că suferă, ca să fiu liniștit. Am resimțit pe loc o pace adîncă, înainte să fi schimbat o vorbă. N-a fost

între noi decît o furişă strîngere de mînă. I-am spus să ne întîlnim la Prévost de cum va fi liberă şi mi-am omorît vremea pînă atunci rătăcind ca un cîine pierdut prin labirintul cartierelor acelora lipsite de viaţă de la Saint-Michel şi Sainte-Croix. Am aşteptat apoi la Prévost, în faţa ceştii de cacao, pradă cu totul bucuriei animale a odihnei. În cele din urmă intră. „Şi-a dat cu roşu" cum ar fi spus mama, dezaprobator.

— N-am venit să mă apăr. Poţi să crezi ce vrei... Dar n-am fost împinsă de motive ruşinoase. Ştiam că dacă te vezi cu Simon Duberc fără să fiu eu de faţă, povestea noastră se va termina înainte de-a fi început...

— Şi eu, Marie, te-am minţit. Ne-am înşelat unul pe altul ca să nu ne pierdem.

— Nu pierzi ceea ce n-ai avut. Nu, Alain, eu nu te-am pierdut.

Nu mă pierduse, dar voia să mă salveze. Mă credea ameninţat de moarte, dacă moartea pentru un bărbat înseamnă să se afle legat, în pofida lui, de-o femeie care-i inspiră silă, aşa cum îmi inspira mie Păduchele. Mama ştia că timpul lucrează pentru ea, că fiecare an cîştigat o apropia de împlinirea unui vis îndrăgit în fiecare clipă a vieţii ei.

— Trebuie să i-o luăm înainte, de vreme ce avem norocul să ştim cum va ataca... Dar mai întîi, Alain, trebuie ca tu, de care depinde totul, să ştii dacă eşti cu noi, cei care vrem să te eliberăm. Simon Duberc mă încredinţează că eşti hotărît. Erai poate în seara întîlnirii voastre, iar acum eşti mai puţin decis ?

Îmi căuta privirea, dar cum şedeam unul lîngă

altul, mi-era uşor să mi-o feresc. I-am spus că sînt hotărît să fac totul şi nimic, că nu mă voi mai întoarce niciodată sub un jug de care abia scăpasem în gînd, dar că înţelegeam să hotărăsc eu asupra mijloacelor ce urmau să-mi fie propuse.

Nu prea ştiu cum, începînd din acel moment, am ajuns să discutăm mai cu seamă de Simon Duberc. Mi-a vorbit despre el deschis şi, cred, fără nici un gînd ascuns ; spusele ei dădeau un sens propunerii lui Simon de a părăsi tot nu pentru a mă urma, „ci pentru a scăpa de infernul de la Talence". Bietul Simon. Infernul era în el. La Paris fusese în pragul sinuciderii. Şi continua să fie, reţinut numai de credinţa ce-i rămăsese şi care-l păzise de toate încercările noilor lui stăpîni de a se servi de el. Îi sugeraseră să scrie confesiunile unui ţărănuş abătut de la adevăratul său drum de către o cucernică bogată. Planul cărţii urma să-i fie dat, iar el n-avea decît să umple într-un fel sertăraşele. Simon s-a înfuriat şi cum secretariatul n-avea de ce să se plîngă, i s-a îngăduit să rămînă... Am izbucnit deodată :

— Aşadar, ca să vorbim de Simon te-am aşteptat mai bine de două ore azi după-amiază, de mi s-a făcut rău umblînd prin labirintul cartierelor ăstora sinistre...

— E-adevărat că-ţi vorbesc de el pentru că nu îndrăznesc să-ţi vorbesc de noi, pentru că ştiu ce-ai să crezi... dar cum poţi crede ? Ştii a cui fiică sînt, cu cîţi ani sînt mai mare decît tine, ce-am făcut cu ei, sau mai degrabă ce-au făcut ceilalţi din mine în anii ăştia — ce-au fă-

cut din mine niște bărbați bătrîni. O ! Ce eram la vîrsta ta, Alain, ce eram...

Nu, nu juca teatru în clipa aceea, sau atunci, ce actriță ! Groaznică trebuie să fi fost pentru ea tăcerea mea. N-am protestat, nu din lipsă de sensibilitate, ci pentru că vorbele mele de băiat binecrescut, singurele care-mi veneau în minte, ar fi fost mai rele decît niște injurii.

Trebuia, îmi spuse ea, să fiu încredințat că, amestecîndu-se în această intrigă, nu căuta interesul ei, ci doar plăcerea pe care o ai eliberînd o muscă înainte de a fi devorată de păianjen. Ajunse în fine la planul de bătaie : de îndată ce mama se va duce din nou să stea la Maltaverne, o voi anunța printr-o scrisoare că m-am logodit cu „librăreasa de la Bard". Marie consimțea să mă servesc de dînsa, care era cu prisosință genul de femeie detestat cel mai mult de mama : mediul, vîrsta, tot ceea ce mama ar fi descoperit numaidecît în legătură cu familia, cu trecutul Mariei, nici nu era nevoie de toate astea pentru a-mi cere să mă hotărăsc într-un fel sau altul. Și cum eu îi voi ține piept, se va retrage pe moșia de la Noaillan, luînd cu ea și familia Duberc.

Aici am întrerupt-o pe Marie : mi se părea de necrezut ca cei din familia Duberc să se poată desprinde de Maltaverne, de care erau legați ca stridia de valvele cochiliei. După Marie, nici o teamă dinspre partea asta : bătrînul Duberc știa că nu e vorba decît de-un șiretlic, ca să mă împiedice să cad în mrejele unei femei rele de la oraș. Și el, ca și „stăpîna", ar fi fost fericit să domnească într-o zi peste domeniul lui Numa

Séris și se credea de neînlocuit. Nu se îndoia că din prima săptămînă aveam să-l chem înapoi

Am întrebat după o tăcere :

— Crezi că nu va para lovitura ? N-o cunoști pe mama.

— Te cunosc pe tine, Alain. Forța ei stă în slăbiciunea ta. Tu ești stăpînul. Tu stăpînești totul, dar ea te stăpînește pe tine.

N-am protestat. Marie se ridică și ieși singură. Nu trebuia să fim văzuți împreună. Am convenit să ne întîlnim din nou joi cu Simon la librărie.

Deși nu eram în întîrziere pentru cină, mama, pe palier, îmi pîndea sosirea. I-am văzut chipul mare și livid aplecat peste rampă : „O ! Ai venit !" Nu se va mai îndepărta, nu mă va mai scăpa din ochi, iată care va fi prima ei măsură de apărare. Or, nu vedeam realizîndu-se planul Mariei decît în timpul unei șederi a mamei la Maltaverne. Numai prin scrisoare trebuia să afle de logodna mea. N-aș îndrăzni niciodată s-o înfrunt pe față. Iar dacă aș îndrăzni, aș risca să fiu foarte curînd demascat. N-o mințisem niciodată fără să mă dea de rușine imediat.

Toată iarna, fără să pună să mă spioneze, fără să mă urmărească, a știut că în fiecare joi ieșeam dintr-un conciliabul cu dușmanii ei necunoscuți. În serile cînd Marie mă pîndea dindărătul ușii ei, în strada l'Église-Saint-Seurin, și mă poftea în salonul înghețat, iar la întoarcere mergeam să-i dau mamei, oricît de tîrziu, sărutul ritual și obligatoriu, în zadar mă opream mai întîi la chiuveta din oficiu, să mă spăl pe

față și pe mîini, mama mă atrăgea spre ea, mă mirosea, recunoștea la mine o mireasmă străină. Nu că mi-ar fi spus vreodată ceva. Știam că știe. Eram înspăimîntător de străvezii unul pentru altul.

A avut dealtfel în iarna aceea o dovadă irecuzabilă că o înșel. Eu care nu puteam suferi dansul, acceptam fără să protestez toate invitațiile și aproape în fiecare seară îmbrăcam smokingul sau fracul. La plecare, mama îmi spunea : „O să-mi povestești..." la întoarcere îmi punea întrebări. Voia să știe tot despre petrecere și a ghicit repede că nu știu nimic pentru că nici nu dădusem pe-acolo sau că nu rămăsesem decît o clipă : fapt pe care o anchetă ușoară i-l confirma. Nu făceam niciodată altceva decît să trec pe la bal. Mai era și cealaltă dovadă, că nu mă mai vedea împărtășindu-mă, că făceam în așa fel încît să nu asist niciodată la aceleași slujbe ca ea. Pînă și de Crăciun am fost invitat de un coleg la țară.

Louis Larpe îi încredința de fiecare dată mamei scrisorile pe care le tria chiar ea. Niciodată n-a fost vreo scrisoare suspectă. N-a descoperit nici urma lui Simon, nici pe cea a Mariei. Nu mai ieșeam deloc împreună. Renunțasem să ne mai întîlnim la Prévost sau la cafeneaua Mariei, în colțul străzii Esprit-des-Lois. Ne vedeam fie la librărie, după închidere, în cămăruța Mariei, fie în salonul din strada Église-Saint-Seurin. Cum nici vorbă nu putea fi ca Simon să mai pună piciorul în strada Cheverus, eu am fost cel care am pornit, odată cu vremea bună, să-l văd la Talence. Locuia acolo în pensiune la o văduvă, într-una din acele case fără etaj cărora bordelezii le spun maghernițe. Rezistase multă vreme la ideea de a mă primi la el : este de necrezut ce distanță se stabilește între clase cu consimțămîntul săracilor și adesea împotriva voinței bogaților rușinați de bogăția lor, așa ca mine.

Era o cameră obișnuită, cu mobilă de mahon, care dădea spre grădina unui preot, iar de partea cealaltă se-ntindea drumul spre Bayonne. Pretutindeni reviste, cărți, nu romane sau poeme, ci *Pascal* de Boutroux, *Viața sfintei Tereza* de ea însăși, *Sfîntul Francisc din Assisi* de Joergensen și o *Viață* a sfîntului Juan de la Cruz. La prima vizită, cum mă arătam uimit de aceste cărți, mi-a spus : „Îmi refac educația religioasă, grație dumitale" și a schimbat îndată vorba. Mi-am dat seama în ziua aceea că era vital pentru el ca visul să i se împlinească : eu și el la Maltaverne. Era un vis nebunesc și totuși realizabil.

Deși era cel mai nerăbdător dintre noi trei, nu credea că Marie are dreptate să treacă la acțiune fără întîrziere, iar eu să-i cer mamei să mă lase să fac singur o călătorie la Paris sau la Nisa, de unde să-i anunț logodna. Lui Simon i se părea foarte important ca bomba să explodeze în timpul șederii mamei la Maltaverne, care se află la o depărtare de numai cîțiva kilometri de Noaillan, așa încît mutarea ei imediată și spectaculoasă precum și cea a bătrînilor Duberc să se facă pe loc. N-am avea prea mult de așteptat : în ciuda hotărîrii de a nu mă mai lăsa singur, mama trebuia să se ducă la Maltaverne ca să aranjeze cu rășina și cu stîlpii de mină și să numere pinii tăiați în ultimul timp.

Nu prevăzusem că putea pleca în zori cu automobilul și să se întoarcă pînă seara la Bordeaux. De două ori a dormit la Maltaverne, dar numai cîte-o noapte, fără să rămînă mai mult. Şi așa trecu acest al douăzeci și doilea an cînd, pe nesimțite, Marie făcu din îngerul-copil o ființă asemănătoare cu ceilalţi oameni ; dar copilul supraviețuia acestor acte și ieșea din nou la iveală, de îndată ce fuseseră împlinite, nu pentru a o blestema pe Marie : se ghemuia la pieptul ei, se lăsa legănat.

Dar în anul acela am avut cel puțin mîngîierea să-l văd pe Simon croindu-și drum spre nădejde. Viața lui la Maltaverne și-o închipuia ca pe-o izolare, unde el și cu mine, fie că aveam să fiu prezent fie că nu, vom căuta împreună și vom găsi pînă la urmă : da, vom face împreună descoperirea. Ce descoperire ? El spunea că i-am lămurit un lucru neîndoios : și anume, că aproape tot ceea ce dușmanii Bisericii urăsc la ea este într-adevăr vrednic de ură și a fost întotdeauna, în toate momentele istoriei omenirii, așa cum era religia fariseică a Doamnei. Ei se înverșunau împotriva unor structuri pe care alții le adorau, ca Huysmans, mare iubitor al ritului gregorian. Iar adorația este la fel de deșartă ca și blestemele. Noi doi știam că, într-un anumit moment al istoriei, Dumnezeu s-a revelat și se mai revelă încă în destinele bărbaților și ale femeilor care au o trăsătură comună, aceea de a se dedica întru totul credinței.

— Acest lucru îți este interzis dumitale, domnule Alain, pentru că ești un tînăr bogat. Dar nu mie. Eu sînt sărac și sărac voi rămîne. Nu va trebui să-mi dai nici un ban peste ce-i dă Doamna tatii. Voi beneficia în plus de harul de lumină, de inspirația cu care ești înzestrat.

Eu îl puneam în gardă împotriva iluziei că ar exista metode sigure pentru a ajunge doar cu sensibilitatea la Dumnezeu ; i-am amintit că nu există nimic în lume care să țină mai puțin de voința noastră și că dorința aceasta a noastră trădează căutarea unei desfătări care ne aduce înapoi exact în locul de unde doream să fugim.

Așadar nu s-a întîmplat nimic. Cum eram în anul al doilea de licență, am găsit un alibi pentru toate greutățile mele în pregătirea examenului. Marie și Simon își puneau la punct planul de bătaie în funcție de venirea vacanței mari. Nu-și puteau închipui cum un băiat de douăzeci și doi de ani stă pe gînduri cînd e vorba să călătorească neînsoțit de mamă — și nu numai la gîndul durerii pe care ar simți-o ea, ci pentru că și el tot mai este copilul speriat pe care mama îl lasă singur cînd se duce să cumpere un ziar : la drum mai mult chiar decît în viața de fiecare zi, ea îl scutește de toate. Dar nu mă ajutase niciodată în munca mea de student, așa cum a făcut Marie în perioada dinaintea probei scrise, cînd o întîlneam în fiecare seară în strada Église-Saint-Seurin după ce se închidea librăria. Obținusem de la mama ca cina să fie servită mai tîrziu.

Așa a trecut acest an pe care îl dorisem dramatic, dar care s-a scurs lin — în afară de întîmplarea noastră, înăuntrul fiecăruia din noi și despre care nu pot să spun nimic, nici măcar despre propria mea întîmplare, care să nu fie o închipuire sau care să nu fie potrivit în așa fel încît să-l intereseze pe Donzac. Mi se părea că sufletul meu e în așteptare, că pregătirea pentru examen mă făcuse să pun tot restul, și chiar pe Dumnezeu, între paranteze. Nu mă mai frămîntam nici în legătură cu Marie, deși suferea.

Și chiar Dumnezeu... Aici Donzac va regăsi influența lui. El susține că trebuie uneori să dai naturii puțină libertate. Știam că Marie e tristă pentru că între noi doi totul trebuia să se termine, dar păstrase de pe vremea cînd lucra pentru părintele X... amintirea unui mistic ce clădise o doctrină pe baza a ceea ce numea el „sfințenia momentului prezent". Marie îmi spunea : „Clipa aceasta îmi este dăruită, tu ești aici, eu sînt aici, nu mă uit mai departe".

Nu pot spune că în această perioadă n-aș fi avut uneori îndoieli cu privire la Marie. Mă mințise, putea să mă mai mintă. Mi-o închipuiam foarte bine în stare să joace rolul făpturii suferind din cauza mea, adică exact cea de care aveam eu nevoie ca să nu sufăr. Poate că nu-mi dezvăluise tot planul. Poate că avea dedesubturi cunoscute doar de ea, așa încît într-o bună zi am să mă văd legat de ea pe toată viața și pe veșnicie. Dar eram cu ochii-n patru, nu mă va lua pe nepregătite, nu mă va ține decît atîta cît voi vrea eu... Dintre noi trei, numai Simon era plin de nădejdi.

CAPITOLUL VIII

TOTUL a început pe cînd ne așteptam mai puțin. În iulie, mi-am dat licența cu mențiune. Cum refuzam s-o însoțesc pe mama la Dax unde ar fi trebuit să facă o cură, ea renunță să mai plece pentru a nu mă scăpa din frîu și ne pomenirăm nas în nas, și aproape fără să schimbăm un cuvînt în afară de strictul necesar, la Maltaverne, unde sub arșița de august, era de-a dreptul inuman ; iar noi deveneam asemeni acelor păsări de noapte care nu ies din ascunzișul lor decît la asfințit.

Țintuită în librărie, Marie își luase rămas bun cu lacrimi în ochi, dar un plan nebunesc pe care ni-l suflase Simon îi dădea, spunea ea, curajul să trăiască într-un Bordeaux unde eu nu voi mai fi. Mă va revedea în curînd și va cunoaște în sfîrșit Maltaverne.

Mama se resemnase să-și țină făgăduiala pe care le-o făcuse de multă vreme bătrînilor Duberc, s-o însoțească la Lourdes în pelerinajul eparhial de la 17 la 20 august. Ceea ce-i încînta pe bătrînii Duberc, înfricoșîndu-i în același timp, era călătoria cu De Dion ; Louis Larpe și nevastă-sa fiind în concediu, rămîneam singur

la Maltaverne cu Prudent (dar el era complicele nostru), servit de soția lui Prudent, căci se căsătorise în ianuarie, o sclavă tremurînd în fața lui și care sigur va tăcea dacă el îi va porunci să tacă. Locuințele burgheze ale tîrgului aveau să fie mai toate pustii, fie că doamnele se vor afla la Lourdes, bătrîne oi îngrămădite în jurul domnului Decan, fie în vilegiatură la munte sau la mare.

Marie și Simon vor locui la familia Duberc. Nu ne mai uitam la ce-avea să urmeze. Refuzam să mă opresc cu gîndul la ce se va petrece între noi, apoi cu mama la întoarcerea ei. Vedeam în schimb că mama, pe măsură ce ora plecării se apropia, era tot mai îngrijorată la ideea de a mă lăsa singur la Maltaverne. De ce nu merg, mă întrebă, să stau aceste trei zile la Luchon, unde va veni și ea după ce-i va încredința pe soții Duberc domnului Decan ? Fără îndoială că răspunsul meu a fost de o duritate care a jignit-o, dar mai ales care, știu astăzi, a prevenit-o că e ceva necurat la mijloc. Am pretins că mă bucuram nespus să rămîn într-un Maltaverne nesperat de pustiit de orice suflare omenească. Nu-mi mai zicea „flecar“, mă cerceta vrînd să vadă ce ascundeau asemenea vorbe nebunești.

— Și ce-ai să faci astea trei zile ?

— Am să mă plimb. Am să mă duc să-l mai văd o dată pe bătrînul din Lassus, ca să știu cum voi arăta peste șaizeci de ani, cînd voi fi bătrînul din Maltaverne.

Tremuram ca mama să nu se răzgîndească și să afle un pretext ca să nu mai plece. N-am respirat decît auzind cum se depărtează pe șosea zgomotul de motor și, singur pe peronul casei, am tras în piept cu desfătare boarea vestitoare a unei zile fierbinți, a unei nesfîrșite zile de așteptare. Simon și Marie vor sosi cu trenul de seară. Prudent se va duce singur să-i întîmpine la gară și-i va aduce la Maltaverne pe o scurtătură din pădure, întotdeauna pustie seara.

Soția lui Prudent făcu lună camera părinților lui, așternu patul cu cele mai frumoase cearșafuri. I-am spus să pregătească pentru orice eventualitate la castel (cum spunea ea casei) camera de oaspeți unde doamna se va simți mai bine datorită cabinetului de toaletă. M-a ascultat fără să arate nici un fel de mirare.

N-aș vrea să scriu nimic aici cu privire la seara și noaptea aceea, care să semene cu una din povestirile ce-i stîrneau gelozia lui André Donzac la colegiu. Totuși trebuie ca acest martor al vieții mele să știe ce-a însemnat clipa care îmi luminează întreaga viață, care-i dă înțelesul, căci a fost o noapte a păcatului și totuși o noapte de har.

Îi luasem valiza și-o condusesem în camera de oaspeți fără să-i cer nici ei părerea, nici lui Simon. În rochia-i deschisă de vară, sub pălăria de pai, era o altă Marie decît cea de la Bard, o fată pe care n-o cunoscusem, pe care o cunoscuseră alții. N-a fost decît o scurtă suferință.

Ne-am întîlnit toți trei în sufragerie în fața unei cine rapide, tăcute. Ea mi-a cerut să facem

o plimbare prin parc. Se opri pe peronul casei. I-am pus pe umeri vechea mea pelerină de licean. Coborî încet scările. Îmi spuse :

— Totul mi-era cunoscut dinainte, datorită ție. Totul îți seamănă atît de mult.

Am încredințat-o că dacă ar fi fost dezamăgită, n-aș fi iertat-o.

Nu cunoștea decît pinii de la Soulac, biciuiți de mare ; cei de la Maltaverne i se păreau niște uriași. O țineam de braț ca să nu se îndepărteze de alee.

— E stejarul cel mare ?

Îl recunoscuse, deși era un stejar ca mulți alții ; mi-am lipit buzele de el, după ritual, apoi am schimbat cu Marie primul nostru sărut.

— Ce-mi place atît la Maltaverne...

La acest subiect eram inepuizabil și-i împuiasem și pînă acum urechile cu ostilitatea mea față de peisajele frumoase, și că natura nu mă impresionează decît acolo unde sînt singurul care să mă bucur de ea, eu singur și ființele care-o iubeau prin mine, în mine. N-am mers pînă la rîu deoarece iarba trebuie să fi fost udă, ci am rămas nemișcați și fără să scoatem o vorbă, ascultînd acel susur atît de tainic și care dăinuie și va dăinui în veacul veacurilor.

— De ce, o întrebam pe Marie, ceea ce nu simt pe țărmul marilor fluvii și chiar al oceanului, îmi este dat de acest fir de apă unde, copil fiind, dădeam drumul unor bărcuțe pe care le ciopleam dintr-o scoarță de pin ?

Una e să știi că ești vremelnic, alta e s-o simți în trupul tău. Dar susurul Hurei l-a învățat toate astea pe un băiețel, în nopțile de vară de

demult, cînd se oprea să asculte liniștea — liniștea vibrînd de greieri, străbătută de suspinul unei păsări de noapte, de chemarea broaștelor, în care puteai desluși cel mai slab foșnet de crengi.

Ne-am oprit în mijlocul aleii să ascultăm tăcerea. Marie spuse încet :

— Mi se pare că umblă cineva, că aud trosnetul acelor de pin.

Dar nu, era vîntul, sau o nevăstuică : atîtea animale se devorează sau se împreunează noaptea.

— Și noi, ce alta facem ? Și totuși noi sîntem alt fel.

Poate, în noaptea aceea, am petrecut ceasul din viața noastră cînd ne-am apropiat cel mai mult de adevărul presimțit de amîndoi (știu pentru că am stat îndelung de vorbă, cu picioarele goale pe balcon, la ora liniștii celei mai adînci), că dragostea omenească e prefigurarea celei care ne-a creat — dar că uneori, ca noaptea aceea pentru noi doi, și oricît de vinovată ar fi fost, seamănă cu dragostea pe care creatorul o poartă făpturilor sale, iar acestea creatorului său, și că fericirea de care eram copleșiți Marie și cu mine era ca o iertare dată dinainte.

Adormisem. M-a deșteptat un hohot de plîns. Am luat-o în brațe : de ce plîngea ? N-am înțeles la început ce repeta încet :

— Niciodată ! Niciodată !

— Nu-i adevărat, Marie : pentru totdeauna și pentru veșnicie !

Ea se împotrivi :

— Nu știi ce spui.

Cel mai ciudat era că în momentul acela nu mai stăruia nici una din bănuielile mele. Certitudinea că mă adusese, nu neapărat din șiretenie și cu siguranță din dragoste, dar în fine că mă adusese la promisiunea solemnă de-a mă uni cu ea pentru vecie nu mai însemna nimic pe lîngă revelația acelei nopți. Nu încape minciună în fericirea pe care două ființe și-o dăruiesc. Acest lucru este adevărat și era în ce mă privește mai mult decît în cazul altui băiat de vîrsta mea, de vreme ce Marie mă vindecase, mă eliberase de nu știu ce opreliște. Poate pentru moment ? Nu ! Pentru totdeauna ! Pentru totdeauna !

— Vezi tu, îi spuneam, ceea ce nu-mi plăcea în planul nostru și chiar mi se părea odios era s-o mint din nou pe mama, s-o fac să creadă că vreau să te iau de nevastă. Ei bine, draga mea, am să-i spun privind-o drept în ochi : „Am să ți-o aduc pe logodnica mea..." Și va fi adevărul. Plîngi ? De ce plîngi ?

— Logodnica ta... Ai dreptate : asta cel puțin va fi fost adevărat. Voi fi fost logodnica ta „de-adevăratelea", cum spun copiii.

Am întrebat-o dacă în noaptea aceea nu fusese nevasta mea „de-adevăratelea".

— Da, în noaptea asta... A existat într-adevăr noaptea asta.

I-am spus :

— Și toate nopțile vieților noastre adunate la un loc...

Cocoșii vesteau zorile, din ogradă în ogradă. Soția lui Prudent avea să se trezească. Înainte de-a se întoarce în camera ei, Marie dori să stea cu mine pe balcon, deși era ceață, o ceață pe care crengile de pin păreau că și-o smulg din ele. Suspină :

— Maltaverne, te privesc, te privesc de parcă aș putea să te uit vreodată.

I-am spus :

— Umblă cineva pe alee. Am intrat în cameră. Trebuie să fi fost Prudent sau nevastă-sa. Oricum, ceața ne făcea nevăzuți și vorbeam în șoaptă. Ultima noastră îmbrățișare fu scurtă. Se duse în odaia ei, iar eu mă cufundai fericit în somn ; mă trezi soția lui Prudent aducînd tava cu micul dejun. Îi servise doamnei cafeaua. Am întrebat-o dacă pe ea sau pe soțul ei îi auzisem umblînd prin fața casei de dimineață pe la șase. Nu, nu fuseseră ei. Trebuie să fi fost... Șovăi. Doamna îi îngăduise Jeannettei Séris să vină să se joace în parc, în absența domnului. Acolo își petrecea ziua, era ca la ea acasă. Fără-ndoială, venise de dimineață să ridice coșurile de nuiele pe care le pusese de cu seară în rîu.

— Era aici aseară ?

— Da, dar s-a ascuns bine, n-a făcut zgomot.

M-am îmbrăcat în grabă și ne-am întîlnit toți trei în bucătăria familiei Duberc să ținem sfat. De bună seamă că Păduchele fusese pus de mama să ne spioneze și că, de cum avea să se întoarcă, va afla totul. Nu mai aveam de ales. Am hotărît să plec împreună cu ei la Bordeaux și să-i încredințez lui Prudent scrisoarea care

s-o încunoștințeze pe mama de logodna mea. Simon va veni să locuiască împreună cu mine în strada Cheverus, va dormi în patul lui Laurent. E drept că nu se poate locui la Bordeaux în luna august. „Dar casa noastră din strada Cheverus e un adevărat ghețar“, după cum spune mama. Dacă operațiunile aveau să se desfășoare conform previziunilor noastre, de îndată ce mama și familia Duberc ar fi părăsit Maltaverne, urma să ne stabilim acolo pentru totdeauna.

Dintre noi trei, Simon părea cel pe care deschiderea ostilităților îl impresiona cel mai mult. Știa desigur foarte bine ce trebuie să fi fost noaptea aceea pentru Marie și pentru mine, dar nu părea că suferă.

Ne-am petrecut dimineața în bucătăria familiei Duberc cîntărind fiecare cuvînt din scrisoarea ce-avea să-i dea mamei prima lovitură și pe care Prudent avea să i-o înmîneze îndată ce ea va coborî din automobil. Am întocmit o primă versiune, în întregime a mea, elocventă și furioasă, în care mi se revărsa toată mînia ; Simon a fost încîntat dar Marie nu, și pînă la urmă am ascultat-o. Ne-am hotărît pentru o scrisoare scurtă și corectă : „Am primit aici în lipsa ta vizita unei tinere femei, logodnica mea și sînt nerăbdător să ți-o prezint. Ne cunoaștem de cîteva luni. Lucrează la Bard, librarul, și este foarte cultivată. Tinerețea ei a trecut prin mari încercări...“ Aminteam despre tristul sfîrșit al tatălui ei pe care mama îl cunoștea, fără îndoială. Simon întrebă :

— Nu te temi de o congestie cerebrală ?

Simțeam că și el era șocat de această logodnă (deși imaginară, credea el). O vînzătoare de la Bard să se mărite cu Gajac fiul ! Era cu neputință, într-atîta încît doamna nu va crede și va simți că e vorba de o cursă.

De asemenea trebuia să ne asigurăm că Prudent nu ne va trăda. Fusese întotdeauna ambițios în privința fratelui său. Și iată că Simon se întoarce la Maltaverne și toate diplomele n-aveau să-i servească la nimic ! Deși era cel mai mare, Prudent nu putea năzui la succesiunea tatălui, neștiind nici să citească, nici să scrie, chiar dacă știa să socotească, dar această revenire a lui Simon, ce eșec trebuie să fi însemnat în ochii lui !

Pe cînd cei doi frați discutau în bucătărie, Marie îmi spuse că vrea să meargă să vadă curgînd Hura, pe care doar o auzise în timpul nopții. Dar Păduchele ne iscodea, ne va urmări poate, ascunzîndu-se îndărătul pinilor. Nu puteam suporta gîndul să mă pomenesc nas în nas cu fetița asta hidoasă. „Aș fi în stare s-o strîng de gît !“

Marie mă întrebă dacă n-am putea ajunge la rîu ocolind parcul. Sigur că da, drumurile prin nisip nu lipseau, și acolo nu exista nici o posibilitate ca Păduchele să stea la pîndă. Am ieșit. O urmă de răcoare stăruia împreună cu pînze de ceață, dar un greiere, pe urmă doi, apoi trei începură să-și răspundă, pe glasuri diferite. I-am spus Mariei :

— Să nu crezi că te oblig să trăiești în această climă inumană. Vom reveni aici doar din cînd în cînd.

Ea nu-mi răspunse. Umbla cu greu prin nisip. Redactarea scrisorii trebuie să fi fost o încercare cumplită pentru ea. Îmi spuse :

— Ceea ce va simți mama ta citind-o, să știi că are dreptate să simtă. Ea nu știe că sînt mai mare decît tine cu zece ani... Și ce-am fost în toți anii ăștia... Și ce ești tu...

— Ce sînt ? Unde e meritul că am avut o copilărie prelungită într-atît încît am devenit monstrul pe care îl numești înger ? Iar tu, Marie, cei care ar fi trebuit să te păzească erau niște lupi nesătui...

Am văzut că plîngea. Eram pe-o pajiște lîngă apă. Ne-am așezat pe un arin doborît. Ea continua să plîngă rezemată de umărul meu. I-am spus :

— Fii atentă la urzici.

Urzicile astea din jurul nostru vor deveni în amintire mentă, ale cărei frunze parfumate le voi fi strivit între degete, iar rîul acela firav de sub arinii dintre care unii fuseseră tăiați va fi legat, așa cum a fost întotdeauna, de deznădejdea rostogolirii eterne : mă tîra cu sine, și eu nu contam mai mult decît scoarța de pin cioplită în chip de corabie, căreia Laurent și cu mine îi dădeam drumul să plutească. Iar femeia rezemată de mine și care nu mai plîngea, trupul acela, bietul de el, care mai servise și altora, consimțisem să-l iau asupră-mi pînă la sfîrșitul vieții...

Ceața nu se risipise, dar puținul soare pe care-l lăsa să străbată era copleșitor. Va fi o zi cu furtună. Va ploua poate în sfîrșit peste landa însetată unde focul țîșnea zilnic ici-colo, aprins, se spune, de ciobani, dar era de ajuns o rază de soare pe un ciob de sticlă... Ce ciudată alchimie înăuntrul meu transfigura toate aceste lucruri zadarnice — de parcă faptul că s-au petrecut le dădea dreptul la transfigurare !

Mai bine să așteptăm ora trenului la Duberc, unde era mai răcoare. Aveam de gînd să ne suim din gara Nizan, la zece kilometri de Maltaverne. Vom face drumul cu brișca lui Prudent. Am prevenit-o pe Marie că trebuie să plecăm îndată după-masă, la ora unu cînd e atît de cald încît nici vitele nu ies. Marie murmură :

— Nici chiar Păduchele !

Sub soarele celui de-al doilea ceas al amiezii, plimbarea asta cu brișca, într-un nor de bărzăuni și de muște, pe un drum plin de colb și de crăpături a fost coșmarul cu care s-a încheiat pentru noi visul unei nopți de vară. Ședeam pe bancheta dindărăt alături de Simon care asuda. Pusesem mîna între spătar și Marie pentru a atenua zdruncinăturile. Ea stătea țeapănă și tăcută, iar eu, cu darul pe care-l am să simt ceea ce pregetă celălalt să exprime, știam că în sinea ei vrăjitul Maltaverne din timpul nopții se preschimbase într-un pămînt blestemat de care trebuia să fugă fără să mai întoarcă măcar capul. Auzirăm claxonul unui automobil, urmă apoi zgomotul unui motor. Stella, bătrîna

iapă, se cabră. Furăm depășiți de un Serpollet pe care-l conducea un monstru cu ochelari. Praful ne învălui în așa măsură încît Prudent trebui să facă haltă o clipă la marginea drumului.

Trenul avea întîrziere. Am așteptat aproape singuri pe peronul fierbinte al unei gări pierdute, printre coteţe în care găinile mureau de sete.

CAPITOLUL IX

MARIE mă rugă să nu trec pe la ea în strada Église-Saint-Seurin, în lipsa mamei ei aflată la Soulac. Ne vom vedea în voie în cămăruța de la librărie. În strada Cheverus, scara noastră, după arșița de-afară, părea un loc de desfătare. Timp de trei zile cît am stat împreună, Simon și cu mine, așteptînd răspunsul „doamnei", părăseam adeseori salonașul ca să mergem să ne așezăm pe treptele scării reci ca gheața.

Nopțile, mai rele decît zilele, vedeau țîșnind armata fără număr a celor mai mari și mai veninoși țînțari din cîți au existat vreodată pe meleagurile noastre. Cum aveam o plasă contra lor, nu-mi rămînea alta de făcut decît să mă încredințez înainte de-a adormi că nici un animal fioros nu se afla închis cu mine în cușcă. Dar patul lui Laurent nu mai era prevăzut cu plasă. L-am văzut a doua zi pe Simon desfigurat de o pișcătură pe pleoapă. Se mira de faptul că păream mîhnit din cauza asta.

— Da' nu-i nimic, domnule Alain. Dac-ar fi să ne facem sînge rău pentru un țînțar, pentru o umflătură la ochi!

Totuși dormise și ieșise în zori. Ca să asiste la slujbă ? N-am îndrăznit să-l întreb, dar în realitate n-aveam nici o îndoială. După-masă, ne-am întîlnit în librăria obscură și răcoroasă, unde clienții erau rari. Bard plecase la Arcachon și lăsase totul în grija Mariei. Balège era bolnav, sau pretindea că este. Am descoperit în vitrina noutăților o *Antologie a poeților moderni* de Léautaud și van Bever, și treceam din descoperire în descoperire. Era mai ales poemul unui anume Francis Jammes : *Va ninge în cîteva zile...* care mă încînta, mă „sfîșia de bucurie", dar n-am putut împărți fericirea mea nici cu Marie, insensibilă la această poezie, nici cu Simon, insensibil la orice poezie și care, mult mai mult decît noi, aștepta plin de spaimă răspunsul „Doamnei". Mă zorea să ne întoarcem acasă : „E ora cînd sosește poșta..."

Am traversat strada Sainte-Catherine și-am coborît îngusta stradă Margaux ce dă în strada Cheverus. Mergeam puțin în urma lui Simon, cu gîndul la nu știu ce poveste pe care mi-o spuneam, privind doar caldarîmul. Deodată un strigăt îmi răsună în urechi, deși fusese scos în surdină :

— Uite-o pe Doamna ! s-a întors Doamna !

Am ridicat capul, buimăcit. Da, automobilul, monstru familiar, stătea nemișcat în fața porții. Ce era de făcut ? L-am sfătuit pe Simon să se întoarcă la librărie și să dea alarma. O voi înfrunta singur pe mama și de îndată ce-mi va fi cu putință voi veni și eu. Nu se lăsă rugat ca s-o ia la sănătoasa. Îl invidiam în mod laș, eu

care trebuia să înaintez singur către acea divinitate aprigă și dezlănțuită. Cum de-am fost atît de proști încît să nu ne închipuim din partea ei alt răspuns decît o scrisoare, să nu prevedem că va apărea ea însăși în carne și oase, că se va năpusti asupra noastră ?

De fapt, nu asta fusese prima ei reacție, de vreme ce trecuseră trei zile de cînd Prudent îi înmînase scrisoarea. Am aflat foarte repede ce-o hotărîse să vină după mine la Bordeaux. De cum am intrat în salonaș, unde rămăsese în picioare, cu pălăria încă pe cap, mă atrase către ea :

— Dragul meu ! Ce fericire că n-am ajuns prea tîrziu !

Nu se îndoia cîtuși de puțin că ceea ce avea să-mi spună despre creatura aceea mă va îndepărta și nu mă voi mai putea gîndi la ea decît cu dezgust. Am știut că rămăsese două zile ca doborîtă de moarte în urma scrisorii noastre. Apoi se dusese la parohie să ceară sfatul domnului Decan ; ceea ce aflase acolo depășea în nelegiuiri, îmi spuse ea, povestirea și așa nelegiuită a perceptorului. Domnul Decan, în momentul cînd izbucni scandalul, era vicar la Lesparre. În timpul verii, avusese raporturi intermitente dar destul de strînse cu părintele X... Astfel că fusese ținut la curent cu un alt scandal care n-a izbucnit : un scandal infinit mai grav decît celălalt.

În ochii mamei, o femeie capabilă să seducă un preot, un călugăr, să săvîrșească răul cu el sau numai, își luă ea seama, să încerce să-l săvîrșească (în cazul cînd nu s-ar fi petrecut ni-

mic, cum o încredințau prietenii părintelui X... nu trebuia să comită păcatul unei judecăți nechibzuite...) această femeie era o posedată, o făptură blestemată, a cărei simplă atingere făcea să se abată nenorocirea, ca o boală rușinoasă și fără leac.

— Vezi, chiar tu ai amuțit de dezgust...

— Da' de unde, mamă dragă, știam.

— Știai !

Uimirea i-a tăiat glasul. Știam și voiam să dau numele meu acestei făpturi, să i-o prezint pe mama, să-i dau pe mînă Maltaverne, să mă unesc cu ea pentru totdeauna ? Și-a ascuns fața în mîini, într-un gest teatral care-mi era familiar :

— Doamne Dumnezeule, gemu ea, cu ce ți-am greșit ?

Aceste cuvinte împotriva lui Dumnezeu îi însoțeau aproape întotdeauna gestul. Și de data asta la fel.

— Caută să înțelegi, mamă.

I-am amintit că același eveniment căpăta alt aspect după unghiul din care era privit. Ordinul din care făcea parte părintele X... s-a ridicat unit în apărarea lui, aruncînd toată vina asupra unei femei rele, a unei fete isterice care a vrut să-l împingă în ispită, fără să izbutească. Această bătaie de clopot o auzise Decanul nostru. Or, era vorba de o fată tînără de tot, foarte cucernică, adeptă fervéntă a părintelui, pe care o nenorocire cumplită o lovise și care n-avea alt sprijin decît pe el.

— Știu ce-a fost ea în tot timpul acestei întîmplări ale cărei urmări sinistre nu le cunoști :

o copilă martiră. Da, iată ce-a fost. Și, adăugai, va fi fost femeia pe care am avut fericirea s-o găsesc în calea mea.

— Ai înnebunit, copilul meu, te-a înnebunit ea !

Nu era divinitatea mînioasă pe care o așteptam, ci o mamă copleșită, o creștină zdrobită, întărită în convingerea ei mai degrabă decît tulburată de ceea ce-i spusesem. Dealtfel, n-o văzusem niciodată pe mama cedînd în fața unor argumente sau măcar avînd aerul că le aude. Căută o batistă în geantă, stînd în picioare în mijlocul odăii, uitîndu-se la monstrul care devenisem. Își suflă nasul, își șterse ochii. Am încercat s-o trag spre mine ca s-o sărut, dar se desprinse de parcă s-ar fi temut de atingerea mea. Poate chiar se temea ?

— Ascultă, Alain.

Vedea că sînt posedat, vrăjit, că nu va obține nimic de la mine, dar lucrul cel mai neînsemnat pe care i-l puteam acorda mamei mele era un timp de gîndire, un răgaz care, dată fiind vîrsta mea, s-ar fi impus chiar dacă era vorba de o logodnă obișnuită cu o fată din lumea noastră. Mama vorbea fără să ridice vocea, se simțea pe un teren solid. Cine n-ar fi socotit că e o propunere înțeleaptă ? Am încuviințat cu un gest vag :

— Să spunem un an... Peste un an vom mai sta de vorbă.

Am simțit funia în jurul gîtului. M-am zbătut și am admis doar cele patru luni care ne despărțeau de Anul nou. Patru luni însemna totuși să ai timp să respiri, să vezi ce se mai întîmplă.

Ea mi-a cerut să i le acord în întregime și să nu mă depărtez de ea, ca nimic să nu ne mai despartă pînă la Crăciun.

— Numai dacă, am adăugat la întîmplare, la începutul anului școlar nu voi fi silit să plec la Paris pentru studii.

— Ce studii ?

— Teza mea.

— Tu ? O teză ? Ce teză ?

— Doar ți-am vorbit. Nu ești niciodată atentă cînd îți vorbesc despre munca mea. O teză despre nașterea mișcării franciscane în Franța. Profesorul meu, Albert Dufourcq, m-a sfătuit s-o fac.

Dar era cu gîndul în altă parte. Își scoase pălăria, trăgîndu-și încet acele mari. Am întrebat-o dacă nu se întoarce la Maltaverne. Nici vorbă, cum o să mă lase singur. Îi telegrafiase lui Louis Larpe și soției sale. Diseară vor fi acolo.

— Apoi vom merge unde vrei, sau vom rămîne la Bordeaux. Sînt la ordinele tale, așa cum de fapt am fost întotdeauna.

Ce să fac ? O, Doamne ! Cum am putut să cedez acelei idei copilărești (dar fusesem trei care-o împărtășisem !) că realitatea se va conforma în mod obligatoriu unui plan conceput de noi, că totul se va petrece așa cum am pus la cale, că reacțiile mamei vor fi așa cum hotărîsem noi.

— Mai vreau să-ți cer ceva, Alain, dar să nu mă refuzi : acceptă să-l vezi pe domnul Decan. Va veni mîine la dejun. Poți să-i vorbești sau nu, cum crezi.

În timp ce mama se ducea în camera ei, eu am trecut în odaia lui Laurent, am făcut în grabă valiza lui Simon Duberc, am strîns lenjeria de pe pat pe care am ascuns-o sub comodă. Așa, cu valiza, mi-am făcut apariția la librărie, copleșit și transpirat, în văzul Mariei și-al lui Simon. Marie, ocupată cu vînzarea unui *Baedecker al sud-vestului*, veni după noi în cămăruță, unde Simon îmi punea tot felul de întrebări :

— O, dragul meu Simon, i-am răspuns, jur că Doamna nu-i pe moarte, că doamna n-a murit.

Le-am făcut o expunere cît mai fidelă cu putință referitor la ce se petrecuse între mine și mama.

— A biruit ca întotdeauna ; așa cum mă va birui în veci...

Marie protestă :

— Dar, dragul meu, niciodată n-ai fost atît de stăpîn pe situație, dacă ai voință. Nu există nimic la care mama ta să nu consimtă în schimbul ruperii logodnei noastre... cel puțin pentru moment căci, să nu-ți faci iluzii, nu va renunța niciodată la miile de hectare ale lui Séris și nici nu se va da în lături să domnească pînă va închide ochii peste acest imperiu de pini și de nisip, peste acest cuptor...

— Dar, Marie, am protestat eu în șoaptă, sîntem logodiți „de-adevăratelea".

Clătină din cap și, cum Simon se dusese în magazin ca să ne lase singuri, îmi spuse :

— Da, așa ai crezut, cel puțin timp de cîteva minute, în noaptea aceea a noastră. Fii binecu-

vîntat pentru acele cîteva minute. Dar știi bine că n-a fost „de-adevăratelea"...

— De ce, Marie ? De ce ?

Ușurarea mea m-a îngrozit. Simon a revenit, fără să ne observe, frămîntat de gînduri.

— Am fost niște idioți, spuse el. Am crezut mai întîi că Prudent ne-a trădat. Dar nu, Doamna a avut pesemne timp de cîteva zile ideea de a te șantaja, plecînd din Maltaverne și luîndu-l pe tata cu ea. Dar știe că și fără să părăsească orășelul tot ar fi mai mulți candidați la succesiunea tatii decît ai putea primi dumneata într-o singură zi. Faptul că tata e singurul care cunoaște hotarele moșiei e desigur comod dar, în fine, se poate recurge și la cadastru.

— De asemeni, m-am adresat eu Mariei, poate că de îndată ce mama a aflat de la Decan cine ești, ce-ai realizat la librăria Bard, să fi înțeles ce-ai putea face din Maltaverne. Între noi fie vorba, mamei i s-a dus pe nedrept vestea că e o femeie de afaceri. Pasiunea ei carnală pentru proprietate se manifestă în orgoliul de a avea pini pe picior, în timp ce mulți care ar trebui să fie tăiați putrezesc, își pierd din valoare. Dacă ai deveni stăpînă la Maltaverne, ai putea obține cîteva sute de mii de franci numaidecît, fără ca proprietatea să sufere. Ba chiar dimpotrivă...

Mă întrebă rîzînd dacă încercam s-o ispitesc sau s-o fac să regrete. Și pentru că protestam :

— A. oftă ea, ești cu adevărat fiul Doamnei (și cu glas scăzut) : de fapt ai tot atîta voință ca și ea.

— Da, am șoptit plecînd capul. Știi ce mă obsedează ? Îmi dau seama cu cine voi semăna în 1970. Ți-am vorbit adesea despre Bătrînul din Lassus...

Marie mă părăsi chemată de un client, dar Simon mă auzise.

— Dar eu, domnule Alain, ce voi fi în 1970 ? Sau mai degrabă ce-aș fi putut deveni, căci nu va mai rămîne nimic din mine pînă atunci, în afară de cîteva oseminte. Nu voi fi fost nimic. În timp ce dumneata, dumneata vei trăi, nu știu ce viață, dar vei avea o viață, o viață ce va putea fi povestită, pe care o vei putea povesti, deoarece eu, martorul dumitale, nu voi mai fi de față. Premiul întîi la narațiune vei continua să-l ai și în 1970, vei vedea ! Pe cînd eu...

— Dumneata, Simon, știm acum că te regăsești la punctul de plecare. Împărăția pe care ai crezut c-o părăsești, o aveai înăuntrul dumitale și, pretutindeni unde te afli, se află și ea.

— Niciodată ! protestă el cu o violență surdă, grotescă, din cauza accentului său. Ce vorbești ? crezi poate că am să mă rog de ei să mă primească înapoi ?

Nu i-am răspuns, dar după o tăcere, cînd l-am văzut potolit, l-am întrebat pe un ton indiferent dacă-l mai vede cîteodată pe domnul Decan. Nu, nu-l mai vede :

— Dar din cînd în cînd ne mai trimitem cîte-o scrisoare. El nu m-a părăsit.

— Vine mîine la noi la prînz. Vrei să-i propun să trecem pe la librărie la ora asta ?

Simon nu se înfurie acum, ba chiar chipul de piatră i se îmbujoră puțin, ca în prima zi cînd mă recunoscuse pe strada Sainte-Catherine. Spuse :

— Aș fi bucuros să-l mai văd... dar, știi, pe prieten, nu pe duhovnic ! Cu ăla am terminat. Nu mai am nevoie de nimeni ca să știu ce trebuie să fac.

— De nimeni, Simon, în afară poate de el. Există întotdeauna cineva, spre binele său spre răul nostru, care vede mai limpede în sufletul nostru decît noi înșine, care ne descifrează mai bine. În cazul meu a fost Donzac, apoi Marie, precum și dumneata.

— Eu, domnule Alain ? Eu ? ce ți-am adus eu ?...

— Dumneata ești transparent, mă ajuți să cred în mîntuire. Despuiat de toate cu cîte am fost împovărat și copleșit, în așa fel încît mă voi înnămoli sub greutatea bunurilor mele, pe cînd dumneata...

Donzac va înțelege că încerc să redau aici substanța discuțiilor noastre din odăița aceea dosnică, unde între Simon și mine s-a produs un schimb de neuitat : fiecare din noi a văzut limpede și a definit vocația celuilalt. Nu din ziua aceea mă gîndesc să scriu : n-am încetat niciodată să scriu ; dar de-atunci mă gîndesc că aș putea încerca să devin scriitor, fie chiar tipărind pe cheltuiala mea. Ceea ce scriu acum, ceea ce sînt pe cale să scriu, aș putea să public. De pildă, ultimul capitol ! N-ar trebui decît să parafrazez sfîrșitul *Educației sentimentale* : „El n-a călătorit, n-a cunoscut nostalgia pachebotu-

rilor, diminețile reci în cort, încîntarea priveliștilor și a ruinelor, tristețea prieteniilor întrerupte. Nu s-a întors, fiindcă n-a plecat..."

Ajuns în colțul străzii, am băgat de seamă că o ploaie violentă scălda orașul fericit. Am așteptat sfîrșitul aversei împreună cu alți trecători care se bucurau și se felicitau reciproc. Dar eu nu mă simțeam numai ușurat de furtună. Voi reveni aici mîine, ne dădusem întîlnire. Plecasem însă din librărie, plecasem de tot. Motivul pentru care călcasem într-o bună zi acolo era pe cale să se împlinească. Ieșeam în fine de la Maltaverne și din copilăria mea fără sfîrșit și cuprindeam într-o singură privire viața pe care aveam s-o trăiesc, așa cum Simon o profetizase cu atîta siguranță, și iată că, asemenea lui, nu mă îndoiam de ea, eram încredințat, eram sigur că nu voi muri, deși în jurul meu boala care îi curmase viața fratelui meu Laurent mistuia zilnic atîția băieți și atîtea fete și eu însumi aveam o pată pe plămînul stîng ; dar eu nu voi muri, eu voi trăi, voi începe să trăiesc.

Cînd ploaia a încetat și am putut să traversez strada Sainte-Catherine și, prin strada Margaux, să ajung în strada Cheverus, știam că nu mai putea fi vorba să mă retrag împreună cu Simon la Maltaverne, ci trebuia să plec la Paris, pentru ca tot ceea ce era scris să mi se întîmple, să mi se întîmple, fiecare lucru și fiecare ființă la ceasul potrivit. Și totuși nu voi pierde nimic din acest Maltaverne de unde mă trăgeam, îl luam cu mine, va fi comoara mea ca aceea pe care o îngropasem împreună cu Lau-

rent la rădăcina unui pin, ca s-o regăsim vacanța următoare : nu era nimic altceva decît o cutie cu cîteva bile de agată...

Donzac ar fi îndreptățit să se întrebe cum a fost cu putință ca totul să-mi apară atît de clar la ieșirea din librărie și în timp ce ploaia inunda strada Sainte-Catherine ; dar elementele acestei viziuni erau în mine ca și senzația unui prag pe care-l trecusem, a unui început, îi resimt și acum bucuria pe măsură ce scriu. Bucurie ! Lacrimi de bucurie ! Călătorie fără sfîrșit, unde pînă și furtunile nu vor fi decît o desfătare. Am douăzeci și doi de ani. Am douăzeci și doi de ani. E și-așa destul de rău că nu mai am cincisprezece, că nu mai am optsprezece ca să mă bucur de ei. Știu că fiecare an de-acum înainte va fi o treaptă pe care o voi coborî... Dar mă opresc pe treapta celor douăzeci și doi de ani ai mei, în sfîrșit îmi dau iluzia că mă opresc, căci de fapt nici Hura, nici timpul nu contenesc să curgă.

CAPITOLUL X

MAMA mă aștepta pe palier, dar deloc îngrijorată sau zbuciumată, cum mi-o închipuisem. Stătea dreaptă în fața mea, furioasă și albă ca varul, așa cum crezusem că o voi găsi la coborîrea din automobil dar cum nu fusese atunci. Dumnezeu știe ce o scosese din fire în lipsa mea.

— A dormit aici ! Ai îndrăznit s-o culci aici, în patul sărmanului tău frate ! Pe netrebnica aia !

Cum de nu mă gîndisem ? Abia plecasem, că se și pornise la vînătoare și flerul o dusese drept la așternutul prost ascuns sub comodă.

— Cearșafuri murdare, că de murdare ce să mai vorbim ? Te-ai culcat și tu aici. În casa mamei tale, în patul fratelui tău. Nu mi-aș fi închipuit vreodată că ești în stare de-o asemenea josnicie. Și mai îndrăznești să rîzi, copil nenorocit ce ești ! Uite ce-a făcut din tine !

— Nu rîd, zîmbesc întristat că te văd săvîrșind o dată mai mult păcatul tău obișnuit care este judecarea nechibzuită a aproapelui. Femeia asta pe care-o insulți fără s-o cunoști n-a fost

niciodată aici. Află că dacă ar fi fost (am șovăit o clipă) n-am fi avut nevoie de patul lui Laurent.

Ea nu reacționă. Probabil că nu înțelesese.

— Atunci cine a dormit în camera asta, în așternutul ăsta ? Pe cine ai cules de pe stradă ?

— Dar e cineva pe care-l cunoști, mamă, îl cunoști de cînd s-a născut.

Credea că-mi bat joc de ea. Cînd numele lui Simon Duberc îi țîșni în față, rămase mută cîteva secunde.

— O, numai el mai lipsea ! Renegatul ăla !

— Pierderea credinței nu înseamnă renegare. Un seminarist care părăsește seminarul e victima unei greșeli de macaz.

— A trecut de partea dușmanului, știi prea bine.

— Și dacă ți-aș spune că în cele două dimineți cît a stat aici a asistat la utrenie ?

La drept vorbind, n-aveam dovada absolută. Putea să fi ieșit în zori dintr-un obicei de țăran. Dar n-am rezistat plăcerii de-a o tulbura pe biată mama care în clipa aceea îmi inspira milă. I-am spus că trebuie să se bucure și nu să fie tristă de ceea ce află de la mine.

— În timp ce tu făceai percheziție și căutai urmele crimei mele, eu mă aflam împreună cu Simon, cu care aveam întîlnire, și obțineam de la el să consimtă a-l vedea pe domnul Decan. Nu aici, liniștește-te.

Louis Larpe, în vesta lui albă de vară, deschise ușa și anunță :

— Doamna e servită.

Nu-mi amintesc s-o fi văzut vreodată pe mama descumpănită cum am văzut-o atunci în timpul cinei, zdruncinată în convingerile ei, în acea încredințare esențială că are dreptate în toate și mai cu seamă în privința faptului că ființele sînt într-adevăr așa cum le vede ea și nu pot fi altfel. Dacă n-o mințisem, dacă tînărul Duberc mergea la slujbă în toate diminețile, îl judecase greșit. Ceea ce-i povestisem în legătură cu netrebnica putea ușor fi negat în bloc, mărginindu-se la clișeul tînărului naiv pe care o femeie rea l-a vrăjit : dar această femeie îi va rămîne pentru totdeauna necunoscută. Simon, în schimb, apărea din nou. Dealtfel, nu părăsise niciodată cu desăvîrșire scena, stăruise între domnul Decan și mama ca un subiect de dispută.

De unde am luat tot ce notez aici cu privire la ea, dacă nu din mine și dintr-o anumită idee pe care mi-o fac despre mama ? De cînd redactez acest jurnal pentru Donzac, ce alta încerc decît să-i propun o privire imaginară asupra tîrgului Maltaverne, la fel de ireală ca basmul cu Frumoasa și Jivina, ca povestea cu Riquet Moțatul ? Ce s-a întîmplat de fapt ? Mama, cu pofta ei de mîncare la ore fixe, totdeauna foarte atentă la ceea ce i se servește, încît bucătăreasa se temea tot timpul de judecata ei fără drept de apel, nu puse gura pe nimic în seara aceea și, de cum se isprăvi masa, se retrase în cameră la ea, lăsîndu-mă liber să ies. Dar n-am ieșit, și cum nu voiam să pierd nimic din noaptea răcorită de ploaie, am deschis toate ferestrele, ceea ce din cauza țînțarilor mă condamna să stau pe întuneric și să nu citesc.

Lectura este toată viața mea, în asemenea măsură (mă întreb uneori dacă nu cumva m-a scutit să trăiesc) încît poate n-aș fi știut, la douăzeci și doi de ani, ce se află îndărătul acestui clișeu „viața interioară", dacă n-aș fi fost condamnat deseori de țînțarii orașului meu natal la nemișcare în fața unui petic de cer înstelat, încadrat de fereastră pe deasupra unor acoperișuri. N-aș fi știut poate niciodată ceea ce știu, lucru atît de incredibil încît nu vorbesc nimănui despre asta deoarece aș trece drept înfumurat, sau idiot, sau nebun ; și anume, că vorba „împărăția lui Dumnezeu e în voi" e adevărată întocmai, că nu trebuie decît să ne coborîm în adîncul ființei noastre pentru a pătrunde în ea.

Dacă experiența pe care am făcut-o în acest sens atunci, seara, marchează o dată în viața mea, e pentru că am simțit această împărăție așa cum n-o simțisem niciodată, cu toate că trăiam fără îndoială într-un păcat grav. Or, fusesem crescut în credința că păcatul de moarte te desparte cu desăvîrșire de Dumnezeu : ceea ce-l face pe vinovat să se descurajeze, să-și spună : „totul e pierdut..." și să nu mai lupte. În seara aceea, auzind o chemare pe care-o cunoșteam bine și, copleșit de simțămîntul vinovăției, am recurs la subterfugiul lui Donzac, ce constă în a-ți spune : „Dacă aș fi unul dintre acei creștini fervenți, calvini sau luterani, ce nu cunosc taina spovedaniei, i-aș cere direct iertare Celui ce sălășluiește în ființa mea. Căința desăvîrșită nu-i inaccesibilă, așa cum sîntem îndemnați să credem, și rezervată doar sfinților ; e la îndemîna

noastră în măsura în care este și împărăția lui Dumnezeu : e sesamul care deschide în chip necesar poarta."

Am început așadar să mă gîndesc la tot ce s-a petrecut între mine și Marie și am constatat că nu izbutesc să încerc nici o părere de rău, că resimt acest păcat nu ca pe-o greșeală, ci ca pe-un har ; dimpotrivă, ceea ce putea să mi se întîmple mai rău era ca nici o femeie să nu fi intervenit în viața mea... Ba nu, tocmai atunci lipsa unei femei ar fi fost un har. Din clipa aceea, nu mai eram eu cel care-mi vorbeam. M-am simțit cuprins de-o liniște adîncă. Îmi cîntam din cînd în cînd, pe-o melodie de Mendelsohn învățată la colegiu, sau pe melodia lui Gounod pe care domnul Decan o prefera, imnul lui Racine :

A inimii ce te iubește
Doamne, pace deplină, cine-ar putea s-o clintească ?
Să caute la ea nicicînd nu se gîndește.
Ci-n toate căuta-va doar voia ta cerească,
Și pe pămînt, și-n ceruri prețuiește
Vreo altă fericire ca pacea preafirească
A inimii ce te iubește ?

A doua zi dimineață mama nu se ridică din pat. Obloanele rămaseră închise. O migrenă de-a ei nu semăna cu cele de care erau cuprinse celelalte femei. Stătea pe întuneric, cu comprese calmante pe frunte. Îmi trimise vorbă s-o scuz față de domnul Decan. Își exagera poate durerea pentru a înlesni această întrevedere, ultima ei

nădejde. Decanului îi veni greu să ascundă cît era de fericit să stea la masă numai cu mine. Chipul lui flasc pe care și-l frămînta întruna ca pe-un miez de pîine, de obicei îngrijorat și sumbru, era luminat de-o bucurie inocentă, copilărească. Îmbătrînise totuși mult și nu mai avea nevoie de frizer pentru tonsură ; și, mai cu seamă, nu se mai umfla în pene, ceea ce-l deosebea în primul rînd de preotul pe care-l cunoscusem în copilărie. Nu mai avea înfățișarea aceea mîndră, sigură de sine.

De cum a încercat să se apropie de mine, pentru a urma directivele „Doamnei" și a mă face să vorbesc, am căutat să dau înapoi. L-am încredințat că mama își făcea idei, că o singură femeie îmi umple viața, și anume ea, că nu exista altă problemă pentru mine decît să mă eliberez, fie și cu prețul unei căsătorii absurde, după spusele lumii. Mă feream să-l liniștesc pe domnul Decan, dîndu-i doar impresia că în mintea mea nimic nu era încă hotărît.

— Dar, am adăugat, nu eu sînt cel interesant pentru dumneavoastră (și cum protesta), vreau să spun că în momentul acesta nu pentru mine trebuie să vă aruncați în apă, ci pentru Simon pe care-l văd în fiecare zi. Da, e momentul să-l trageți la mal ; dar de data asta se va îndrepta singur acolo unde se va simți chemat, iar dumneavoastră veți fi de față doar ca să-l ajutați să ajungă mai ușor. Numai că, băgați de seamă, amintiți-vă că e de ajuns să-i vorbiți de „păstorit" ca să-și iasă din fire.

Mă asculta cu o atenție umilă, care mă înduioșă. Bietul Decan, un instinct patern, pa-

sionat, necheltuit, revărsase asupra acestui copil de țăran nu lipsit de inimă, desigur, dar împietrit și acrit, despre care vorbea neîncetat : „Știi, nu l-am pierdut niciodată din vedere, am vegheat tot timpul asupra lui fără ca el să știe. În prima lui iarnă la Paris a avut o congestie pulmonară. Am luat legătură cu gazda lui pe care o mituisem și care-mi trimitea vești de sănătate, pe ascuns, bineînțeles ! Simon s-ar fi simțit în pragul morții văzîndu-mă dînd tîrcoale pe lîngă patul lui".

Cum mama era culcată, nimic nu-l împiedica pe domnul Decan să-l vadă în voie pe Simon în strada Cheverus, mai curînd decît la librărie. El consimți, „dar trebuie ca doamna să fie de acord". Cînd i-am prezentat cererea noastră prin ușa întredeschisă, mama m-a întrerupt cu vocea ei de zile rele : „Cum vreți, numai să nu-l văd".

Intîlnirea a avut loc în salonul cel mic și a durat aproape două ore ; apoi Simon a șters-o de unul singur, fără să-și ia rămas bun de la mine. S-au înțeles ca el să mai rămînă un an la Talence, unde preotul, „sfîntul abate Moureau", era prieten cu Decanul ; el se va ocupa de Simon și-l va pregăti să se întoarcă, desigur, nu la seminarul din Bordeaux, ci poate la cel de la Issy-les-Moulineaux. Pentru asta era nevoie de o matură chibzuință și de numeroase demersuri.

În ce mă privește, i-am promis Decanului că mă va vedea în curînd la Maltaverne : în cele din urmă, la insistențele mamei, am consimțit să plec, dar din vîrful buzelor. Am pretins că trebuie mai întîi să-mi fac la biblioteca muni-

cipală niște însemnări absolut necesare pentru teza mea ; nu cred că se poate lăuda cineva că m-a văzut pe-acolo în tot acest timp...

Redeschid acest caiet după o trecere de două luni. Ceea ce am trăit eu nu poate fi redat în cuvinte, nu poate fi exprimat : o anume rușine este intraductibilă. Ce voi spune aici va fi ca tot restul, un aranjament, o potriveală. Am să încerc totuși ; trebuie să-mi țin promisiunea față de Donzac... La drept vorbind, la ce bun acest pretext de care mă agăț ? Ca și cum nu mi-ar face plăcere rușinea mea, retrăită ceas cu ceas pînă la sfîrșitul povestirii, sau mai degrabă capitolul de față al povestirii mele care abia începe !

Scriu azi, 20 octombrie, cu caietul pe genunchi, la hulubăria noastră de la locul zis „Barajul", cale de șapte kilometri de orice gospodărie, pe o vreme pîcloasă dar blîndă, o zi care ar fi trebuit să fie de mare pasaj, dar guguștiucii nu trec : e-o zi călduță, iar ei mai zăbovesc prin stejari și se îndoapă cu ghindă. Zăresc din profil nasul ascuțit și bărbia în chip de galoș a lui Prudent care străjuiește, între culmi, căile văzduhului, pe unde se vor ivi păsările, dacă se vor ivi. Un arendaș, după ce a fluierat, vine la Prudent și-l întreabă în dialect :

— Trec guguștiucii ?

— Nu !

Ca și Hura, cei cîțiva stejari enormi, cu frunzișul bogat, ce adăpostesc cabana noastră m-au făcut întotdeauna să simt eternitatea, să-mi dau seama de condiția noastră efemeră. Să fii o trestie gînditoare n-ar fi nimic — dar să fii o gîză gînditoare care, în puținele clipe pe care le are de trăit, găsește totuși timp să se împerecheze, asta e groaznic. Din ceea ce s-a întîmplat, voi căuta să fixez puținul care nu mi se pare inefabil.

Biblioteca municipală n-o frecventam, dar nu pentru că mă duceam aproape în fiecare seară la Marie. Cum n-o găseam decît după închiderea librăriei, aș fi putut împăca ușor exigențele tezei mele cu cele ale pasiunii. Dar în timpul ceasurilor grele și molcome din orașul toropit de caniculă, nu mai eram în stare decît să aștept... Și ce, mă rog ? Unde e drama ? E povestea tuturor și-a fiecăruia, la o anumită vîrstă, într-un anumit moment. Da, trebuie să fii creștin așa ca mine, sau cum a fost Marie, pentru a crede că e o chestiune de viață și de moarte să cedezi instinctului care asigură perpetuarea speciilor vii. Sau poate mai degrabă trebuie să te numeri printre creștinii neînduplecați din care fac și eu parte : oricîte îngăduințe își permit, nu-și caută scuze. Dacă apucă pe calea pierzaniei, o fac cu ochii deschiși.

În schimb, nu mă mai îndoiam de buna-credință a Mariei în ziua cînd îmi dezvăluise spaima ei de-a mă îndepărta de Dumnezeu și cînd mi se păruse că „nu era sinceră". Renunțase la Dumnezeu în ceea ce-o privește dar nu și în ceea ce mă privește pe mine. Pretindea că sînt alcătuit dintr-un aliaj în care ceea ce vine de la Cristos se contopește cu ceea ce vine de la Cibela... Dar dacă ar fi să-i dai crezare, latura

creștină e cea care biruie : „N-aș vrea să te pierzi din cauza mea“, îmi repeta. Eu protestam, amintindu-i noaptea noastră de la Maltaverne. De ce, ne întrebam mereu, nu mai era la fel ? De ce, dacă în ajun, la despărțire, cădeam de acord că e pentru ultima dată, ne întorceam aproape în fiecare seară tîrîș în strada Église-Saint-Seurin ? De ce revenirile noastre semănau atît de puțin cu acel vis al unei nopți de vară cînd toată fericirea lumii mi se dezvăluise într-o clipă — de parcă sufletele noastre ar fi primit în seara aceea, și numai în seara aceea, îngăduința de a se uni în același timp cu trupurile ? Dar din nou eram osîndit la dezgust. De unde știam ce-i dezgustul ?

„Ce te tot frămînți !“ cum mi-ar fi spus mama, săraca. Marie nu semăna cu nimeni alta, poate pentru că fusese o fată cucernică. Nici asta nu era o minciună : suferința ei era cu mult mai mare decît a mea. Această suferință o îmbătrînea, în orice caz o făcea să-și arate vîrsta, pe cînd eu îmi păstram înfățișarea angelică — nici măcar cu aripile boțite, spunea ea, ironică și îndurerată.

Acasă, mama mă aștepta, rătăcind prin odăi, cu masca ei tragică din momentele de criză. Am prelungit cît am putut pretextul lecturilor la biblioteca municipală. Ea îmi ceru să cunoască măcar data plecării noastre. Am refuzat să fixez vreuna. După o săptămînă, nu mă mai întreba nimic și nici nu se mai prefăcea că se lasă păcălită. Știa de unde vin în fiecare seară, și știa că știu acest lucru. Nu mă îmbrățișa îndelung

decît doar ca să mă adulmece, dar nu simțea ceea ce ar fi umplut-o de bucurie dacă ar fi putut intui : mă credea prins în pînza de păianjen și chiar eram, sau poate trupul meu era în timpul orelor de așteptare, și după aceea vreme de cîteva clipe. Mama nici nu-și închipuia că nu mai putea fi vorba să ne legăm pentru totdeauna, Marie și cu mine : în supunerea mea de moment, ea vedea o înrobire pe veci.

Ieșeam seara, după cină, sătul și obosit. Mama știa că n-am de gînd să fac ceva rău : o rugam de fiecare dată să mă însoțească. Ea refuza, dar era liniștită. Uneori mă întorceam după o oră, alteori mai tîrziu, dacă mă duceam la concertul de promenadă instalat pe Quinconces, în lunile de vară ; dar cel mai adesea mă mulțumeam cu o înghețată la cafeneaua teatrului sau, în ciuda țînțarilor, mă plimbam pe terasa grădinii publice, departe de mulțimea adunată în jurul fanfarei regimentului 7.

În acel sfîrșit de august, eram sigur că nu întîlnesc aici pe nimeni. Dar într-o seară, un tînăr fumînd pipă ședea pe banca pe care m-am așezat la capătul terasei. M-am instalat cît mai departe de el, fără să-l privesc. Mă întrebă pe un ton batjocoritor :

— Tu la Bordeaux în luna august ? Nu ești la Arcachon, sau la Pontaillac, sau la Luchon ?

Am recunoscut un student care-și pregătea licența, pe nume Keller, unul din acei creștini

„care se îndreaptă spre popor", un „sillonist"[1], din soiul acela de tineri pe care-i scot din sărite fără să fie nevoie să spun o vorbă.

— De bună seamă, i-am răspuns cu un anumit înțeles, pentru că am ceva mai bun de făcut aici.

El mormăi :

— Nu mă miră defel din partea ta.

Cînd ne cunoscusem la facultate, cu doi ani în urmă, acest apostol pe care mai întîi îl cucerisem, începuse să-mi țină predici, dar era pe vremea cînd pentru mine *Sub ochii barbarilor* de Barrès îmi era de ajuns, îmi oferea formule pentru a mă apăra de colegii cu „rîsul jignitor". Opuneam celorlalți „o suprafață netedă". La fel procedam și cu Keller ăsta care ajunsese curînd să mă judece ca pe omul cel mai demn de dispreț din lume : un mare burghez îmbuibat.

— Ce știi tu despre mine ? i-am replicat. Ți-am arătat o anumită față ca să mă lași în pace, și-am terminat repede. Aș fi reușit la fel de bine și un număr „suflet nobil", cum îți place ție.

---

[1] *Le Sillon*, revistă care a apărut între 1894—1910 la Paris, condusă de Paul Renaudin (redactor-șef), cu concursul lui Marc Sangnier. La început a fost numai o revistă literară, dar din 1899 se transformă în revistă politică de orientare democrat-creștină. Din 1902, devine bilunară sub direcția lui Marc Sangnier, fiind organul socialiștilor creștini și al grupului numit *sillonist*, încurajat de unii membri ai clerului. Papa Pius al X-lea, la început favorabil mișcării, mai tîrziu a dezavuat-o

— Și toate măștile astea ce ascund ? Nu cred că ceva prea frumos la vedere...

— Dar nici nu te poftesc să te uiți !

Poate că răspunsesem pe un ton ce-l tulbură pe acest creștin, căci adăugă îndată :

— Iartă-mă, recunosc, n-aveam dreptul să te iau chiar așa de sus. Sîntem cu toții niște amărîți.

— Da, Keller, dar cîtă diferență între un amărît ca mine, răsfățat, ghiftuit, care nu suferă decît pentru el, și unul ca tine, înfometat și însetat de dreptate.

— Așa-i, dar știi, toate astea îmi fac plăcere... Ar trebui să ne vedem, adăugă el cu însuflețire. N-am să te dăscălesc.

Simțeam dorința să mă destăinuiesc. Mă înăbușeam. I-am spus :

— Aș vrea, dar trec prin momente proaste. Simt că Dumnezeu m-a părăsit.

Îmi luă mîna și mi-o ținu o clipă în a sa.

— Cînd crezi că ești departe de mine, atunci ești mai aproape. Cunoști aceste cuvinte din *Imitatio Christi* ?

— Dar nu-i vorba numai de răceală, de uscăciune, păcătuiesc chiar.

— Păcătuiești ?

— Da, și cea cu care comit păcatul dorește la fel de mult ca mine să renunțăm la el... Dar există un moment al zilei cînd nu mai depinde nici de ea, nici de mine...

— Da, înțeleg, zise Keller, pe un ton de concentrare. Bine, am să mă rog, am să-i pun și pe alții să se roage. Sînt bun prieten cu stareța mînăstirii Buna-Vestire.

— Nu, nu ! am protestat. Nu-i nevoie. Nu-i nimic, e un fleac...

— Numești asta fleac ?

M-am ridicat și am reluat tonul care la facultate îl exaspera pe Keller :

— Da, eu sînt umil, în privința umilinței nu mă întrece nimeni, nu cred ca vreunul din gesturile mele să aibă cea mai mică importanță.

— Totuși pînă și cel mai neînsemnat gest angajează eternitatea. Nu crezi ?

— Ba da, cred... Dar nu un gest anume mai mult decît altul. Ceea ce-i mai rău la mine, Keller, nu sînt actele, vezi tu, nici măcar gîndurile. Ceea ce-i mai rău la mine e faptul că sînt indiferent la această pasiune care te stăpînește, pe tine, creștinul, dar și pe toți militanții socialiști, anarhiști... Ceea ce-i mai rău la mine e indiferența la suferința celorlalți și resemnarea față de privilegiile mele...

— Tu ești un burghez, un mare burghez, pe care trebuie să-l ucizi în tine. Îl vom ucide, ai să vezi.

— Burghezia e calul de bătaie. De fapt, eu mă trag din acei țărani din landă care-și pun la muncă părinții bătrîni pînă crapă, iar cînd iau o fată să-i slujească, dacă rezistă e pentru că tinerețea rezistă la tot.

Am tăcut, rușinat de a mă fi dezvăluit acestui suflet întîlnit la întîmplare și m-am ridicat :

— Adio, Keller. Nu veni după mine. Uită ce ți-am spus. Uită-mă.

— Cum crezi c-am să te uit ? Ne vedem la toamnă ? Promite-mi...

Sărmanul Keller ! Avea să se roage, să sufere pentru mine, să pună să se roage și să sufere niște ființe sfinte. Ce nebunie ! Și totuși la nimic nu eram mai sensibil decît la comuniunea dintre sfinți, decît la această reversibilitate : iritarea mea împotriva lui venea de la faptul că se amesteca în treburile mele cele mai ascunse, și cunoșteam puterea lui de-a acționa asupra lor, de-a le schimba cursul. Nu-mi închipui că ceea ce s-a petrecut a doua zi era legat de întîlnirea mea din grădina botanică. Ceea ce s-a întîmplat era în ordinea posibilului și chiar a inevitabilului : timpul trecea, mama nu mai putea de teamă și de nesiguranță, trebuia să intervină.

A doua zi de dimineață, abia deschisesem ochii, și știam că la ora obișnuită nu va fi nevoie să sun acasă la Marie, căci ea mă va pîndi dindărătul ușii. Nu ploua, dar se vede că plouase în altă parte, era o zi cu har. Am putut să umblu ca un cîine rătăcit toată după-amiaza pe cheiuri. Am mers pînă la docuri. Tramvaiul m-a adus îndărăt, în picioare pe platforma din spate, înghesuit între docheri. Am mai rătăcit. Prea puțin contează ce-am făcut pînă în clipa așteptată. Spre șase și jumătate, Marie nu era la ușă și am sunat în zadar. Probabil că fusese reținută. M-am hotărît să mai hoinăresc prin cartier, nu mai aveam răbdare. Am pătruns pentru zece minute în bezna de la Saint-Seurin, biserica cea mai întunecoasă din oraș ; m-am întors apoi la Marie. În clipa aceea am zărit-o traver-

sînd strada. Gîfîia și era palidă. Scoase cheia din buzunar :

— Intră repede.

Mă împinse în salonul cu jaluzelele trase. Înainte chiar de a-și scoate pălăria, îmi spuse :

— Am văzut-o pe mama ta.

— Unde-ai văzut-o ? Ai vorbit cu ea ?

— Da, închipuie-ți ! Tocmai arătam o carte unui client. M-am simțit stînjenită de privirea insistentă a unei doamne în negru, puțin corpolentă, cu un aer înstărit, care intrase de cîteva clipe. Într-o fracțiune de secundă, am avut impresia că nu era o clientă, ci o persoană care se interesează de mine, și în clipa aceea te-am văzut, da, pe tine, Alain, chipul tău de înger mi-a apărut, s-a desprins de pe chipul acela mare și poruncitor de Agripină, de Atalie. Am recunoscut-o pe mama ta atît de asemănătoare ideii pe care mi-o făcusem despre ea. „A mînca din ochi", da, poate fi adevărat la propriu. Că mă mînca din ochi, e prea puțin spus, mă sfîrteca. Credeam că știu ce înseamnă să fii vrăjmașa cuiva. Nu, să fii detestată, detestată cu adevărat e mai rar decît crezi : cineva care să te ucidă încet, ca să se desfete mai mult, dacă i-ar fi îngăduit, știu acum ce înseamnă.

Trebuia s-o las să plece ? Ce-ai fi făcut, Alain ? Am cedat primului imbold care era de curiozitate. I-am vorbit, am întrebat-o pe tonul cel mai comercial : „Cu ce vă pot servi, doamnă ?" Părea buimăcită. Pretinse că nu intrase decît ca să vadă noutățile. „Da, i-am spus, și poate și pe mine ?" Îți închipui figura ei în clipa aceea. „Știi cine sînt ? — Știu totul despre dumneavoastră, doamnă." A pălit și-a îngăimat : „Ți-a vorbit de mine ? Nimic nu mă mai miră la el !" Am protestat : „A, nu atît din ceea ce mi-a spus despre dumneavoastră vă cunosc, ci pentru că l-ați plămădit, l-ați cioplit și răscioplit, încît va rămîne tot opera dumneavoastră, chiar atunci cînd vă va scăpa : știu totul despre dumneavoastră în măsura în care știu totul despre el". Ea răspunse : „Toate astea sînt palavre..." pe același ton cu care desigur te făcea pe timpuri „flecar". Apoi mormăi : „Imposibil să stai de vorbă în prăvălia asta... — Dar există o cămăruță, doamnă. Credeți că puteți intra ?..." Ea consimți. L-am rugat pe Balège să aibă grijă puțin de vînzare și am introdus-o în cămăruță.

— Mama în cămăruță !

— Da, închipuie-ți, în chichineața aia eram nas în nas, vorba ta. Primele cuvinte pe care mi le-a adresat nu se potriveau de loc cu furia ei : le pregătise la rece înainte de-a veni și cred că pe măsură ce mi le servea, se și liniștea, părîndu-i-se că se află la înălțimea lor. Mă încredință că nu-și permite să mă judece în nici un fel și că era prea interesată ca tot binele pe care i-l spuseseși despre mine să fie adevărat pentru a nu dori să-l creadă. „Dar, domnișoară, dacă ești o persoană de elită așa cum mi-ai fost descrisă (fără să vrea, disprețul ei șuiera printre cuvinte), nu-i cu putință ca, iubindu-l pe Alain după cum pretinzi că-l iubești, să nu admiți că nimic nu poate fi mai rău pentru un

băiat de douăzeci și doi de ani și care în multe privințe are tot cincisprezece... — Care avea cincisprezece, doamnă, înainte de-a mă cunoaște.

A înțeles foarte bine ce voiam să spun, a strîns din fălci, dar s-a stăpînit și a reluat : „Nimic nu poate fi mai rău decît să se însoare cu o femeie cu atîția ani mai în vîrstă și, iartă-mă dacă te jignesc, dar în fine, care are un trecut... — Da, i-am răspuns, și un prezent, și de ce nu, un viitor ?“ Cu sînge rece, căutam s-o enervez ca s-o fac să dea drumul la tot ce are pe suflet. Continuă : „Crezi, domnișoară, că există pe lume o mamă pe care acest proiect de căsătorie să n-o înspăimînte ? N-am să-ți amintesc tot ce face practic de neconceput o alianță între familiile noastre... — Desigur doamnă... mai întîi faptul că eu nu aparțin unei familii. Alain este tînărul Gajac, prototipul însuși al băiatului de familie bună...“

Am întrerupt-o iritat pe Marie :

— Ți-ai bătut joc de mine în fața mamei ! Ai vrut să te arăți grozavă, s-o domini, s-o strivești, și te-ai servit de mine.

— Da, răspunse ea, recunosc că această răfuială mă umplea de bucurie, că-mi făcea plăcere să fiu obraznică. Dar obrăznicia supremă care-mi stătea pe limbă era : fiul dumneavoastră m-a cerut în căsătorie dar, liniștiți-vă, nici vorbă nu poate fi să consimt : îl iubesc pe el și nu averea lui, care mă scîrbește, nu lumea

lui care mă dezgustă... Aș fi căzut de acord cu ea că diferența de vîrstă dintre noi reprezintă o amenințare pentru fericirea noastră, pentru mine mai mult decît pentru tine. Perfect... dar, Alain, însemna să dezvălui un secret și să-i iau un pietroi de pe inimă : redevenea dintr-o dată stăpînă pe viața ta, iar tu ai fi pierdut moneda de schimb cu care te-am înarmat : nu există nimic la care mama ta să nu consimtă dacă dispar eu. A trebuit așadar să mă prefac și m-am prefăcut bine. Mai întîi am aprobat-o, mi-am oferit luxul să-i înțeleg argumentele. Am recunoscut că din punct de vedere social și chiar din toate punctele de vedere, eu eram întruchiparea însăși a soției pe care mama unui fiu atît de norocos ca tine nu trebuie să i-o dorească... Afară doar dacă, am adăugat, nu slujește să-l apere de un rău și mai mare...

— O, am protestat, nu cumva i-ai azvîrlit în față patima ei pentru pămînt, Numa Séris, Păduchele ?

— Nu, nu i-am azvîrlit nimic în față, i le-am servit însă pe toate, dar nu așa ca să plece trîntind ușa. M-am lăudat că am rupt de pe acum toate firele care te țineau legat, dar am admis că încă nu te-am eliberat de tot ; am adăugat că nu mi-ar fi greu să-ți demonstrez că nu-i cine știe ce să privești cum cresc pinii care cresc singuri, nici să pui arendașii să strîngă recolta de rășină și să bagi apoi banii în buzunar ; în loc să-i lași să putrezească pe cei ce trebuiau de mult tăiați, pierzînd astfel

beneficiul răsadurilor menite să-i înlocuiască, te-aş învăţa să-i tai regulat asigurîndu-ţi un venit anual imens din care arendaşii voştri nu încasează nimic... Dar noi, am adăugat, o să schimbăm toate astea împărţind cu arendaşii preţul pinilor tăiaţi. Aşa am hotărît, Alain şi cu mine...

— Nu-i adevărat, am strigat, nu i-ai spus o asemenea minciună !

— Ba da ! Mi-am acordat această plăcere.

Vocea asta răutăcioasă a Mariei am auzit-o la răstimpuri, în scurte scăpărări, cînd revărsa puţin din amărăciunea strînsă în ea de-a lungul tinereţii ei triste, dar fusese nevoie de întîlnirea cu mama ca zăgazurile să se rupă şi să se reverse valul care mă împroşca în clipa aceea. Mă pomenii deodată de partea mamei. Mi-am dat seama după strigătul pe care l-am scos :

— Asta-i culmea ! Dar de ce te amesteci ?

— O ! strigă ea furioasă, asta întrece orice măsură, la fel ca şi acel „cine ţi-a spus“ al Hermionei ! Mă întreb ce te revoltă aşa, jignirea adusă mamei tale sau născocirea mea de a împărţi cu arendaşii cîştigul de pe urma pinilor tăiaţi — dacă nu cumva chiar acest os pe care m-am prefăcut că ţi-l iau te-a făcut să-ţi arăţi colţii pe neaşteptate. O, fiu al mamei tale ! Hai, dă fuga s-o alini.

Am bîlbîit :

— Marie, draga mea...

Am vrut s-o atrag spre mine, dar m-a respins, era furioasă.

— Oricum, ceea ce n-ai să ştii niciodată, mă tem, este cum să iei o femeie în braţe : asta nu se învaţă.

Am primit lovitura fără s-o simt de la început, nemişcat, cu mîinile atîrnînd. Mi-a văzut probabil chipul descompus şi într-o clipă s-a dezmeticit. Gemu : „Alain, micuţul meu...“ dar a fost rîndul meu s-o resping şi-am trîntit cu putere după mine uşa de la stradă.

CAPITOLUL XI

CAD picurii de ploaie pe stejarii de la Barieră, și-acest murmur vag sporește singurătatea șesului pierdut. Am însă un refugiu : micuța sufragerie construită din lemn de pin și acoperită cu ferigă, de se confundă cu cabana și nu sperie gugușticii. Are un șemineu unde Laurent venea să frigă ciocîrliile pe care le împușcase pe ogorul de la Jouanhaut : nu-i plăcea vînătoarea de guguștiuci, care te obligă să stai nemișcat. Și iată, s-au împlinit patru ani de cînd nu mai mișcă. Ceea ce a rămas din ființa asta tînără, plină de viață... Dar toate sînt deșertăciuni. E-o evidență care nu te ajută defel să învingi spaima atunci cînd un fapt precis o declanșează, o nenorocire care e prezentă, împlinită, ireparabilă, pe care va trebui s-o port timp de șaizeci de ani cîți presupun că o să mai trăiesc, dar am să încerc să-mi stăpînesc spaima, reluînd în acest caiet istorisirea de-acolo de unde am lăsat-o, retrăind-o clipă de clipă pînă la această ultimă lovitură pe care am primit-o.

Așadar ușa Mariei s-a închis îndărătul meu : s-a sfîrșit, s-a sfîrșit de-a binelea de data asta. „Alain, micuțul meu !“ Această ultimă chemare mă irită în loc să mă înduioșeze. Nu, nu sînt „micuțul tău“. Oricît de bătrînă ești, totuși n-ai putea să-mi fii mamă. O pornesc în jos pe strada Église-Saint-Seurin, alerg spre mama care, poate, e pe moarte. Se plînge uneori de inimă, spune adesea : „În familia noastră, mulți mor de inimă“. Louis Larpe, care mă așteaptă pe palier, mă previne că Doamna are migrena ei obișnuită și nu va cina. Intru, fără să bat, în camera ei. E culcată dar nu pe întuneric, ca atunci cînd are crize puternice. A aprins lampa de la căpătîi. E foarte palidă, îmi zîmbește și pare calmă. Mă străduiesc să nu mă trădez, dar cum să nu vadă că sînt tulburat ? Mă trage spre ea și izbucnesc în hohote ca odinioară cînd mă ierta după cîte-o ceartă, și-mi spunea : „Știi să ceri iertare“.

— Ce s-a întîmplat, dragul mamii ?

— Te-a necăjit cineva, știu eu.

— Da, știi ? Așa e .. dar mi-a făcut și bine. Ce-mi pasă mie ce crede fata aia despre noi ? Important este că trebuie să recunosc, a știut să măsoare distanța de netrecut dintre ea și tine, încît acum sînt liniștită...

— Ți-a spus ea că a renunțat ?

— A, nu tocmai, dar am înțeles : și-a asumat rolul cel mai frumos. Ea e cea care n-are nevoie de banii tăi, de proprietățile tale, de mediul tău burghez. Ea e cea care te refuză, înțelegi ? (Rîdea, totul i se părea o farsă.) Mie-mi convine!

Așadar nu se petrecuse nimic din cele relatate de Marie. Retrăise în fața mea o scenă pe jumătate închipuită. De ce ? Ca să se răzbune pentru că fusese învinsă ? Căci fusese, de vreme ce mama s-a întors liniștită.

— Da, liniștită. A, nu numai din cauza ieșirii ei împotriva a tot ce întruchipăm în ochii ei, dar și, dragul mamei, pentru că am văzut-o. Recunosc, adăugă ea numaidecît, are o privire foarte frumoasă. Ce-i al ei... Dar arată mult mai mult decît vîrsta ei : e o femeie care muncește, nu-i așa ?

— Da, am răspuns, și care-a suferit.

— O, suferințele astea...

Prudentă, mama își înghiți vorbele. Am întrebat-o după o vreme :

— Ați vorbit despre Maltaverne ?

— Nu, nici așa ! N-a avut tupeul, în afara unei diatribe împotriva marilor proprietăți și a marilor proprietari.

— Pun rămășag că s-a arătat indignată de tăierile de pini al căror produs nu-l împărțim cu fermierii !

Am pus întrebarea pe un ton degajat. Mă trăsesem puțin înapoi și observam chipul mare, livid, luminat de lampă, pe care nu se citea decît uimire :

— Ce-ți trece prin minte ! Îți închipui că i-aș fi arătat eu dacă și-ar fi îngăduit... Dar n-ai cinat, dragul mamei. Avem pui în aspic. Hai, du-te, nu-ți face griji din cauza mea, sînt mulțumită.

Mi-era foame și-am mîncat cu lăcomie sub privirea satisfăcută a lui Louis Larpe. Încă nu suferеam. Poate că nici n-aveam să sufăr. Fusesem un copil, apoi un adolescent de-o sensibilitate maladivă, se spunea, și credeam și eu. Numai eu știam în ce monstru de indiferență puteam să mă preschimb dintr-o dată, și nu numai față de ceilalți, ci și de mine. De ce se dezlănțuise Marie împotriva mea ? De ce se răzbunase pe mine pentru că mama o dominase, așa cum îi domina pe arendașii, pe servitorii, pe locatarii, pe furnizorii ei, pe Numa Séris și, mai mult decît pe toți ceilalți, pe nefericitul ei fiu ? Poate că Marie prinsese să mă urască dintr-o dată pentru tot ce adorase la mine : slăbiciunea, copilăria mea incurabilă. Dar unde mă ducea mintea ? Se smulsese cu violență acestui ultim vis de fericire pe care-l încarnam pentru ea... Și eu ? eu ? Întins la adăpostul plasei contra țînțarilor, auzeam îngrozitoarele vietăți zumzăind primprejur. Eram sigur că în curînd se vor ivi altele și mai fioroase. Repetam : și eu ? Strîngeam dinții ; nu, nu eram atît de sensibil cum credeau cu toții, nici așa de slab.

A treia zi, am pornit la Maltaverne. În ajun m-am dus să-mi iau rămas-bun de la Simon. Îi dădusem întîlnire la el la Talence unde puteam sta de vorbă nestînjeniți. N-am putut să-l fac să mă urmeze, nici măcar pentru cîteva zile. Nu numai din cauza Doamnei, cei care-l speriau mai cu seamă erau soții Duport. L-am simțit liniștit, destins ; numele domnului Moureau revenea neîncetat în spusele lui.

Își încredințase din nou soarta în mîinile domnului Moureau. I-am mărturisit că această schimbare deplină de la Pascal la duhovnic e lucrul de care mă simt cel mai puțin în stare. Acest ultim an de muncă la liceu nu-l mai înspăimînta. Va fi un timp închinat „reculegerii", după spusele lui. Mai tîrziu va intra la seminarul din Issy: „atunci vei fi la Paris, ne vom vedea". Pentru el nu exista nici o îndoială că voi pleca la Paris, că voi continua să fiu copleșit și împovărat de tot ce el nu va cunoaște niciodată decît prin mine, decît de la mine. I-am spus glumind că va cuceri lumea prin procură și în timp ce eu voi fi osîndit, el își va afla mîntuirea. Îmi răspunse în șoaptă: „mîntuirea noastră a amîndurora".

Nu știam că și el avea să-mi dea o lovitură. Îl credeam inofensiv, incapabil să-mi facă nici bine, nici rău — da, cea mai inofensivă dintre ființe. Nu schimbasem nici un cuvînt în legătură cu Marie, iar tăcerea aceea ascundea ceva. Eram obișnuit din totdeauna s-o aud pe mama, perspicace, ispitindu-mă: „Îmi ascunzi ceva". Luasem și eu acest obicei de a detecta ceea ce-mi ascund ceilalți. La despărțire, l-am întrebat pe Simon dacă era la curent cu cele întîmplate între mine și Marie. Da, o văzuse în ajun. Mi-a părut rău că rostisem numele ei. Am simțit că avea să-i lipsească tactul, țărănoiului ăsta. Ceea ce se și întîmplă; spuse: „Era de parcă și-ar fi scos un dinte..." adăugă: „E bine pentru amîndoi. Pentru că oricum, ea

n-a crezut niciodată... O bănuiai că se gîndește la măritiș... Cu obîrșia ei, nici vorbă, ce idee! Inteligentă cum e, ar fi fost în stare, poate, să te ducă pînă acolo, dar știe ea bine că ar fi fost un iad. Doar nu-i nebună. Numai că povestea asta, dacă ar fi durat, ar fi putut să compromită o treabă aranjată pentru ea, cu toate că bătrînul Bard e înțelegător".

— Dar ce-are Bard de-a face cu viața intimă a Mariei?

— Cum să nu! Desigur, nu există nimic între ei pe un anumit plan și nu va fi niciodată nimic. Bătrînul Bard are șaptezeci de ani. Într-un cuvînt, Marie va lua în căsătorie librăria. De fapt, el e acolo contabilul, dar sufletul e ea. Librăria asta înseamnă totul pentru ea, știi bine. Pot să jur că o preferă moșiei Maltaverne. S-o auzi vorbind despre urzicile de pe malul Hurei, de muște, de întoarcerea în brișca trasă de mîrțoaga hărțuită de bărzăuni, de așteptarea în gara Nizan...

— Dacă cineva ar fi trebuit să înțeleagă Maltaverne, pinii sîngerînd, pămîntul plămădit din arșiță și durere, ea era singura în stare...

— Da' de unde, domnule Alain, trebuie să te fi născut acolo, și bunii și străbunii noștri să se fi născut acolo. Numai noi doi știm... Ea e orășancă, nu trăiește nici măcar pe-o stradă, în aer liber, ci într-un pasaj.

— Crezi, așadar, că Bard și cu ea...

— O, în orice caz după sărbători, cam pe la 15 ianuarie.

— Iar eu am fost ultima îngăduință pe care ș-a acordat-o... E totuși îngrozitor.

— Deloc, de vreme ce nu se va întîmpla nimic, ce nu se poate întîmpla nimic, din moment ce e vorba de un aranjament privind viața lor...

— Și-n definitiv, ce ! am exclamat, e doar obișnuită cu moșnegii.

— Greșești, domnule Alain, greșești !

— Ce oroare, bătrînii ăștia, de cum nu se țin la distanță de ființele tinere, îți vine să verși nu alta, și scriitorii bătrîni care îndrăznesc să vorbească despre asta în cărțile lor n-au nici o rușine. Și cînd te gîndești că Marie le-a fost destinată lor ! Totuși va fi avut parte de mine. Tot s-a ales cu ceva. Cînd Balège va ieși la pensie, ea va putea să-și permită un băiat de prăvălie de douăzeci de ani.

— Nu, domnule Alain, te-a iubit, te iubește.

— Foarte bine, va iubi un vînzător de douăzeci de ani, apoi îl vor asasina pe Bard ca să se poată căsători. La urma urmelor, aduce foarte mult cu Zola, librăria asta din pasaj.

— O, domnule Alain, ce tot spui ! Greșești...

— Și ea are ceva din Zola : tot ce detest eu, la drept vorbind. Ce poate Thérèse Raquin să înțeleagă din Maltaverne ? I-a plăcut totuși, știi, i-a plăcut în seara cînd ați sosit, și-apoi noaptea, și pe urmă în zori înainte de-a începe arșița, cînd pinii păreau că ne binecuvîntează pe ea și pe mine cu crengile lor întinse... Dar nu, nu mă binecuvîntau decît pe mine, ea n-avea nimic de-a face cu ei.

Și deodată am izbucnit :

— Dar bineînțeles că-i făcută pentru Bard. La urma urmelor, nici nu-i cu mult mai tînără decît el.

— O, domnule Alain !

— Din moment ce o femeie nu mai e cu adevărat tînără, a trecut de partea cealaltă, de partea lui Bard.

Nu știam că la mine durerea se poate transforma într-o asemenea furie.

— Cînd mă gîndesc, am exclamat, că toți preoții ăștia gem într-ascuns din cauza celibatului lor, cînd de fapt e lucrul cel mai frumos să poată scăpa de josnica poftă animalică. Și încă animalele sînt mai curate.

— O, domnule Alain, cum spune de multe ori Doamna, o iei razna. Trupul e sfînt, știi doar.

Am izbucnit în plîns :

— Da, știu.

Simon n-avea habar de ceea ce trebuie să facă și să spună cînd un domn ca domnul Alain plînge în fața lui. Din copilărie, el nu plînsese niciodată în fața nimănui, nici chiar singur. Lacrimile erau încă unul din privilegiile mele.

Mi-am revenit repede, m-am șters la ochi, mi-am cerut scuze : n-a fost decît surpriza căsătoriei cu bătrînul. Dar mă și obișnuiam cu ideea. Cu librăria se căsătorea : ce putea fi mai bine ? Totul era bine... M-am suit în automobil. Îl voi revedea pe Simon la toamnă. În mașină, am început din nou să sufăr. Nu era ceea ce de obicei numeam suferință. Simțeam o durere fizică, era fizic intolerabil. Știa, știuse întotdeauna, își oferise un boboc așa ca

mine, înainte de a se lega. Cînd va fi doamna Bard, va trebui să-și țină rangul. Dar ce e surința asta ? Nu va dura. Dacă nu trebuia să plec a doua zi la Maltaverne, mi-aș fi dat întîlnire cu Keller, care m-ar fi dus la *Le Silon*, unde poate aș fi întîlnit pe cineva. Îmi spusese : „Acolo toată lumea e prietenoasă“. Toți se iubesc, domnește dragostea, nu există pofte josnice.

A doua zi eram la Maltaverne. Nici n-am vrut să aud vorbindu-se de Luchon sau de viață de hotel oriunde ar fi fost. Mama vedea bine că sînt nenorocit, dar era o chestiune de cîteva zile, suferisem o operație. Reacția era normală. Pe ea o vedeam liniștită cum nu mai fusese poate de ani de zile, împăcată asemeni unui om care de-abia a scăpat dintr-o primejdie de moarte. Nu-i trecea prin minte că nicicînd nu fusese mai aproape ca acum de ceea ce ar fi însemnat pentru ea nenorocirea nenorocirilor. Că nicicînd nu fusese atît de aproape de catastrofă ca în clipele de remisiune ce-mi mai sînt îngăduite. Scriu aici numai pentru mine, sînt lucruri pe care nici chiar Donzac nu le va citi, pentru că nu există nimic mai rușinos, mai vrednic de dispreț decît să te prefaci că vrei să mori și să nu mori. O sinucidere ratată e întotdeauna suspectă : dar să nu fii în stare nici măcar să ratezi ! Mai bine să nu dai altora ocazia să se distreze.

Ce oare m-a ferit, între vizita lui Simon, din ajunul plecării noastre la Maltaverne și ziua de azi, de dorința nebunească de a adormi

pentru totdeauna, de a refuza să trăiesc ? Nu știu nimic din ceea ce știu medicii cu privire la această suferință, dar știu ce e o biată ființă care nu-i decît momentul unei rase și al cărei străbunic și unchi îndepărtat s-au înecat într-o lagună din Téchoueyre, atinși poate de boala pe care ciobanii o numesc *pelagră* și care, spun ei, îi împing la înec pe cei suferinzi. Știu că boala lor e o boală ca toate bolile al cărei morb îl purtăm în noi, care emană anxietate în doză mortală, că ea constituie centrul însuși al ființei noastre, de la venirea pe lume, și că există chiar în primul nostru scîncet.

În timpul acestor ultime săptămîni petrecute în apropierea mamei, înfloritoare, alinată, și care-mi trecea totul cu vederea, și care-și dădea osteneală să mă facă să mănînc creveți și mînătărci, trebuie să recunosc că numai stîngăcia mea m-a despărțit de moarte. „Nu știi să faci nimic cu mîinile, îmi repeta adesea mama cu dispreț, n-ai putea să fii nici măcar hamal !“ Nu, și nici măcar să mă omor. Azi laguna din Téchoueyre nu mai e adîncă. Otravă... ce se poate cumpăra la farmacie fără rețetă ? Prea laș ca să înfrunt moartea Annei Karenina sub roțile unui tren, prea laș ca să mă arunc în gol, prea laș ca să apăs pe un trăgaci.

Cel mai ciudat este că singurul lucru de care nu mă pot lipsi, credința mea în viața veșnică, înseamnă prea puțin într-o asemenea situație. Dincolo de definițiile micului catehism, de interdicțiile cazuiștilor, aud parcă un hohot de rîs ce-și bate joc de ei : imbecilii ăștia identi-

fică actul de-a ieşi liber din lume cu o crimă... Mai întîi, nu e liber deoarece această necesitate ne e transmisă, ca tot ce ne ucide zi de zi, de la naştere pînă la moarte. De cînd m-am întors, pămîntul ăsta de la Maltaverne nu mai e în ochii mei decît ceea ce este : un şes arid şi trist care pînă la urmă va fi pîrjolit. Privirea mea îl transfigurase, privirea mea plină de încîntare. Ca şi pe Marie : iată-le pentru totdeauna aşa cum sînt. Am pierdut puterea de a le transfigura. Şi mai ales Marie nu crede că din cauza ei am vrut să mor.

Încerc să mă rog, dar cuvintele se descarcă de orice semnificaţie pe măsură ce le rostesc, iar refugiul de dincolo de cuvinte la care am recurs de-atîtea ori şi pe care-l socoteam drept o stare de contemplaţie nu mai e decît o deschidere spre hău, spre neant.

Aflu din nou clipa de răgaz. Regăsesc deodată gustul vieţii. Ştiu că nu va dura, că o să mă cuprindă iar durerea, dar profit de păsuirea ce-mi este dată ca să-mi trag sufletul. Într-o noapte frumoasă, m-am sculat şi m-am dus în picioarele goale pe balconul unde Marie şi cu mine stătusem sprijiniţi. Da, exista ceea ce vedeam iarăşi, cerul cu stelele pălind, atît de apropiate parcă de vîrfurile pinilor, şi ochii mei plini de contemplare, şi inima mea descumpănită. *Aceasta* exista în orice caz, minţeam proclamînd că nu-i nimic, şi dacă eu nu aveam cheia unei lumi absurde, nu însemna că ea nu există.

Perioadele de remisiune au devenit tot mai dese pînă la incidentul pe care vreau să-l povestesc — în sfîrşit, ceea ce am crezut că nu-i decît un incident dar a fost de fapt acel loc la drumul mare unde aveam să fiu atacat, prins de gît, ca şi cum tentaţia de a mă sinucide însemnase pentru mine vestirea unei nenorociri gata să se abată asupra noastră. Deşi în septembrie nimeni nu se mai scaldă la moara domnului Lapeyre, unde apa e îngheţată, era atît de cald în ziua aceea încît mi-am luat la întîmplare costumul de baie. Fără îndoială, ideea asta se lega în mintea mea de posibilitatea de a isprăvi odată, căci aveam toate şansele să fiu singur. Mă ştiam lipsit de curaj în faţa sfîrşitului Annei Karenina dar nu şi în faţa sfîrşitului Ofeliei — deoarece îmi închipuiam poate că voi face din instinct mişcările care mă vor împiedica să mă scufund. Mă gîndeam vag ca la un accident ce-ar fi putut surveni. Îmi închipuiam ca pe-un spectacol durerea mamei, durerea Mariei. S-ar spune aşa cum se spune întotdeauna : că avusesem un cîrcel, o congestie. Nu va exista nici un martor.

Coboram în goană pe drumul nisipos ce duce în jos către moară cînd văzui cu ciudă că cineva mi-o luase înainte şi se zbenguia în iaz. Apa este atît de rece că nu poţi sta multă vreme. Am hotărît aşadar s-aştept ca cel ce se scălda să lase locul liber şi m-am strecurat printre ferigi, de unde puteam, nevăzut, să nu-l scap din ochi. Există o plăcere nemărturisită, dar pe care eu o mărturisesc, să vezi pe cineva care nu te vede, care nu ştie că eşti acolo, care se crede singur. La drept vorbind, e o plăcere aşa cum numai Dumnezeu mai

poate avea. Am băgat de seamă curînd că de fapt se scaldă o fată, atît de zveltă, cu picioarele atît de lungi, încît te puteai înşela. Nu mai era chiar o fetiţă. Cu fetele nu ştii, ele nu sînt niciodată copii, copilăria le e interzisă. Dovadă că asta era o fetişcană e că se scălda în maiou, ca băieţii. Nicicînd o fată din tîrgul nostru nu şi-ar fi îngăduit aşa ceva. Ieşi din apă şi se aşeză pe mal, la soare, să se usuce, privind în jur. O înconjura singurătatea şi liniştea amiezii. Lăsă iute să-i cadă partea de sus a maioului, îşi dezgoli cast umerii plăpînzi şi pieptul abia mijind. Ceea ce am simţit atunci n-a fost ce va crede Donzac : o plăcere de faun. Nu, fetiţele încă nu-mi stîrnesc gînduri urîte. Mi s-a părut că degetele care-mi încleştau gîtul se desfac dintr-o dată (de-aş fi ştiut !) şi-a fost de parcă cineva şi-ar fi aşezat mîinile peste ochii mei orbi apoi le-ar fi retras şi deodată am început să văd. O singură fiinţă ca aceasta era o minune, şi existau milioane în toată lumea — o lume pe care n-o cunoşteam şi pe care dealtfel nimeni şi nimic nu mă va obliga s-o străbat, dacă vreau să rămîn într-o cameră, acolo unde sînt cărţile mele şi unde nu sînt ceilalţi oameni.

Fetiţa rămase o vreme în soare, iar gîndul atît de nevinovat pe care mi-l trezi contemplarea ei şi care n-are însemnătate decît pentru mine, pe care mi-l trezeşte întotdeauna vederea unui trup tînăr dacă-i frumos, este dovada că Dumnezeu există. Dumnezeu există, într-adevăr. Aşa încît aceeaşi voce care-mi strigă la ureche : „Ai totul la-ndemînă, totul ţi se oferă, ucide şi înfruptă-te...", aceeaşi voce îmi şopteşte : „Dar poţi hotărî şi să renunţi la tot şi să mă cauţi pe Mine, şi asta-i singura aventură".

Fetiţa dispăruse în ferigi ; ieşi o clipă mai tîrziu, îmbrăcată scurt, nu prea frumoasă, după cît mi-am putut da seama de departe, cu un pieptene rotund care-i trăgea părul spre spate, dezgolindu-i o frunte prea înaltă. Dar eu, care-o văzusem dezbrăcată, ştiam că e frumoasă, nu acea frumuseţe fixată în anumite trăsături, ci care ţine de o linie fugară, legată de clipa unei schimbări. Surprinsesem momentul dintre revărsatul zorilor şi răsărit sau mai curînd dintre răsărit şi dimineaţă — minunea care nu va dura, iat-o fără să fi început cu-adevărat.

Am lăsat-o să plece şi-am urmărit-o, dar de departe. Mergea dreaptă şi serioasă, ca o fată mare şi deodată intra în ferigi cu o săritură de căprioară, se apleca să strîngă nu ştiu ce, pornea din nou. La un moment dat, o creangă uscată trosni sub espadrila mea. Ea se întoarse, îşi duse mînuţa streaşină la ochi să vadă cine se apropie şi deodată, să mă fi recunoscut oare ? o luă la goană, dispăru la o cotitură, iar cînd am ajuns şi eu acolo, trebuie să fi apucat prin pădure, căci n-am mai văzut-o.

CAPITOLUL XII

ÎNTORCÎNDU-MĂ de la moară, cu mintea frămîntată de fetița speriată, am văzut-o pe mama în fața casei, pîndindu-mă. Mă strigă spunîndu-mi că a venit o telegramă pentru mine. Mi-o întinse deschisă :

— Am deschis-o, bineînțeles ! E de la Simon... da' știu că e îndrăzneț !

Am citit : „Nevoie urgentă să te văd. Telegrafiază dacă poți veni mîine Talence".

— Dacă am să-ți dau un sfat, este să-i ceri să-ți scrie mai întîi despre ce e vorba.

— Dar nu există om mai discret ca el. Trebuie să aibă un motiv foarte serios. Am să plec mîine dimineață. Să anunț șoferul.

— De bună seamă ! E mașina ta și șoferul tău.

În ceața dimineții cocoșii de la Maltaverne răspundeau celor din gospodăriile îndepărtate. „E un strigăt repetat de mii de santinele." Bănuiam de fapt că Marie mă chema și c-o voi găsi la Simon. Nu eram deloc curios, hotărît să mă descotorosesc de palavre : nu e cazul să

te prefaci cu o fățarnică, că crezi în realitatea personajului pe care-l joacă, oricît de convinsă ar fi și-oricît de meșteră în a se păcăli pe sine. Donzac spune despre romanele lui Bourget că sînt psihologie de doi sfanți. Da, și cu sfanții ăștia ne plătim unii pe alții. Și-apoi, deși mă aflam atunci într-un moment de răgaz, eram prea extenuat, nu mai simțeam nimic. Rîdeam în automobil la ideea că singurul lucru ce stăruia din toate resentimentele mele împotriva Mariei era ceea ce-i spusese lui Simon despre urzicile de pe malul Hurei, despre muște, despre căruță, și despre gara din Nizan, era faptul că renegase Maltaverne, ingrata, nedemna, nechibzuita.

Nu se afla la Simon cînd am sosit dar a venit la ora prînzului. Bard era enervat deoarece, zicea Simon, Marie trebuise să-și întrerupă lucrul. Ceea ce-o înnebunise pe ea era faptul că n-a putut să-mi explice singură acest proiect de căsătorie care în mintea ei se rezuma la un aranjament pentru ca librăria să nu treacă în alte mîini. Simon mi-a mărturisit că-i descrisese Mariei în culori prea întunecate furia mea cînd mi-a vorbit fără menajamente de acest proiect de care credea că am cunoștință.

— Vorbești prea mult, l-am învinuit iritat. Învenineзi totul. Discreția e o virtute care nu se învață, din nenorocire.

El se apără prost. Avea desigur multe alte păcate de acest fel pe conștiință.

Marie coborî din tramvai puțin înainte de amiază. Nenorocirea care era gata să se nă-

pustească asupra mea, pe care eu nici pe departe nu mi-o puteam închipui, acum că s-a săvîrşit, mă împiedică să-mi fixez atenţia asupra vorbelor confuze schimbate cu Marie în camera unde Simon ne lăsase singuri. Dar trebuie să arăt spre cinstea Mariei că, de cum mi-a văzut înfăţişarea tristă, nu s-a mai îngrijit decît de mine. E poate o calitate a mea de a deştepta la femei pe mama grijulie şi repede alarmată. Îmi luă capul în mîini şi-mi spuse : „Nu-mi place privirea ta".

Am admis fără să comentez toate raţiunile pe care mi le-a oferit cu privire la căsătoria ei, de parcă nu mi-ar mai fi păsat. Cele cîteva ore care mă despart de explicaţiile Mariei, de masa ce-a urmat la cîrciuma din Talence unde ne invita Simon, aceste cîteva ore mi se par a fi un răstimp aproape infinit, o ruptură în viaţa mea între două lumi : ca şi cum adevărata explicaţie a neliniştii mele mi s-ar fi dezvăluit deodată, ca şi cum actualitatea cea mai banală, o însemnare dedesubtul unui portret în *La Petite Gironde* adus dimineaţa odată cu cafeaua, de portăreasă, fusese de ajuns ca să mă azvîrle dintr-o dată într-un abis fără sfîrşit în care continui să mă scufund.

Aşadar în dimineaţa aceea, după ce băusem cîteva înghiţituri de cafea, mi-am aruncat o privire distrată pe prima pagină de ziar şi mi s-a părut că am halucinaţii : am recunoscut figura fetiţei ce nu zîmbea, cu părul dat pe spate şi fruntea mare. Era fetiţa de la moară. Iar dedesubt, în cursive : „Jeannette Séris a

părăsit alaltăieri după-amiază domiciliul tatălui ei, domnul Numa Séris, şi n-a mai apărut. Ar putea fi vorba de o fugă, deoarece copilul avea asemenea predispoziţii. Purta un jerseu cu dungi şi sandale albe, nu avea ciorapi. Părul îi era strîns de un pieptene rotund". Urma adresa lui Numa Séris, un număr de telefon. Era Păduchele ! Înainte de-a mă aşeza să rumeg toată spaima pe care mi-o făgăduia această întîmplare, m-am oprit asupra festei pe care mi-o jucase cineva : aşadar Păduchele era fetiţa pe care o văzusem la moara domnului Lapeyre şi o găsisem încîntătoare. Nu putea fi o întîmplare, era prea bine pus la cale. După cum stă scris : „Duşmanul a făcut asta..." Da, duşmanul m-a făcut s-o văd încîntătoare, dar ea s-a înspăimîntat văzîndu-mă şi a fugit a dispărut, poate pentru totdeauna.

Eram singurul martor. Trebuia să mă întorc fără întîrziere la Maltaverne, dar aveam întîlnire aici la prînz, cu Marie şi cu Simon. Am să le spun tot, am să fac ce mă vor sfătui ei să fac La urma urmelor, trebuie să fie vorba de-o fugă, nu ştiam că are obiceiul ăsta : nu se vorbea niciodată despre ea de faţă cu mine. De ce-ţi rîzi de mine, Doamne ?

M-am îmbrăcat în grabă, am ieşit, am cumpărat celelalte două ziare din Bordeaux, unde am găsit acelaşi portret, acelaşi anunţ, am intrat în holul Creditului Lionez şi în cel al ziarului *La France*, din strada Porte-Dijeaux, unde se afişau ultimele ştiri : nici una privitoare la dispariţia micuţei Jeannette. M-am întors acasă. Mărturisesc că tremuram de frică,

transpiram de îngrijorare. Frică de ce? Îngrijorare de ce? Eram sigur că trebuie să mă aştept la ce-i mai rău. Şi dacă răul se va produce, ei bine, de data asta voi găsi puterea şi mijloacele să trec de partea cealaltă. Duşmanul nu mă va birui, oricît de bine ar fi urzit totul.

Era de parcă aş fi ţinut cu mîinile amîndouă un laţ desfăcut în jurul gîtului, dar care se strîngea clipă de clipă. La douăsprezece stăteam la uşă, nici n-am aşteptat să sune ca să le deschid. Nu ştiu cum arătam. Marie strigă :

— Ce este, Alain ?

Nu puteam vorbi şi le-am arătat fotografia. Şi ce-i cu asta? O văzuseră, rîseră mai întîi. Fugise de-acasă... Am protestat :

— Nu-i nimic de rîs, sînt şi eu vîrît pînă-n gît.

— Eşti nebun, Alain ?

Am început atunci să le relatez întîmplarea ; nu-mi recunoşteam vocea. Nu mai rîdeau. Marie spuse :

— Mergem să luăm masa, apoi ai să pleci. Pînă diseară va fi găsită. Îţi vei face depoziţia de cum vei sosi.

Cum nu puteam să înghit nimic, Marie propuse să bem o ceaşcă de cacao la Prévost :

— Nu-i decît plictiseala depoziţiei pe care trebuie s-o faci.

— Şi să-ţi vezi numele în toate ziarele, interveni Simon.

Marie îl privi cu insistenţă, ridică din umeri şi ne sugeră să mergem la librărie de unde va telefona celui mai bun client al ei, şeful informaţiilor de la *Petite Gironde* : poate voi pleca liniştit.

Librăria fiind închisă la ora aceea, am intrat pe o uşă lăturalnică. Prietenul Mariei nu era la ziar dar avea numărul lui de-acasă şi izbuti destul de repede să dea de el la celălalt capăt al firului. Marie îmi întinse un al doilea receptor. Da, era ceva nou : „Un răşinar văzuse fetiţa trecînd pe lîngă el în fugă, de parcă ar fi fost speriată de cineva sau de ceva, sau chiar urmărită. Răşinarul era interogat fără încetare... Nu era decît un martor dar..." Am lăsat receptorul să cadă.

— De ce-ţi pierzi capul, Alain ?

— N-a minţit răşinarul, fata alerga pentru că-i era frică. De mine-i era frică. De mine care-o privisem scăldîndu-se...

— Da, şi care un sfert de oră mai tîrziu te întorceai la Maltaverne unde ţi se înmîna telegrama lui Simon. De ce ţi-e teamă ?

Simon clătina din cap :

— Bine, bine, poate ţi se pare că n-are de ce să-şi facă sînge rău...

— Taci din gură, prostule, strigă ea mînioasă. Uite-te la el ce figură nenorocită ! Voiam să-ţi cer să-l însoţeşti la Maltaverne ; dar dacă mă gîndesc bine, prefer să-l ştiu singur decît cu dumneata... Mai bine nu ! Am să fac eu călătoria. Dumneata rămîi aici pînă la sosirea lui Balège. Ai să-i explici... La nevoie ai să-l ajuţi. Mă întorc mîine dimineaţă.

— Dar ce-o să spună Doamna cînd te va vedea ?

— Îl va vedea şi pe fiul ei, o privire îi va fi de ajuns : va înțelege, ea nu-i ca dumneata, care nu-nțelegi nimic.

Mă simţeam descătuşat, mă lăsam în voia ei, nimic sinistru nu mi se putea întîmpla atîta vreme cît era ea acolo. Îmi regăseam suflul. Automobilul înainta încet pe strada Sainte-Catherine, aglomerată. Am continuat apoi pe drumul spre Léognan şi iată că pinii începeau să se ivească. Marie îmi luase mîna. Mă întrebă :

— Îți mai e frică ?

Nu, nu-mi mai era frică, dar ştiam că o să mă apuce iar. Vedeam acum că nu pot fi suspectat, dar în mai puțin de zece minute probabil că nu voi mai vedea la fel. Mi se va părea atunci că totul mă acuză.

— Chiar şi tu, Marie, dacă ai fi interogată şi ai spune tot ce ştii, ai fi un martor al acuzării...

— Atenţie, micuţul meu, iar o iei razna...

— Ţi-aminteşti, în dimineaţa plecării noastre, cînd ai vrut să vezi Hura şi am apucat-o pe-o scurtătură deoarece ştiam că fetiţa ne spionează, îţi aminteşti ce ţi-am spus despre ea ? Ţi-am spus : „Îmi vine s-o strîng de gît" !

— Ai visat, Alain. În orice caz, nu prezintă importanţă pentru nimeni.

— Oricum, dacă te-ar interoga, ar fi de datoria ta să aminteşti această vorbă revelatoare.

— Revelatoare pentru ce, decît doar pentru o iritare de moment, pe care am resimţit-o şi eu, pe care ar fi resimţit-o oricine...

— Ea ştia că o detest, de vreme ce-i era aşa frică de mine, de vreme ce-a fost de ajuns să mă recunoască la o cotitură a drumului, ca să se facă nevăzută în pădure unde o pîndea omul acela.

— E vina fatalităţii, cum spune Charles Bovary, în orice caz nu a ta.

— O bucată de lemn a trosnit sub espadrila mea iar ea a întors capul şi m-a văzut. Aş fi putut pune piciorul alături de bucata de lemn şi ea şi-ar fi urmat drumul pe cărarea nisipoasă pînă la Maltaverne. Şi tocmai atunci s-o văd goală, să descopăr în momentul acela că mă înşelasem asupra ei, că devenise la fel de diferită de fetiţa căreia îi spuneam Păduchele ca un fluture de omidă...

Marie murmură după o tăcere :

— Ce lovitură pentru mama ta ! În fond o înţelegi !

Da, o înţeleg. N-am mai vorbit. Ea îmi ţinea mîna la răstimpuri, o strîngea puţin ca să-mi reamintească prezenţa ei : „Nu te teme de nimic, sînt aici". Aşa spunea şi mama cînd mi-era frică noaptea. Marie îmi cunoştea suferinţa, avusese prilejul s-o studieze îndeaproape la unul din moşnegii ei :

— „I-ai spus lui Simon că sînt obişnuită cu bătrînii...

Hotărît lucru, ăsta spunea totul !

— Da, spune totul. Ei bine, pe unul din moşnegii mei l-am văzut gata să fie sugrumat de himerele pe care şi le născocea.

La Villandraut, unde ne-am oprit să luăm benzină, oamenii discutau în fața garajului. Cînd șoferul s-a așezat din nou la volan, ne-a spus :

— Nemernicul a mărturisit, a strîns-o de gît, a ascuns corpul într-un țarc de oi și de-acolo, în timpul nopții, l-a dus într-o roabă pînă la un loc adînc în Hura, în sus de moară.

Mi-am ascuns fața în mîini, nu ca să-mi ascund lacrimile de Marie, ci ca să nu mai văd nimic din lumea asta pe care n-aveam curajul s-o părăsesc.

Așezată singură în salonul cu storurile trase, mama era de-a dreptul doborîtă și nu reacționă la prezența Mariei. O recunoscuse măcar ?

— N-am vrut, doamnă, să facă singur această călătorie după lovitura pe care a primit-o azi-dimineață.

Ea mă privi insistent :

— A fost o lovitură pentru tine ?

— Mai cumplită decît îți poți închipui : de mine i-a fost frică micuței, vederea mea a înspăimîntat-o.

Mama repeta pe un ton ostenit :

— Ce tot spui ?

Dar numaidecît deveni mai atentă. Cînd am terminat, zise :

— Acum că vinovatul a fost prins și a mărturisit, nu-i nevoie să mai vorbești ; toate astea trebuie să rămînă între noi.

— Nu, protestă Marie, e important pentru nenorocitul acela : e capul lui în joc. Mărturia lui Alain va dovedi că micuța s-a temut într-adevăr, că a intrat alergînd în pădure, că

totul s-a petrecut așa cum a declarat omul și n-a fost crezut ; fetița gîfîia cu sufletul la gură...

— Da, spusei, gîfîitul ăsta a pierdut-o.

Am vrut să merg imediat la jandarmerie, dar în momentul acela, după spusele mamei, erau toți la moară, asasinul indica locul unde aruncase corpul. N-am vrut să mai aștept. Mama a fost cea care a întrebat-o pe Marie :

— Nu-ți iei rămas bun de la el ?

Îi interesam mai puțin decît mă așteptam. Puseseră mîna pe asasin și aveau să găsească și cadavrul. Brigadierul care m-a interogat nu părea să acorde vreo importanță celor ce-am crezut că trebuie să-i spun despre teama pe care fără îndoială vederea mea o deșteptase micuței Jeannette. Pentru ei cazul era încheiat. La întoarcere am dormit două ore, un somn greu. Am aflat că în timpul somnului, mama și Marie vorbiseră despre mine, sau mai curînd că Marie se străduise s-o alarmeze pe mama în legătură cu mine. Și i se păru că izbutise, căci plecă la gară, la ora șase, fără să mă mai vadă : „Dar, mă încredință mama, complet liniștită în privința mea".

Această neliniște odată deșteptată în sufletul mamei, continua s-o preocupe, o abătea oarecum de la micul cadavru pe care totuși nu înceta să-l vadă. Am descoperit în timpul nopții pe care a petrecut-o alături de mine, în patul lui Laurent, că era legată de sărmana Jeannette nu prin calculele sordide pe care i le

atribuiam, că iubea copilul acesta lipsit de mamă și era iubită la rîndul ei.

— Dar ceea ce nu știai tu, ceea ce nu puteai să știi, căci mi-era interzis să-ți vorbesc despre ea, e cît de departe mergea dragostea ei pentru tine.

— Dragostea ei pentru mine ?

— Da, și pare de necrezut la o fetiță de doisprezece ani. Nu mi-aș fi închipuit vreodată că un asemenea simțămînt poate să existe, sau știindu-l m-ar fi revoltat, dacă n-aș fi fost martora acestui cult, a acestei tandre devoțiuni de copil și totuși de femeie — dar în deplină curățenie și candoare, o știu, eu căreia îi vorbea neîncetat de tine. Dacă ceva mă poate ajuta să nu mă răzvrătesc împotriva mîrșăviei îndurată de această copilă nevinovată e gîndul că acum vede că n-o mai urăști, că plîngi după ea, că n-o vei uita, că pentru tine nu mai e Păduchele...

— Dar nu știa că îi ziceam Păduchele !

— Știa. Nu eu i-am spus, îți dai seama. Numa Séris știa de la familia Duberc, de la scumpul tău Simon probabil, și într-o seară, beat fiind, Numa i-a spus fetiței. Ea a plîns, a plîns...

Acum noi plîngeam în noapte, mama și cu mine, pătrunși de realitatea intolerabilă a ceea ce copila pătimise în bietul ei trupușor, de toată murdăria, toată mîrșăvia...

— Alain, tu care ai citit atîtea cărți, tu care știi tot ce s-a scris despre răul pe care-l îngăduie Dumnezeu, cînd e vorba de un copil, de o fetiță, de ce înainte de-a o omorî să-i fi lăsat

pradă trupul și sufletul unei brute oarbe ? Care este sensul acestei încercări pe care copiii o îndură zilnic ? Și încă nu știm decît ceea ce declară presa. Dar în fiecare zi, pretutindeni, în lumea întreagă...

Tăcu așteptînd răspunsul meu. Am continuat să plîng acest trupușor batjocorit pe care toată apa Hurei nu va ajunge să-l spele. În cele din urmă am spus :

— Poate că răul este cineva.

— Atunci există, a fost creat, această putere i-a fost dată.

— Mamă, nu există alt răspuns decît acel trup gol, căci era gol, scuipat, țintuit la stîlp și pe care învățații îl batjocoreau, și care era trupul Mîntuitorului. Răspunsul, fetița îl strînge pentru totdeauna la piept. Acum și în veci. Și curînd vom ști și noi ceea ce acuma presimțim numai, de fiecare dată cînd ne împărtășim din acel trup ocărît, crucificat și slăvit.

— Da, cred, cred.

O auzeam hohotind de plîns pentru prima dată în viața mea, hohotind de dragoste.

— O iubeam pe fetița asta cum niciodată n-am iubit pe nimeni, nici chiar pe tine. Îi spusesem : „Trebuie să fii învățată, eu n-am fost în stare niciodată să stau de vorbă cu Alain despre ceva anume. În familiile noastre, nu există soții pentru un băiat ca el. Atunci ea, care nu absolvise decît școala primară, studia acum cu institutorul nostru, un om foarte inteligent, își pregătește licența în litere. Făcea și latină cu preotul, care-i deschidea mintea asupra chestiu-

nilor ce te interesează. Şi el le cunoaşte acum. Bietul Decan, nici nu-ţi închipui ce influenţă ai asupra lui. Dar nu te las să dormi. Trebuie să dormi, dragul meu.

— Important pentru mine nu e să dorm, ci faptul că eşti tu aici.

Am stat aşa o vreme fără să vorbim. Vîntul nopţii de toamnă dădea glas pinilor de la Maltaverne care plîngeau împreună cu noi fetiţa dată de vie pe mîna unei fiare, nu pentru a fi sfîşiată asemenea fecioarei Blandine, ci pentru a fi mînjită atît cît poate fi o făptură a lui Dumnezeu în lumea asta, şi ultima ei privire se îndreptase asupra unui chip contorsionat. Mama vorbi din nou :

— Dacă ar fi s-o cred pe persoana aceea (persoana aceea era Marie) îţi vîrîseşi în cap că am pus-o pe biata fetiţă să te spioneze în lipsa mea. Doar nu m-ai crezut în stare... Sigur, îi spuneam poate prea multe lucruri. Trăiam atît de aproape una de alta în timpul şederii mele la Maltaverne, cînd tu nu erai aici ! Nu ignora nimic din temerile mele de cînd persoana asta apăruse în viaţa ta. De fapt nu vorbeam decît despre tine. Dacă micuţa te-a pîndit cît timp ai stat aici, nu i-am cerut-o eu, era de la ea, pe socoteala ei. O copilă la vîrsta asta să fie atît de geloasă ca ea, n-aş fi crezut vreodată că e cu putinţă. Mi-a spus cît a suferit din cauza ta în seara şi în noaptea aceea, îmi spunea tot. Ne spuneam tot. Ştii, eu nu sînt geloasă. Mi-aş fi dat viaţa ca s-o iubeşti. Credea că o vei iubi pînă la urmă şi mă făcea şi pe mine s-o cred. Din nefericire aşa s-a

şi întîmplat, ai iubit-o cu un ceas înainte de-a fi silluită şi sugrumată...

— Da, şi-o voi iubi acum pînă la adînci bătrîneţe, o voi legăna în sufletul meu, o voi strînge la pieptul meu, bietul meu Păduche, unica mea dragoste.

Deodată o auzii pe mama rîzînd. Da, rîdea. Spuse :

— Ştii cum se răzbuna pentru că-i ziceai Păduchele ? Nu-i spunea persoanei decît „Gheara“, căci mă auzea adesea îngrijorîndu-mă de faptul că fata asta „a pus gheara pe tine“...

A urmat o tăcere mai lungă, apoi am auzit răsuflarea mamei adormite, aproape un horcăit care parcă ar fi străbătut toate lacrimile nevărsate încă. Eu vegheam, refăceam în minte drumul parcurs deja, care era un drum al patimilor : primul popas, moartea fratelui meu ; următorul : fetiţa pîngărită. Atît de slab, atît de dezarmat, unde voi mai afla oare puterea să fac un singur pas ? O, să mă culc pe pămîntul gol, într-un loc de la Maltaverne pe care-l ştiu, căruia cînd eram copil îi spuneam „frumuseţea“. De ce „frumuseţea“ ? Să mă întind şi să aştept somnul cel veşnic.

Am adormit şi eu. Cînd m-am trezit, mama nu mai era în cameră. Se dusese desigur la slujbă. Eu n-am încercat să mă rog, nu din revoltă, ci pentru că o asemenea nenorocire îţi dă sentimentul unei absenţe — desigur nu a unei inexistenţe, dar e cu neputinţă ca cineva să fie de faţă, şi totuşi este : acesta este mis-

terul credinței, indestructibil la cei care au căpătat harul pînă într-atîta încît să reziste și la omorul unei copile, omor la al cărui singur gînd îmi venea să urlu monoton ca o fiară chinuită.

Fiecare din noi, de cum se deșteptă, reveni la durerea lui, se închise din nou în sine. Pentru a scăpa de ziariști (depoziția mea apăruse în ziare), începînd din dimineața aceea am pornit la vînătoare de gugușt iuci : terenul nostru de la „Barieră" e de negăsit, inaccesibil. E drept că asasinul, arestat, recunoscuse, iar întîmplarea fusese înlocuită cu altele. Toată greutatea era să găsesc forța de a-mi continua propria mea existență, de-a hotărî în ce direcție să înaintez. Marie îmi scrise că va trebui să plec la Paris de îndată ce mă voi simți în stare : „Ceea ce Barrès al tău denunță ca pe-o suferință, dezrădăcinarea, e singurul remediu, după lovitura pe care-ai primit-o, oferă singura șansă de vindecare. Desigur, toate cele petrecute, oriunde ai fi, le vei purta de-a pururi în tine, dar după ce vei fi primit poate darul pe care-l admiri atîta la alții, de a le regăsi vii, de a le dezgropa. Așa gîndește Simon Duberc despre tine, cu o siguranță insistentă, dar în cele din urmă convingătoare : „Va fi un om mare într-o zi, vei vedea !" repetă el. Din cauza asta îl iubesc, cu toate că are ceva de neam prost și de țărănoi pervertit, cu toate că la Maltaverne ați făcut un monstru din el — dar crede în tine. Nu te iubește chiar atît de mult cît îți închipui, ba poate că în anumite

momente te și urăște — dar crede în tine. Credința pe care ceilalți o investesc în noi ne arată calea de urmat. După Donzac, Simon și cu mine îți arătăm calea, singura adevărată, în afară de care nu există pentru tine o alta.

Unica piedică vine din partea mamei tale și, desigur, n-am să te sfătuiesc să n-o bagi în seamă. Dacă simt vreo remușcare cînd mă gîndesc la povestea noastră, e cu privire la biată „Doamna" pe care am schematizat-o în chip groaznic, după cum mi-ați înfățișat-o tu și Simon. Ți-amintești, în timpul șederilor ei prelungite la Maltaverne, îți spuneam că „te înșală cu proprietățile tale". Ei bine, astăzi știu că te înșela cu Păduchele — căci, într-adevăr, dragoste era la mijloc, cu toate că nu era o legătură trupească sau de sînge."

Da, înțelegeam în fine : o femeie bătrînă revărsase asupra unei fetițe toată tandrețea de care nimeni de-a lungul vieții nu se sinchisise în afară de un soț care îi stîrnea fără îndoială repulsia fizică, în afară de mine, dar eu eram de neînțeles, dintr-o altă rasă, deși ea îmi dăduse viață ; simpla mea prezență adîncea abisul de singurătate în care biată „Doamna" s-ar fi scufundat de n-ar fi fost proprietățile care s-o mențină la suprafață, de n-ar fi fost practicile religioase care să-i jaloneze zilele... Dar a fost această copilă pe care eu o uram și care mă iubea și pe care ea a iubit-o.

Da, nu mă gîndeam să ocolesc obstacolul. Mama încuviință dorința mea de-a merge la Paris, dar mă rugă să mai aștept un an. Recu-

noscusem că puteam continua la Bordeaux lucrările pregătitoare pentru teza mea. Parcă de teză ar fi fost vorba ! Era în joc viața mea (în fine, căutam să mă conving). Trebuia să încerc o ultimă șansă, să mă dezrădăcinez din acest loc unde fusesem lovit în inimă și să fac experiența replantării, a „răsădirii" cum se spune la noi, într-un teren străin — cu gîndul care nu mi se trăgea numai de la Donzac, de la Simon, de la Marie, ci poate și de la oamenii de afaceri din rîndul cărora proveneam : ideea de-a folosi această experiență oribilă ; de-a nu lăsă nimic să se piardă. „Nimic nu trebuie să se piardă" — ni se repeta nouă, copiilor, dar era vorba de bucăți de pîine sau de mucuri de lumînări. Acuma, pentru mine, ceea ce nu trebuia să se piardă era ceea ce suferisem și făcusem și pe alții să sufere, era fetița asta aruncată de asasin în rîul ce va șiroi în mine pe sub arini pînă în ceasul de pe urmă, era această mamă chinuitoare și chinuită. Va trebui să trăiesc din capitalul ăsta. Tot ce mi se va mai întîmpla, oricît de nesfîrșit va fi drumul, va rămîne în afara cercului fatidic tras împrejurul acestui episod din viața mea.

Mama îmi repeta : „Orice s-ar spune, nimeni nu moare de inimă rea. Oamenii nu mor de pe urma supărărilor pe care le au. Chiar dacă nu se consolează, tot nu mor ; dar eu am să mor, sînt pe moarte. Așteaptă puțin, nu mă părăsi". Nu puteam să-i răspund că pentru mine, la douăzeci și doi de ani, nu era atît de simplu, că trebuia să caut să supraviețuiesc. Luam cu

mine în fiecare zi, la Baraj, un *Balzac* de-al tatii, în ediția Charpentier din 1839, din care anumite titluri n-au mai apărut în operele complete. Balzac nu-i autorul meu preferat : e prea umflat (vorbesc de stilul lui). Dar e autorul care acționează în modul cel mai direct asupra mea ca un stimulent ce nu mă lasă să mor. Detest rasa de tineri ambițioși pe care o descrie, cruzimea lor ; și totuși mă ispitesc să-mi încerc și eu norocul, pe căi care-mi vor fi proprii și pe care urmează să le descopăr.

Deocamdată mă aflu tot înlăuntrul cercului : nu ca să redescopăr ceva împlinit și să transpun, nu-i vorba de ceva trăit, ci de ceea ce trăiesc aici și acum, și mama e prezentă, încă în viață, și nu pot s-o las să moară singură purtînd în suflet fetița adorată și pîngărită, cu ochii deschiși. Mi-a spus : „În orice clipă, ziua și noaptea, o văd moartă, dar cu ochii căscați de spaimă".

Mergea zilnic la bătrînul Séris care bea mai puțin decît se temea ea, căci dorea să-și aranjeze treburile „înainte de-a se apuca serios de băutură".

— Mă crezi, spunea mama, că la înmormîntare, unde toată lumea plîngea, bătrînul Séris nu părea impresionat decît de lacrimile tale. Ar putea să-ți poarte pică la urma urmelor, chiar dacă nu știe cît de mult a suferit fata din pricina ta. Și totuși nu ! Și știi ce mi-a propus ? O vînzare fictivă a întregii sale proprietăți,

astfel încît tu să devii moştenitorul lui, moştenitorul micuţei...

— Pentru nimic în lume ! am protestat.

— Bineînţeles, răspunse mama. Nici vorbă nu poate fi. Eram atît de sigură de refuzul tău încît am respins propunerea în numele nostru al amîndurora, convinsă că mă vei aproba. Atunci mi-a sugerat o vînzare reală, păstrîndu-şi el uzufructul. Tu hotărăşti.

— Dar, mamă, fac cum vrei tu.

— Cum vreau eu ? Eu nu mai vreau nimic. Numai ideea de a profita de această moarte mă umple de groază. Proprietatea lui Séris va fi împărţită între mai mulţi nepoţi, şi deci spulberată. Asta şi vreau : să nu rămînă nimic din ce era al ei. Ce-aş dori, e să ardă tot. Dealtfel, Numa Séris crede că aşa se va şi întîmpla, că totul va arde în cele din urmă.

— De ce ar arde mai mult ca odinioară, dragă mamă ? E-atîta vreme de cînd tot sună clopotul de alarmă, iar focul este stins.

— Tocmai de-aceea, de vor mai suna clopotele în anii următori, nu vor mai mobiliza pe nimeni : căci nu va mai rămîne nimeni pe la ferme. Oamenii suportă din ce în ce mai greu să trăiască asemeni lupilor prin locurile astea pierdute, hrănindu-se cu pîine neagră şi cu terci. Séris zice că savanţii americani nu mai au nevoie de răşina noastră pentru a extrage esenţa de terebentină şi că se va recurge tot mai puţin la pinii noştri pentru stîlpii de mină şi pentru traversele de cale ferată. Aşa că totul va fi nimicit de foc, repeta mama cu un fel de satisfacţie disperată, pentru că nu va mai fi

nimeni... Şi de ce doar arborii să fie cruţaţi ? Vor muri şi ei, arşi de vii. E mai bine decît...

Ai crezut că iubesc pămîntul de dragul pămîntului. Dar n-aveam în faţa ochilor decît pe fetiţă şi pe tine, stăpîni cît vezi cu ochii, şi pe mine veghind asupra voastră, asupra intereselor voastre şi privind-o şi pe ea fericită alături de tine. Cînd Decanul îmi ţinea predici şi mă tot pisălogea : „Doar n-o să luaţi fermele cu dumneavoastră !“ Îi spuneam : „Mă voi bucura însă pe patul de moarte să ştiu că vor fi ale copiilor, că le las în cea mai bună stare“. Îi spuneam Decanului că proprietatea durează, că, ce-i drept, există împotriva ei partajul, dar că poate să crească prin căsătorii şi moşteniri şi că nu-i pasă de moarte. Ştiu acum că nu-i adevărat. Dar ce-i adevărat, Alain, ce-i adevărat ?

Nu-mi mai rămînea decît să mă las în voia Domnului, să aştept un semn de la el — un semn care ar fi poate o chemare auzită numai de mine pentru a-mi curma viaţa cu un ceas mai devreme. Însemna să nu ţin defel seama de ceea ce se petrecea în sufletul mamei, fără ca vreunul din noi să bănuiască : da, mai exact, de ceea ce „se perinda“ în ea, de ceea ce se schimba şi avea să se fixeze în hotărîrea neaşteptată pe care avea s-o ia şi care mă va elibera.

De ziua tuturor Sfinţilor, am mers să ducem flori micuţei Séris. M-a uimit faptul că mama n-a rostit *De Profundis*, cum avea obiceiul de

cîte ori ne punea să îngenunchem, pe Laurent și pe mine, pe mormîntul bietului tata. „Din adîncul prăpastiei strigat-am către Tine, Doamne, Dumnezeul meu..." Era o rugă patetică, ce străbătea fără voie în vocea ei ? sau era propria mea nelinişte pe care vocea aceea o orchestra ? Dar acum nici un strigăt nu se ridică din prăpastia pe marginea căreia stătea mama, în picioare, bătrîn stejar încă verde, dar lovit de trăsnet. Nu îngenunchie, buzele nu i se mişcară. Pe drum, la întoarcere, îmi spuse :

— Am luat o hotărîre. Nu mă mai întorc la Bordeaux. Am să aştept aici. Aşa că tu poţi pleca la Paris, cum spunea persoana aceea în ziua cînd te-a adus : „Trebuie să plece la Paris..." îmi repeta.

— Dar ce să aştepţi, mamă ?

Ea repeta :

— Să aştept...

I-am amintit că nu-l va mai avea pe domnul Decan, care-şi va sfîrşi zilele la Bordeaux, nu în fruntea uneia din parohiile oraşului, cum nădăjduise şi crezuse întotdeauna, ci ca duhovnic într-o mînăstire de maici.

— Ştiu, şi nu mă aştept la mare lucru de la succesorul lui.

Nu-l cunoşteam încă : refuzase să vină la noi înainte de-a fi vizitat ultima fermă din parohie. Îşi manifestase în mod grosolan faţă de bietul Decan hotărîrea nestrămutată de a nu deveni „preotul castelului".

— Foamea alungă lupul din pădure, spuse mama, n-o să treacă mult şi am să-l văd sosind

cu mîna întinsă. Cît priveşte arendaşii, vor recurge la el după cum le stă în obicei, pentru a le binecuvînta porcii. Dealtfel, domnul Decan găseşte că urmaşul lui are dreptate, că noi ne-am înşelat, că ne-am înşelat în toate privinţele.

Mergea pe drum cu pasul hotărît, răspunzînd la saluturi, dozînd după importanţa trecătorilor înclinarea capului şi zîmbetele, şi totuşi ce-mi amintea în acel moment al vieţii ei era musca vecinului meu de bancă ; el se juca de-a Dreyfus şi, vrînd să-l degradeze, smulgea insectei un piciorus, apoi o aripă. Tot la fel şi mamei i se spulberau rînd pe rînd toate certitudinile. Nimic din ceea ce crezuse nu era adevărat, dar cel mai inexact dintre toate era ceea ce confundase cu adevărul revelat. Chiar dacă nu era pe deplin conştientă de acest lucru, aici şi acum, suporta evidenţa cu nepăsarea posomorîtă a unei fiinţe ce şi-a pierdut copilul cel mai iubit din lume : tot restul i se poate lua, devine insensibilă.

— Cînd nu mai avem nimic, i-am spus, cînd ne credem părăsiţi, în ceasul care soseşte negreşit, pentru fiecare dintre noi, în care suspinăm la rîndul nostru : „Doamne, de ce m-ai părăsit ?" e ceasul înfrîngerii definitive prefigurat de cruce, crucea fiind semnul scandalos şi insuportabil în ochii fiinţei tinere sau în puterea vîrstei — pînă în ziua cînd se contopeşte cu trupul nostru...

Mama mă întrerupse :

— Şi cu inima noastră.

Am fost uimit de vorba asta în gura ei. Cum de ştia că întotdeauna inima e cea crucificată ? Se poate ca mama să fi trăit, fără ştirea noastră, doar cu ajutorul inimii ? Afecţiunea ei faţă de Jeannette fusese fără îndoială precedată de alte afecţiuni prevestitoare. Încercam să-mi amintesc. Tot ce mi-a venit în minte a fost, după moartea tatii, sosirea în locuinţa aceea veche unde aproape nimeni nu pătrundea, a unei prietene de pension, Sarah M., irlandeză sau englezoaică ; era însoţită de o fetiţă, „pupila ei“, ne spusese mama. Soseau de departe, ca nişte păsări de mare pe care furtuna le goneşte spre coastă, în timpul echinoxului. Naşterea acestei fetiţe pe nume Andrée era legată de un secret despre care mama spunea : „Nu-i pentru voi“. Nimic nu era pentru noi, dar totul îmi rămîne în minte şi nimic nu va fi pierdut.

Ultima luptă de ariergardă pe care a purtat-o mama a fost să-mi ceară să locuiesc la Paris într-un cămin de studenţi catolici, dar am încredinţat-o că la douăzeci şi doi de ani depăşisem vîrsta şi nu mă mai speria faptul că nu cunosc pe nimeni la Paris ; mai mult, tocmai asta mă făcea să nu mă dau bătut : să plec de la nimic, să încerc eterna cucerire mereu reîncepută a marelui oraş de către un biet provincial, fără nici o scrisoare de recomandare în buzunar.

— Dar care va fi viaţa ta ?

— În principiu, cea a unui student muncitor, atent să nu piardă nici o şansă. Şi mai presus de toate socot că e harul anumitor întîlniri.

Mama întrebă :

— Spre binele sau răul tău ?

— Nu-i niciodată atît de simplu. Cred că toate întîlnirile noastre, chiar şi cele mai rele, sînt voite.

— Ce ştii tu, caraghiosul mamei ?

Ce ştiam într-adevăr ? Eu eram cel care desprindeam în mod deliberat sensul întîmplării mele, care o ordonam conform vederilor mele, eu care atribuiam Fiinţei nemărginite intenţii omeneşti, eu singur care mă mulţumeam cu ceea ce născoceam.

Mama nu mă mai asculta. Mă întreba ce sumă ar trebui să-mi trimită lunar şi nu mă vedea în postura de a-i răspunde că n-o priveşte, că n-aveam nevoie de nici un intermediar pentru a dispune de bunurile mele. Întotdeauna îmi va controla cheltuielile, va petrece, aplecată deasupra registrelor ei de socoteli, toate după-amiezile de duminică.

CAPITOLUL XIII

LUNA noiembrie a fost însorită. Mama mă va însoți la Bordeaux, mă va ajuta să-mi fac bagajele și se va întoarce singură la Maltaverne, era hotărîtă ; dar eu îi spuneam că nu vreau să hotărăsc nimic dinainte, că rămîn alături de ea dacă mi se pare necesar, cu toate că nu-i mai eram de nici un ajutor, îmi dădeam seama. Nici măcar nu s-a prefăcut că protestează.

Cu două zile înainte de plecare, îmi ceru s-o însoțesc la moara domnului Lapeyre. I-am mărturisit că mă gîndisem și eu să refac acest drum și că nu mă simțisem în stare.

— Dar împreună, îmi spuse ea, vom putea.

Purta pălărie, își pusese mănușile negre și-și deschisese umbrela. Nu era în doliu, n-avea dreptul să poarte doliu după Jeannette, care nu-i era rudă, dar nimic din îmbrăcămintea ei nu mai trăda neglijența vacanțelor, de parcă fetița moartă, permanent prezentă, o obliga la o constantă ceremonie.

Mama, care în viața de toate zilele umbla foarte puțin pe jos, înainta cu o anume prestanță

pe drumul nisipos semănat cu ace de pin. În apropiere de moară, mă luă de braț, ceea ce nu făcea niciodată.

— De-aici am văzut-o, am spus. Mai întîi am crezut că-i un băiat.

Se opri. Privea apa somnoroasă a ecluzei pe care n-o vălurea nici o suflare. Îmi ceru s-o conduc la ferigi, în locul unde stătusem.

— Cred că aici era. Da, aici.

Rămase în picioare, cu fața întoarsă către apa liniștită, și pe ea, care nu plînsese niciodată în fața noastră, am văzut-o apăsîndu-și pe ochi dosul mîinii înmănușate. Îmi spuse :

— Dă-mi batista ta.

— Trebuie să ne întoarcem, mamă, s-o apucăm pe drumul cel mai scurt.

Ea nu-mi răspunse, ieși din pădure, o porni spre ecluză. Nu, nu era cu putință să simtă această tentație. Îi luai brațul, dar ea și-l trase înapoi. Ce lungi au fost acele clipe în care am văzut în apă imaginea deformată a mamei mele cu pălărie și mănuși ca în oraș, sub umbrela-i deschisă.

— Să ne întoarcem, spuse ea în sfîrșit.

Am apucat-o pe drumul nisipos care pentru micuța Séris avea să fie ultimul în lumea asta. A trebuit să-i explic mamei la ce distanță o vedeam pe biata scufiță roșie umblînd cuminte, ori fugind și jucîndu-se.

— O, murmură ea, iată cotitura spre care a alergat după ce te-a descoperit...

— Da, și-aici a intrat în pădure.

Ca şi cum ar fi încercat să găsească urma unui vînat, mama îmi punea întrebări, cu ochii pironiţi în pămînt :

— Eşti sigur că aici a intrat în pădure ?

Nu porni într-acolo. Rămînea nemişcată, dreaptă deasupra ferigilor, cu faţa întoarsă către pinii ce fuseseră martori... Am căutat să-i prind mîna dar ea şi-o retrase şi, fără a întoarce capul, rosti în şoaptă :

— Pentru că se temea de tine. Dacă i-ai fi fost doar indiferent, cum e firesc la un băiat de vîrsta ta faţă de o copilă, nu i-ar fi dat în gînd să fugă, nu s-ar fi întîmplat nimic, ar fi trăit. Ca să fi fost cuprinsă de această spaimă, trebuie să fi fost prevenită de ura ta.

— Nu, mamă, nu ! Cunoştea, şi n-avea cum decît de la tine, ostilitatea mea faţă de acest proiect de căsătorie, aranjat dinainte, din motive băneşti...

— Nu băneşti. Tu îmi puneai în seamă motivele astea.

— Nu mi-ai spus niciodată nimic care să mă facă să cred că mai aveai şi altele...

— Pentru că o urai aşa de tare încît nici nu îndrăzneam să rostesc numele ei de faţă cu tine. Abia aş fi deschis gura că mi-ai fi cerut să tac şi-ai fi ieşit trîntind uşa. Ştia că-i dăduseşi porecla aceea infamă. Iată de ce-a murit. Da, era lovită de moarte cînd a intrat în pădure. Primise de multă vreme de la tine lovitura de pumnal.

— Mamă, eşti prea nedreaptă.

Am vrut s-o apuc de braţ dar m-a respins aproape cu violenţă ; mergea singură, iar eu pe urmele ei repetam : „Eşti prea nedreaptă, prea nedreaptă !“ Atunci întoarse pe jumătate capul şi, pe un ton de sfidare :

— Dar tu ! tu...

— Cum nu vezi, dragă mamă, că nu pot fi răspunzător de nenorocirea asta decît împreună cu tine, tu fiind în primul rînd cea care ai făcut totul pe cînd nu eram decît un băieţandru, ca să ajung să am oroare de planurile tale. În trecut, ai hotărît totul în locul meu, dar în sfîrşit, îmi rămînea toată viaţa de trăit, am douăzeci şi doi de ani, şi iată că pretindeai să dispui de ea după bunul tău plac şi, degeaba spui, nu era vorba decît de proprietăţile lui Séris. Niciodată, nici un moment n-am putut bănui tandreţea ta pentru copilă...

— Pentru că mă temeam să nu te irit şi mai mult dacă ai fi ştiut că o iubesc...

— Mai mult decît pe mine ?

Nu răspunse. Urca scara de la Maltaverne oprindu-se la fiecare treaptă. În vestibul mă respinse din nou :

— Te rog să mă laşi singură. N-am nevoie de nimeni. Mă înţelegi ? de nimeni.

Am auzit închizîndu-se uşa de la camera ei şi m-am apropiat de foc. Se stîrnise vîntul şi crengile pe care le clătina mi se părea că-mi fac semn prin fereastră. Un imens vaier nedesluşit se contopea cu strigătul mut dinlăuntrul

meu, reproşul adus Dumnezeului iubirii şi al disperării.

N-am aprins lampa. Ce să fac? Mama nu mai are nevoie de mine acum, mai mult decît atît: prezenţa mea i-a devenit odioasă. Totuşi trebuie să veghez asupra ei, să pot răspunde la prima ei chemare. Resentimentul i se va atenua, în cele din urmă va recurge la mine prin forţa lucrurilor, pentru că nu mă mai are decît pe mine. Da, dar dacă refuză să plece de-aici, ce voi face? Vom sta la Maltaverne unul în faţa celuilalt o iarnă întreagă, sau voi rămîne singur în strada Cheverus servit de Louis Larpe?

Aceste gînduri se înlănţuiau fără nici o logică, în timp ce amurgul se stingea iar eu stam în neştire pe întuneric, lîngă foc; nu mai desluşeam decît cele două pete livide ale mîinilor mele aşezate pe genunchii slabi, apoi am auzit paşii greoi şi rari ai mamei pe scară. Nu era încă ora mesei. Revenea deci către mine. Intră. Nu m-am ridicat din fotoliu. Îmi puse o mînă pe cap şi-mi aruncă părul spre spate ca pentru sărutul pe care mi-l dădea seara cînd eram copil, dar în seara aceea n-am avut parte de sărut. Îmi vorbi totuşi cu o blîndeţe afectată, care nu i se potrivea.

— Trebuie să uităm ce ne-am spus, copilul meu. Am fost nedrepţi unul faţă de celălalt. Mă durea pe vremuri cînd susţineai că nu putem comunica şi nu putem sta niciodată de vorbă, ceea ce se cheamă a sta de vorbă, ca la teatru sau în romane. Ei bine, pe drumul morii ne-am luat revanşa.

— Da, ne-am dat drumul la gură fără să vrem.

— Ceea ce am rostit, ceea ce mi-a scăpat mie mai cu seamă, uită. Căutam pe cineva de care să mă plîng, un ţap ispăşitor, asupra căruia să mă descarc. Şi tu la fel... Ne-am învinuit reciproc...

— Da, am spus îngîndurat: ca la curtea cu juri, doi complici care se acuză unul pe altul.

Ea îmi spuse: „Taci!“ N-o vedeam, dar o auzeam plîngînd. M-am ridicat, am îmbrăţişat-o, i-am cerut iertare.

— N-am fost nici unul de vină, mamă: în ce ne priveşte, nu ni se putea întîmpla nimic mai rău decît o neînţelegere care pînă la urmă s-ar fi risipit, care s-ar fi risipit foarte repede, căci eram nerăbdător să ştiu cine e fata care se scălda la moară, şi-aş fi aflat chiar în seara aceea dacă nu venea telegrama lui Simon...

— Asta n-ar fi schimbat nimic. Totul era săvîrşit.

— Sigur, mamă, nici tu, nici eu n-am avut nici cel mai mic rol în această coincidenţă de necrezut. Dar asemenea crime sînt întotdeauna comise la voia întîmplării. Se poate oricînd spune: „Dacă fetiţa ar fi apucat-o pe alt drum...“

Murmură:

— S-a isprăvit acum. S-a comis, s-a săvîrşit.

Am rămas aşa, în tăcere. Nu vedeam decît o masă confuză, în fotoliu, în faţa mea.

— Ascultă, Alain, să nu rostim fraze mari, ci să vorbim pe şleau. Nu mai încape îndoială pentru tine, trebuie să pleci. Va fi mai bine pentru amîndoi. Ai să-mi scrii des : prin corespondenţă nu te enervezi. Ai să-mi povesteşti despre viaţa ta, în sfîrşit, acea parte din viaţa ta pe care vei putea să mi-o povesteşti. Eu am să mă ocup de afacerile tale ; dacă mă îmbolnăvesc, e de ajuns o telegramă, automobilul te va aştepta la Bordeaux, ai să fii aici în aceeaşi seară.

— Da, de departe mă vei suporta, te vei reobişnui cu mine...

Nici de data asta nu protestă. Auzise, înţelesese ? Întrebă :

— Eşti hotărît tot pentru poimîine ? Trebuie în orice caz să rămîi o zi la Bordeaux...

— Nu, mamă. Am aici cărţile pe care ţin să le iau. Automobilul mă va duce direct la trenul de Paris. Pleacă la unsprezece şi patru minute.

— Dar ai aproape toate hainele la Bordeaux...

— Am aici tot ce-i necesar unui student aşa cum vreau să fiu eu pentru început, care nu va fi invitat de nimeni, de vreme ce nu cunoaşte pe nimeni.

— Pînă la urmă tot ai să-ţi faci relaţii...

— Poate... Dar dacă trebuie să ies în lume, n-o voi face decît după ce voi vedea care e moda la Paris. Ţi-aminteşti cît i-a dăunat bietului Lucien de Rubempré fiindcă a debarcat la Paris îmbrăcat ca la Angoulême.

Mă întrebă cu vocea slabă, cu tonul cuiva care nu aşteaptă răspuns :

— Cine e Lucien de Rubempré ?

— Vai, mamă ! Ai citit totuşi *Iluziile pierdute !* Ţi-am dat să le citeşti.

— O, ştii, eu nu sînt ca tine : nu rămîn cu nimic din ce citesc, totul trece pe deasupra mea...

Se aplecă să înteţească focul, cu coatele pe genunchi, cum făcea întotdeauna şi-mi zise deodată :

— Va trebui să-i telegrafiezi persoanei aceleia să te aştepte la gară şi să te suie în tren.

— Nu, mamă, nu mai am nevoie să fiu suit în tren. Dealtfel, detest gările, aproape la fel de tare ca şi cimitirele. Noua mea viaţă începe poimîine la ora unsprezece şi patru minute. La ora aceea mă voi naşte din nou.

Soţia lui Prudent veni să ne anunţe că cina era servită.

— Şi cînd mă gîndesc, spuse mama ridicîndu-se, că sînt mulţumită să mănînc, că mi-e foame.

Eram aşezaţi faţă-n faţă sub lustra al cărei fitil fila, mirosea a petrol. M-am simţit deodată bucuros la ideea acestei plecări atît de apropiate, a unei plecări pentru o altă lume, pentru o altă viaţă.

Nu, nu era bucurie, ci nerăbdarea ce te cuprinde într-un tunel fără sfîrşit şi înăbuşitor : trebuie să ieşi la lumină cu orice preţ, cît mai repede, să fugi pentru totdeauna, fără să întorci capul, ducînd toată comoara în tine.

Mama se ridică anevoie, ne aşezarăm iarăşi fiecare în fotoliul nostru. Ea puse o buturugă pe foc şi-şi ridică fustele, cum o văzusem făcînd întotdeauna, ca să-şi întindă picioarele la căldură. Deodată spuse fără să mă privească :

— Cu cît mă gîndesc mai mult, cu-atît mi se pare mai potrivit s-o înştiinţez pe persoana aceea de plecarea ta, să-i indici ora trenului.

— E totuşi curios, recunoaşte, mamă, ca tocmai tu să fii aceea...

M-am întrerupt la timp, temîndu-mă să mai adaug ceva, oricît de puţin, la suferinţa ei.

— Da, spuse, am crezut lucruri urîte despre ea. Ea însemna pentru mine fiinţa gata să compromită fericirea fetiţei mele dragi. Nu mă gîndeam, nebuna de mine, că ceea ce avea să-i distrugă fericirea o va distruge mai întîi pe biata mea copilă, şi ce anume va fi această distrugere. Totul îmi apare atît de diferit astăzi, fiinţele şi lucrurile... Sau mai degrabă le văd aşa cum sînt, nici mai rele, nici mai bune. O ! Nu-mi va mai fi greu să urmez învăţătura : „Nu judeca". Nu, nu voi mai judeca. Şi-apoi persoana aceea mi-e mai cunoscută decît crezi. Nu ţi-am repetat niciodată cu de-amănuntul ce ne-am spus, ea şi cu mine, în timpul celor două ore în care dormeai, doborît, după depoziţia ta la jandarmerie. Nu juca teatru, ţi-o jur ! N-avea decît o idee în cap : să nu te slăbesc din ochi deoarece te credea atins de-o suferinţă pe care o observase îndeaproape la preotul acela care a ocupat un loc atît de important în viaţa ei. Am înţeles ce-ar fi fost ea pentru tine, ce-ar

mai putea fi încă ; şi ce-mi mai pasă acum, ea sau alta ! Ar fi ceea ce-am fost eu, te-ar ocroti, ar avea grijă de tine, fără să ceară nimic în schimb. Înţeleg acum ce înseamnă cele ce mi-ai spus într-o zi despre ea, că a suferit mai mult decît orice fată de vîrsta ei : că a depăşit linia dincolo de care nu mai e nimic ; eu, aşa, bătrînă cum sînt, trăiam din speranţa mea, uram tot ce-o ameninţa. Dar acum... de ce nu ea, la urma urmelor ? Eu poate am să mă mai tîrăsc o vreme ; dar n-am să ajung departe. Tu vei rămîne singur. Atunci de ce nu ea ?

— Nu, mamă, nu începe iar, să nu începem iar. Trebuie să mă smulg din viaţa asta pe care o duceam aici şi care de fapt înseamnă moarte pentru mine, şi mă voi smulge. Dacă-mi va fi dat să pier, cu cît mai repede, cu-atît mai bine. Dar nu, voi trăi ! Voi trăi !

— Eşti un ingrat, aşa ai fost întotdeauna. Persoana aceea o ştie acum, aşa cum am ştiut şi eu întotdeauna.

— Ceea ce ea singură putea să-mi dea şi mi-a dat, n-am să uit niciodată, oricît aş trăi. Dar crede-mă, mamă, şi eu am depăşit linia dincolo de care nu mai poate fi vorba de fericire ; acum e vorba să domin viaţa. Linia asta eu am depăşit-o la douăzeci şi doi de ani, iar tu, la şaizeci de ani şi mai bine.

Iată ce i-am spus mamei, cu două zile înainte de plecarea mea la Paris. Dar a devenit grai scris. Am pus ceva din mine redactînd acest caiet, fără vreun gînd ascuns, şi pentru că

eram întotdeauna primul la compunere, și fiindcă mergeam pe urmele școlarului silitor de altădată. Acum a venit ceasul să privesc în față și fără să mor de rușine această ispită căreia nu-i voi putea ceda decît după ce mama nu va mai fi : ca o carte broșată de trei franci să fie limanul suferinței noastre a tuturor. Omul cel nou născut în mine își va dovedi forța și curajul, îndrăznind să folosească pentru înaintarea lui în viață acest destin devenit materia unei cărți broșate de trei franci.

Din cele ce ne-am mai spus în seara aceea înainte de-a urca tăcuți spre odăile noastre (ținînd în mînă aceeași lampă Pigeon de-odinioară, deoarece de la etajul întîi nu se putea stinge lumina electrică !) nu mi-a rămas nimic ; fără îndoială n-am prea fost atent ; n-aveam ochi decît pentru ceea ce era atît de evident fără să fi fost vreodată formulat limpede : că, pentru mine, a renunța la mama și-a renunța la Marie ținea de aceeași necesitate ; nu de-o natură egoistă sau crudă, nici de răceala mea față de ceilalți. Ceea ce se vădea în mine acum și de care aveam să ascult cu o dîrzenie rece era dorința de-a supraviețui, iar această dublă renunțare era condiția supraviețuirii.

Întins în așternutul înghețat unde mi-a trebuit mult pînă să mă încălzesc, în camera de țară, de-a lungul unei nopți de toamnă tîrzie, m-am gîndit metodic la toate. Lampa Pigeon rămăsese aprinsă, dar licărirea ei riguros delimitată lăsa încăperea adîncită într-o umbră propice nălucilor moarte sau vii, și mă între-

bam dacă o cameră de hotel la Paris, absolut neînsemnată, va fi de ajuns să le îndepărteze. Nu că m-aș fi temut de ele, dar n-aș putea trăi această viață nouă și necunoscută decît cu condiția de-a le sili să doarmă în mine, pentru a nu mă abate de la lupta pe care eram hotărît s-o port.

Nu voi rămîne singur, o știam. Voi fi iubit, o știam. Dar eram hotărît dinainte să nu mă mai las în grija nimănui. Mă defăimez eu destul pentru a nu mai adăuga nimic defăimător persoanei mele. Nu mă gîndeam în seara aceea să-i utilizez pe alții, să-i fac să slujească reușitei sau plăcerii mele. Nu știu ce numește Dumnezeu a păcătui împotriva duhului sfînt și care în ochii săi era păcat de neiertat, dar știu și am știut întotdeauna ce înseamnă a păcătui împotriva trupului. Micuța Séris strangulată și pîngărită nu-i decît imaginea imundă și mult mărită a crimei spirituale comisă în voie de-atîtea ființe ce nu se cred răspunzătoare și care poate de fapt nici nu sînt. Eu, Doamne, orice-aș face, sînt răspunzător în fața ta. Mă voi strădui să redevin pur, căci nu mă pot lipsi de tine — o știu ! Și știi și tu : născut într-un alt mediu, aș fi putut la nevoie să mă lipsesc de tot restul în afară de tine.

Aceasta a fost tema rugăciunii mele din noaptea aceea la Maltaverne : pluteam între vremurile trecute și cele ce aveau să vină, între ceea ce suferisem și ceea ce aveam să sufăr, totul legat de întîlniri, de eșecuri, de neînțelegeri, de boli, de evenimente neprevăzute. Nu

mă gîndeam decît la istoria mea personală, de parcă istoria Franței nu mă privea.

Reiau acest caiet într-o cameră la fel de liniștită ca odaia mea de la Maltaverne. Fereastra dă spre un petic de grădină a reședinței l'Espérance, pe strada Vaugirard, în fața seminarului călugărilor carmeliți. Vuietul Parisului e mai înăbușit decît cel al pinilor din parc, pradă vîntului de echinox ; sînt liniștit, nu sufăr. Ieri dimineață, duminică, am vîndut ziarul lui Sangnier, *La Démocratie*, la ieșirea de la slujbă, la Saint-Sulpice. Mă dusesem să mă înscriu pe bulevardul Raspail, chiar a doua zi după sosirea mea. E ceea ce mi s-a dat să fac pentru început, și în ciuda titlului meu de licențiat în litere cu care cred că m-am lăudat pentru prima oară. Fără îndoială au avut dreptate să mă supună acestei încercări, a fost decisivă : n-or să mă mai vadă. Acum cinci-șase ani m-aș fi învoit ; azi e prea tîrziu. Deci nimic de făcut deocamdată decît să cutreier bibliotecile și să iau note, să merg la cursuri, student printre studenți; fără să se manifeste nimic în exterior din tot ceea ce port în mine și care neîndoios nu cîntărește mai mult decît ceea ce-i apasă pe mulți dintre ei — dar povestea asta mi-o iau asupră-mi, eu și nu altul, eu care știu cum să nu las să se piardă nimic din ea, să nu las să se piardă nimic dintr-o adolescență deosebită de toate celelalte, în același timp mai îmbelșugată și mai săracă decît oricare alta, mai solitară în special ; și-apoi, oricît de puține personaje ar

avea drama, ce alt băiat a avut o astfel de mamă, și care altul poartă în inimă o fetiță sugrumată și pîngărită ?

Ultimele pagini ale acestui caiet trebuie să răspundă clar unei întrebări foarte simple în aparență și pe care totuși, de la sosirea mea la Paris, o ocolesc. André Donzac locuiește peste drum de hotelul meu, la seminarul călugărilor carmeliți și mă crede încă la Bordeaux. De ce nu i-am dat nici un semn de viață ? M-am lăsat mai întîi în voia unei întîlniri pe care o credeam inevitabilă, de parcă strada Vaugirard ar fi strada Cheverus ! De fapt mă tem de-această întîlnire. De ce ? Îmi dau totuși foarte bine seama că trebuie s-o prilejuiesc. Am nevoie să fiu introdus la Sorbona, și nu de-o călăuză indiferentă și grăbită, ci de-un prieten ca Donzac care știe ce fel de om sînt, care va avea grijă de mine cît va fi nevoie — la Sorbona, în biblioteci, dar și în muzee. Sînt aici la doi pași de Luxembourg, de sala Caillebotte unde știu că André se duce aproape zilnic, unde m-a pus să jur că nu voi merge fără el : vrea să fie de față cînd voi vedea pentru prima oară „loja" lui Manet. Voi aștepta, nu sînt nerăbdător : la Paris, strada e mai presus de toate muzeele.

La drept vorbind, am un motiv mai urgent să-l caut pe Donzac : sînt grăbit să pun mîna pe caietele mele pe care le deține. Asta mai ales ! Dacă focul ar nimici seminarul ăsta vetust, dacă Donzac ar muri subit... Jurnalul unei adolescențe, ce nebunie să-ți joci întreaga viață pe-o singură carte ! Și totuși asta fac. Slavă

Domnului, nu sînt decît eu pe lume care știu acest lucru și mă amuz.

Trebuie totuși să am cu ce să umplu cele patru pagini ale scrisorii săptămînale către mama. Stările sufletești nu sînt bune pentru ea, trebuie, vorba ei, „ceva de povestit". Nu i-am scris pînă acum decît despre hotel, despre hrană, despre slujba religioasă. Cele două scurte răspunsuri se referă la sănătatea ei și la o vînzare de lemne.

Dar să scormonim ceva mai adînc. Donzac ține, cel puțin deocamdată, de gresia, de nisipul din care m-am smuls ca să nu mor. Mă tem că, după ce ne vom reîntîlni, prezența lui va fi de ajuns pentru a risipi farmecul Parisului. Cum să definesc încîntarea ce mă amețește, care parcă mă îmbată ? Mă scald în această mare de oameni, mă las dus de ea, plutesc de-a lungul trotuarelor, sau mă cufund în baruri de subsol ca cel de la Taverna Panteonului pe bulevardul Saint-Michel colț cu strada Soufflot. La Bordeaux, eram Gajac-fiul care se temea de ceilalți ; dar la Paris nu sînt nimeni, necunoscut cît poate fi o ființă umană, fără nume, dacă nu pot fi fără chip și e-adevărat că, aici, vînătorii de chipuri abundă, dar nu mă tem căci, în asemenea situații, trebuie ca vînatul să fie complice, ceea ce eu sînt încredințat că nu voi fi nicicînd.

Umblu așadar noaptea, cît mă țin picioarele. O ! știu acum de ce m-am antrenat atîția ani prin pădurile de la Maltaverne, în căutarea

„marelui pin" sau pentru a merge să-l văd pe „bătrînul din Lassus" !

În primele seri nu traversam Sena. Mă sprijineam de parapetul podurilor — parapet la care țin datorită lui Baudelaire și Maurice de Guérin, care s-au rezemat și ei, ca și atîtea personaje născocite ! Îmi recitam *Le bateau ivre* (nu-l cunosc pe Rimbaud decît de anul ăsta) și Victor Hugo, care răzbate aici din toate pietrele. Și-apoi, într-o seară, am trecut Sena și-acum o trec cam în fiecare seară. În apropierea ghișeelor de la Luvru, chiar în coasta palatului, sînt niște bănci de piatră pe care noaptea nu șade nimeni. Aici îmi trag sufletul contemplînd acest decor ilustru ce se înalță și azi, — dar în 1907, Stéphan Pichon, Briand, Barthou (ce-i drept și Clemenceau, Picquart...) — un Liliput ce zburdă într-un decor de Shakespeare. O iau în sus pe strada Rivoli pînă la Concorde. Și acolo scena e goală, preț de un antract : în 1907, nu se întîmplă nimic. Ce se va mai întîmpla, voi vedea, eu care am douăzeci și doi de ani ! Am fost întotdeauna nebun după istorie, dar nu știam. Parisul m-a făcut să-mi dau seama de această nebunie. Privesc fix cele două palate de Gabriel, și statuile orașelor șezînd, și Strasbourgul sub coroanele și stindardele-i spălăcite, cu gîndul la ce se petrece în germene în acest Liliput al anului 1907, la tot ce voi vedea...

Cînd mă simt obosit, mă opresc la Wéber, singura mare cafenea unde îndrăznesc să intru în afara celor din cartierul Latin. Nu mi-a mai rămas nimic din teama rușinoasă de a cheltui care mă stăpînea la Bordeaux. Comand o du-

zină de stridii şi-o sticlă mică de şampanie. Nu prea ştiu ce aer am, cu ce semăn, nici drept cine sînt luat. Şi, la drept vorbind, m-aş fi întors oare la Wéber de n-ar fi fost cuplul pe care l-am văzut acolo în prima seară şi pe care-l regăsesc de fiecare dată ? Bătrîna soseşte prima. Are părul cărunt, tuns ca Ioana d'Arc. Da, seamănă cu Ioana d' Arc bătrînă. I se aduce o farfurie de sandvişuri şi o halbă de bere. Fumează cu ochii aţintiţi asupra intrării. Cealaltă soseşte puţin înainte de miezul nopţii, e obosită şi înfometată : de la ce ocupaţii vine ? Tot o Ioană d'Arc şi ea, dar blondă şi care are vîrsta Ioanei d'Arc. A doua seară după ce-am văzut-o, m-a privit, mă recunoştea. Bătrîna o supraveghea prin oglindă.

La întoarcere, iau un tramcar cu roţi de cauciuc, ale cărui felinare au aceeaşi culoare ca cele de pe strada Vaugirard.

Uneori e atît de urît afară încît nu pot părăsi cafenelele de pe bulevardul Saint-Michel. Nu evit decît Harcourt din cauza prostituatelor jalnice, sîcîitoare şi luetice. În asemenea seri rămîn pradă obsesiei mele fundamentale. Misterul răului, care nu-mi apărea decît ca o închipuire a minţii, forfoteşte sub privirile mele. Bruta care s-a năpustit asupra micuţei Jeannette în pădure, lîngă moara domnului Lapeyre, pare că aici dă tîrcoale peste tot, dar fiecare monstru e parcă supravegheat de toţi ceilalţi şi rătăceşte, fără mască, cu ochi de nebun, cu gura hidoasă pe care ar trebui să şi-o ascundă.

N-am îndrăznit încă să mă încumet pînă la Montmartre. Cartierul Latin, fauna sa mi-e familiară, am tabieturile mele, dar Montmartre îmi inspiră teamă. Am auzit adesea vorbindu-se despre acest cartier la Barul Panteonului unde stai înghesuit, unde oricine te poate interpela. Eu răspund bucuros, fiindcă sînt un anonim.

Apoi mă culc pe la ora două şi mă cufund într-un somn cum nu cunoşteam la Maltaverne, unde cocoşii mă trezeau în zori. La Paris, cînd mă trezesc, cei care muncesc sînt de mult la treburile lor. E prea tîrziu ca să asist la slujbă, în afară de duminică. Prînzesc la ora douăsprezece cu ceilalţi studenţi din hotel : singurul moment al zilei, cînd stau de vorbă cu semenii mei care-mi cunosc numele şi prenumele, şi care ştiu din ce regiune am venit la Paris, şi care-l urăsc sau îl admiră pe Maurras, şi care-mi sînt atît de indiferenţi încît nici nu-i văd.

Apoi hoinăresc din nou ; dar după-amiază, escalele mele sînt bisericile, deşi e vorba de aceeaşi călătorie ca şi noaptea : vin să te întreb, Doamne, care sînt cauzele celor văzute de ochii mei peste noapte. Încep de fiecare dată cu Saint-Sulpice, la care ajung coborînd o stradă îngustă, Férou, unde a locuit tata ca student, în ultimul an al imperiului. Nici în interiorul bisericii itinerarul meu nu se schimbă niciodată : mă opresc la intrare, la dreapta, în faţa frescei lui Delacroix. Sînt în acelaşi timp Iacob şi îngerul : eu în luptă cu mine însumi ; căci parcă aş pluti, dar nu, m-am ridicat din nou şi, încordat, cer un răspuns, stînd îndărătul pristolului, în faţa Fecioarei lui Pigalle, pe care Donzac o detestă, dar care mie-mi place. Rămîn

acolo vreme îndelungată, atîta cît pot suporta, apoi ies prin strada Servandoni. O pornesc pe chei, în susul Senei pînă la Notre-Dame. Mă cufund cu totul, ca la Saint-André din Bordeaux, dar istoria omenirii care s-a desfăşurat aici mi-l ascunde pe Dumnezeu.

Cîteodată mă deştept înaintea zorilor. Aud pe caldarîmul de lemn trecînd cîte-o trăsură întîrziată. Mi se pare atunci că nimic nu mi se mai poate întîmpla în lumea asta, că nimic nu mi se va mai întîmpla, că totul s-a sfîrşit, că totul s-a consumat, că noaptea aceea pe balconul de la Maltaverne, cu Marie care mă iubea, e tot ce-am avut şi că sînt un cerşetor care şi-a primit obolul şi care nu mai are nimic de aşteptat de la nimeni — nici măcar o nenorocire, căci şi nenorocirea ce mi se cuvenea am primit-o, în ziua cînd o fetiţă alerga în faţa mea pe drumul de la moara domnului Lapeyre, apoi o bucată de lemn uscat a trosnit sub espadrila mea, iar ea s-a întors.

Mi s-a întîmplat totuşi ceva, dar e atît de neînsemnat încît nici nu ştiu cum să notez. Aseară la Wéber, bătrîna Ioană d'Arc n-a apărut : trebuie să fie bolnavă ; nu credeam că tînăra va veni. Supravegheam totuşi uşa. A intrat la ora ei obişnuită, s-a aşezat, a cercetat lista de bucate de parcă n-ar fi ştiut că va cere o farfurie de sandvişuri, apoi a ridicat ochii, mi-a aruncat o privire şi a zîmbit.

MALTAVERNE

1

NU mai am pe nimeni căruia să-i adresez această scrisoare, ultima fără îndoială înainte de-a închide ochii. Octogenarul de mine am scăpat de masacrul care i-a răpit pe toţi cei apropiaţi, pe toţi cei cu care mă înţelegeam dintr-o privire : André Donzac a fost ucis în august 1914 ; Simon Duberc a intrat în congregaţia Saint-Sulpice. Numărul restrîns al celor ce mai trăiesc încă şi cu care, la Paris, am aceleaşi amintiri, chiar dacă altădată mi-au fost duşmani, mi-au devenit prieteni, datorită aceloraşi poeţi pe care i-am gustat, poeţi dispreţuiţi astăzi de generaţiile tinere, sau mai degrabă ignoraţi şi care, atunci cînd noi nu vom mai fi, vor sfîrşi în groapa comună a uitării.

Nu, nu regret că am fost omul unei singure cărţi. „De ce-aţi tăcut după *Maltaverne ?*" mă întreba ieri un necunoscut de douăzeci de ani într-o scrisoare plină de admiraţie şi afecţiune... La urma urmelor, de ce să nu-i răspund chiar lui ?

Ciudat că *Maltaverne,* care n-a prea făcut vîlvă în lume, a continuat să trăiască în cîteva

inimi credincioase menite în fiecare generaţie să ia locul celor care-au încetat să mai bată. E semnul unor lucruri ştiute de mine dintotdeauna : că şi eu aveam să reînviu o anumită lume de altădată, diferită de restul lumii, cu mijloacele care-mi sînt proprii şi care sfidează verdictele celor mai tineri ca mine.

De ce-am tăcut ? Dar cum se face că eu care am avut totdeauna nevoie de o femeie pentru a o înlocui pe mama, şi care de fapt n-am iubit decît copilăria, nu m-am căsătorit şi n-am pe nimeni căruia să-i las moştenire aceşti pini supravieţuitori ? Ei mă privesc, îi privesc şi eu şezînd pe peronul de la Maltaverne. Sînt tot acolo, cu inima putredă, la discreţia unei furtuni de echinocţiu. Parc-am fi şi ei şi eu pe-o plută, căci tot ţinutul din jur nu mai e cel îndrăgit de adolescentul de altădată. Incendiile au distrus gospodăriile atît de dragi. Care-au mai rămas au fost părăsite, ogoarele lăsate în pîrloagă. Morile de pe Hura au tăcut, la fel ca şi tălăngile turmelor. Tîrlele de oi cad în ruină, carele nu mai scîrţîie, pinii nu mai plîng cu lacrimi de răşină.

Noi nu ne-am ruinat, pentru că lemnul rămîne scump iar papetăriile au deschis noi debuşeuri. Dar în adîncul fiinţei mele e o paragină, un pustiu. Caut să nu mai părăsesc Maltaverne pentru a nu constata cu ochii mei că ţinutul acesta multiubit nu mai dăinuie decît în mine. Paşii mei bătrîneşti nu mă duc mai departe de stejarul cel mare căruia, în copilărie, îi dedicasem un adevărat cult. Şi rămîn credincios ritu-

lui de altădată. Îmi apăs îndelung buzele pe scoarța lui. Îl mîngîi cu mîinile mele zbîrcite.

De ce m-am întors să mor aici, după ce timp de-o jumătate de secol n-am dat altceva decît paginile acelea scrise, adolescent fiind, înaintea primei mele plecări la Paris ? M-am slujit de ele, ele m-au purtat și mă mai poartă încă, ele îmi dictează acest răspuns către un tînăr necunoscut, de vreme ce n-am pe nimeni altul căruia să-i scriu.

Nu că cei din jur nu m-ar sluji la fel ca întotdeauna. Nora lui Prudent Duberc, Abeline, se îngrijește de mine. E o gospodină care știe să gătească, dar are școala de infirmiere iar tîrgoveții au mai multă încredere în ea decît în doctorul Dulac. Bărbatul ei, care i-a urmat lui Prudent, s-a specializat în exploatarea pinilor pentru papetării. Ne e totuna mie și pinilor din parc ce așteaptă să mor eu ca să moară și ei, și pe care aceste lucruri noi nu-i interesează. Mi se pare uneori că aud un foșnet de ferigi și văd ivindu-se un băiețel plăpînd, cum eram eu, cu pălăria-i de soare și șosetele căzute peste sandale și care-ar fi nepotul meu.

Dintre toate întrebările pe care mi le pui e cea care cere numaidecît un răspuns, mai greu de dat decît cel privind tăcerea mea după *Maltaverne*. Dar corespondentul meu necunoscut e îndreptățit să afle totul. Nu mă voi cruța defel. Îi voi satisface pînă și curiozitățile pe care nu mi le-a mărturisit. Cel mai ciudat este că, deși n-am ajuns cel pentru care, sînt sigur, am fost zămislit și adus pe lume, am fost totuși un cronicar destul de cunoscut și apreciat, fără să mă amestec în certurile politicii cotidiene care nu mi-au plăcut niciodată ; dar fără să vreau, și asta mă deosebea de confrații mei, căutam toate ocaziile pentru a atinge singurul subiect care mă interesa și anume persoana mea. „Vorbiți-ne de dumneavoastră..." De cîte ori n-am primit această invitație și n-am înțeles ceea ce dealtfel am crezut întotdeauna, că fiecare dintre noi e menit să spună un anumit lucru și că nu va pleca înainte de a-l spune, fie numai și în niște cronici efemere. Dar iată că scriu această ultimă scrisoare unui tînăr și poate voi vărsa în ea dintr-o dată tot ce am pe suflet. Dacă nu mor înainte de-a o termina, voi putea să mă întind și să adorm întru Domnul, un somn liniștit, așa cum îi cer în fiecare seară.

2

N-AM să încep cu începutul, ci am să mă cufund direct în anul 1910, cînd a apărut la Grasset, pe cheltuiala autorului, *Maltaverne*. Am fost un tînăr scriitor sărbătorit în saloane pe care nu eram în stare să le deosebesc de cele unde nici nu putea fi vorba să pătrund, saloane ţinute foarte adesea de o doamnă care scria versuri. Toate erau geloase pe faima Annei de Noailles. Doamne pe care le mai am încă în faţa ochilor, cu pălăriile lor cu pene de struţ, cu bustul enorm, revărsîndu-se din corsete prea strînse, şi care-şi îndreptau către mine lornionul. Ce mai aveam pe-atunci din copilul de la Maltaverne? Vorbeam, eram strălucitor, eu care la Bordeaux nu însemnam nimic, eram snob, fără să fac vreo diferenţă între oamenii pe care-i frecventam. Îmi croiam drum, cum se spune. Dădeam din coate, la fel ca şi camarazii mei, cu avansul oferit de avere şi de acel prim succes nesperat. Dar, în adînc, ascunsă de toţi, sălăşluia comoara mea, o ştiam prea bine, un amestec unic pe care eu singur îl deţineam şi-l puteam exprima în cuvinte. Mă socoteam ca într-o permisie faţă de

Dumnezeu. Asta ca să nu spun că-l azvîrlisem cu totul peste bord. Această bizarerie, în noul mediu ce-mi devenise familiar, era ridicată în slăvi de criticul de la *Revue des Deux Mondes*, care se bucura datorită mie de o redeşteptare spiritualistă.

Nu, nu cred că pot face altceva mai bun pentru a răspunde la întrebările corespondentului meu necunoscut decît să mă întorc la acel an 1910 şi să-l observ pe tînărul Gajac în seara unui mare dineu oferit ambasadorului Austriei, contele Czernin, de către ducele şi ducesa de Rohan, la reşedinţa lor astăzi dărîmată, peste drum de Saint-François-Xavier. Această ducesă avea, la fel ca toate celelalte, mania versurilor, numai că versurile ei stîrneau hazul pînă şi celor mai îngăduitori. Era autoarea a ceea ce ea numea „ceaiuri poetice“ unde, ca în parabola din evanghelie, îşi umplea saloanele cu o mulţime adunată la întîmplare. Ceea ce-l făcea pe Montesquiou să spună că salonul ei e o stradă cu un acoperiş deasupra.

Fără îndoială a fost impresionată de înfăţişarea mea oarecum liniştitoare, deoarece deprinsesem unele maniere, eram îmbrăcat cum se cuvine, şi-apoi mai era şi cartea pe care critica de la *Revue des Deux Mondes* o ridica în slăvi. Aşa am trecut dintr-o dată de la ceaiurile poetice la acest dineu în onoarea contelui Czernin, unde n-am înţeles, cînd am fost întîmpinat pe peron de o haită de valeţi în livrea şi în pantaloni scurţi bufanţi, că ceea ce vedeam era sfîrşitul unei lumi din care eu nu făceam parte, dar pe

care-o cunoşteam sau credeam că o cunosc bine prin Balzac, fiindu-mi familiară într-un fel, şi pe care un autor încă necunoscut de mine, Marcel Proust, încerca s-o recreeze chiar în anul acela. Dar nu-mi scriu aici memoriile : totul în scrisoarea mea va fi adevărat dar în acelaşi timp va fi născocit. Ca şi întîlnirea de după dineu, în îmbulzeala invitaţilor de la ora zece, cu un poet pe care-l cunoşteam puţin dar îl preţuiam... Să-i zicem Blasimont. Ţin să nu fie identificat. Amintirea spuselor sale din seara aceea însă nu-i plăsmuită : toate m-au însemnat astfel încît de-atunci am devenit un altul, în măsura în care mă mai puteam încă schimba.

El m-a oprit, nu aşa cum am crezut mai întîi, pentru a-mi lăuda cartea, ci pentru a protesta : că nu i se întîmpla niciodată să accepte o invitaţie în chip de figurant, făcuse excepţie în seara aceea ca s-o întîlnească pe încîntătoarea prinţesă Z... care-l rugase să fie acolo, şi n-o găsea din pricina înghesuielii.

Mi-am dat seama că se mulţumea şi cu mine, şi cu toate că nu-mi citise cartea, aşternea asupra plăpîndei mele persoane o privire mai puţin indiferentă ca de obicei. Îmi ceru voie să-mi spună pe şleau părerea lui că mă pierdeam într-o lume din care nici un scriitor nu scăpase cu viaţă. Cum îi obiectam timid că şi el trece drept o persoană căreia îi place societatea, protestă că în cele cîteva case foarte închise unde era oricînd bine primit mai uita puţin felul de viaţă sobru pe care-l ducea alături de părinţii lui bătrîni, constituiau o altă lume. Nu roşea pentru gustul său mărturisit faţă de-o anumită perfecţiune moştenită de la un foarte vechi trecut şi de care nu se putea bucura decît acolo. Amfitrioanele, după părerea lui, posedau arta de-a doza în jurul unei mese meritele obîrşiei şi pe cele ale spiritului, ceea ce-i permitea lui, ca poet, să descătuşeze o parte din el însuşi în conversaţii, sau mai curînd în improvizaţii, în faţa auditoriului fascinat, gata de replică. „Ceea ce n-are nimic de-a face insistă el veninos, cu casele astea care sînt tot ce-i mai rău în Paris.“ M-am împotrivit, cam iritat, că într-una din aceste case, în ajun încă, stătusem la masă cu infanta Eulalie şi cu infantele Don Luis. „Cît eşti de naiv ! O infantă şi un infante care nu mai pot apărea la curtea din Madrid şi care n-ar fi primiţi în nici una din casele pe care le frecventez.“ Am remarcat timid că nici acolo nu erau primiţi doar oameni virtuoşi. „Nu, slavă Domnului, dar fiecare îşi lasă viciul la uşă, în timp ce în saloanele unde te compromiţi dumneata, aproape toţi tinerii sînt fete iar numeroase doamne sînt băieţi, aşa că mor de foame, fiecare pe seama lui. Şi, ca să fiu sincer, să nu crezi, dragul meu Gajac, că reputaţia unui tînăr poate scăpa la nesfîrşit de murdăria unor asemenea contacte.

— Ce se zice despre mine ? am întrebat cu teamă.

— Linişteşte-te, nu-i încă totul pierdut. Mai e timp. O prietenă îmi spunea despre dumneata : „Nu prea e cine ştie ce de capul tinerelului ăstuia de Gajac“.

În clipa aceea am simţit ca o lovitură de cuţit în mijlocul mulţimii strălucitoare şi nemiloase ; unica scăpare mi-a venit din partea celui care

mă lovise și-mi spunea : „Ești palid, să ieșim de-aici".

— Ceea ce se spune despre mine nu-nseamnă nimic, nu contează decît ceea ce sîntem, iar ceea ce sîntem se reduce la sensul pe care-l dăm cuvintelor, cuvintelor celor mai obișnuite.

Mă trase către vestiar, după ce sărutasem mîna ducesei care nu mă recunoscu. Am traversat esplanada Invalizilor. Era o seară de primăvară, și-am mers în pantofi de seară pînă la Concorde, apoi am apucat-o pe bulevard pînă la barul de la Paix, care nu cred că se schimbase mult de la sfîrșitul Imperiului și unde Blasimont își avea tabieturile sale. Și mie îmi plăcea, cu șemineul său arhaic și catifeaua spălăcită a banchetelor comode. Aflasem din *Vrei să reușești ?* de Jean de Tinan poezia barurilor. Am cerut un lichior de chimen, rece. Blasimont ceru un cocteil, a cărui modă începea atunci și-și reluă cursul de strategie literară.

— Nu trebuie să colaborezi la prima revistă ieșită în cale, e foarte important. Singurele reviste de avangardă care contează îți sînt închise, și-apoi nu ești poet. Nu, în cazul dumitale nu văd altă scăpare decît la N. R. F. Pentru început ai putea scrie niște recenzii.

— Au dat una foarte elogioasă despre *Maltaverne.*

Îmi spuse, dar nu părea să creadă, că era un punct de plecare posibil. Simțeam că nici o forță din lume nu-l va face să iasă din acest mic bar din moment ce mă aflam eu acolo ca să achit nota și îi și comandase barmanului un alt cocteil al cărui nume l-am uitat dar în privința că-

ruia avea alte păreri decît barmanul. Am cerut un al doilea lichior de chimen rece și în barul stil 1870 de unde auzeam, foarte înăbușit, freamătul din piața Operei, atmosfera dintre noi deveni mai mult decît prietenească, aproape afectuoasă. Mă imploră să nu acord nici o importanță acestor bîrfeli. Am spus deodată, într-un mare elan de încredere :

— Sînt aproape de clipa cînd mă voi elibera dintr-o dată de mediul în care trăiesc : mă voi căsători și căsătoria mă va despărți pentru totdeauna de lumea asta îngrozitoare.

— Să te căsătorești ? Vrei să te căsătorești ?

S-ar fi spus că vestea asta, care era o veste și pentru mine, îl lovea drept în inimă, dezmeticindu-l dintr-o dată.

— E drept că dumneata poți...

Mi-am amintit că el îi avea pe părinții lui bătrîni în grijă, dacă nu cumva el era în grija părinților lui bătrîni.

— Nu că m-aș fi căsătorit dacă aș fi putut, îmi spuse. Sînt poet. Dar cu dumneata e altfel.

Am protestat sub cuvînt că o operă poate fi zămislită din pacea și armonia a două destine ce se acordă, precum din dezordinea unei vieți singuratice.

— A dumitale, poate.

Aceste vorbe au fost rostite pe un ton care m-a jignit. M-am împotrivit că nu era vorba de-o mică burgheză, ci de-o fiică crescută de tatăl ei astăzi decedat, un mare artist, căruia îi păstrase un adevărat cult, dar că nu era încă nimic hotărît între noi și-l rugam să nu sufle nici o vorbă.

— Pe cine dintre oamenii cu care mă văd crezi dumneata că-l interesează ?

I-am dat dreptate și l-am încredințat că spusele lui mă liniștiseră, dar nu era deloc așa și, în timp ce el oprea un taxi, mă blestemam de-a fi destăinuit acestui camard mai vîrstnic, disprețuitor și gelos, ca pe-o hotărîre luată, un proiect încă vag în care eu însumi nu credeam decît pe jumătate.

Luase ființă într-un cerc îngust de prieteni creștini strînși în jurul unei reviste de tineret, și conduși de-un călugăr dominican : dintre aceia pe care eu îi numeam „suflete nobile" și care aproape toți, patru ani mai tîrziu, s-au dovedit și mai mărinimoși decît îi crezusem. Mă iubeau și mă admirau și, la fel ca și Blasimont, dar pentru motive mai înalte, erau îngrijorați văzîndu-mă într-o tovărășie atît de îndoielnică. Nu că aș fi fost de acord cu ei în privința ambiției de care erau cuprinși pentru a da literelor franceze o direcție spiritualistă. Încă n-avea sens ca unii ca noi, fără nume și fără operă, să ne vîrîm în frunte. Cel care făcea figură de șef printre ei și căruia am să-i spun Albéric, singurul căsătorit, ținea casa deschisă. Tomismul era lege printre ei, iar în politică, Maurras : stare de spirit foarte îndepărtată de a mea. Ceea ce apreciam la Albéric nu erau ideile sale, ci un nu știu ce care mă făcea să presimt o vocație de sfînt. M-am lăsat așadar în voia lui cînd a hotărît să mă smulgă dintr-o lume unde riscam să mă pierd, făcîndu-mă că mă însor cu o verișoară a lui de optsprezece ani ; îmi vorbea despre ea cu însuflețirea ce-o inspira pe-atunci o fată tînără

băieților. Emmanuelle era după el o ființă „care trăiește la mari înălțimi". Îmi dădu de înțeles că voința lui Dumnezeu era pe cale să se vădească și că nu trebuia să mă împotrivesc ei. Ceea ce fără îndoială înlesnea lucrurile era faptul că fata, din aceleași motive ca și mine, deținea la moartea tatălui ei un patrimoniu egal cu al meu. Era așadar prototipul de căsătorie aranjată. Abia o întîlnisem o dată sau de două ori și schimbasem doar cîteva cuvinte.

Și iată că aici pe trotuar, în fața barului de la Paix, în fața ferestrelor luminate de la *Écho de Paris*, Emmanuelle deveni dintr-o dată cea menită să mă scoată din mocirlă.

*

Cum să-l fac pe un băiețandru ca dumneata să înțeleagă ce s-a petrecut în sufletul meu atunci seara pe cînd mă întorceam grăbit pe Avenue de l'Opéra, ca un iepure rănit ce-și caută vizuina ? Mai întîi era limpede că personajul întruchipat de mine la Paris, dacă exista, spre nenorocirea mea desigur, nu cîștigase nimic față de copilul, de adolescentul, de tînărul de altădată și că femeia rămînea în ochii mei refugiul și salvarea. Eram incurabil și așa voi fi pînă la urmă. Ce nebunie, de care nu eram în nici un fel conștient, să confer brusc unei tinere abia cunoscute, pe care un vag proiect de căsătorie o introdusese în viața mea, această capacitate de-a mă ocroti ! Găsisem firesc pînă atunci faptul că familia ei o ținea departe de Paris sub pretextul unor expoziții ale operelor tatălui ei în Germania. Fa-

milia mă lăsase de-o parte, mă păstra în rezervă. Mă împăcam cu situaţia, deşi eram cît se poate de conştient de ea. În seara aceea totuşi eram îngrijorat. Mă hotărîsem ca a doua zi chiar să mă duc la Albéric şi să-i pun în vedere că nu mai suport. Şi-atunci mi s-a părut c-o iubesc pe Emmanuelle. Nu mi-a fost greu deloc s-o oblig în închipuire să joace rolul pe care urma să-l aibă alături de mine. În ciuda pasiunii pentru memoria tatălui ei, nu mă îndoiam de puterea mea de-a o modela după gustul meu.

Dar mă gîndeam cu-adevărat la ea, în seara aceea, mergînd pe Avenue de l'Opéra, trecînd pe lîngă ghişeele Luvrului, aşezîndu-mă pentru o clipă pe banca pustie, în coasta palatului, unde stătusem de multe ori în timpul primelor mele incursiuni pe malul drept ? Nu pot scrie nimic care să nu fie adevărat, nici să cedez, ca în cazul unei povestiri născocite, unei rînduieli, unor aranjamente. De fapt, în clipa asta sînt sigur doar că m-am conformat unei realităţi... Dar mă îndoisem oare vreodată de ea ? Personajul pe care-l jucam la Paris nu era de fapt decît un personaj şi, de îndată ce mă regăseam în culise, redeveneam acelaşi ca la Maltaverne. Nimic din fiinţa mea nu s-a alterat, cîtuşi de puţin. Pe banca de piatră din coasta Luvrului, în noaptea liniştită, netulburată de zgomotul de roţi al trăsurilor întîrziate, am făcut ceea ce pe atunci numeam un plan de viaţă. Voi rămîne la Paris dar voi trăi ca un călugăr. Chiar mîine mă voi spovedi. La cinci minute de casă era capela de pe rue Monsieur iar Saint-François-Xavier, parohia mea îngrozitoare, se putea mîndri în vremea

aceea cu unii din cei mai buni duhovnici. Eu care pîndisem de-atîtea ori paşii unui prieten pe scară, eu care nici n-aşteptam să sune ca să mă reped să-i deschid, voi lăsa de-acum înainte să sune, voi lăsa să sune, voi face pe mortul şi voi relua lectura întreruptă la gura focului meu de cărbuni. La primăvară îmi voi permite unele libertăţi, mă voi îmbrăca, voi merge să iau masa la Pavillon d'Armenonville. Nu voi renunţa la colaborări : voi pune în cronici ceea ce nu pot păstra numai pentru mine din trecutul meu apăsător. Ştiam că aceste cronici nu seamănă cu altele şi că multora le plăceau, din cauza confesiunii abia voite pe care o făceam primului venit şi nimănui.

Dar Dumnezeu hotărî altfel : chiar în săptămîna aceea o telegramă de la Duberc mă chemă la Noaillan, unde mama era pe moarte. Am deschis-o la întoarcerea de la o serată de care n-aş vrea să vorbesc, căci m-am arătat grotesc şi mizerabil ; dar oricum ar fi, telegrama a sosit în timp ce eu jucam rolul unui jalnic personaj. Nimic nu mă făcea să cred într-o voinţă deosebită a lui Dumnezeu ca aceste crude apropieri care ne mortifică pentru tot restul vieţii... Pe mine cel puţin, căci alţii ar rîde şi, desigur, pe bună dreptate. Eu am tăcut, dumneata eşti primul, după atîţia ani, căruia am să-i mărturisesc, căci ştiu că n-ai să rîzi, dumneata, care ştii că, în cursul serii pe care ţi-o voi descrie, telegrama mă aştepta sub uşă

3

PRIMISEM pentru seara aceea o invitație la un dineu la Versailles, la o doamnă de naționalitate străină, dar înrudită în Franța cu tot ce-i mai nobil, cum ar spune Saint-Simon. Cartea de vizită anunța un dineu cu mulți invitați, unde fără îndoială vor precumpăni scriitorii, căci doamna adăugase de mînă : „ținută de oraș". Acceptasem, căci trebuia s-o fac să-mi ierte multe, această doamnă de temut. Nu-mi scăpa faptul că mă privea cu insistență la dineurile unde-o întîlneam, că nu pierdea nici un prilej ca să mă așeze și să mă rețină lîngă fotoliul ei, de parcă ar fi avut drepturi asupra mea. Îi cunoșteam reputația de devoratoare și mă temeam de ea, căutam să mă feresc pe cît posibil. Era desigur trecută de patruzeci de ani dar părea mult mai în vîrstă : fie din pricina unei vii pasiuni refulate sau a alcoolului de care abuza, trăsăturile ei, care trebuie să fi fost frumoase, erau distruse de-o boală ascunsă. Căuta să pareze, dar nu mă înșela pe mine, întotdeauna atent cînd, sub privirea lacomă ce mă soarbe, mă simt devenind o pradă.

Dineul acesta la Versailles îmi permitea să-mi fac oarecum iertate eschivările. „În primul rînd să fii binecrescut." Era articolul nr. 1 din planul meu de viață pariziană. Nu cred să fi însemnat în *Maltaverne* această manie a lui Alain Gajac de-a face planuri de viață. Era o zi frumoasă de primăvară. M-am hotărît să ajung la Versailles și să aștept la micul Trianon, în fața pavilionului de muzică, pînă la ora mesei. Totul era așa cum visasem ; dar nu mă simțeam fericit și mă gîndeam la putința omului din secolul al XVIII-lea de a crea decorurile unei fericiri ce nu există, pentru o regină încîntătoare căreia avea să i se taie gîtul. Se afla și ea aici, pe peronul acesta, în ziua aceea de octombrie cînd femeile Parisului veniseră s-o ia.

În văpaia blîndă a asfințitului, n-am văzut trecînd nici o pereche de îndrăgostiți, de parcă nimeni în orașul imens n-ar fi încercat o fericire pe potriva acestei grădini fermecate. Nu știu, o, prietene, dacă ai simțit cum am simțit eu în seara aceea cu violență că destinul meu era pe cale să devină o poveste rînduită dinainte de cineva. O idee nebunească, fără îndoială ; dar știam că nu era decît un răgaz între ceea ce s-a petrecut ieri și ceea ce va surveni mîine, poate chiar în seara aceea. M-am uitat la ceas, nu voiam cu nici un chip să ajung primul, dar eram grăbit ca totul să se termine. Am rătăcit o vreme prin Versailles, am cumpărat trandafiri de la o florărie și-am sunat la primul etaj al unei case vechi ale cărei ferestre dădeau desigur spre grădinile palatului. Valetul îmi luă trandafirii. L-am întrebat dacă sînt primul. Foarte serios,

îmi răspunse : „Dar bineînțeles“, de-al cărui sens evident și cumplit n-am avut timpul să mă pătrund, căci doamna deschise ușa, se înduioșă văzînd trandafirii : „S-a gîndit să-mi aducă trandafiri !“, mă împinse într-un salonaș încălzit de ultimele raze ale amurgului și m-am cutremurat : masa era întinsă lîngă fereastră, cu sticla de șampanie în frapieră, pateu de ficat pe un platou de argint : „Mi-am amintit ce mi-ai spus într-o zi, că la Paris nu-ți place decît pateul de ficat de la Café de Paris“.

Mă urmărea, dar luasem hotărîrea să simulez nepăsarea, să fiu absent. Nu căuta să-și tragă părul rar și spălăcit pe fruntea înaltă. Ochii îi erau injectați. Chiar și numai fața buhăită ar fi trădat-o că era bețivă, să nu fi fost nenumăratele sticle de băutură înșirate pe un gheridon la îndemîna ei. Înspăimîntătoare desigur, dar pentru ce să se teamă un tînăr de douăzeci de ani de o femeie care-a băut ? M-am hotărît să mă fac că nu înțeleg ce vrea de la mine, atîta vreme cît va fi posibil. Dacă mă va strînge cu ușa, voi scăpa printr-o sinceritate deplină, la care dealtfel am fost adus aproape imediat.

— Sînt sigură că nu-mi porți pică pentru că am aranjat această întîlnire între patru ochi. Ești supărat ?

— Nu, doamnă, ci numai uimit, trebuie să mărturisesc.

— De ce ? Trebuia să ieșim, mi se pare, din acele aparteuri de prin saloane, unde prietenia noastră nu se putea exprima liber.

Tonul ei era atît de pasionat încît m-am hotărît fără întîrziere să fiu brutal.

— Doamnă, prietenia nu se decretează.

— Prietenia noastră a luat naștere atît de firesc de la prima întîlnire, Alain.

— Doamnă, n-aş vrea să vă supăr, dar nici să vă mint ; n-a existat niciodată ceva în ceea ce mă privește care să semene cu o prietenie.

Ea bău o gură de șampanie și mă întrebă :

— Dar ce-am însemnat eu pentru dumneata în cursul întîlnirilor noastre ?

— O doamnă distinsă căreia nu-i puteam refuza locul ce mi-l oferea alături de dînsa.

— Nimic altceva, Alain ? Nu-i adevărat.

— Erați o relație printre multe altele...

Izbucni, și mînia, sau mai degrabă turbarea ei mă făcu să sper că voi putea bate în retragere cît mai curînd.

— Una din cunoștințele dumitale ? Nu zău ! E singurul titlu pe care nu-l poți invoca ! N-am relații decît în lumea mea, în mediul meu firesc. Iar dumneata nu faci parte din această lume și nu vei face parte niciodată.

— Renunț bucuros la această fericire.

— Nu fi obraznic : știi bine că-ți ofeream infinit mai mult, că ai fi putut fi tot ce-i mai de preț în viața mea.

Plîngea : măcar să nu știu, să nu fiu silit s-o consolez.

— Dar doamna la care v-am întîlnit nu era o cunoștință a dumneavoastră ?

— Nu tocmai, deși unele au acest drept, grație originii lor. Ceea ce mă atrăgea la ea, Alain, e faptul că eu iubesc oamenii, i-am iubit întotdeauna. Deși e slabă nădejde să întîlnești oameni adevărați în acest mediu, mi-am încercat

norocul și te-am văzut într-o seară, un om, alții ar spune un suflet, și pe bună dreptate în ceea ce te privește. Un chip drag, un tînăr fermecător...

Plîngea și se înduioșa. Am simțit pericolul :

— Doamnă, vă cer iertare : ar fi mai bine să ne despărțim.

— Nu înainte de a-ți spune ceea ce doream să-ți spun, proiectul pe care-l făcusem. Mi-am dat seama de la bun început că te pierzi, lipsindu-ți un sfat, o îndrumare, o prezență feminină în viața dumitale. N-ar fi fost decît un joc pentru mine să te introduc în lumea adevărată, să-ți aduc prin simpla mea prezență o garanție împotriva anumitor calomnii ce nu te cruță, știi bine.

— Pentru mine, doamnă, nu există o lume adevărată. Nu există decît una singură, cea despre care Domnul a spus : „Eu nu mă rog pentru lumea asta". N-am nevoie de nimeni ca să evadez din ea.

Mă imploră :

— Rămîi astă-seară, acordă-mi această ultimă seară.

Am ieșit pe furiș în vîrful picioarelor de parcă aș fi asasinat-o. Valetul se ridică, îmi întinse pălăria și bastonul. I-am atras atenția că stăpîna lui se simte rău, că trebuie să aibă grijă de ea.

— O, răspunse el, știu eu ce-i trebuie. Un veronal, și mîine, nici urmă de migrenă, doar puțină mahmureală.

Avea poftă de vorbă, dar eu nu doream decît să fug fără să mai întorc capul, ceea ce am și făcut, închizînd în urma mea poarta masivă de la stradă. Aproape alergam, respiram cu încîn-

tare miresmele de liliac ale nopții. Am avut norocul să sosesc la gară în clipa cînd trenul de Paris se punea în mișcare.

■

Dumneata, care ți-ai făurit o idee atît de frumoasă despre mine, ce crezi c-am făcut ? Am să-ți arăt reacțiile josnice ale unui tînăr așa ca mine. Mi-era foame. Un taxi mă duse pînă la Café de Paris, pe Avenue de l'Opéra. Eram stăpînit în clipa aceea de ideea pateului de ficat pe care-l zărisem pe masa doamnei, știind că nu mă voi atinge de el și pe care acum aveam să-l savurez. Nu-ți pot spune, după atîția ani, dezgustul pe care mi-l inspiră aceste mici petreceri pe care mi le ofeream de unul singur, ca de pildă în seara aceea. Nu prea multă lume, o muzică suavă. Nici un martor. Nu era nevoie să mă prefac. Nu-mi amintesc de menu decît doar de pateul de ficat precum și de un vin de Bordeaux foarte sec, așa cum îmi plăcea mie și pe care mi-l recomandase chelnerul. Desigur nu știam, nu puteam ști că o telegramă îmi fusese strecurată sub ușă ; dar știam că momentele pe care le trăiam își aveau locul într-o povestire ce era pe cale să se înfiripe. Ce importanță avea ? Căutam să-mi vin în fire. Îl ascultam pe majordom lăudîndu-mă că nu cer salată la pateul de ficat. Mă admira din ziua cînd refuzasem o roșioară sub cuvînt că i se scoseseră măruntaiele. Roșioarele nu se curăță, sînt becațe de mare, îmi spunea el, dar clienții nu știu... Iată vorbe menite să-mi lase spiritul într-o tihnă plăcută.

Pînă la urmă a trebuit totuşi să plec ; m-am aflat iarăşi în noaptea blîndă de primăvară. Nenorocirea de care încă nu ştiam, care avea să mi se întîmple, mi-a anunţat-o portăreasa : „Uite că v-aţi întors în cele din urmă. I-am spus factorului să vă strecoare telegrama sub uşă. Nu mai pot urca cinci etaje cu picioarele mele nenorocite... Dar eram îngrijorată. Nădăjduiesc că n-a greşit uşa."

Înţelesesem. Ştiam ce veste mă aşteaptă. Am urcat scările patru cîte patru şi, de cum am deschis uşa, am zărit pe parchet pata albastră a telegramei. Mi-a trebuit o vreme pînă să aprind lampa : încă nu exista electricitate în imobil. Bătrînul Duberc făcuse economie la cuvinte : „Doamna grav bolnavă. Dacă nu primesc alte dispoziţii automobilul vă aşteaptă la Bordeaux la trenul..." Am uitat ora trenului. Atunci o ştiam. Mama era încă în viaţă. Era cazul să-mi pun un costum negru în valiză ? La Maltaverne aş fi avut de toate însă la Noaillan nu locuisem niciodată vreme mai îndelungată şi ar fi trebuit să merg la Bordeaux pentru a cumpăra haine de gata. M-am hotărît să iau un veston negru pe care-l purtam rareori la pantalonul de smoking. Da, iată ce mă preocupa. Am dormit fără vise. I-am dat femeii cu ziua o telegramă pentru Duberc în care-mi confirmam sosirea.

La gară, n-am schimbat nimic din obiceiurile mele. Am cumpărat un roman de curînd apărut de Abel Hermant, *Marii burghezi*, nu prea gros şi care mi se păru tocmai bun de citit între Paris şi Bordeaux. Odată instalat la locul meu, am luat un tichet pentru vagonul-restaurant şi

m-am gîndit la jumătatea de Listrac pe care mi-o ofeream întotdeauna acolo. Eram cuprins parcă de nepăsare.

Vinul însă m-a făcut să-mi dau seama spre ce mă îndrept. Mama nu murise, va muri poate în braţele mele. O doamnă din faţa mea nu contenea să mă examineze şi, ca să scap, priveam cu insistenţă peisajul tremurînd sub ploaia de primăvară. Mama... Ce însemnase ea pentru mine, dragostea mea nebunească în care nu credea cînd hohoteam de plîns, în timp ce-o sărutam dimineaţa în patul ei la gîndul unei zile întregi petrecută departe de ea. „Nu eşti decît un leneş, da, asta eşti..." Şi mă respingea. Adevărat că mi-era şi teamă de profesori, de colegi, dar ea făcea parte din durerea mea al cărei element de bază era ziua aceea lungă departe de mama, o depărtare ce nu se măsura în kilometri, o despărţire de care suferream pînă într-atît încît rămîneam cîte o recreaţie întreagă în closet, unde dreptul la singurătate e imprescriptibil. Eram gata să izbucnesc în plîns, încît doream ca doamna atentă din faţa mea să mă întrebe : „Vă simţiţi rău, domnule ?" I-aş fi răspuns : „Mama e pe moarte..."

Am achitat nota şi mi-am ocupat iarăşi locul din compartiment. Am contemplat singur locurile năpădite de ploaie. Lacrimi se scurgeau încet pe geamuri. Slavă Domnului, nici prin minte nu mi-a trecut să deschid *Marii burghezi*. Mi-erau de ajuns gîndurile mele. Propria mea poveste îmi ajungea. Cea recentă mai mult decît cea pe care aveam s-o trăiesc şi pe care n-o situam uşor căci Noaillan nu-mi era familiar. În

copilărie, eram aduși aici de două-trei ori pe an să-l vizităm pe bunicul Martin de care abia îmi aduceam aminte și, de atunci, nu mai vizitasem acele locuri decît în trecere. O casă străină pe care eram gelos deoarece dădea într-o vale unde pinii se îmbină cu via și pe care mulți îndrăznesc s-o prefere scumpului nostru Maltaverne.

Bordeaux se anunța prin tunelurile de la Larmont și prin vuietul trenului ce încetinește pe podul peste Garonne. Am auzit vuietul în seara aceea ca pe-o amenințare. „Am auzit o voce sfîntă și cumplită..." Mi-am amintit de-aceste cuvinte ale lui Pascal. Pentru prima oară m-am gîndit să mă rog, nu cu vorbe, ci printr-o chemare interioară, un act de încredere și renunțare. S-o văd din nou pe mama ! Să mă vadă, s-o ajut să moară, asta este ruga mea și știam că mi se va împlini.

Bătrînul Duberc mă aștepta la ieșire. Nu-l cunoșteam pe șoferul cel nou și nici el nu mă văzuse vreodată. Duberc îmi spuse numaidecît că mama era în viață, crizele ei de sufocare se mai împuținaseră dar că la fiecare criză e în pragul morții. Mașina înainta în lumina asfințitului. Nu recunoșteam drumul, mă rugam. Oricare ar fi fost indiferența mea, regăseam acea prezență la cea mai slabă chemare. Era mereu alături.

*

Am recunoscut poarta mare de la Noaillan. Simțeam mireasma de salcîm în noaptea blîndă.

Prin jaluzelele de la două ferestre se strecura lumina unei lămpi. Mama trebuia pregătită, deși mă aștepta să vin. Am refuzat să cinez. Un foc mare ardea în salon, unde m-am hotărît să aștept. Ceea ce m-a impresionat de la bun început e că mama n-a schimbat nimic, n-a deplasat nimic, a locuit de bună seamă în casa asta fără s-o vadă. Totul era ca pe vremea bunicului. Nu se schimbaseră decît draperiile zdrențuite, dar tapițerul le alesese dintr-o singură culoare, ca să nu șocheze. Ar fi avut mult farmec astăzi salonul acela Louis-Philippe : portretele de familie care altădată ne stîrneau rîsul deveniseră venerabile, chiar și cel al strămoșului care scăpase de ghilotină făcînd pe prostul satului, chiar și-al unchiului care plînsese pentru că se arsese jigoul de berbec, sau al străbunicului care nu suporta să vadă o servitoare stînd o clipă. „Ridică-te, trîntorițo !" Mi-aduc aminte că pe mama, care nu rîdea niciodată, o făcusem să rîdă în hohote jucînd chiar în acest salon scena portretelor. Infirmiera veni după mine : mama era foarte liniștită, mă aștepta. Odaia era la etajul întîi, infirmiera mi-o luă înainte, apoi îmi făcu semn că pot intra. Mama ședea pe pat, foarte puțin schimbată, așa cum o știam din copilăria mea, în cămașă de noapte și cu părul împletit. M-am așezat pe marginea patului și, neputînd vorbi, i-am luat capul scump, i l-am sprijinit pe pieptul meu și i-am pus buzele pe fruntea mea. Ea spuse : „Mi-a fost dat să te mai văd !" pe un ton aproape de provocare.

— Da, mamă, m-ai văzut, ai să mă mai vezi, n-am să te mai părăsesc.

— Ba da, scumpul mamei, o să ne despărţim, mi-a sunat ceasul. Ceasul cînd voi fi sau nu mîntuită. Mîntuirea, Alain, mîntuirea...

Nu mă mai vedea şi privea la ceva înspăimîntător de dincolo de lumea asta. Am strîns-o lîngă mine :

— Mamă, trebuie să uiţi cuvintele astea din care teologii au făcut o ameninţare, să-ţi regăseşti încrederea de copil, să crezi, să crezi că sîntem iubiţi, da, fiecare din noi, aşa cum sîntem, căci cel ce ne iubeşte nu-i un judecător nemilos cum ţi-l închipui. Îţi reaminteşti vorbele auzite de sfîntul Francisc de Sales într-un moment al vieţii cînd era sfîşiat de îndoieli : „Nu sînt cel care osîndesc, numele meu e Isus". Ţi le reamintesc ca să te arunci împreună cu toate frămîntările, cu toate neliniştile tale, în această dragoste fără margini, să te arunci cu ochii închişi.

— Nu mă cunoşti, Alain, nu ştii ce fel de om am fost.

— Ştiu mai bine decît crezi.

— Nu, nu poţi şti, nimeni nu ştie, nici chiar duhovnicii mei, cărora îmi pare rău că nu le-am vorbit destul de limpede.

— Măicuţă dragă, te-au înţeles, ei ştiu că noi toţi, într-un anumit moment al vieţii noastre, concentrăm infinitul într-o singură făptură.

Se ghemui lîngă mine.

— De unde ştii ? Cum ai ghicit ?

— De la moartea Păduchelui, sărmana fetiţă, durerea ta fără margini m-a făcut s-o cunosc pe mama mea cea adevărată, mi-a făcut-o infinit mai dragă. Crezi că după această biată dragoste omenească vom fi judecaţi şi condamnaţi ? Sînt pasiuni ale inimii — adevărate suplicii... Carnale, desigur, unde trupul are în fond atît de puţină importanţă sau chiar deloc. Mamă, am fost iubiţi aşa cum sîntem : poate că ceea ce socotim noi că-i mai rău atrage mai mult mila Domnului.

Îmi răspunse cu vocea scăzută :

— Îmi faci bine. Sînt împăcată. Mă voi spovedi mîine aşa cum se cuvine, ultima spovedanie, poate tot atît de plăcută ca şi prima.

Se îngriji să afle dacă am mîncat şi dacă era foc în camera mea. Da, era foc şi rămăsei nemişcat în faţa flăcărilor, neînchipuit de epuizat de cele cîteva cuvinte pe care le rostisem. Infirmiera îmi făgăduise să vină să mă cheme la cea mai mică ameninţare de criză.

Am refuzat să mă aşez la masă în sufragerie. Mi s-a adus în odaie o ceaşcă de supă şi-am aşteptat la gura focului, în tăcerea deplină a cîmpului adormit. Pe de altă parte, jansenistul din mine nu-şi afla liniştea fiindcă nu-i amintisem mamei adevăratele noastre greşeli, „răul ascuns al păcatelor pe care nu şi le cunoştea". Păcatul nostru împotriva dreptăţii. Nu fusesem înfometaţi şi însetaţi de dreptate. Nu fusesem prigoniţi de dragul ei, ne născusem, şi ea şi eu, de partea celor nedrepţi, nedrepţi oarecum prin condiţia noastră, şi tocmai asta o scuza pe

mama, crescută în ideea că patrimoniul trebuie apărat, menținut, ca o datorie esențială. Da, chiar și asta i se va ierta, ca și tot restul. Își primise pedeapsa încă de pe lumea asta, încît acum ajunsese cu totul desprinsă de bunurile pămîntești. Mie, supraviețuitorul, îmi revenea sarcina să îndrept totul. Deocamdată așteptam, potrivind tăciunii așa cum mă învățase mama.

*

Am ațipit fără să dorm de-a binelea căci am auzit rostogolindu-se un buștean și l-am îndreptat. Eram sensibil la tăcerea nefirească a șesului, ca o amenințare, la pașii ce se apropiau. Ușa se deschise, iar stareța azilului a cărui binefăcătoare era mama îmi spuse : „Curaj, dragă domnule". Mama închisese ochii, fără suferință, fără luptă. Stareța mă rugă să aștept puțin să i se facă toaleta — prima toaletă. Va mai fi încă una înainte de punerea în sicriu. „Nu trebuie să vă îngrijiți de nimic." Da, moartea într-un orășel declanșează de îndată ajutoarele de care are nevoie. Duberc sosi cu șoferul și bucătăreasa pe care n-o cunoșteam să-mi strîngă mîna. Fata în casă acoperea oglinzile cu ștergare. Totul se făcea fără mine.

Stareța azilului deschise din nou ușa. Supus, am urmat-o. Știam dinainte ce voi simți în fața unui cadavru și cu atît mai mult în fața aceluia. Am văzut-o. Oglinzile erau ascunse, o crenguță de merișor era înmuiată în aghiasmă. Toate riturile ancestrale se reînnoiau în jurul trupului neînsuflețit pe care crucifixul părea să-l țintuiască de culcușul său. Maicile rosteau rugăciuni. Mama, așa cum fusese ea era acolo, cu mîinile pe șiragul de mătănii. Nu, nu era un somn, era o absență fără scăpare, un loc părăsit de spiritul care-l însuflețise, și devenit o pradă ce începuse deja să fie mistuită.

Mai presus de orice durere, simțeam o panică teribilă ce nu era legată de credința mea jansenistă, o teroare cu adevărat viscerală, ca aceea a calului ce se cabrează și-și iese din minți trecînd prin fața abatorului. Verișoara Saintis (locuia în vecini și-o ajutase mult pe mama în timpul acestor ultime luni) mă încredință că are ea grijă de toate, că se va ocupa pînă și de anunțul mortuar în presa din Bordeaux, pe care nu înțelegea să-l dea decît cel mult în numele verilor primari. Asta mi-a sugerat să-i scriu lui Albéric, rugîndu-l să se ocupe el de publicarea anunțului în *Écho de Paris,* unde colaboram. I-am dat și textul : înștiințarea era dată numai în numele meu.

*

M-am întors în camera mamei și m-am așezat într-un fotoliu în fața acestui chip care nu mai exprima nimic din ce-l chinuise. Liniște aparentă care nu-i reală. Părăsindu-l, spiritul i-a luat scrupulele, spaimele, pasiunile fără scăpare. Trăsăturile dragi s-au destins în fine, sînt așa cum ar fi trebuit să fie dacă n-ar fi trădat zbuciumul acestui biet suflet. Atunci m-a cuprins toată durerea, mi-am reamintit totul

dintr-o dată, dragostea fără margini pe care am nutrit-o pentru ea în copilărie, tot ce fusese viața mea contopită cu a ei. Și totuși fusese nevoie de moartea bietei Jeannette ca să înțeleg în fine. O simplificasem pe mama pînă la caricatură. O nesocotisem prostește, nu credea că o nesocotesc, se rușina că-i o ființă atît de iubitoare.

Durerea mă apăra, insufla teamă oamenilor. Numai bătrînul preot veni să-mi aducă făgăduiala unor rugăciuni pe care desigur nu le va face. Era popular la Noaillan. O femeie cu ziua îi spusese mamei : „E cumsecade, are întotdeauna un cuvînt care să te facă să rîzi, nu-ți vorbește niciodată de Dumnezeu..." Mie mi-a vorbit totuși de El dar l-am întîmpinat cu un aer absent, justificat de durerea mea.

*

Peste noapte am dormit adînc pînă dimineața. Mi s-a adus o scrisoare de la Albéric, datată cu trei-patru zile în urmă. Îmi scrisese pe adresa mea din strada Vaneau, iar portăreasa mi-o trimisese aici. Luîndu-mă pe ocolite, mă anunța că mama Emmanuellei nu credea că starea nervoasă a fiicei sale i-ar permite să se gîndească la căsătorie în momentul de față, că socotea așadar mai cuminte să mă dezlege de cuvîntul dat. Lui Albéric nu i se părea că e vorba de-un pretext, dar de bună seamă că se vorbise pe socoteala mea. Regreta, nădăjduia să nu fiu prea amărît.

Nu, nu eram deloc. În mediul acesta al meu, în care moartea mamei mă adusese din nou, nebunia de-a fi crezut că o pariziancă nevrozată mi-ar fi putut fi soție îmi sărea în ochi. Dealtfel, nici o clipă de la sosirea la Noaillan nu mă mai gîndisem la ea. Nu, nu simțeam nimic decît o rănire a amorului propriu. Dacă ar fi fost după mine, aș fi înlăturat-o pe Emmanuelle împreună cu toată această viață de care căutam să mă eliberez.

*

O, prietene care mă admiri, ai toate motivele dacă nu să mă disprețuiești, cel puțin să-ți dai seama de dimensiunile exacte ale unui fiu nemernic, căci așa eram la vîrsta dumitale. Da, durerea la moartea mamei iubite era neputincioasă în fața asaltului unei bucurii surde, bucuria de-a face tabula rasa, de-a lua totul de la capăt pornind de la zero. Nici măcar o dată nu mi-a trecut prin minte că ar putea însemna punctul de plecare al unei convertiri la ceea ce declaram din vîrful buzelor, la spiritul care mă stăpînea adesea, ca atunci cînd, cu două seri în urmă, îi redam încrederea mamei mele muribunde. Nu, nici măcar o dată nu mi-am spus că pentru moment n-aș renunța la nimic, de vreme ce părăseam de bună voie lumea de care-mi era scîrbă. Dar aveam douăzeci și patru de ani. Cum să refuz partida ce nu se jucase încă ? Iată de ce nu puteam renunța la ceea ce

avea să mi se întîmple în viață acum cînd porneam de la zero și de-aceea, în toiul durerii, resimțeam un fel de beție.

*

Mă tem că ai să te îngrozești. Ce să fac? Această disponibilitate m-a ajutat să trec peste toate ceremoniile, îmbrățișările. N-am fost cuprins cu adevărat de durere decît atunci cînd sicriul s-a închis peste mama, îmbrăcată și împodobită cu o pălărie caraghioasă și avînd pînă și cartea de rugăciuni în mîini. În fața mormîntului; n-am putut suporta zgomotul lopeții de pămînt aruncată chiar de mine, după obicei, peste coșciugul ferecat, închis pentru totdeauna. Nu m-am rugat, nu pentru că-mi lipsea credința, ci fiindcă eram împietrit de scîrbă și de frică. Trebuia să aștept pomenirea de opt zile. Mă voi duce să stau o săptămînă la Maltaverne și nu voi primi pe nimeni, în afară de notar, maestrul Coste. Dinspre partea asta, n-aveam nici o grijă. În afară de cîteva legate, mai curînd meschine și pe care le voi dubla, totul îmi aparținea și nu trebuia decît să semnez.

Mai rămînea o ultimă încercare înaintea eliberării: praznicul la întoarcerea de la cimitir, oferit tuturor rudelor venite de departe. Datină care și ea avea să dispară. Atîta vreme cît oamenii soseau în trăsură sau cu cabrioleta, caii trebuiau lăsați să se odihnească; dar odată cu automobilul, nu mai avea nici un rost. Cred că am fost ultima casă în care acest obicei a strîns

atîta lume în jurul mesei, făcînd cu toții elogiul jigoului de berbec, ghiftuindu-se și turnîndu-și pahar după pahar dintr-un foarte onorabil Médoc de masă. Dar eu eram ca un sloi și-i împiedicam să-și dea frîu liber gîndului care-i stăpînea: „Eu sînt în viață și mănînc jigou de berbec". Mă uitam la ei: n-aveau să mai mănînce multă vreme, toți vădit nutriți peste măsură, chiar și cei mai tineri. Verișoara Saintis, care prezida la celălalt capăt al mesei, îmi spuse la desert că toată lumea, rude și prieteni, ar înțelege că sînt grăbit să mă retrag. Am făcut înconjurul mesei, le-am strîns mîna, apoi m-am retras în odaia mea. Dar în sufragerie vocile se și ridicaseră. Se dezghețau. Am auzit chiar rîsete puternice, repede înăbușite. Am căzut în genunchi, cu capul lipit de pat și lacrimile m-au liniștit. Îmi venea să fug de tot ce întîlnisem în lume, foarte bine, voi fugi spre altceva, dar spre ce?

Am sunat și i-am spus lui Balbino, șoferul, să urce. Era un basc spaniol de vreo treizeci-treizeci și cinci de ani, tăcut, deloc muieratic și pe care mama-l prețuise; dar știam că se plictisește la Noaillan și avea de gînd să-și caute alt loc. L-am rugat să mă ducă la Maltaverne unde voi rămîne pînă la pomenirea de opt zile. Îndată după aceea aveam de gînd să-mi schimb automobilul și să călătoresc mult. Păru încîntat la ideea schimbării mașinii. Nu că ar fi avut să se plîngă de a noastră, dar era un Motobloc, o fabrică din Bordeaux, aflată la ananghie și de cum părăseai regiunea era imposibil să găsești

piese de schimb, și-apoi era atît de demodată ! „Ați observat în interior un vas de cristal pentru trandafiri... După mine, ceea ce v-ar trebui, domnule, e un Panhard-Levassor.“ Am mai fost silit, pe la ora cinci, să primesc, cu ajutorul lui Duberc, condoleanțele arendașilor ce deveniră curînd doleanțe. Mama lăsase mulți bani lichizi. Am făcut promisiuni pe care Duberc le încuviință. „A fost și el arendaș, în fond e de partea lor !“ spunea mama.

Am plecat la Maltaverne a doua zi. Fără să i-o cer, Balbino s-a ocupat de mine în aceste opt zile. Era pe la începutul lui mai, un șir de zile minunate. Frunzele moi creșteau pe crengile stejarilor întunecați, făcînd să cadă frunzele moarte. Îmi plăcea această zvîcnire a naturii cum nu mai există astăzi. Pajiștea deasă foșnea fără încetare, șopîrlele se fugăreau pe peronul casei, cucul cînta : era Maltaverne cel de după vacanța de Paști, pe care îl visam la școală ca pe-un paradis necunoscut. Eram fericit, monstruos de fericit. Nu exagerez. Pe cînd în jurul meu toți pășeau cu grijă să nu-mi tulbure suferința, eu sufeream de rușinea pe care mi-o pricinuia atîta fericire. I-am cerut iertare mamei. Am căutat să-i văd în minte rămășițele pămîntești așa cum erau în clipa aceea, cu pălăria-i caraghioasă de sărbătoare cu care-o gătiseră.

Am coborît treptele peronului, am alergat către izvor, dar nerăbdător, m-am oprit înainte de-a ajunge la el, în mijlocul pajiștii. M-am ghemuit în iarba înmiresmată unde lăcustele și greierii care amuțiseră din cauza mea se porniră din nou să cînte în jurul trupului meu înnemișcare. Făceam parte din lumea aceea vegetală. „O, Doamne, îmi spuneam, ia-mă așa cum sînt, iubește-mă așa monstru cum sînt, nu mă pedepsi pentru faptul că sînt ceea ce sînt.“

M-am îndreptat spre casă. Balbino îmi aduse un pachet destul de voluminos de cărți de vizită și scrisori de condoleanțe sosite de la *Écho de Paris* și de la colegii mei. Domnul Simon, directorul, îmi amintea de cronicile mele pe care conta la fiecare 1 și 15 ale lunii și, că eram dorit nu atît de majoritatea abonaților cît de un grup de entuziaști îngrijorați de tăcerea mea.

I-am cerut lui Balbino să văd cum scrie. Mi-a plăcut, așa că l-am pus să scrie pe cartea mea de vizită „cu expresia celei mai vii recunoștințe“ și să răspundă astfel tuturor celor care-mi scriseseră dar nu făceau parte din familie. A fost vizibil măgulit de această promovare. Eu m-am mulțumit să-i scriu lui Albéric rugîndu-l să mă scuze față de ceilalți colaboratori ai revistei și să se facă mediatorul meu pe lîngă ei, deoarece nu puteam răspunde tuturor în starea de deznădejde în care mă aflam. M-am întors apoi la fericirea mea, așteptînd ceasul primei ciocîrlii.

Seara, l-am lăudat pe Balbino pentru scrisul lui și i-am mulțumit pentru serviciul pe care

mi-l făcuse. Era în al nouălea cer, era limpede că amorul propriu refulat era trăsătura dominantă a personajului. I-am expus proiectele mele : după terminarea pomenirii de opt zile la Noaillan, mă va însoţi cu automobilul la trenul de Paris. Apoi va rămîne la Bordeaux ca să-l vîndă. Era de părere că totul se va rezolva în douăzeci şi patru de ore, patronul garajului dorind foarte mult să-l cumpere şi cum închiria automobile pentru nunţi, maşina noastră bine întreţinută era exact ceea ce căuta. Imediat după încheierea afacerii, urma să vină după mine la Paris unde ne vom hotărî pentru un nou automobil. Ochii lui negri străluceau de bucurie.

Odată cu noaptea de mai ce se lăsa, durerea mă cuprinse iar, îmbinată însă cu un nelămurit simţămînt de aşteptare ; această fericire stranie sălăşluia în mine : să rup ceea ce fusese scris, să reîncep o altă poveste. Am luat o foaie de hîrtie şi am scris de parcă un înger mi l-ar fi dictat, detaşîndu-l de orice amănunte personale, articolul prin care intenţionam să-mi fac reapariţia la ziar, intitulat : *Fericirea unei după-amieze de mai.*

O, prietene necunoscut, voi încheia această scrisoare şi aşa prea încărcată, ce mă va face poate să pierd prietenia dumitale. Restul, dacă ţii cu tot dinadinsul, ţi-l voi spune într-o bună zi : o suită de întîlniri scurte sau lungi în care a fost tot mai des rîndul meu să sufăr — dar cu tot mai puţină dăruire faţă de Dumnezeu, chiar în acele perioade lungi în care am crezut că

sînt cu totul al Lui. Ceea ce pot să-ţi spun în încheiere e că din clipa aceea am cutreierat drumurile, am început mai întîi în taină să sufăr pentru faptul că eram mai puţin tînăr, să pîndesc cele mai mărunte semne de îmbătrînire, să le cercetez în raporturile mele cu ceilalţi, pînă cînd a ajuns un chin din zi în zi tot mai mare şi de care m-am simţit vindecat, nu la bătrîneţe, bineînţeles, care-a fost un iad, ci la adînci bătrîneţe care, neavînd altă perspectivă decît moartea, aduc cu sine o pace prielnică vieţii întru Domnul. Te asigur de afecţiunea şi încrederea mea pentru care această scrisoare îţi stă mărturie.

*

I-am trecut adresa. Locuia la Neuilly. Îl chema Jean de Cernès.

4

AU trecut cincisprezece zile. Soarele era prea fierbinte ca să pot sta mai multă vreme pe peron. În dimineața aceea cerusem să mi se așeze fotoliul pliant la umbră, în fața casei. Un avion rupse tăcerea, dar ce-mi păsa mie, de vreme ce pentru mine freamătul de-odinioară se stinsese odată cu talăngile turmelor, chemările ciobanilor, scîrțîitul căruțelor ?

Xavier, administratorul meu, nepotul lui Duberc, (nu mai era chiar țăran, dar nici orășean) se îndreptă spre mine, cu un aer îngrijorat : sosise un domn tînăr care zicea că-i prietenul meu. Își dăduse cartea de vizită. Am citit „Jean de Cernès".

— Cum a venit ? am întrebat de parcă tot mai credeam că Maltaverne e situat pe altă planetă. Jean de Cernès își lăsase automobilul, și chiar unul frumos, în fața porții. Am cerut să se aducă un fotoliu de grădină și i-am spus lui Xavier să-l poftească pe tînăr.

Și-a făcut apariția : un băiat înalt și zvelt de nouăsprezece ani, cu vestonul zvîrlit pe umeri

și peste brațele goale, cu pantaloni de pînză, sandale și părul lung dar îngrijit. Pe chipul lui deschis se citea ușor un amestec de tim ditate și aproape de adorație. Ținea sub braț o servietă de școlar. Privirea lui albastră mă izbi în suflet. „Orice chip mă tulbură..." scrisesem odată. Chipul acesta l-am primit, l-am îndurat, de parcă m-ar fi străpuns un tă.ș subțire. „Și eu am avut nouăsprezece ani, am fost o făptură tînără ca și el. Dar s-a terminat ! S-a terminat pentru totdeauna ! Pentru totdeauna ! Pentru totdeauna !" Mi-am ridicat în lumină mîinile bătrîne și pătate. Simțeam în chip ciudat ceea ce îmi inspirase întotdeauna vederea unei făpturi, în toată desăvîrșirea ei : evidența că hazardul nu poate explica această minune. Credeam în Dumnezeu, iar acum știam cu certitudine că Dumnezeu există. Ceea ce spun era confuz și tulbure în mine în timp ce căutam să nu mă trădez prin vorbe.

— Ai venit de la Paris cu automobilul ?

— Da, mă așteaptă în fața porții.

— Știi să conduci ?

— Foarte prost. Prietenul sau mai exact prietena mea Isabelle conduce de fapt. Mai cu seamă că mașina e a părinților ei, care mai au două-trei. Așa că închid ochii atunci cînd se mai întîmplă să le șterpelească vreuna.

— Du-te repede și adu-o !

— O ! Nu-i nici o grabă. E obișnuită. Are ce să citească, *L'Express, Le Nouvel Observateur.* Să vă spun mai întîi tot ce am pe suflet. Dacă

nu mă iertați și nu mă încuviințați, cred că n-am să mai pot trăi.

L-am întrebat rîzînd ce lucru atît de grav a putut comite.

— De mai multă vreme mi se părea că toate cronicile dumneavoastră scrise de patruzeci de ani și mai bine, la *Écho de Paris* mai întîi, apoi la *Figaro*, puteau alcătui în mod virtual o carte admirabilă. Ne-am apucat atunci, Isabelle și cu mine, să le recitim pe toate. Și ce muncă ! Fără Isabelle, n-aș fi izbutit. Se cerea desigur o selecție. A fost prima mea greșeală că am decis fără încuviințarea dumneavoastră. Am înlăturat toate paginile, adesea foarte frumoase, dar care erau mai mult sau mai puțin legate de evenimentele momentului. Ne consolam la gîndul că nu erau pierdute și că trebuia să lăsăm cititorilor de după noi bucuria acestei descoperiri. Și iată cea de-a doua greșeală a mea. Vă încredințez că n-am modificat și n-am înlăturat nici un cuvînt, după cum n-am schimbat nici o virgulă, dar trebuia să clasăm cronicile și mai cu seamă, mai cu seamă, și-aceasta a fost grija de căpetenie a editorului, animat de aceeași venerație ca și mine, să facem o carte pe care nimeni să n-o poată lua drept o culegere de articole.

Aceasta a fost metoda mea. Fără să vă consult, și vă cer încă o dată iertare, am ales ca titlu provizoriu *Drumurile unei vieți*. Copilăria, adolescența, tinerețea, maturitatea, bătrînețea, adîncile bătrîneți sînt rubricile ce grupează paginile dintre care unele au fost scrise la interval de treizeci de ani. În sfîrșit, domnule,

v-am adus manuscrisul dactilografiat : Isabelle a bătut totul la mașină. O, veți vedea. Nu, nu veți rămîne omul unei singure cărți. Volumul e formidabil. Pînă acum nu l-a citit decît editorul, care deși nu-i decît un om de afaceri, e încîntat cum n-a fost niciodată.

Îl ascultam, mă uitam la el ; i-am zîmbit pentru a-i da de înțeles că partida-i cîștigată. Se ridică, veni spre mine, îmi luă mîna, o sărută pe furiș și-am văzut lacrimi în ochii lui. Îmi spuse :

— N-aș mai fi trăit dacă ați fi spus nu.

Scoase din servietă manuscrisul voluminos, dactilografiat, și mi-l așeză pe genunchi.

— *Drumurile unei vieți*, da, e un titlu bun... Dar ar fi poate mai degrabă poticnirile, tatonările. Ce dar regesc îmi faci, dumneata, un tînăr de nouăsprezece ani care aparții unei generații atît de calomniate.

— Îi aparțin, dar nu-i urmez moda...

— Rămîi la dejun, se înțelege, împreună cu Isabelle.

— Voi lua masa la Maltaverne și după-amiază vă voi citi cîteva pasaje... O să mă cert cu Isabelle asupra fragmentelor pe care să vi le citim mai întîi.

— Acum să vină și ea.

Alergă, săltînd de bucurie pe dalele incrustate. Știam că avem jigou de berbec. I-am cerut Abelinei să deschidă un pateu de ficat și să pună la rece un Haut-Brion 1893.

Dar am simțit în continuare tăișul acela înfipt în inimă. Îmi repetam : „S-a sfîrșit, s-a sfîrșit pentru totdeauna..."

ÎN viaţa celor mai mulţi, şi în orice caz într-a mea, evenimentele tulburătoare n-au răspuns unei necesităţi lăuntrice, declanşate fiind de incidentele cele mai obişnuite ale vieţii de zi cu zi. În ce mă priveşte, totul a pornit de la o remarcă făcută la întîmplare de faţă cu notarul meu, maestrul Coste. Nu se împăcase niciodată la gîndul că averea îmi va fi fărîmiţată după moarte. Cînd i-am vorbit de un tînăr pe care aş putea să-l înfiez, a fost încîntat. Îi era de ajuns să ştie că băiatul ăsta mă admiră şi mă iubeşte, că-şi închinase viaţa unei opere ale mele.

Mai mult, hotărîtoare în toată povestea asta a fost nepriceperea mea în afaceri. Sînt exact genul care ajunge prin forţa lucrurilor la cheremul unor oameni în care are încredere şi ale căror sfaturi le urmează cu ochii închişi. Îmi propuse să se ocupe el de tot. I-am spus doar ceea ce ştiam : că tînărul era major şi consimţea. Tatăl lui nu punea nici o piedică. Maestrul Coste plecă la Paris şi făcu tot posibilul să revină cu toate semnăturile necesare. Evident, m-a înduioşat pînă la lacrimi faptul că importantă pentru tînărul meu nu era averea picată din înaltul cerului, ci că va deveni fiul meu în faţa legii. Tot ce înfăptuise mînat de admiraţie, va împlini de-acum înainte ca fiu...

CUPRINS

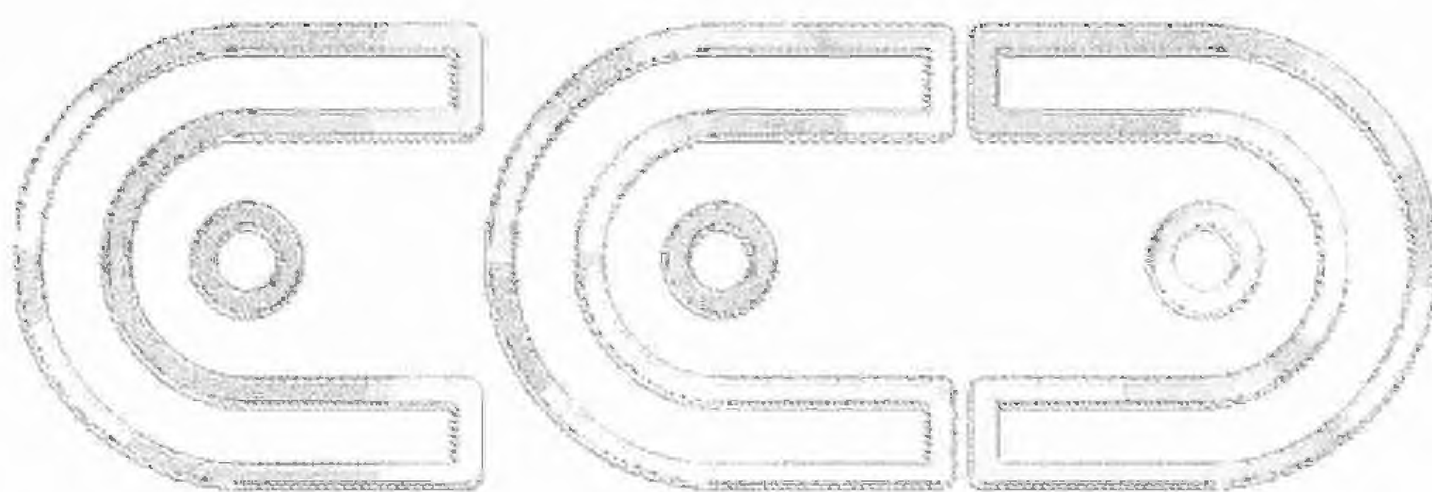
Redactor : ANGELA CISMAȘ
Tehnoredactor : ELENA BABI

Tiraj 53 960 broșate. Bun de tipar 15.06.1974.
Coli tipar 9,75.

Tiparul executat sub comanda nr.
40 224 la Combinatul Poligrafic „Casa
Scînteii", Piața Scînteii nr. 1
București
Republica Socialistă România

Scanare și prelucrare digitală

de

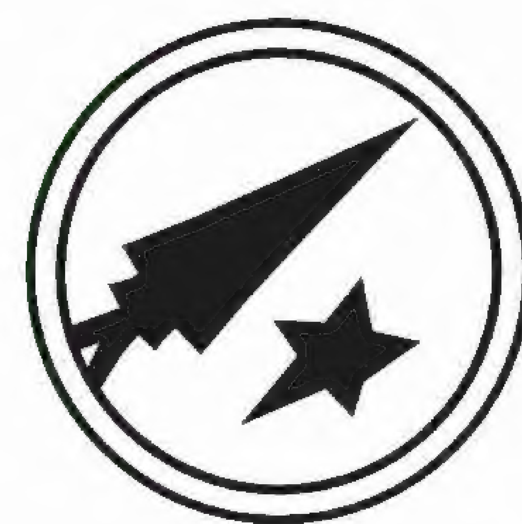

Anonim

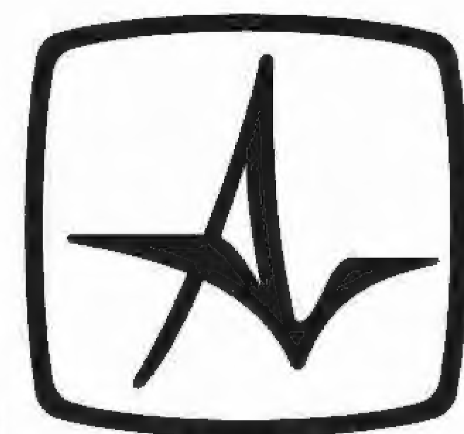
și

CAT Graur

Antwerpen

2024

